

**ENGELLİLİK VE SPORA KATILIMDA ZORLANMA: KARMA
MODEL ARAŞTIRMASI**

Sevim Handan Yılmaz

**DOKTORA TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MART, 2023

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren bir (1) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Sevim Handan

Soyadı : Yılmaz

Bölümü : Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi : .../.../2023

TEZİN

Türkçe Adı : Engellilik ve Spora Katılımda Zorlanma: Karma Model Araştırması

İngilizce Adı: Disability and Difficulty in Participating in Sports: Mixed Model Research

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sevim Handan YILMAZ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sevim Handan YILMAZ tarafından hazırlanan “Engellilik ve Spora Katılımda Zorlanma: Karma Model Araştırması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ekrem Levent İLHAN

(Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği A.B.D., Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Erdal ZORBA

(Rekreasyon A.B.D., Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Serdar USLU

(Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği A.B.D., Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Baki YILMAZ

(Spor Bilimleri A.B.D., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre YARAYAN

(Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi A.B.D., Siirt Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 14/03/2023

Bu tezin Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Akademik ve sivil yaşantımızda bizleri her daim destekleyen, yanımızda olan bilgi ve tecrübeleri ile rehberlik eden, yol gösteren, yüreklendiren, elini üzerimizden hiç çekmeyen varlığını her an hissettiğimiz çok kıymetli danışmanım Prof. Dr. Ekrem Levent İLHAN' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Akademik yaşantımdaki en büyük şansımı yollarımızın kesişmesi. Yolundan ilerlemek bizlerin ona en büyük teşekkürü olacaktır. Ayrıca bu süreçte desteğini esirgemeyen Dr. Yunus Emre YARAYAN' a, görüş ve önerileri ile katkıda bulunan Dr. Mehmet ÇETİN' e teşekkürü borç bilirim.

**ENGELLİLİK VE SPORA KATILIMDA ZORLANMA: KARMA
MODEL ARAŞTIRMASI
(Doktora Tezi)**

**Sevim Handan Yılmaz
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Mart 2023**

ÖZ

Bu araştırma kapsamında; engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran bu faktörlerin belirlenmesi ve katılımcıların görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Karma yöntem desenlerinden açıklayıcı sıralı desende tasarlanmış olan araştırmada, 2 farklı çalışma grubu yer almaktadır. Bu bağlamda öncelikle tekil tarama modeline uygun olacak biçimde araştırmanın nicel bölümü gerçekleştirilmiştir. Nicel grubu temsil eden Çalışma grubu 1, Türkiye’ de yaşayan görme engeli, işitme engeli ya da bedensel engeli olan bireyler oluşturmaktadır. Bu sebeple araştırma kapsamında gerekli örneklem sayısını belirlemek için $1-\beta$ power %95; $\alpha = 0.01$, Cohen $d = 0.25$ ’lik bir etki büyüklüğünü saptamak için G*Power Tek Yönlü Anova analizinde 336 katılımcıya ihtiyaç duyulacağı tespit edilmiştir. Bu kapsamda araştırmaya 70’i işitme engeli, 267’si bedensel engeli ve 64’ü görme engeli olmak üzere toplam 401 engelli birey katılım sağlamıştır. Araştırmanın nicel kısmında verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu ve Engellilerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 14 madde ve 3 alt boyuttan (Duyuşsal Kaçınma, Farkındalık ve Çevresel Zorlanma) oluşmaktadır ve 5’li likert tipindedir. Normallik varsayımları için öne çıkan çarpıklık basıklık değerleri incelenmiş ve dağılımın normal olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda One-Way Multivariate Analysis of Variance MANOVA analizi kullanılmıştır. Bu analiz neticesinde farkın kaynağını belirlemek adına post-hoc bonferroni analizinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında MANOVA analizinin varsayımları kontrol edilmiştir. Bu doğrultuda varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği levene F testi ve Box’s M testi ile incelenmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel bölümü ise olgu bilim desenine dayalı olarak tasarlanmıştır. Nitel grubu temsil eden Çalışma Grubu 2, amaçlı örneklem alma tekniklerinden aykırı durum örneklemesiyle belirlenmiştir. Bu doğrultuda engelli bireyler engelli bireylerde spora katılımda zorlanmalar ölçeğinden aldıkları puanlar doğrultusunda

alt ve üst olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. Alt gruptan spora katılımı en az zorlanan 6, üst gruptan ise spora en çok zorlanan 6 olmak üzere toplamda 12 katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir. Nitel verilerin toplanmasında engelli bireylerde spora katılımı zorlanmalar yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Araştırmanın nicel bulguları dahilinde; engel türü değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş; duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için post-hoc bonferroni analizi sonuçları incelendiğinde, duyuşsal kaçınma alt boyutunda görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel ve işitme engelli bireylere göre daha yüksek olduğu, farkındalık alt boyutunda işitme ve görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel engelli bireylere göre daha yüksek olduğu ve son olarak çevresel zorlanma alt boyutunda görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel engelli ve katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda; spora katılımı duyuşsal kaçınma ve çevresel zorlanma noktasında görme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları, farkındalık noktasında ise yine görme engelli bireylerin ve işitme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları bu doğrultuda; spora katılımı en fazla zorlanan engel türünün görme engeli olduğu, en fazla zorlanmayı da görme engelli bireylerin yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel bulguları dahilinde “Spora Katılımda Duygusal Zorluklar, Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar, Spora Katılımda Çevresel Zorluklar, Spora Katılımda Sosyal Zorluklar ve Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri” temalarına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli bireylerin spora katılımı farklı noktalarda zorluk yaşadıkları ancak en fazla zorlanan engel türünün görme engeli olduğu bunun yanı sıra; spora katılımı kadın katılımcıların erkek katılımcılara, özel eğitim almayan katılımcıların özel eğitim alan katılımcılara göre daha önce spor yapmayan katılımcıların daha önce spor yapan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları, spora katılımı duyuşsal kaçınma noktasında evli katılımcıların bekar katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları, spora katılımı farkındalık ve çevresel zorlanma noktasında, sonradan engeli olan katılımcıların doğuştan engeli olan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları ve son olarak spora katılımı çevresel zorlanma noktasında çalışmayan katılımcıların çalışan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları tespit edilmiştir. Engelli bireyleri spora katılımı duygusal açıdan zorlayan nedenlerin; toplumda yer alan diğer bireylerin farklı bakışları, önyargıları, olumsuz yaklaşımları ötekileştirilmeleri, ekonomik nedenlerin; kursların ve ulaşımın ücretli olması, araç ve gereç maliyeti, maddi yetersizlikler, çevresel nedenlerin; kaldırımlara park eden araçlar, toplu taşıma araçları, tesis içerisinde asansör, tuvalet, soyunma odası yetersizliği, yüksek kaldırımlar, sosyal nedenlerin; toplumda yer alan diğer bireylerin farklı bakışları istenmemek, küçümsenmek olduğu belirlenmiştir. Engelli bireylerin farklı pek çok nedenden kaynaklı olarak spora katılımı zorlandıkları, bu zorluklar nedeni ile spor yapmaktan kaçındıkları söylenebilmekte, spora katılımı noktasında mevcut sorunların giderilmesi ve engelli bireyleri spora katılımı teşvik eden uygulamaların sayıca artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Engel, spor, katılım, zorlanma
Sayfa Adedi : xvii + 168
Danışman : Prof. Dr. Ekrem Levent İLHAN

DISABILITY AND DIFFICULTY IN PARTICIPATING IN SPORTS: MIXED MODEL RESEARCH

(Ph. D Thesis)

Sevim Handan Yılmaz

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

March 2023

ABSTRACT

Within the scope of this research; It is aimed to determine these factors that make it difficult for people with disabilities to participate in sports and to evaluate them in line with the opinions of the participants. There are 2 different study groups in the research which was designed in an explanatory sequential design, one of the mixed method designs. In this context, first of all, the quantitative part of the research was carried out in accordance with the single survey model. Study group 1, which represents the quantitative group, consists of individuals with visual impairment, hearing impairment or physical disability living in Turkey. For this reason, it was determined that 336 participants would be needed in the G*Power One Way Anova analysis to determine an effect size of %95; $\alpha = 0.01$, Cohen $d = 0.25$ and to determine the required number of samples within the scope of the research. In this context, a total of 401 disabled individuals, 70 of whom are hearing impaired, 267 physically disabled and 64 visually impaired, participated in the research. In the quantitative part of the research, "Personal Information Form and Scale for Difficulties in Participating in Sports for the Disabled" were used to collect data. The scale consists of 14 items and 3 sub-dimensions (Affective Avoidance, Awareness, and Environmental Strain) and it is in a 5-point Likert type. The prominent skewness and kurtosis values for the normality assumptions were examined and it was determined that the distribution was normal. In this direction, One-Way Multivariate Analysis of Variance MANOVA analysis was used. As a result of this analysis, post-hoc bonferroni analysis was used to determine the source of the difference. Within the scope of the research, the

assumptions of the MANOVA analysis were checked. In this direction, the homogeneity of the variance and covariance matrices was examined with the Levene F test and Box's M test. In addition, Pearson Product-Moment Correlation analysis was used to determine the relationships between the variables within the scope of the research. The qualitative part of the research was designed based on the phenomenology pattern. Working Group 2, representing the qualitative group, was determined by outlier sampling, one of the purposive sampling techniques. In this direction, disabled individuals were divided into two subgroups as lower and upper, in line with the scores they received from the scale of difficulties in participating in sports among disabled individuals. A total of 12 participants, 6 from the lower group who had the least difficulty in participating in sports, and 6 from the upper group who had the most difficulty in participating in sports, were included in the study. In collecting qualitative data, semi-structured interview form was used for difficulties in participating in sports in individuals with disabilities, and content analysis was used in the analysis of the data. Within the quantitative findings of the study, when the results of the manova analysis according to the variable of the obstacle type were examined, it was determined that there was a significant difference in the integrated effect; It was determined that there was a statistically significant difference in the sub-dimensions of affective avoidance, awareness and environmental stress. When the results of the post-hoc bonferroni analysis were examined to determine which dependent variable the difference was due to, it was found that the average score of the visually impaired individuals in the affective avoidance sub-dimension was higher than that of the physically and hearing-impaired individuals, and the average score in the awareness sub-dimension of the difficulty levels of the hearing and visually impaired individuals was higher than that of the physically disabled individuals. & finally, in the sub-dimension of environmental strain, it was determined that the average score of the visually impaired individuals regarding the difficulty levels was higher than that of the physically disabled and participants. In this context; In this direction, visually impaired individuals have more difficulties in terms of emotional avoidance and environmental strain in participating in sports, and visually impaired individuals and hearing impaired individuals have more difficulties in awareness; It has been determined that the most difficult type of disability in participating in sports is the visual disability, and the visually impaired individuals experience the most difficulty. Within the qualitative findings of the research, the themes of "Emotional Difficulties in Participating in Sports, Economical Difficulties in Participating in Sports, Environmental Difficulties in Participating in Sports, Social Difficulties in Participating in Sports and Solution Suggestions for the Difficulties Encountered" were reached. As a result of the research; Visually impaired, hearing impaired and physically handicapped individuals have difficulties in participating in sports at different points, but the most difficult type of disability is the visual disability. It has been determined that married participants have more difficulties than single participants in terms of emotional avoidance in participating in sports, that participants with a later disability have more difficulty in participation in sports than those with congenital disabilities in terms of awareness and environmental stress in participating in sports, and finally, non-working participants have more difficulty in participating in sports than the working participants in terms of environmental difficulties. Reasons that force disabled individuals emotionally in participating in sports, different views, prejudices, negative approaches, marginalization, economic reasons of other individuals in the society; paid courses and transportation, cost of tools and equipment, financial inadequacies, environmental reasons; Vehicles parked on sidewalks, public transportation vehicles, inadequacy of elevators, toilets, changing rooms in the facility, high sidewalks social reasons; It has been determined that different views of other individuals in the

society are not wanted and belittled. It can be said that disabled individuals have difficulties in participating in sports due to many different reasons, they avoid doing sports because of these difficulties, it is recommended to eliminate the existing problems at the point of participation in sports and to increase the number of practices that encourage disabled individuals to participate in sports.

Key Words : Disability, sport, participation, strain
Page Number : xvii + 168
Supervisor : Prof. Dr. Ekrem Levent İLHAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLoların LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xvii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar.....	7

BÖLÜM II.....	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Spor Kavramı	9
2.2. Engellilik Kavramı	11
2.3. Engelli Olma Nedenleri.....	13
2.3.1. Doğum Öncesi Nedenler	14
2.3.2. Doğum Sırasındaki Nedenler	15
2.3.3. Doğum Sonrası Nedenler	16
2.4. Engelliliğin Sınıflandırılması.....	17
2.4.1. Bedensel Engelliler	17
2.4.1.1. Yetersizlik Derecesine Göre Sınıflandırma	19
2.4.1.2. Yetersizliğin Oluştığı Yere Göre Sınıflandırma	20
2.4.2. Görme Engelliler	20
2.4.3. İşitme Engelliler	23
2.4.4. Zihinsel Engelliler	26
2.4.5. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar.....	29
2.5. Engellilerde Sporun Faydaları.....	31
2.5.1. Fiziksel Açıdan Faydaları.....	33
2.5.2. Zihinsel Açıdan Faydaları	34
2.5.3. Duygusal Açıdan Faydaları.....	35
2.5.4. Sosyal Açıdan Faydaları.....	36
2.6. Engellilerde Spora Katılım Önündeki Zorluklar	37
2.6.1. Duyuşsal Kaçınma.....	40
2.6.2. Farkındalık	41
2.6.3. Çevresel Zorlanma	42
2.7. İlgili Araştırmalar	43

BÖLÜM III	51
YÖNTEM.....	51
3.1. Araştırma Modeli	51
3.2. Çalışma Grubu	55
3.2.1. Çalışma Grubu 1	55
3.2.2. Çalışma Grubu 2	56
3.3. Veri Toplama Araçları	58
3.3.1. Nicel Verileri Toplama Araçları.....	58
3.3.1.1. <i>Kişisel Bilgi Formu</i>	58
3.3.1.2. <i>Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği</i>	58
3.3.2. Nitel Verileri Toplama Aracı	60
3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	61
3.4.1. Nicel Verilerin Analizi	61
3.4.2. Nitel Verilerin Analizi.....	62
BÖLÜM IV	64
BULGULAR	64
4.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular	64
BÖLÜM V	86
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	86
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	86
5.2. Öneriler	127
KAYNAKLAR.....	132
EKLER	162
EK-1. Etik Onay Belgesi	163
EK-2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu.....	164

EK-4. Engellilerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği.....	166
EK-5. Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Görüşme Formu.....	167

TABLoların LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistiki Bilgilerin Dağılımı	56
Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler	57
Tablo 3. Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	59
Tablo 4. Engel Türü Değişkenine Göre Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğine İlişkin Standart Sapma ve Ortalama Puanlara İlişkin Betimsel Değerler	64
Tablo 5. Engel Türü Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Analiz Sonuçları.....	65
Tablo 6. Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları .	66
Tablo 7. Medeni Durum Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları	67
Tablo 8. Engel Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları	67
Tablo 9. İş Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları .	68
Tablo 10. Özel Eğitim Alma Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları	69

Tablo 11. Spor Yapma Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Analiz Sonuçları ..	69
Tablo 12. Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Duygusal Zorluklara İlişkin Görüşleri	72
Tablo 13. Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Ekonomik Zorluklara İlişkin Görüşleri	75
Tablo 14. Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Çevresel Zorluklara İlişkin Görüşleri	78
Tablo 15. Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Sosyal Zorluklara İlişkin Görüşleri	80
Tablo 16. Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri	82

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1. Engelli olma nedenleri	13
Şekil 2. Açıklayıcı sıralı desen	52
Şekil 3. Araştırmada Kullanılan Yöntem Akış Şeması	54
Şekil 5. Engelli Bireylerin Spora Katılımda Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Görüşleri....	71

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplum tüm bireylerin ortak yaşam alanıdır ve bu alanda tüm bireyler eşit haklara sahiptir. Tıpkı engeli olmayan bireylerde olduğu gibi engelli bireyler de

bu alanda var olma mücadelesi vermektedir ancak sahip oldukları birtakım farklılıklar nedeniyle bu mücadelede zaman zaman “ötekileştirilmekte” ve “engellenmektedirler”. Çünkü engelli bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim alanlarındaki yetersizlik oranlarının artması ile toplumun beklentilerini karşılayabilme oranları azalabilmektedir. Diğer bir deyişle “herkes gibi olmamak” toplumsal kabulü zorlaştıran en temel sebeplerdendir (Güngör, Yılmaz & İlhan, 2019). İşte bu farklılığın en aza indirilebilmesi, topluma uyum sağlayabilmek, kendine yeten bireyler olabilmek noktasında engelli bireyler için öne çıkan önemli ve doğrudan müdahalelerden biri de spordur (Gallahue, 1987). Spor tüm bireyler için fayda sağlayan bir olgudur ve söz konusu engelli bireyler olduğunda bireye katkıları bakımından daha da öne çıkmaktadır. Nitekim spor bireyin sağlıklı bir yaşam sürmesi ve sosyal bağlantılar oluşturabilmesi açısından değerli aynı zamanda da gelecek vaat eden bir mekanizmadır (Wilhite & Shank, 2009), engelli bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu sebeptendir ki; engelli bireylerin tedavileri noktasında da en faydalı yardımcılarından biridir (Gür, 2001).

Bunların yanı sıra engelleri sebebi ile ortaya çıkabilen saldırganlık ve öfke gibi olumsuz duygularını kontrol edilebilmeleri (Kınalı, 2003), mutlu bireyler olabilmeleri, özgüven kazanabilmeleri, sosyal ilişkiler kurabilmeleri (Gür, 2001), hoşça vakit geçirebilmeleri, başarıya duygusunu tadabilmeleri açısından da spor engelli bireyler için son derece önemlidir. Birey, spor aracılığı ile kendini keşfetme olanağı bulur, tanır, yeteneklerini fark eder (Brouwer & Ludeke, 1997), çevresiyle iyi ilişkiler kurabilmeyi, işbirliği, hoşgörü ve paylaşmayı öğrenir (Savucu, Sirmen, İnal, Karahan & Erdemir, 2006), duygularını rahatça ifade eder, (Kabasakal, 2007), bu sayede de yaşam kalitesi ve beraberinde hayata dair motivasyonu artar (Demir, Barsbuğa & Küçükbezirci, 2011). Engelli bir bireyin yaşam kalitesinin artması, diğer aile bireylerinin de yaşam kalitesinin artması demektir unutulmamalıdır ki, mutlu bir birey mutlu bir aileyi mutlu bir aile ise mutlu bir toplumu oluşturmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında söylenebilmektedir ki spor engelli bireylerin tüm gelişim boyutlarını olumlu katkılar sağlamakta ve onların hayatlarında yeni bir pencere açmaktadır (Tekkurşun, İlhan, Esentürk & Kan, 2018). İşte tamda bu sebeplerden spora katılımları noktasında tüm engeller kaldırılmalı zorluklar kolaylıklara dönüşmelidir. Ancak ne yazık ki engelli bireylerin büyük çoğunluğu spordan uzak hareketsiz bir yaşam sürdürmektedir (Aitchison, Rushton, Martin, Barr, Soundy, & Heneghan, 2021). Nitekim fırsat eşitliği perspektifinden bakıldığında da spor yapmak tüm bireylerin en tabii hakkıdır (Çevik & Kabasakal, 2013). Bu bağlamda dünyada son yirmi yılda engelli bireylerin refah seviyesini yükseltmek, aynı zamanda topluma etkili katılımlarını ve spora erişimlerini kolaylaştırmak amacı ile yapılan çalışmalar ivme kazanmıştır (Kathleen, Ginis & Smith, 2018). Bu durumdan ülkemizde nasibini almış, geçmiş yıllara oranla engelli bireylere yönelik pek çok olumlu gelişmeler yaşanmıştır (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021). Özellikle “Avrupa Birliği Uyum Yasaları” doğrultusunda engelli bireylere doğrudan faydalı olabilecek içerikler ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda, başta sivil toplum örgütleri ve spor federasyonları sorumluluk alarak engelli bireylere yönelik farkındalığı artması ve özellikle bu bireylerin hareketsiz yaşam kültüründen uzaklaşmaları için azımsanmayacak derecede çaba sarfetmektedir. Ayrıca bu bağlamda pek çok bilimsel program düzenlenmekte, “spor ve engellilerde spor” u konu alan çalıştaylarda ülkenin ve engelli bireylerin ihtiyaçları kapsamında güncellenen tavsiye kararları da alınmaktadır (Nalbant & İzgar, 2018). Fakat tüm bunların yeterli olmadığı ve teoride alınan kararların pratikte uygulanabilirliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Oysaki Türkiye İstatistik Kurumu’ nun (TÜİK) 2002’ de yaptığı Türkiye Özürlüler Araştırması raporu Türkiye nüfusunun %12,29’u gibi büyük bir

bölümünün engelli bireylerden oluştuğu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2002). Bu oran göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Bu nedenle engelli bireylere yönelik uygulanan politikalar ve yapılan tüm iyileştirme çalışmaları önem arz etmektedir. Hal böyle iken öncelikli amaç tüm alanlarda engelli bireylerin önündeki engelleri kaldırılmak olmalıdır. Erişim sağlamakta en çok zorlandıkları ve engellendikleri alanlardan biri de spordur. Çünkü söz konusu engelli bireylerin spora katılımları olduğunda kendilerinden kaynaklı sebeplerin yanı sıra kendilerinden kaynaklanmayan pek çok sebepten katılım sağlayamadıkları görülmektedir. Engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran ve onlara engel olan en temel faktörler duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma olarak kategorize edilebilmektedir (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021). Duyuşsal kaçınma; bireyin spor ortamında önceden karşılaştığı ya da karşılaşacağını düşündüğü “korku, aşağılanma, kızgınlık” gibi olumsuz duygulardan kaçınmasına ve spordan uzak durmasına sebep olan bireysel bir faktördür (Domjan, 2015). Farkındalık da tıpkı duyuşsal kaçınma gibi katılımı zorlaştıran bireysel bir faktördür. Bireyin çevresinden haberdar olması anlamına gelmekte (İlhan & Esentürk, 2014) ve bireyin spora ilişkin konulara yönelik farkındalığını ifade etmektedir. Çevresel zorlanma ise bireysel bir faktör değil çevresel bir faktördür. Bireyin “tesis, ulaşım, donanım” gibi fiziki koşullardan kaynaklı olarak spora katılımında zorlanmasıdır (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021) ve ülkemizde engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran en temel nedenlerdendir. Spor yapmak tüm bireylerin hakkıdır ve engelli bireylerin spora katılımlarını zorlaştıran tüm bu etmenler fırsat eşitliği perspektifinde ele alınarak iyileştirme yoluna gidilmelidir. Bunun için öncelikle engelli bireylerin sporun tüm bu olumlu etkilerinden mahrum kalmamaları adına katılımlarını zorlaştıran ve onların spordan uzaklaşmalarına neden olan faktörler tespit edilerek derinlemesine analizi gerçekleştirilmelidir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda sorunların giderilmesine yönelik öneriler sunularak gerekli planlamalar yapılmalıdır. Çünkü ancak böyle derinlemesine bir inceleme mevcut durumun gidişatını değiştirebilir, tartışmalara ve olası düzenlemelere yön verebilir. Bu doğrultuda “engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar nelerdir” sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Sporun engelli bireylerin “fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal” açıdan gelişimlerini desteklediği, günlük yaşantılarını kolaylaştırarak topluma kaynaşabilmeleri noktasında

önemli katkılar sağladığı (Savucu & Biçer, 2009), kendilerine yeten bireyler olabilmeleri, üretime katılabilmeleri ve bunun dışında da sosyal rolleri kazanabilmeleri noktasında önemli rol oynadığı bilinmektedir (İlhan, 2008). Ancak engelli bireylerin spora katılımlarını büyük ölçüde zorlaştıran duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma başlığı adı altında toplanan pek çok faktör bulunmaktadır. Buradan yola çıkılarak tasarlanan araştırmanın amacı; engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran faktörlerin belirlenmesi, farklı değişkenler bakımından incelenmesi ve katılımcıların görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

1. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar engel türüne göre farklılık göstermekte midir?
2. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
3. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar medeni duruma göre farklılık göstermekte midir?
4. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar engel durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar iş durumuna göre farklılık göstermekte midir?
6. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar özel eğitim alma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
7. Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklar daha önce spor yapma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
8. Engelli bireylerin, spora katılımında karşılaştıkları duygusal zorluklara dair düşünceleri nelerdir?
9. Engelli bireylerin, spora katılımında karşılaştıkları ekonomik zorluklara dair düşünceleri nelerdir?
10. Engelli bireylerin, spora katılımında karşılaştıkları çevresel zorluklara dair düşünceleri nelerdir?

11. Engelli bireylerin, spora katılımda karşılaştıkları sosyal zorluklara dair düşünceleri nelerdir?

12. Engelli bireylerin, spora katılımda karşılaştıkları zorluklara dair çözüm önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Spor bireye katkıları bakımından oldukça önemli bir kavram, sağlıklı yaşam için eğlenceli bir araçtır. Bireyin en iyi performansını sergileyebilmesi için yoğun çabalarını içeren (Aracı, 2006), rekabet barındıran, şampiyonluk ve rekor kırmak gibi amaçları olan tüm etkinlikleri kapsamaktadır (Heper, 2012). Fakat engelli bireyler için spor; bu tanımlardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Çünkü engelli bireyler için rekabet ve kazanma amacından daha çok, sosyal hayata uyum ve eğlenceli zaman geçirmek için bir zaman doldurucu misyonu taşımaktadır (Marcellini, 2018). Spor; fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim alanlarına olan pek çok olumlu katkılarının yanı sıra spor engelli bireyler için hayatlarında bir renk, yeni açılan bir pencere, topluma uyum sağlayabilmeleri bakımından bir fırsat (Tekkurşun vd., 2018), kendilerini ifade edebilmelerini aynı zamanda engellerini unutabilmelerini sağlayan bir araç, özgüven duygusunu arttırabilen, kaynaştıran, birleştiren (Kabasakal, 2007), hareketten zevk alabilmelerini, eğlenmelerini sağlayan çok kapsamlı bir olgudur (Savucu & Biçer, 2009). Ancak spora katılım noktasında engelli bireylerin “her alanda olduğu gibi” bu alanda da pek çok engelle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Engelli bireyler gerek kişisel gerekse çevresel nedenlerden kaynaklı olarak spor yapamamaktadır. Bu durum engelli bireyleri sporun pek çok olumlu etkisinden mahrum bırakmakta ve uzun vadede birtakım sağlık sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin spora katılmaları ve devamlılık sağlayabilmeleri için öncelikli olarak karşılaşılabilecekleri tüm sorunların giderilmesi, onlara engel teşkil edebilecek tüm etmenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Şartların iyileştirilmesi zorlukların kolaylaştırılması engelli bireylerin sporun iyileştirici gücünden faydalanabilmeleri bakımından önem arz etmektedir. Literatürde engelli bireyler ve spor konulu pek çok araştırma mevcuttur. Bu araştırmalar daha çok sporun engelli bireyler üzerindeki faydalarını (Esatbeyoğlu & Karahan, 2014), engelli bireylerin spora yönelmedeki motivasyon kaynaklarını (Esatbeyoğlu, Balmumcu,

Özdamar, Altıntaş & Aşçı, 2009), ve özellikle de bu bireylerin fiziksel uygunluk durumları üzerindeki olumlu etkilerini ele almaktadır (Savucu vd., 2006).

Ancak bu bireylerin spora katılımını zorlaştıran faktörlerin belirlenmesine yönelik araştırmaların sayısını oldukça azdır.

Mevcut araştırmalar yetersiz kalsa da sonuçları göstermektedir ki; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri bünyesinde engelli bireylerin spor yapabilecekleri alanların, materyallerin ve özellikle bu alanda deneyimden faydalanabilecekleri uzmanların olmayışı (İlhan, Orhan & Yarımka, 2018), bunların yanı sıra “evi yalnız bırakmamak, fiziksel aktiviteden hoşlanmamak, bireysel sağlık sorunları, fiziksel aktivite yapacak birini bulamamak” (Chinn, White, Howel, Harland & Drinkwater, 2006), zaman ve motivasyon eksikliği gibi (Tenenbaum & Eklund, 2007), sosyal, fiziksel, bireysel, ekonomik, psikolojik ve engel durumundan kaynaklı pek çok zorluk, bu bireyleri spordan uzaklaştıran en temel sebepler arasındadır (Esatbeyoğlu & Karahan, 2014). Fakat özellikle toplumla entegre olabilmeleri açısından engelli bireylerin spora katılımlarını engelleyen tüm faktörlerin ivedilikle ortadan kaldırması gerekmektedir. Nitekim engelli bireylerin spor yapabilmeleri ancak uygulama alanlarının ve araçların çeşitlenmesi, erişimin kolaylaştırılması, toplumsal farkındalığın artması ayrıca bu bireylerin bilinçlendirilmesi ile mümkün olabilecektir (Marcellini, 2018). Bu bağlamda öncelikli olarak derinlemesine bir analizin yapılması; spora katılımda karşılaştıkları zorlukların geçerli ve güvenilir olarak ölçülmesi ve farklı demografik değişkenler bakımından betimlenmesi önem arz etmektedir. Araştırmanın bu bağlamda özgün olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda alana katkı sağlayarak sonraki araştırma ve geliştirme çalışmalarına ışık tutması, kaynaklık etmesi beklenmektedir. Nitekim araştırma engelli bireylerin spora katılımlarında karşılaşılan zorlukların belirlenmesi, giderilmesine yönelik yapılan tüm çalışmalara da yol gösterici olabilecek ve hâlihazırda sınırlı sayıda araştırmanın yer aldığı literatüre bu anlamda katkıda bulunabilecektir. Araştırma neticesinde elde edilen, mevcut durumu ortaya koyan veriler engelli bireylerde spor konulu proje ve tartışmalara yeni bir boyut kazandırabilecektir. Ülkemizin mevcut durumunun gözden geçirilip yeni düzenlemelerin yapılması, bu alandaki eksikliklerin tespit edilip giderilmesi ve engelli bireyler için spora erişilebilirliğin kolaylaştırılması konusuna dikkat çekebilmek, engelli bireylere yönelik farkındalığı arttırmak hususunda da araştırmanın önemli olabileceği düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmada faydalanılan ölçme araçları, ölçülmesi planlanan varsayımları doğru bir şekilde ölçecektir.
2. Katılımcıların uygulanan ölçeği ve yarı yapılandırılmış görüşme formunu samimi yanıtladıkları kabul edilmiştir.
3. Literatür incelemelerine göre Türkiye’de görme, işitme ve bedensel engelli birey sayısına ilişkin son araştırma Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmış “Türkiye Özürlüler Araştırması” dır. Bu araştırmanın verilerinin doğruluğu kabul edilerek araştırma grubu belirlenmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın evreni Türkiye’de yer alan görme, işitme ve bedensel engelli bireyler ile sınırlıdır.
2. Bu kapsamda araştırmada kullanılan ölçekler elektronik ortamda gönüllülük esası olan görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli bireyler tarafından doldurulacaktır.
3. Araştırma Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeği ile sınırlıdır.
4. Araştırma katılımcılardan Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ile toplanan katılımcı görüşleri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Yetersizlik: Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yetersizlik; bireyin sağlık açısından “fiziksel yapı ve fonksiyonların” eksikliği veya “fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki” anormallik olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2001).

Engel: Dünya sağlık örgütüne göre engel bireyin var olan yetersizlikten kaynaklı olarak ile yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel etmenler doğrultusunda kendinden beklenen rolü yerine getirememesi olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2001).

Engellilik: Yetersizliğin sosyal ve çevresel sonucudur (Minaire, 1992). Bireyin günlük yaşantısındaki sosyal ve kültürel birtakım faaliyetlere dair belirli rolleri gerçekleştirememesi durumudur (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 1980).

Spor: Toplumun ekonomik ve kültürel yönden çağın gerekliliklerine uyabilen beden ve ruhen sağlıklı, nitelikli bireyler yetiştirebilmesini kolaylaştıran bir olgudur (Yetim, 2000). Bireyi beden ve ruhen olumlu yönde etkileyen, yeteneklerini geliştirmesine olanak sağlayan, bir araya getirerek sosyalleştiren, içinde rekabet ve aynı zamanda yardımlaşma barındıran kültürel bir kavram olarak da tanımlanmaktadır (Yamen, 1999).

Zorluk: Bir işin sıkıntı ile veya güçlükle yapılma durumudur. Ek olarak zor olma, güçlük ve bir işte engelle karşılaşma durumu olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Spor Kavramı

Spor uygarlık tarihinin başlamasından bu güne dek gelişen, bireyin bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimine katkıda bulunan kurallı ve disiplinli evrensel bir faaliyet (Kartal, 2020), dünya üzerinde dil, din ve ırk farklılıkları olan insanları bir araya getirebilen bir araçtır. Sanayi, endüstri ve teknolojideki ilerlemeler ile birlikte toplumun hem sosyal hem de kültürel yaşam tarzında meydana gelen değişimlere paralel olarak günümüzde anlam ve işlevi geçmiştekine oranla farklılaşmış bireysel ve kolektif anlamının yanı sıra kurumsal bir kimlik de kazanmıştır (Tanrıverdi, 2012). Kavramsal açıdan değerlendirildiğinde ise spor; bireyin beden ve ruh sağlığını iyiye götüren aynı zamanda da sosyal ilişkilerini düzenleyen oldukça geniş bir kavramdır (Ölmez, 2010). Bu nedenle spor sosyal uyumu ve bireyler arası iletişimi geliştirirken bunun yanı sıra “sağlık, estetik, oyun, eğlence, zevk, meslek, bilim ve hatta politika aracı” olarak bile kullanılabilir (Şahan, 2007). Bu çok çeşitlilik sebebi ile sporun belli sözcüklerle sınırlandırılmış ve kalıplaştırılmış tek bir tanımı yoktur (Göral, 2001). Zorba (2016) sporu; bireye mutluluk, eğlence ve haz veren, belirli kuralları olan rekabet olgusu barındıran aktiviteler olarak nitelendirirken, Heper (2012) sporu yarışmayı merkeze alan, kazanma, rekor kırabilme ve şampiyon olabilme amacıyla yapılan etkinlikler bütünü olarak nitelendirmektedir. Güven (1999) sporu; sosyal ve psikolojik işlevleri bulunan kültürel ve ahlaki bir olgu ayrıca bireyin zihin ve bedenini kullanarak rakibine, kendine, zaman ve mesafeye karşı önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde gerçekleştirdiği bir mücadele türü olarak değerlendirirken, Erten (2006) göre spor ise önceden belirlenen kurallar dahilinde, maddi bir karşılık ya da yalnızca zevk almak amacı ile araçlı, araçsız, bireysel veya takım olarak kendisi, doğa ya da başkalarına

dair rekabeti esasına dayanan temelinde mücadele barındıran bedensel ve zihinsel yetilerini kullandığı ve geliştirdiği etkinlikler bütünüdür. Bireyin bedensel, zihinsel ve psikolojik bütünlüğünü sağlama ve sağlıklı olabilme amacı (Kocaer, 2018) ile belli kurallar dahilinde gerçekleştirdiği aktivitelerin tümü olarak tanımlanan spor aynı zamanda bünyesinde rekabet ve eğlenceyi de barındırmaktadır. Bu nedenle bireyin kendini geliştirmesi hakkı çerçevesinde en temel haklarından birtanesi olarak kabul edilmektedir ve aynı zamanda bireyin bedensel ve zihinsel gelişimini desteklemesi bakımından, sağlık hakkının da önemli bir unsuru olarak değerlendirilmektedir (Kartal, 2020). Spor bireye katkıları perspektifinden değerlendirildiğinde ise spor üç boyutta karşımıza çıkmaktadır. Bu yönü ile spor “fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik” açıdan ele alınmaktadır. Spor fizyolojik açıdan bireye; kardiyolojik problemleri ve kronik solunum yolu hastalıklarını minimuma indirme, obezite ve diyabet gibi hastalıkları önleme ve bunların yanı sıra kas ve iskelet sistemi sağlığı (Çakır, 2009; Yaraş, 2017), psikolojik açıdan; saldırganlık dürtüsünden uzaklaşma, öfke kontrolünü sağlama, utangaçlığı yenme, özgüven kazanma (Dalaman, 2010), sosyolojik açıdan ise yardımlaşma, dayanışma, işbirliği sağlama, kaynaşma ve kurallara uyma (Yaşar, Şemşek, Bilen, Çalık & Kaya, 2018) noktasında pek çok fayda sağlamaktadır. Bunların yanı sıra birey toplumsal yaşam içerisinde spor yolu ile stresten kurtulabilmekte, rahatlayabilmekte ve kendini mutlu hissedebilmektedir (Güçlü, 2005). Sporun tüm bu olumlu etkileri normal gelişim gösteren bireyler kadar engelli bireyler için de öne çıkan bir mekanizma olmasını sağlamıştır. Engelli bireylerin bir hayli sınırlı olan günlük yaşantılarına rağmen spor, onların sosyal bir birey olabilmelerine için bir araç olabilmektedir (Yazicioglu, Yavuz, Goktepe & Tan, 2012; Kiuppis, 2018). Nitekim engelli bireyler toplumsal yaşama uyum sağlama noktasında fiziksel ve ruhsal sorunun yanında çevresel pek çok sorun ile de karşı karşıya kalmaktadır ve bireyin bu sorunlara karşı verdiği mücadele yaşam kalitesinin normal gelişim gösteren bireylere oranla daha düşük seviyede olmasına yol açmaktadır (Çınarlı & Ersöz, 2010). Bu nedenle engelli bireylerde sporun en temel amacı yaşam kalitesinin en üst düzeye çıkarılmasıdır (Konar, 2003). Spor engelli bireylerin, pasif bir yaşam tarzının getirmiş olduğu obezite, şeker, tansiyon, kalpte ritim bozuklukları, depresyon, mutsuzluktan etkilenmemeleri noktasında önemli rol oynamaktadır (Nyland, Robinson, Caborn, Knapp & Brosky, 1997). Bu nedenle spor engelli bireyler için yalnızca bir eğlence aracı değil aynı zamanda fiziksel zararların en aza indirilmesi ve bireyin her açıdan gelişebilmesi için önemli bir etmendir (Çınarlı & Ersöz, 2010) ve bireyin engeli ile başa çıkabilmesi, hayata motive olması, işbirliği, paylaşma ve

özgüven duygularının da güçlenmesi ve bu sayede topluma uyum sağlayabilmesi beraberinde toplumsal kabulünün de kolaylaşması bakımından sosyal bir tedavi unsuru olarak kabul edilmektedir (Mumcu, 2019).

2.2. Engellilik Kavramı

Aralarında anlamsal farklılıklar olmasına karşılık engelli, özürlü, sakatlık ve yetersizlik gibi sözcükler aynı durumu ifade etmek amacı ile sıklıkla kullanılmaktadır. Engelliliğin her an her yerde geçerli olabilecek bir tanımını yapabilmek oldukça güçtür (İlhan, 2021). Engelliliğin açık bir şekilde tanımlanamamasından dolayı engellilere dair oluşturulup geliştirilen pek çok politika, yasa ve hizmetin de kapsamı belirsizleşebilmektedir (Yetim, 2014). Engellilik; farklı biçimlerde yetersizlikten etkilenen bireyleri nitelendirmek için ülkemizde kullanımına en çok başvurulanan kavramdır (İlhan, 2021). Engellilik doğrudan bireyi ilgilendiren bir kavram olmasının yanı sıra, toplumsal açıdan da bir çok dinamiği barındırması bakımından önemli bir olgudur (Özsoy, Özyürek & Eripek, 2002). Çünkü engellilik, birey için yalnızca içsel ve bireysel sonuç doğurmaz aynı zamanda da çevresel ve toplumsal sonuçlar da engellilik açısından farklı boyutlar oluşturmaktadır (Deniz, 2020). Dünya üzerinde engelli nüfusun artmasında gün geçtikçe yaşlı nüfustaki, kronik ve bulaşıcı hastalıklardaki artış, bunların yanı sıra savaş ve kargaşa gibi toplumsal pek çok olayın yaygınlaşması sebep gösterilebilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2016). Engellilik en genel ifade ile doğuştan veya sonradan herhangi bir sebepten, bireyin “fiziksel, ruhsal, zihinsel, duygusal, sosyal” yetilerini farklı derecede kaybetmesi neticesinde bireyin, toplumsal yaşantıya uyum sağlama ve günlük ihtiyaçları karşılama da güçlük çekmesi ve bu anlamda “korunma, bakım ve rehabilitasyon” destek hizmetlerine gereksinim duyması olarak tanımlanmıştır (Öztürk, 2011). Doğuştan ve ya sonradan oluşabilen sebepler ile bireyin fizik, zihin kabiliyetlerini ve yaşamsal faaliyetlerini kısmen ve ya tamamen yitirmesi durumu olarak da ifade edilebilmektedir (Beşer, Atasoylu, Akgör, Ergin & Çullu, 2006). Engellilik uzun süre devam edecek olan, mevcut durumuna göre rehabilite edilebilen ancak “bedensel, zihinsel ve duygusal” hasarlara ve bireyin yaşantısında pek çok zorluklara neden olabilen bunların sonucunda da bireyde davranış bozukluklarına yol açabilen bir durumdur (Doğduay, 2013). Ülkemizde farklı biçimlerde yetersizlikten etkilenen bireyleri nitelendirmek için kullanımına en çok başvurulanan sözcük “engellilik” tir. Pek çok farklı tanımı bulunan ve bugün farklı gelişim gösteren bütün bireyleri ifade etmek için kullandığımız engellilik sözcüğü, Dünya Sağlık Örgütü

tarafından aşamalı bir şekilde tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün tanımına göre engellilik, yetersizliğin en üst noktasını ve beraberinde izole edilmiş, başkalarına bağlı bir yaşantı şeklini, bu doğrultu da bireyin sosyal rollerini yerine getirememesi durumunu ifade etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü engellilik kavramını üç farklı kategoride ele almaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 1981).

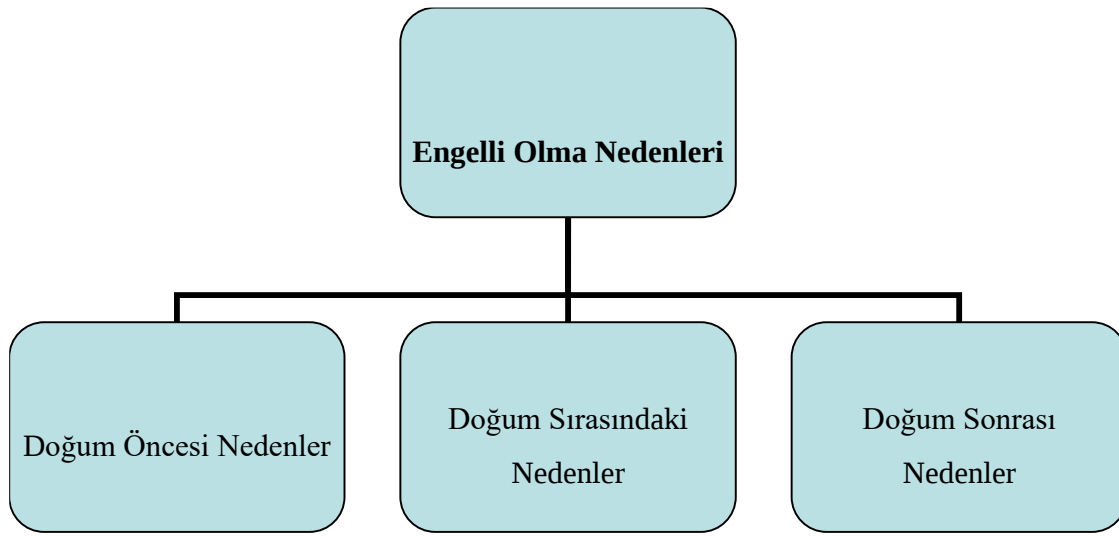
- Yetersizlik / Form Bozukluğu / (Impairment): Sağlık açısından bireyin anatomik, fizyolojik ve psikolojik yapısı ve fonksiyonlarındaki kısıtlılık ya da eksikliği ifade etmektedir.
- Özürlülük / Sakatlık (Disability): Bireyin bir aktiviteyi veya davranışı normal sınırları dahilinde gerçekleştirmesine engel olan form bozukluğu ya da eksiklik neticesinde meydana gelen yetersizlik durumunu ifade etmektedir.
- Engellilik (Handicap): Yaş, cinsiyet veya sosyokültürel etmenler bakımından bireyin kendisinden beklenen sosyal rolleri yetersizlik ya da özür sebebi ile gerçekleştirememesi durumunu ifade etmektedir.

Bu tanımlamalar çerçevesinde Dünya Sağlık Örgütü'nün bireyi; yetersizliğine ve özür durumuna karşı çevresel, ekonomik ya da sosyal yönlerden topluma uyum sağlayabiliyor ayrıca sosyal rollerini de yerine getirebiliyor ise engelli olarak nitelendirmediği görülmektedir. Bunların yanı sıra bireyin engelli olarak nitelendirilebilmesi için sosyal rollerinin yerine getirebilme durumunun ve hangi aktivitelerin yapılamıyor olduğunun muhakkak bilinmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere birey yetersizliği, form bozukluğu, noksanlığı veya özürüne karşı sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda toplumsal hayat ile bütünleşebiliyor ve üzerine düşen rollerini gerçekleştirebiliyor ise engelli değildir. Ancak buna karşı ülkemizde engellilik kavramı diğer kategoriler içerisinde en dezavantajlı olan durumu ortaya koymasına rağmen sıklıkla kullanılmaktadır. Bunun sebebi ise diğerlerine oranla daha nazik bir ifade olarak görülmesidir. Bu nedenle toplumumuzda fazlası ile benimsenerek konuşma dilinde yaygınlaşmış, mevzuatlar, sivil toplum kuruluşları ve federasyonların adlandırılmasında da yerini almıştır. Engellilik kavramına eş değer olarak özel gereksinimli birey ya da yetersizlikten etkilenmiş birey ifadelerinin de zaman zaman kullanıldığı görülmektedir (İlhan, 2021). Engelli bireyler, normal gelişim gösteren bireylere kıyasla zihinsel, sosyal, fiziksel, duygusal ve fizyolojik gelişim alanlarında farklı pek çok sorun yaşamakta ve bu nedenle pek çok alanda ek hizmetlere ihtiyaç duymaktadır (Altay, 2018). Engelli bireylerin yaşadıkları sorunlar ve bu

doğrultuda da gereksinimleri de engel türlerine göre değişkenlik göstermektedir. Engellilik; doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasında meydana gelebilmekte olup, dışsal ya da içsel pek çok faktörden kaynaklanabilmektedir (Deniz, 2020).

2.3. Engelli Olma Nedenleri

Bugün dünyadaki teknolojik gelişmeler sağlık alanında da pek çok avantajı beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çoğu hastalık planlanmış rehabilitasyon ve tedavi süreçlerinin ardından herhangi bir engelle neden olmadan atlatılabilmektedir (Özer, 2017). Engelliliğe sebep olabilecek etmenler ortadan kaldırıldığında ise büyük oranda engelliliğin önüne geçilebilmektedir. Bu sebeple engelliliğe neden olan faktörlerin önceden bilinmesi ve bu alanda gerekli çalışmaların yapılması ile engelli nüfusun büyük ölçüde azaltılabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda engelliliğin önlenbilmesinde öncelikli hedef bu faktörlerin ortadan kaldırılmaya çalışılması olmalıdır. Nitekim bireyin farklı alanlarda pek çok sorun ile karşı karşıya kalmasına ve kısıtlı bir yaşam sürmesine sebep olan engellilik farklı nedenler ile ortaya çıkabilmektedir (Lüle, 2008). Engelli olma durumu doğuştan, sonradan veya bir kaza ve hastalık neticesinde ortaya çıkabilmekte bireyin bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerinin azalmasına neden olabilmektedir (İlhan, 2021). Engelliliğin oluşumunun birtakım faktörlere göre yaşamın üç evresinde oluşabildiği görülmektedir ve bu doğrultuda doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası nedenler olmak üzere üç başlıkta sınıflandırılmıştır (Özer, 2017).

Şekil 1. Engelli olma nedenleri

2.3.1. Doğum Öncesi Nedenler

- Metabolik bozukluk
- Kalıtım
- Akraba evliliği
- Genetik yatkınlık ve bozukluk (İlhan, 2021)
- Hamilelik sürecinde yetersiz beslenme
- Hamilelik sürecinde bilinçsiz ilaç kullanımı
- Hamilelik sürecinde geçirilen enfeksiyon hastalığı
- Hamilelik toksemisi
- Anne ve babanın kan uyumsuzluğunun olması
- Annenin yaşı ve duygusal durumu
- Annenin gebelik sürecinde radyasyona maruz kalması (Özer, 2017)
- Annenin hamilelik sürecinde geçirdiği ateşli hastalıklar
- Hamilelik sürecindeki normal olmayan rahim kanamaları
- Hamilelik kansızlığı
- Herpes simpleks virüsü
- Vitamin eksikliği
- Hamileliğe bağlı hipertansiyon
- Hamilelik sürecinde alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımı
- Hamilelik sürecinin normalden kısa ya da uzun olması
- Düşme ve trafik kazası gibi çeşitli travmalar (Aktürk,2012)
- Doğum yaşının 17'den az ve 36'dan fazla olması
- Hamilelikte gerekli sağlık kontrollerinin yapılmaması
- Fazla sayıda ve sık hamile kalınması

- Annenin diyabet, kalp hastalığı gibi kronik hastalıklarının olması (İlhan, 2021).

2.3.2. Doğum Sırasındaki Nedenler

- Doğum esnasında bebeğin travmaya bağlı olarak zarar görmesi
- Bebeğin oksijensiz kalması
- Bebeğin baş bölgesinde beklenmedik basınç
- Annenin fazla kan kaybetmesi
- Göbek kordonunda sıkışma
- Bebeğin doğum esnasında hızlı bir biçimde çekilmesi
- Bebeğin doğum anında düşürülmesi (Özer, 2017)
- Sağlık çalışanlarının anlık dikkatsizlikleri
- Doğum ortamının uygunsuz olması
- Doğum sırasındaki bulaşıcı hastalıklar
- Doğumun zor olması
- Anormal gelişen doğum sancıları
- Aşırı kanama meydana gelmesi
- Annenin pelvis kemiğindeki darlık
- Plasentanın erken ayrılması durumu
- Doğumun erken ya da geç gerçekleşmesi
- Kordon dolanması (Aktürk, 2012)
- Bebeğin baş bölgesinin doğru pozisyonda olmayışı
- Doğumun uzman olmayan kişiler tarafından yaptırılması
- Bebeğin ağırlığının normal kabul edilenin altında olması
- Serviksin yeterince açılmaması
- Placenta ve kordonun doğum anında kötü çalışması (Baykan, 2000)

- Kan dolaşımının yavaşlaması
- Alet ile ya da farklı müdahaleler ile gerçekleşen doğumlar
- Aynı andan ikiz üçüz şeklindeki çoğul doğumlar (Karademir, 2008).

2.3.3. Doğum Sonrası Nedenler

- Yetersiz beslenme
- Kaza ve travmalar
- Savaş ve doğal afetler
- Bulaşıcı hastalıklar
- Kronik hastalıklar
- Alkol, sigara ve uyuşturucu bağımlılığı
- Yaşlılığa bağıli engeller (Çınar, 2010)
- Bebeğin geçirdiğı ateşli hastalıklar
- Bebeğin sağılık kontrollerinin yapılmaması
- Bebeğin aşılarının düzensiz yapılması
- Zehirlenme
- Doğum sarılığı
- Yeterli olmayan çevresel uyaranlar
- Aile ve çevrenin bilinçsizliğı
- Bebeğin ihmal ve istismarı (İlhan, 2021)
- Şeker, katarakt gibi hastalıklar
- Santral sinir sistemi enfeksiyonu
- Radyasyona maruz kalma (Özer, 2017)
- Sinir sisteminin zarar görmesi
- Beyin iltihabı

- Kafa travması
- Yaralanma
- Boğulma
- Kalp ve dolaşım sistemindeki rahatsızlıklar
- Uygun olmayan ev ortamı (Çiftçi, 2001)
- Çocuk felci
- Şiddetli gribal enfeksiyonlar
- Zatürre
- Protein metabolizmasında bozukluk
- Ruhsal bozukluklar (Karademir, 2008).

2.4. Engelliliğin Sınıflandırılması

Engelli olma nedenleri arasında pek çok farklı faktör sıralanabilmektedir. Birey doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasında gelişen pek çok nedenden bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal, sosyal yetilerini kaybederek engelli duruma gelebilmektedir. Bu doğrultuda birey engellilik durumunu farklı şekilde yaşayabilmektedir (Öztürk, 2011). Engel türlerinin sınıflandırılması her bir engel türünün özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu özellikler doğrultusunda eğitim, sağlık vb. hizmetleri alabilmeleri açısından oldukça önemlidir (Heward, 2006). Bu doğrultuda engelli bireyler “zihinsel, ruhsal, fiziksel ve sosyal” özellikleri göz önünde bulundurularak farklı gruplara ayrılmaktadır (İlhan & Esentürk, 2014). Ancak engelliliğin türlere ayrılması farklılık gösteren bir durumdur. Bu konuda ülkeler, kurumlar, sivil toplum örgütleri arasında farklı pek çok görüş ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda engelliliğin sınıflandırılmasında farklı pek çok görüş olsa da literatürde en genel hatları ile engelliliğin sınıflandırılması işitme, görme, bedensel, zihinsel engelliler (Demirbilek, 2013) ve yaygın gelişimsel bozukluklar olarak ele alınmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu da kapsaması sebebi ile bu sınıflama dikkate alınmıştır.

2.4.1. Bedensel Engelliler

Ortopedik engellilik olarak da nitelendirilebilmektedir. En sık karşılaşılan engel türüdür (Yücel & Bulut, 2020). Bedensel engellilik; bireyin vücut işlevlerinin bir bölümünün uzun süre ile kaybolması ya da bozulmasıdır. Doğuştan ya da farklı bir hastalık sebebi ile iskelet, kas ve sinir sisteminde kaza ve genetik problemler sebebi ile istenmeyen bir durumun oluşması bundan kaynaklı olarak da kas, iskelet ve eklemlerin görevini yapamaması durumudur (Kırlioğlu, 2015). Farklı bir tanımda ise bedensel engellilik bireyin yapı ve biçiminde fiziksel olarak herhangi bir bozukluğun ya da eksikliğin oluşması nedeni ile bireyin bedensel yetilerinin engellenmesi ya da bütünü ile ortadan kalkması durumu olarak tanımlanmaktadır (Cumurcu, Karlıdağ & Almış, 2012). Diğer bir ifade ile kas ve iskelet sistemindeki yetersizlik olarak da açıklanmaktadır (Öztürk, 2011). Bu durum doğuştan gelen nedenlerden, bulaşıcı ve ateşli hastalıklardan, metabolizma bozukluklarından ve doğum sonrasındaki kazalardan kaynaklanabilmektedir (Gürsel, 2006). Bedensel engelli bireyler karşılaştıkları fiziksel veya fizyolojik bozukluk ya da yetersizlikten kaynaklı olarak fiziksel yetilerini kullanamamaktadır (Coşkun, 2013).

Doğuştan ya da sonradan kas ve iskelet sisteminde gelişen hastalık veya yaralanmalar neticesinde oluşan kayıplardan kaynaklı olarak bedensel yeteneklerini kaybeden ve günlük gereksinimlerini karşılamakta zorluk çeken bu nedenle de öze bakıma ve rehabilitasyona ihtiyaç duyan bireyler de bedensel yetersizlikten etkilenen birey olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 1981). Bu yetersizlik kas ve iskelet sistemi ile sinir sistemi bozukluklarını ve bunların yanı sıra devinimsel bozuklukların da kapsamaktadır (Akdura, 2007). Bedensel engelli bir birey engelinin türü ve derecesine göre mevcut fonksiyonel kayıpları nedeni ile yürümek, hareket etmek, oturmak, ayakta durmak, el ve kollarını kullanmak, kas kontrolünü sağlamak gibi işlevleri yerine getirememektedir. Genellikle bu bireyler doğuştan gelen uzuv eksikliklerinden kaynaklı olarak kanedyen ya da tekerlekli sandalye kullanımı ile yaşamlarını idame ettirebilmektedir. İşte tüm düzeltmelere ve iyileştirmelere karşın anatomik, fizyolojik ya da kas ve sinir sisteminden kaynaklı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerinde yeterince faydalanamayacak kadar durumundan etkilenmiş olan bireyler ise bedensel engelli bireyler olarak tanımlanmaktadır (Atasoy, 2020). Bir diğer ifade ile bedensel engelli psikolojik etkileri dışında doğuştan veya yaşantısının herhangi bir bölümünde ortaya çıkabilen ve bireyin fiziksel bedenini doğrudan etkileyen engelin ortaya çıkarmış olduğu durumdan doğrudan etkilenmiş kişidir (Özdemir & Başkonak, 2018). Bedensel engelli bireyler kas ve iskelet sistemlerindeki bozulmalar neticesinde bedensel yetilerini farklı derecelerde yitirmelerinden kaynaklı olarak toplumsal

yaşantıya uyum sağlamak ve günlük gereksinimlerini giderebilmek noktasında birtakım zorluklarla karşı karşıyadır ve bu nedenle de özel bakım ve koruma, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmaları gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008). Bedensel engelli bireylerin genel özelliklerine bakıldığında ise; devinimsel koordinasyon ve hareket etme becerilerinin sınırlı olduğu, genellikle hareketsiz bir yaşam tarzı sürdürmeyi benimsedikleri, kendilerine ait bir yürüyüş tarzı benimsedikleri, denge bozuklukları yaşadıkları, sıklıkla yorgunluk ve ağrı şikayetleri olduğu (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011) görülmektedir. Bunların yanı sıra gelişim hızlarının normal gelişen akranlarına oranla daha yavaş olduğu, sıklıkla uyku problemi ile karşılaştıkları ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğu (Cheng & Urdu, 2002) bilinmektedir. Bunların yanı sıra akademik başarıda gerilik, sosyal uyum ve davranış problemleri, ie kapanıklık, hassasiyet gibi problemler bedensel engelli bireylerin sıklıkla karşılaştığı problemlerdendir (Açıkgöz, 2009). Tüm bu sebeplerden ve farklı insanların kendilerine dair acıma, fazla ilgi ya da ilgisizlik ve dışlama davranışlarından dolayı bedensel engelli bireyler kendilerini bulundukları toplumdan izole hissetmektedirler (Yücel & Bulut, 2020).

Toplumsal hayatta istihdam, sağlık, erişim, spor, ekonomi kollarında kendilerine hak olan hizmetlere ulaşma noktasında da pek çok sorun yaşamaktadırlar. Ancak unutulmamalıdır ki engelli bireyler ancak yaşamları süresince yeterli desteği alabildiklerinde topluma uyum sağlayabilmekte ve yaşamlarını idame ettirebilmektedir. Bu nedenle bedensel engelli bireylere daha özenli ve dikkatli davranılması onların kendilerini dışlanmış hissetmelerinin önüne geçebilecektir (Aslanoğlu, 2004). Bedensel engellilik yetersizliğin derecesine göre hafif, orta ve ağır, engelin tipine göre merkezi sinir sistemi zedelenmesi, kas ve iskelet sistemi zedelenmesi ve sağlık-süreğen hastalıklar olarak sınıflandırılmaktadır.

2.4.1.1. Yetersizlik Derecesine Göre Sınıflandırma

Yetersizliğin derecesine göre yapılan bu sınıflamada hafif, orta ve ağır olmak üzere üç basamaklı bir sınıflama yöntemi kullanılmaktadır.

Hafif düzeyde yetersizlik; birey yaşamını idame ettirebilmek ve gereksinimlerini karşılayabilmek için başka birine veya destekleyici bir araca ihtiyaç duymamaktadır

Orta düzeyde yetersizlik; birey gereksinimlerinin karşılayabilmek için yardımcı bir araçtan faydalanmaktadır ve kendisine destek olabilecek bir araca ihtiyaç duymaktadır

Ağır düzeyde yetersizlik; birey gereksinimlerini karşılayabilmede tam bağımlıdır. Özellikle baş kontrollerinde zayıflık olan bu bireyler sıklıkla tekerlekli sandalyeden faydalanmaktadır (Nelson, 1989; Şimşek, 2000).

2.4.1.2. Yetersizliğin Oluştığı Yere Göre Sınıflandırma

Yetersizliğin olduğu yere göre ise merkezi sinir sistemindeki zedelenme sonucunda oluşan fiziksel yetersizlikler, kas ve iskelet sistemi zedelenmesi sonucunda oluşan fiziksel yetersizlikler ve sağlık ile (süreğen hastalıklar) ilgili yetersizlikler olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırma yapılmaktadır.

Merkezi sinir sisteminin zedelenmesi sonucunda ortaya çıkan fiziksel yetersizlikler; merkezi sinir sisteminde oluşan zedelenme neticesinde bireyde ciddi fiziksel yetersizlikler oluşabilmektedir. Bu yetersizlikler en genel hatları ile “serebral palsi, spina bifida, çocuk felci, çoklu skleroz, omurilik zedelenmeleri ve travmatik beyin yaralanmaları” alt başlıkları çerçevesinde ele alınmaktadır (Yılmaz, Yarımkaya & İlhan, 2021).

Kas ve iskelet sisteminin zedelenmesi sonucunda ortaya çıkan fiziksel yetersizlikler; kas ve iskelet sistemindeki zedelenme neticesinde bireyde kas hastalığı, amputasyon, kalça çıkıklığı ve eklem iltihabı gibi fiziksel birtakım yetersizlikler görülebilmektedir.

Sağlıkla (süreğen hastalıklar) ilgili yetersizlikler; bireyin çeşitli faaliyetlere katılımını sınırlayan tıbbi problemlerinin bulunması ve bu nedenle bakım ve tedavisinin sürekli olması durumudur (Karaman, Kara & Yalçın-Atar, 2015). Kanser, hemofili, epilepsi, diyabet, astım, böbrek yetmezliği, aids, akdeniz anemisi, doğuştan gelen kalp ve damar hastalığı, romatizmal hastalıklar (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011), kan, sindirim sistemi, üreme organı, idrar yolu, deri, endokrin sistem ve metabolik rahatsızlıklar, ruhsal bozukluk, sinir sistemi ve kas erimesi süreğen hastalığa örnektir (Öztürk, 2008).

2.4.2. Görme Engelliler

Görme yetersizliği; genetik faktörler, annenin geçirmiş olduğu ateşli hastalıklar, doğumun erken ve güç olması, çeşitli kazalar, zehirlenme ve yaşlanma gibi çeşitli sebeplerden görme gücünün kısmen veya tamamı ile yetersiz hale gelmesinden dolayı bireyin toplumsal uyumunun ve eğitim performansının bu durumdan olumsuz etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır (Özdemir & Başkonak, 2018). İlhan (2021) ise görme yetersizliğini

bireyi hem sosyal hem de eğitsel açıdan olumsuz etkileyen tamamen veya kısmen görme gücü kaybı olarak tanımlamaktadır. Bu faktörler dışında kan uyuşmazlıkları akraba evlilikleri, annenin hamilelikte geçirdiği hastalıklar, dengesiz ve yetersiz beslenme, kızamıkçık, alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımı, B vitamini eksikliği, bireyin herhangi bir kaza sonucu göz sinirlerinde zedelenme, sivri cisim batması görme yetersizliğine neden olabilmektedir (Kara, 2011). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) görme engelinin %80 oranında önlenilebileceğini ve tedavi edilebileceğini öne sürmektedir ve mevcut verilerine göre görme bozukluklarının en sık karşılaşılan sebeplerinin “katarakt, glokom, düzeltilmemiş kırma kusurları, yaşa bağlı makula dejenerasyonu, diyabetik retinopati, trahom ve kornea opaklığı” olduğunu ifade etmektedir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2021). Tam ve kısmi görme bozukluklarının gelişmekte olan pek çok ülkede çeşitli halk sağlığı ve sosyo ekonomik sorunlara yol açtığı bilinmektedir (Khorrami, Nejad, Sarabandi, Akbarai & Askarizadeh, 2016). Görme engelli bireyler başta iş ve eğitim olmak üzere kültür öğelerini algılayabilme, dış mekan özerkliği, sosyal uyum, kişiler arası iletişim konularında farklı pek çok problem ile karşılaşmaktadır (Elsman, Bartholomeus & Antoinette 2019). Nitekim görme engelli pek çok birey fiziksel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü kendisi karşılayamamaktadır bu durum da onların toplumsa yaşamda diğer bireylerden ayrışmalarına neden olmaktadır (Güler, 2005). Tüm bu etmenler görme engelli bireyin yaşam kalitesini doğrudan ve olumsuz yönde etkilemektedir (Khorrami vd., 2016). Yapılan araştırmalar normal gelişim gösteren bireylere oranla görme engeli olan bireylerin temel motorsal hareket becerisi, benlik saygısı ve kontrol odağı düzeylerinin daha düşük olduğu ileri sürmektedir (Hallemans, Ortibus, Truijen & Meire, 2011; Papadopoulos, Montgomery & Chronopoulou, 2013). Görme engelli bireyler engellerinden kaynaklı olarak, ileri ve geriye doğru sallanmak, parmaklarını ve ellerini sallamak, gözlerini ovuşturmak, yavaş yürümek gibi spesifik davranışlar sergileyebilmektedir. Motor beceriler ve bilişsel becerilerde gerilik, soyut düşünmede yetersizlikler de bu bireylerin özelliklerindendir. Ancak diğer duyu organları görme duyusundaki yetersizlikten dolayı görme yetersizliği olmayan bireylere oranla daha fazla gelişmiştir, ince ayrıntıları daha kolay fark edebilirler, oldukça dikkatlidirler, sosyal faaliyetlere katılımları fazladır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2015). Günümüzde görme engelli bireyler de tıpkı diğer engel türlerinde olduğu gibi yatılı engelliler okullarında, özel eğitim okullarında, kaynaştırma sınıflarında, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ve destek eğitim odalarında farklı alanlarda eğitim alabilmektedirler (Karakoç & Çelik, 2020; Yarımkaya & Töman, 2021). Görme

yetersizliğinin farklı sınıflamaları mevcuttur ancak literatürde sıklıkla tercih edilen sınıflandırma türleri şunlardır; yetersizliğin oluş zamanına göre, yetersizliğin oluş nedenine göre, yasal ve eğitsel açıdan, görme atığı açısından ve sportif açıdan (Örer, 2020).

Yetersizliğin Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma:

Bu sınıflandırma görme yetersizliğinin oluştuğu zamana göre doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrası şeklinde üç grupta yapılmaktadır (Wearmouth, 2016).

Doğum öncesi; bu yetersizlik genellikle kalıtım ve annenin hamilelikte geçirdiği hastalık ve kazalardan kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır (Ölmez, 2010). Albinizm, retinoblastoma, prematüre retinopatisi, retinis pigmentosa örnek olarak verilebilmektedir (Tuncer, 2003; Sarıcı, Mutlu & Altınsoy, 2008; Lieberman, 2017; Kırıcı, 2018).

Doğum sırası; doğum sırasında istenmeyen sebeplerden kaynaklı olarak birçok komplikasyonlar gelişebilmektedir ve bu da çeşitli yetersizlikleri beraberinde getirebilmektedir. Kordon dolanması neticesinde beyine oksijen gitmemesi ve neticesinde görme yetersizliğinin oluşması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir (Ölmez, 2010).

Doğum sonrası; vitamin eksikliği, yetersiz beslenme, çeşitli hastalıklar doğum sonrası görme yetersizliklerine sebep olabilmektedir (Ölmez, 2010). Glokom, katarakt, sarı nokta hastalığı örnek olarak verilebilmektedir (Tuncer, 2003; Hacıfendioğlu, 2012; Liberman, 2017).

Yetersizliğin Oluş Nedenine Göre Sınıflandırma:

Kaza ve yaralanmalar, başka organlardaki veya gözün işlevini etkileyen hastalıklar, doğrudan göz, etkileyen hastalıklar ve kalıtsal hastalıklar görme yetersizliği nedenlerindendir ve bu doğrultuda sınıflandırılmaktadır (Örer, 2020).

Yasal ve Eğitsel Açıdan Sınıflandırma:

Görme yetersizliği iki şekilde tanımlanabilmektedir ve bu tanımlama görme alanı ve keskinlik kavramlarından yola çıkılarak yapılmaktadır. Gözleri oynatmadan ve başı hareket ettirmeden görülebilen 180 derecelik alan görme alanı, gözün belirli bir noktadan ayrıntıları fark edebilmesine de görme keskinliği denilmektedir (Eroğlu, 2017).

Yasal tanım; tüm düzenlemelere karşın iyi görmekte olan gözü 20/200 görme keskinliği veya daha azı olan ve görme alanı 20 dereceden daha da az olan birey yasal olarak kör görme keskinliği 20/70 ile 20/200 arasında olan birey ise az gören olarak kabul edilmektedir (Tuncer, 2003).

Eğitsel tanım; görme keskinliğini ileri derecede kaybetmiş birey eğitim sırasında Braille alfabesine ve sesli kitaplara gereksinim duyuyor ise eğitsel açıdan kör olarak nitelendirilmektedir. Ancak birey görme yetisini eğitsel açıdan kısmen de olsa kullanabiliyor ise e az gören olarak kabul edilmektedir (Aslan, 2016).

Görme Atığı Açısından Sınıflandırma:

Bu sınıflandırma kör ve az gören olarak yapılmaktadır (Örer, 2020).

Sportif Açıdan Sınıflandırma:

Bu sınıflandırma; B1, B2 ve B3 olmak üzere derecelere ayrılarak yapılmaktadır.

B1; bu grupta yer alan bireyler herhangi bir mesafeden el şeklini tanımamakta ve tamamen görememektedirler.

B2; bu grupta yer alan bireyler el şeklini algılayabilseler bile görme keskinlikleri 20/600'den daha iyi değildir.

B3; bu gruptaki bireyler 20/600 -60/600 arası görme keskinliğine sahiptir (Örer, 2020).

2.4.3. İşitme Engelliler

İşitme yetersizliği işitme duyarlılığının kısmi ya da tamamı ile yetersizlikten kaynaklı olarak konuşmayı edinmek, dili kullanmak ve iletişimde güçlük yaşamak sebebi ile bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesidir (İlhan, 2021). İşitme engelli birey ise işitme duyarlılığının kısmi ya da tamamı ile kaybedilmesinden kaynaklı olarak özel eğitim ve destek hizmetlerine gereksinimi olan birey olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010). İşitme engeli olan bireyler sesleri algılamak ve fark etmek gibi yetilerinin kısmi veya tamamı ile kaybolmasından dolayı işitme cihazını kullanma gereksinimi duyan bireylerdir (Karaağaç, 2017). Girgin'e (2003) göre işitme engeli bir bireyin işitme düzeneğindeki sorun sebebi ile günlük yaşantısında

sözel dilini işlevsel bir şekilde kullanamamasıdır. İşitme düzeneğindeki bu problemler bireyin dış kulak, orta kulak veya iç kulağında görülebilir. Bu düzenekte ortaya çıkabilecek sorunlar konuşma seslerinin de tam olarak algılanabilmesini engelleyeceği için bu bireyler iletileri çözümlemekte de problem yaşamaktadır. Bunun sonucunda sözlü iletişimleri de engellenmektedir. Bu nedenle işitme engelli bireyler bazı sesleri duyan ancak işitme düzeyleri konuşmayı anlayabilmek için yetersiz olan birey şeklinde tanımlanmaktadır (Cavkaytar & Diken, 2006). Bu bireyler sesleri işitmekte ancak algılayamamaktadır (Gönen, 2004). Bu durum kayıp derecelerine göre değişkenlik göstermektedir ve işitme kaybı çok hafiften, çok ileriye kadar farklılık gösterebilmektedir (Sevinç, Aslan, & Özkan, 2015). İşitme engeli kalıtsal olabilmekle birlikte bireyin yaşantısının farklı evrelerinde özellikle hamilelik sürecinde ve doğum sonrasında kaza, hastalık gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir (Leonhardt, 2010).

Doğum öncesinde en sık işitme engeline sebep olan faktörler; akraba evlilikleri, gebelikteki kazalar, annenin yanlış ilaç kullanımı olabilirken, doğum anında bebeğin doğum ağırlığının düşük olması, doğum sırasındaki zedelenmeler ve bebeğin oksijensiz kalma durumu olabilmektedir. Doğum sonrası faktörler ise kulakta meydana gelen zedelenmeler, uzun süreli orta kulak iltihabı ve baş bölgesinde meydana gelen travmalardır (Burcu, 2007). Sebeplerine göre işitme engeli geçici veya kalıcı olabilmektedir. Geçici iletişim kayıplarının kalıcı iletişim kayıplarına oranla daha yaygın olduğu görülmektedir ve genellikle bu kayıplar iletim tipi kayıplardır. Geçici kayıplar sıklıkla enfeksiyon, travma kulak zarında delinme gibi sebeplerden olabilmektedir. Kalıcı işitme kayıpları da sıklıkla genetik nedenlerden kaynaklanmaktadır (Frangulov, Rehm, & Kenna, 2004). İşitme engeli bireyde psikolojik ve sosyal bozuklukları beraberinde getirebilen duygusal bir bozukluktur. Genellikle bireyin toplumsal izolasyonuna neden olmaktadır (Leonhardt, 2010). Ayrıca işitme engelli bireyler yetersizliklerinden kaynaklı olarak genellikle işitme yetersizliği olmayan bireylere oranla motor gelişim, denge ve koordinasyon noktasında birtakım sorunlar yaşamaktadır. Bunların yanı sıra işitsel yaşantılarının az olması nedeni ile bilişsel, sosyal, akademik ve dil gelişimi açısından da geri kalabildikleri bilinmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013). İşitme yetersizliği yetersizlik derecesi, yetersizliğin meydana geldiği yer ve yetersizliğin olduğu zaman temel alınarak sınıflandırılmaktadır. Yetersizlik derecesi ve meydana geldiği yer kapsamında yapılan sınıflandırma tıbbi sınıflandırma; yetersizliğin olduğu zamana kapsamında yapılan sınıflandırma ise eğitsel sınıflandırma olarak adlandırılmaktadır.

İşitme Yetersizliğinin Derecesine Göre Yapılan Sınıflandırma:

İşitme yetersizliği dereceleri, odyolojik değerlendirmeden faydalanılarak elde edilen desibel sonuçları baz alınarak belirlenmektedir. Odyoloji en genel ifade ile işitme bilimidir. Desibel (dB) ise bir ölçü birimi olup, ses şiddetini ifade etmektedir (Adams & Rohring, 2004).

Çok haf düzeyde işitme kaybı; (15-25 dB) bu düzeydeki işitme kaybı mevcut bireyler ünsüz harflerin bazılarını işitmektedirler.

Hafif düzeyde işitme kaybı; (25-45 dB) bu düzeyde işitme kaybı mevcut bireyler konuşma seslerini işitmekte güçlük çekmekte ve bu nedenle işitmeye destek olabilecek teknolojilere gereksinim duymaktadırlar.

Orta düzeyde işitme kaybı; (45-65 dB) bu düzeyde işitme kaybı mevcut bireyler işitme cihazına ihtiyaç duymaktadırlar.

İleri düzeyde işitme kaybı; (65-95 dB) bu düzeyde işitme kaybı mevcut bireyler; dil gelişimine dair sorunlar yaşamaktadır ve konuşulanları anlayabilmeleri mümkün olmamaktadır.

Çok ileri düzeyde işitme kaybı; (95 dB ve üstü) bu düzeyde işitme kaybı mevcut bireyler konuşulanları ve çevrelerindeki sesleri cihaz kullanarak dahi duyamamaktadır (Gürgür & Kurtoğlu, 2021).

İşitme Yetersizliğinin Meydana Geldiği Yere Göre Yapılan Sınıflandırma:

Bu sınıflama türü ise işitme yetersizliğinin kulağın bölümleri içerisinde nerede meydana gelmiş olduğu göz önünde bulundurularak yapılmaktadır (Schirmer, 2001).

İletim tipi işitme yetersizliği; işitme yetersizliğine yol açan sorunun iletim yollarında oluşmasıdır (Akçamete, 2009). Dış kulak ve orta kulakta meydana gelen rahatsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Dış ortamdan gelen seslerin, iç kulağa iletilmesine engel olan tüm faktörler bu türden işitme yetersizliğine yol açmaktadır (Yalçınkaya, 1994; Kaner, 2003).

Duyusal- sinirsel tip işitme yetersizliği; ses titreşimleri dış kulakta veya orta kulakta engelleniyorsa bu tür yetersizlik duyuşal-sinirsel işitme yetersizliği olarak adlandırılmaktadır (Akçamete, 2009). Duyusal- sinirsel tip işitme yetersizliği, iç kulak

veya işitme sinirlerinde meydana gelen hasarlar sonucu ortaya çıkar (Yalçınkaya, 1994: Kaner, 2004).

Karışık tip işitme yetersizliği; iletim tipi işitme yetersizliğiyle duyuşal-sinirsel işitme yetersizliğinin birlikte görüldüğü yetersizlik türüdür (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010).

Merkezi işitme yetersizliği; farklı türdeki sinirsel kayıpların bir arada gelişmesinden kaynaklanan yetersizlik türü merkezi işitme yetersizliği olarak adlandırılmaktadır. Merkezi işitme yetersizliği, merkezi sinir sistemindeki zedelenme neticesinde ortaya çıkmaktadır (Akçamete, 2009).

İşlevsel işitme yetersizliği; psikolojik işitme yetersizliği de denmektedir. Bu tür yetersizlikte biyolojik olarak yetersizliğine sebep olabilecek bir sorun olmamasına karşın bireyde işitme yetersizliği görülebilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010).

İşitme Kaybının Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma:

İşitme yetersizliği; yetersizliğin oluşum zamanı bakımından dil öncesi ve dil sonrası olmak üzere olarak ikiye ayrılmaktadır.

Dil öncesi işitme yetersizliği; bireyin sözel dili öğrenmesinden önce oluşmuş yetersizliktir

Dil sonrası işitme yetersizliği; bireyin temel dil becerilerini öğrenmesinden sonra oluşmuş yetersizliktir (Kaner, 2003).

2.4.4. Zihinsel Engelliler

Zihinsel yetersizlik tanımlanırken zihinsel kapasitenin yanı sıra bireyin sosyal uyum becerileri ve dil gelişimi de dikkate alınmaktadır (Sucuoğlu, 2010). Zihinsel engellilik; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası ortaya çıkabilen, merkezi sinir sistemine etki eden çeşitli nedenler ile zihin gelişimini ve fonksiyonlarını yavaşlatan, bunun neticesinde etkili uyumsal davranış oluşumunu engelleyen beraberinde sosyal ve akademik davranışları da yetersiz hale getirebilen kalıcı bir durumdur (Çoban, 2003). Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler zihinsel işlevler açısından ortalama düzeyden iki standart sapmanın altında farklılık gösterebilen bu duruma paralel olarak kavramsal, sosyal ve uyum yetilerinde sınırlılık olan ve tüm bu özellikleri de 18 yaş öncesi dönemde görülen

bireylerdir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006; Koç, 2014). Zihinsel yetersizliği olan birey; zeka fonksiyonlarının normal kabul edilen düzeyin altında olmasının yanı sıra bireyin iletişim kurabilme, ev rutinini sağlayabilme, akademik başarı, kendini yönlendirme, öz bakım becerileri ve sosyal beceri gibi fonksiyonlarında da birtakım yetersizlikler ile karşı karşıyadır (İlhan, 2008). Zihinsel engel bireyin içinde bulunduğu toplumda karşılaştığı problemler ile baş edebilme becerisini etkileyen zihinsel bir sınırlamadır. Bireye bu tanının koyabilmesi için zeka işlevinin ortalamanın altında olmasının yanı sıra ev yaşantısında, kendini yönlendirebilmesinde, toplum ile etkileşiminde de muhakkak birtakım sorunlar yaşıyor olması gerekmektedir (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008).

Engelli çocuklar arasında en sık karşılaşılan gruplar zihinsel engelli gruplardır. Ancak buna karşın toplum içerisinde yeterince tanınmamaktadırlar. Bunun yanı sıra toplumun bu bireylere yönelik birtakım önyargıları mevcuttur. Bunların en başında zihinsel engelli çocuklara dair yapılacak hiçbir şey olmaması gelmektedir. Oysaki durum böyle değildir zihinsel engeli olan bireyler farklı pek çok alanda başarılı elde edebilmektedir. Çevreye uyum sağlamak, kişisel ihtiyaçlarını karşılamak ve dil becerilerini kullanmak gibi konular da her ne kadar geri olsalar da onların da kendi zeka seviyelerine göre yapabilecekleri pek çok şey vardır (Özer, 2010). Genetik nedenler, cinsiyet kromozomu bozuklukları, hamilelik sürecinde annenin kötü madde kullanımı, annenin ağır yaşam koşulları ve bunun yanı sıra radyoaktif maddelere maruz kalması, kan uyuşmazlıkları, akraba evlilikleri, bebeğin oksijensiz kalması, doğum travmaları, bebeğin düşürülmesi, bebeklik döneminde geçirilen ateşli hastalıklar ve yetersiz beslenme zihinsel yetersizliğe neden olan faktörlerden birkaçıdır (Sucuoğlu, 2010). Zihinsel engelli bireylerin de kendi içlerinde birtakım farklılıkları mevcuttur, bu bağlamda aşağıda zihinsel engelli bireylere yönelik sınıflamalarına yer verilmektedir;

Zihinsel yetersizliğin psikolojik ve eğitsel sınıflandırılması:

Çok farklı kavramlardan oluşmasına karşın zeka genellikle IQ testi sonuçlarına göre değerlendirilmektedir.

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; zihinsel işlevler ve akademik faaliyetler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizlikten kaynaklı olarak özel eğitime ve destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde gereksinim duymaktadır.

Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; zihinsel işlev ve kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde mevcut sınırlılıklar nedeniyle akademik, günlük yaşam ve iş becerilerini kazanmada özel eğitim ile destek hizmetlerine yoğun şekilde gereksinim duymaktadır.

Ağır düzeyde zihinsel yetersizlik olan birey; zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal, pratik uyum ve öz bakım becerilerine dair eksikliklerinden kaynaklı olarak yaşantısı boyunca yoğun özel eğitim ve destek hizmetlerine gereksinim duymaktadır.

Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizlik olan birey; özel eğitim kurumuna devam edememektedir ve bunun yanı sıra genellikle ailelerinin bakımı ve korumasına muhtaç bir şekilde yaşamını idame ettirmektedir. Bu bireyler özbakım becerilerini gerçekleştirememekte ve konuşamamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2015).

Zihinsel yetersizliğin eğitsel sınıflandırması:

Eğitsel sınıflandırmada ise zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır.

Eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan birey; tanısı sıklıkla okul çağında konulmaktadır. Bu bireyler okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebilmektedir ancak akademik açıdan akranlarına oranla daha geridir.

Öğretililebilir zihinsel yetersizliği olan birey; sıklıkla okul öncesi dönemlerde bu yetersizlik fark edilmektedir. Bu bireyler sosyal uyum, pratik iletişim ve özbakım becerilerini öğrenebilmekte ancak temel akademik becerilerde güçlük çekmektedir.

Ağır derecede zihinsel yetersizliği olan birey; bu birey doğuştan far edilebilmektedir. Zeka bölümleri 35 ve daha altındadır. Sürekli olarak gözetim ve bakıma gereksinimleri vardır.

Çok ağır derecede zihinsel yetersizliği olan birey; yaşantıları süresince özel bakıma gereksinim duymaktadırlar (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2015).

Bunların yanı sıra son yıllarda sıklıkla zikredilen farklı bir tanı daha bulunmaktadır. Bu özel öğrenme güçlüğüdür. Özgül öğrenme bozukluğu da denilmektedir. Eğitsel becerilerin yaşa oranla beklentilerin büyük ölçüde altında olması ve bu durumun da okul veya iş ile ilintili başarıyı ve günlük yaşamsal faaliyetleri büyük ölçüde etkilemesi durumudur (American Psychiatric Association, 2013). Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015) ise bu

durumu bireyin bireysel ve gelişimsel özellikler ile eğitimsel yeterlilikler bakımından akranlarına oranla belirgin düzeyde farklılık göstermesi olarak tanımlamaktadır.

2.4.5. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar

Yaygın gelişimsel bozukluk sosyalleşme ve iletişim becerisi gelişimindeki gecikmelerle karakterize olan bir grup bozukluğu nitelendirmektedir (NIH, 2018). Doğangün (2008) yaygın gelişimsel bozukluğu erken çocuklukta görülen davranış alanı, dil gelişimi ve sosyal beceri alanlarında gelişme sorununun yaşandığı bir psikiyatrik bozukluk olarak tanımlamaktadır. Başlangıcı üç yaşından öncesi olup aileler tarafından daha erken de fark edilebilmektedir. Yaygın gelişimsel bozukluk gelişimin pek çok alanını etkilemekte ve bu süreç içerisinde pek çok fonksiyonel bozukluğa da neden olabilmektedir (Doğangün, 2008). Erken çocuklukta başlamakta başta sosyal becerileri, dil ve davranışlar olmak üzere pek çok gelişim alanını doğrudan etkilemektedir. Genellikle dil becerilerini kullanımda gerilik, insan, nesne ve olaylara dair algılama güçlüğü, oyuncaklar ve farklı nesneler ile sıra dışı oyunlar oynama, tekrar eden vücut hareketleri önemli belirtileri arasındadır (NIH, 2018). Bunların yanı sıra arkadaş edinmede güçlük, az konuşmak, konuşmalarda uygunsuz yanıt vermek, sözel olmayan davranışlarla yanıtlamak gibi belli başlı iletişim sorunları ile kendini göstermektedir. Amerikan Psikiyatri Derneği yaygın gelişimsel bozukluğu beş başlık altında ele almaktaydı; otizm, rett sendromu, çocukluk dezintegratif bozukluğu, asperger sendromu, atipik otizm. Ancak bu teşhis kriterlerinin tutarlı olarak uygulanmadığı düşüncesi ile APA tarafından 2013 yılında yayınlanmış bu sınıflandırma kaldırılıp, yaygın gelişimsel bozukluğun sınıflandırmasını “otizm spektrum bozukluğu” olarak tek çatıda toplamıştır (American Psychiatric Association, 2013).

Otizm:

Otizm en genel hatları ile bireyin sosyal etkileşim ve iletişim becerilerindeki yetersizlik ve beraberinde sınırlayıcı ve yineleyici davranış kalıplarıyla kendini belli eden ve erken gelişim döneminde ortaya çıkan nöro-gelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association, 2013). Nöro-biyolojik, ailesel ve çevresel pek çok faktör üzerinde yoğunlaşılmasına karşın otizmin olası nedenleri üzerinde hangi faktörlerin büyük ölçüde belirleyici olduğu tam anlamıyla bilinmemektedir (Kırcaali-İftar, 2012). Bu bireylerin sosyal ve bilişsel gelişimlerinde ve aynı zamanda dil gelişimi ve motor becerilerinde

birtakım gerilikler görülmekte, bunların yanı sıra dışı davranışlara sahip olduklarından uyum sorunları da yaşamaktadırlar (Bernad-Ripoll, 2007).

Rett sendromu:

Doğum sonrasında bireyin beyin gelişimini negatif etkileyen kalıtsal işlev bozukluklarıyla ortaya çıkan motor işlevlerde kısıtlılık, tekrar eden el hareketleri ile karakterize yaygın gelişimsel bozukluk tanılarında bir tanesidir.

X kromozomuna bağlı olan dominant geçişli, kızlarda ve 10-15 binde 1 görülebilen ilerleyici bir tür nörogelişimsel bozukluktur (Dunn, 2001). Anksiyete, gece ağlamaları, çığlıklar ve tekrarlayan mimikler sendromun tanı kriterleri arasındadır (Topal, Demir, Alhan & Tufan, 2012).

Çocukluk dezintegratif bozukluğu:

Çocukluk döneminin ilk iki yaşında normal olarak gözlemlenen sözel ve sözel olmayan iletişim becerileri, mesane ve bağırsak kontrolü gibi motor davranışların en az ikisinde bozulmaların görülmesiyle kendini gösteren nöropsikiyatrik bir bozukluktur. Bireyde dil gelişiminde gerilik, sosyal iletişimde bozukluk, ilgi ve etkinliklerde sınırlılık, tekrarlayıcı davranış örüntüleri, şeklinde kendini göstermektedir (Yazıcı & Perçinel, 2014).

Asperger sendromu:

Dil gelişiminde gecikme görülmemesine karşın toplumsal etkileşimde bozulma, sosyal ilişkilerde sınırlılıklar, tekrarlayıcı davranış örüntüleri ile belirginleşen bir tür gelişimsel bozukluktur. Erkeklerde daha çok görüldüğü bilinmektedir. Ayırt edici bir özelliği de 11 yaşından önce tanısının konulmasının zor olmasıdır. Genellikle başkalarının duygu ve düşüncelerine dair duyarsızlık, arkadaşlık kurmada güçlük şeklinde belirtileri kendini göstermektedir (Babadağı, Usta & Karabekiroğlu, 2017).

Atipik otizm:

Atipik otizm diğer otizm tanıları bireylerin özelliklerini kısmen taşıdıklarından ve başka türlü adlandırılmadıklarından bu grupta yer almaktadırlar. Örneğin iletişim becerilerinde

bozukluklar görülmesine rağmen çevreye olan ilgisinde bir sorun gözlemlenmeyebilir. Bu türün tanılanabilmesi için sosyal etkileşim alanlarının bir tanesinde belirti görülmesi yeterli olabilmektedir (Arslan & İnce, 2015).

2.5. Engellilerde Sporun Faydaları

Spor; bilinçli bir şekilde gerçekleştirildiğinde bireye uyku düzeninin sağlanması, ideal kilonun korunması, esneklik ve denge gelişimi, sosyal yeteneklerin gelişmesi ve beraberinde topluma uyum sağlama gibi pek çok fayda sağlayarak bireyin yaşam kalitesini büyük ölçüde arttırmaktadır (Zorba, 2014). Sporun, tüm bireyler için sağlık ve sosyal yaşam açısından bütün bu olumlu etkileri engelli bireyler için de yarar sağlayıcı bir mekanizma olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Bu anlamda spor özellikle engelli bireylerin engelleri ile başa çıkmayı öğrenebilmeleri ve buna dair motivasyon, özgüven, paylaşma, işbirliği gibi özellikleri kazanabilmeleri noktasında itici güç olması bakımından sosyal bir tedavi aracı olarak kabul görmektedir (Mumcu, 2019). Engelli bireylerde sporun en temel amacı bu bireylerin rehabilite edilmesi ve topluma kazandırılmasıdır. Spor yolu ile engelli bireyin tıbbi yönden, ruhsal ve sosyal açıdan gelişmesi (Konar, 2011) bu doğrultuda da mesleki ve sosyal hayata aktif katılım sağlayabilmesi hedeflemektedir (Özer 2001). Bunların yanı sıra hareket gereksinimini karşılayabilmek, sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazandırmak, sosyalleşebilme imkânı oluşturmak, kendini gerçekleştirmesine olanak tanımak dışlanmışlıktan sıyrılmalarını sağlamak, başarıma duygusunu tattırmak engelli bireylerde sporun amaçlarından (Yetim, 2014). Spor, engelli bireyler için rehabilitasyon ve özellikle de sosyal entegrasyon açısından oldukça önemlidir. Nitekim engelli bireylerin yaşantı tarzları incelendiğinde bu bireylerin genellikle sosyal yaşantıdan uzak oldukları görülmektedir. Bu pasif yaşam tarzı ise engelli bireyler için obezite, şeker, tansiyon, kalp ve damar hastalığı gibi tehlikeleri beraberinde getirmektedir (Nyland vd, 1997). Bu sebeple tüm sportif faaliyetler engelli bireyler için sağlık, sosyal uyum ve içermeye stratejileri bakımından mükemmel bir ortam sağlamaktadır (Yıldız & Çetin, 2018). Engelli bireylerin toplumsal yaşam ile bütünleşebilmelerinde kişisel, fiziksel ve ruhsal olarak vermiş oldukları mücadelelerin yanı sıra kendileri dışında gelişen pek çok sorun ile de mücadele etmek durumunda kalmaları onların yaşam standartlarının daha düşük düzeyde olmasına yol açmaktadır. Bu sebeple de spor onlar için bir boş zaman faaliyeti ve eğlence aracı olmasının yanı sıra fiziksel ve ruhsal zararların en aza indirilmesi, pek çok alanda gelişime destek olması bakımından oldukça etkili bir araçtır (Çınarlı & Ersöz,

2010). Nitekim hareketsiz bir yaşam tarzı benimseyen engelli bireyler başta özgüven eksikliği ve obezite olmak üzere, engel derecesinin artması, kronik hastalıkların ortaya çıkması gibi pek çok olumsuz durum ile karşı karşıyadır (Wilson & Clayton, 2010).

Spor engelli bireyin gerek fiziksel gerekse duygusal gelişimini destekleyerek daha iyi bir yaşantı sürmesini ve beraberinde toplum ile iyi ilişkiler kurmasını sağlamaktadır (Duman, Baştuğ, Taşgın & Akandere, 2011). Bu anlamda bireyin topluma adaptasyonunu kolaylaştıran en önemli etmenlerden biridir (Açak & Kaya 2015) ve engelli bireyleri ortak bir amaç için bir araya getirebilen, arkadaşlık, disiplin, rekabet gibi davranışları bireye kazandıran bir olgudur (Ergun, 2011). Birey spor yolu ile yeteneklerinin ve kendinin farkına varır bu sayede mevcut kapasitesini geliştirebilir (Mumcu, 2017), haz alma, eğlenme ve başarıma gibi gereksinimlerini spor ortamında karşılayabilir (Şirinkan, A., Şirinkan, S. & Çalışkan, 2010). Toplum ile iletişim kurar ve bu sayede aslında toplumsal kabulü de kolaylaşır (Yetim, 2014). Spor ortamında birey kendi gibi engelli olan diğer bireyler ile de bir arada olacağından yalnızlık duygusundan uzaklaşır ve yaşantısı daha da anlamlı hale gelebilir (Atay 1995; Brouwer & Ludeke 1997). Engelli bireylerin spordan elde ettiği tüm bu kazanımlar kendilerinin dışında ailelerine, çevrelerine ve yaşadıkları topluma da doğrudan yansımaktadır (Gür, 2001). Engellilik kavramı içinde sorun olarak beliren pek çok fizyolojik, psikososyolojik ve ekonomik engellerin aşılabilmesi noktasında çoklu bir disiplin olarak da spor bireye çözüm üretmektedir (Kınalı, 2003). Tüm bu etkileri bireyin mutlu bir birey olarak yaşantısına devam etmesini sağlamaktadır. Bunların yanı sıra spor engelli bir bireyin yaşamına yeni bir pencere açmakta farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Birey spor yolu ile kendini keşfeder, tanır, farkına varır ve özgüven duygusu gelişir günlük yaşantısında kendini daha özgür hisseder. Bu durum da bireyin çevreden zarar görme korkusunun da en aza inmesine yardımcı olur (Civan, Özdemir, Taş & Çelik, 2012). Spora katılım yolu ile hareket etmek bireyin psiko-depresif durumunu en aza indirmekte ve yaşam motivasyonunu da büyük ölçüde arttırmaktadır (Kızar, 2012). Engelli olma durumundan kaynaklanan ruh hali, saldırganlık ve öfkeni hislerinin kontrol altına alınabilmesi hususunda da spor öne çıkan bir etmendir (Duman vd., 2011). Birey spor ile kısıtlı dünyasından çıkarak farklı insanlarla diyalog kurabilir, yeni dostluklar edinebilir ve sosyal kaynaşma sağlayabilir. Bu anlamda hayattan soyutlanmaları ve izole bir yaşam sürmeleri de büyük ölçüde engellenmiş olur (Kızar, 2012). Sporun engelli bireyin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimine bu denli büyük destek olduğu düşünüldüğünde engelli bireylerin yaşantılarında sporun önemli bir araç olarak

kullanılması kaçınılmazdır (Yetim, 2014). Bu anlamda engelli bireylerin engelli olma durumlarının getirmiş olduğu tüm olumsuzluklardan hem sağlık hem de psikolojik ve sosyal yönden kurtulabilmeleri için spor yolu ile harekete geçmeleri sağlanmalıdır (Koparan, 2003).

2.5.1. Fiziksel Açıdan Faydaları

Fiziksel gelişim insan vücudundaki kemikler, kaslar, sinir sistemi ve motor becerilerin yaş ile paralel olarak gelişmesini ifade etmektedir (Elieyioğlu, 2014). Bireyin beden bütünlüğünü oluşturan “kas ile iskelet, sinir, solunum, dolaşım lenf, sindirim, boşaltım, salgı sistemlerinin” büyümesi ve olgunlaşmasını kapsamaktadır (Başaran, 1996). Bu süreç çocukluk dönemimde daha hızlıdır ancak ömür boyu devam etmektedir (Serbes, 2010). Fiziksel gelişim süreci pek çok faktörden etkilenmekte ve kişiden kişiye değişebilmektedir (Kerkez, 2006). Spor fiziksel gelişim sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Nitekim hareketsiz bir yaşam ciddi manada sağlık sorunlarını yol açabilmektedir. Kalp ve damar hastalıkları, postürel bozukluklar, şeker ve tansiyon, postüral bozukluklar, temel motorik özelliklerde işlev kayıpları ve ruhsal hastalıklar bu sorunlardan bazılarıdır (Zorba & Saygın, 2013). Bu anlamda spor bireyin yaşam standartlarını yükseltebilmekte ve hareketsizliğin olumsuz etkilerinin büyük ölçüde önüne geçebilmektedir. Birey spor yolu ile enerjisini atabilme fırsatı yakalamaktadır. Bu durum öncelikle bireyde fiziksel bir rahatlama oluşturmakta ve kaliteli bir uyku sağlamaktadır (Çelik & Şahin, 2013). Özellikle engelli bireylerin sıklıkla kas güçsüzlüğü problemi yaşadığı bilinmektedir spor, bireyin kas ve iskelet sisteminin güçlenmesini sağlamakta ve bu durumu büyük ölçüde önleyebilmektedir (Durstine, Durstine, Painter, Franklin, Morgan, Pitetti & Roberts, 2000), bunların yanı sıra denge dayanıklılık, kardiyovasküler direnç ve vücut kemik yoğunluğunu arttırmaktadır (Cooper & Quatrano, 1999). Kronik hastalıkların oluşumunu önlediğinden (Baltacı & Düzgün, 2008) hastalığa bağlı ölüm riskini en aza indirmektedir. Hareket yetilerini geliştirdiğinden bireyin günlük yaşantısında bağımsız olarak hareket edebilmesine destek olmaktadır. Nitekim engelli bireyler çoğu zaman engelliliğinden kaynaklı olarak hareketsiz bir yaşantı sürdürüklerinden bu durum bireyde fiziksel güç, kuvvet, esneklik ve verimlilik kayıplarına ve beraberinde kas ve kemik dokularının yıpranmasını neden olmaktadır. Bu yıpranmanın önüne geçme, kaslara esneklik kazandırılma ve vücut koordinasyonunun sağlanma noktasında da spor oldukça etkilidir. Yine spor yolu ile birey kaba ve ince motor becerilerini geliştirebilir, bedensel

zayıflıklarının önemli ölçüde önüne geçebilir. Kas gücündeki önemli orandaki artış skolyoz, eklem kısıtlılıkları gibi kas ve iskelet sistemine ilişkin sorunları önleyebilir. Ayrıca spor bireyin kronik yorgunluğunun önüne geçerek kendisini güçlü ve enerjik hissetmesini sağlayabilir (Di Russo, Bultrini, Brunelli, Delussu, Polidori, Taddei, & Spinelli, 2010), bireyin fiziksel iyilik haline önemli oranda katkıda bulunarak bireyin kendisini daha sağlıklı ve dinç hissetmesini sağlayabilir (İlhan, 2021).

2.5.2. Zihinsel Açıdan Faydaları

Zihinsel gelişim ve bilişsel gelişim birbirleri yerine kullanılabilen kavramlardır (Demir, 2010). “Bebeklikten yetişkinliğe dek, bireyin çevresini ve çevresinde olup idrak edebilme yollarının daha etkin hale gelme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2003). “Akıl yürütme, düşünme, bellek ve dil değişimini” içermekte olup (Demir, 2010), bütün gelişim alanlarıyla da işbirliği içerisinde. Spor bireyin bahsi geçen tüm zihinsel gelişim süreçlerine pozitif yönde etki eden önemli bir faktördür. Nitekim özellikle zihinsel engelli bireylerin zihinsel gelişimleri akranlarına oranla belirgin farklılıklar gösterdiği, dil problemleri, görsel algı problemleri, sözcükleri anlamada yavaşlık, dikkat dağınıklıkları gibi problemlerle sıklıkla karşılaştıkları bilinmektedir (İlhan, 2021). Spor bireyin başta dil gelişimine, beraberinde odaklanma, konuşma ve iletişime geçme yetilerine önemli katkılar sağlamaktadır. Bireyin toplum ile bağ kurmasına, bedenini idrak etmesine ve kendini tanıyıp anlamlandırmasına yardımcı olmaktadır (Rimmer, Riley, Wang, Rauworth, & Jurkowski, 2004). Bedenini algılamayı öğrenen bireyin kendini algılayışı da değişmekte ve bu durum da beraberinde olumlu benlik gelişimini getirmektedir. Sportif faaliyetler sırasında fiziksel gücünü ve kendini fark eden birey bu deneyimini günlük yaşantısına da uyarlayabilir, beden kavramını, beden bölümlerini, nasıl hareket ettiğini kavrayabilir. Nitekim aslında bütün motor becerilerin gelişimi için öncelikle beden farkındalığının gelişmesi oldukça önemlidir. Tüm bu etkilerinin yanı sıra spor bireyde zihinsel bir rahatlama meydana getirmektedir. Spor yaptıkça artan endorfin salgısı bireyin rahatlmasına ve stres seviyesinin azalmasına yardımcı olmaktadır. Bunların yanı sıra spor bireyin yaratıcılık, problem çözme, teknik taktik geliştirme ve işbirliği sağama gibi pek çok noktada ilerleme kaydetmesini sağlamaktadır (Kalyon, 2001). Bireyin henüz keşfedilmemiş özelliklerini harekete geçirmesini sağlamakta ayrıca kendini algılayış ve zihinsel farkındalığının da gelişmesine olanak tanımaktadır. Motor beceri ve koordinasyon gelişimi, oyun kurma ve sürdürme becerileri, gerilimin giderilmesi (Özer, 2010), algılama

ve bağımsız hareket edebilme kapasitesinin artması, konuşma becerilerinin gelişimi sporun en önemli zihinsel faydalarındandır. Özellikle çocukluk döneminde gelişim ve öğrenmenin gerçekleşebilmesi için akademik ve bilişsel programların yanı sıra hareket, motor beceri, fiziksel yeterlilik ve oyun oldukça önemli bir ön koşul olarak kabul edilmektedir (Durualp & Aral, 2009). Zihinsel yetersizlik engelleri tetikleyebilen bir risk faktörü olabildiğinden başta zihinsel engel olmak üzere tüm engel türleri için fiziksel uygunluklarını iyileştirici tüm programlar (Lotan, Isakov, Kessel & Merrick, 2004) ve spor öne çıkan bir faktördür.

2.5.3. Duygusal Açıdan Faydaları

Duygu “bir his olup, bu hisse dayalı düşünceler, psikolojik ve biyolojik süreçler ile paralel hareket eğilimidir. Bireyin gereksinimleri ile doğrudan ilişkilidir (Goleman, 2004). Çünkü gereksinimlerin doyurulması bireyde hoşlanma duygusunu oluştururken doyurulmaması acı çekme duygusunu uyandırmaktadır. Rahatlık, fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevilme ve beğenilme bu gereksinimlerden bazılarıdır. Olumsuz yaşantıların tümü bireyde duygusal güç kaybına neden olabilmektedir. Bu bağlamda engellenme ve zorlanma bireyde duygusal güç kaybının en temel nedenleri arasındadır. Nitekim özellikle engelli bireyler toplumdan izole bir hayat sürmekte ve zaman zaman kendilerini değersiz hissedebilmektedir. Mevcut kapasiteleri nedeni ile kendilerini yetersiz ve kaygılı hissedebilmekte, pek çok alanda başaramamanın eksikliğini sıklıkla hissedebilmektedir. Bu nedenle de özellikle bu bireylerde başarma duygusunun doyurulması gerekmektedir (İlhan, 2021). Spor ortamındaki rekabet ve kazanma duyguları ile engelli bireye bu duyguları tattırabilmekte onun yaşama isteğini arttırabilmektedir. Aşağılık duygusu ve kaygıya dair çok güçlü bir ilaç olan spor, engelleri nedeni ile çeşitli ruhsal semptomlar sergileyen engelli bireylerin toplumdan soyutlanmalarını ve yalnızlık hissini engelleyebilmektedir (Şirinkan vd., 2010). Spor bireyin kendine olan inancını arttırarak özgüveninin gelişmesini sağlarken aynı zamanda saldırganlık ve öfke duygulardan uzaklaşmalarını sağlamaktadır. Sporun bireye kazandırdığı disiplin bireye bağımsızlık kazandırmakta ve benliğin gelişimine destek olmaktadır (Altun, 2010). Tüm bunlar bireyin kişilik gelişimini desteklerken mevcut kapasitesini ortaya çıkarmasını sağlamakta (Mumcu, 2017), öz yeterlilik algısı ve benlik saygısının da gelişimini desteklemektedir (Blauwet & Willick, 2012). Tüm bunlar bireyin kendine olan inancını arttırırken hayattan haz alabilmesini ve kendini mutlu hissedebilmesini sağlamaktadır. Spor engelli bireylerin engeli nedeni ile sürekli olarak yaşadığı psikolojik gerginliğin en aza indirilmesi noktasında da bireye

önemli katkılar sağlamaktadır (Apkon, 2004). Sporun duygusal faydalarının aslında en önemlisi bireyin spor yolu ile duygularını ifade edebilme olanağı bulmasıdır. Nitekim birey utangaçlık ve kıskançlık gibi duygularını spor ortamında kontrol altına alabilir. Spor hayatı boyunca engeller ile karşı karşıya olan bu bireyler için bir umut penceresidir ve engel türü ne olursa olsun spor onlar için en iyi motivasyon araçlarından biridir (Tuncer, 2009) ve bireyin kişilik gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Durualp & Aral, 2009). Bu nedenle özellikle çocuklarda başta duygusal gelişim olmak üzere tüm alanlarda gelişim ve ilerlemenin sağlanabilmesi için spor oldukça önemlidir.

2.5.4. Sosyal Açıdan Faydaları

Sosyal gelişim kavramı “toplumsal davranış, tutum ve değerler” perspektifinden bireyin yaşantısı süresince sergilediği olumlu gelişmeleri ifade etmektedir (Aral, 2000). Sosyal açıdan gelişen bir birey ise toplumsal hayatta daha uyumlu davranış örüntüleri sergileyebilmektedir (Çağdaş, 2000). Bu nedenle özellikle engelli bireylerde sosyal gelişim sıklıkla üzerinde durulan bir konudur ve spor bireyin sosyal gelişimini destekleyen en önemli etmenlerden biridir. Nitekim engelli bireyler sosyal becerilerinin yetersizliğinden dolayı eğitim ve meslek yaşantılarında pek çok farklı problemle karşılaşabilmektedir (Kaymaz, 2015). Spor bu anlamda bireyin toplumla iletişim kurabilmesinin ve uyum sağlayabilmesinin en kolay yoludur. Spor bireyde dostluk, paylaşım, güven, işbirliği, hoşgörü gibi hisler uyandırdığından bu noktada önemli bir misyon yüklenmektedir (Yetim, 2014). İyi diyaloglar kurmasını sağlarken (Savucu, 2006), aynı zamanda hayata dair motivasyonunu arttırmakta (Demir, Barsbuğa & Küçükbezirci, 2011), bu sayede de bireyi sosyal yaşantıya adapte etmektedir. Spor aracılığı ile birey çevresi ile ilişkiler ağı kurarak toplum ile bütünleşme olanağı bulabilir (Çınarlı & Ersöz, 2010). Çünkü spor bireyi kısıtlı dünyasından çıkarmayı başarıp başka yerlere götürerek farklı insanlar tanınmasına, yeni arkadaşlıklar edinmesine fırsat sunar ve bu yolla izole yaşantısından uzaklaştırır (Kızar, 2012). Sorumluluk alma, fedakarlık, tebrik etme, saygı duyma olma (Küçük & Koç, 2004), anlayışlı olma, başkalarını takdir edebilme, sabırlı olma gibi özellikler kazandırarak toplum ile ilişkilerini daha ahenkli daha nitelikli bir hale getirir (İlhan, 2021). Yalnızlık duygusundan uzaklaştırırken psikolojik ve sosyal açıdan yaşadığı tüm zorlukların üstesinden gelebilme gücünü kazandırabilir (Şahin, 2016). İletişim becerilerinin büyük ölçüde geliştiren bir kavram olduğundan bireyin toplumsal kabulü noktasında da önemli bir destekçidir (Tuncer, 2009). Bunların yanı sıra bireye sosyal hareketlilik sağlayarak

mevcut statülerini artırıcı ve tamamlayıcı katkılar da sağlamaktadır (Göktaş, 1994). Birey spor ortamında bir gruba dahil olabilme duygusunu tadabilmekte, sosyal paylaşım deneyimi kazanabilmekte (Biering-Sorensen & Hjeltne, 2003) ve kendisi için gerekli sosyal rolleri öğrenebilmektedir (Küçük & Koç, 2004). İşte sporun bireye tüm bu olumlu katkıları bireyin daha sosyal ve toplumsal yaşantıda da daha aktif olabilmesini sağlamaktadır (Atalay, 1998). Unutulmamalıdır ki her türlü spor aslında sosyal bir etkinliktir (Koparan, 2003) ve engelli bireylerde sosyal gelişimin sağlanabilmesi için spora katılım son derece önemlidir.

2.6. Engellilerde Spora Katılım Önündeki Zorluklar

Engelli bireylerde sporun en temel amacı; bu bireylerin topluma kazandırılması ve rehabilite edilmesidir. Dünyada herkes için spor kavramının ortaya çıkışı ve bu doğrultuda ayırım gözetmeksizin tüm bireylerin spor ortamına dahil edilmesi düşüncesi, engelli bireylerin de spora katılımını desteklemiş ve sporun sosyal uyum ve sağlık gibi katkılarından yararlanmalarını sağlamıştır (Konar & Pepe, 2009). Ancak engelli bireylerin spora katılımlarına yönelik çalışmaların sayısı artsa da yeterli seviyede olmadığı ve spora katılım noktasında pek çok sorun ile mücadele etmek zorunda kaldıkları aşikardır. Bu nedenle de engelli bireyler genellikle hareketsiz bir yaşam sürmekte, motor beceri yetersizlikleri, gelişim ve sağlık problemleri, kendini ifade edememe, öfke kontrolünü sağlayamama ve bu nedenle kendine ve çevreye zarar verme, sosyalleşememe gibi problemler ile karşılaşmaktadır (Sonuç, 2012). Oysaki spor engelli bireylerin fiziksel açıdan güçlenmelerine, engellerinden kaynaklı olarak ortaya çıkan öfke, saldırganlık dürtülerini kontrol altına alabilmelerine (İlhan, 2008), günlük yaşantılarına renk ve hareket katabilmelerine, sosyal rollerini gerçekleştirerek topluma uyum sağlayabilmelerine destek olmakta ve gelişim boyutlarının tümünü büyük ölçüde desteklemektedir (Tekkurşun vd., 2018). Sporun engelli bireyler için bu denli faydalı oluşu göz önünde bulundurulduğunda bu bireylerin spora katılımlarının desteklenmesi ve spor yapmalarına engel olabilecek tüm etmenlerin ortadan kaldırılarak bu bağlamda fırsat eşitliğinin sağlanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Çevik & Kabasakal, 2013). Nitekim spor tüm bireylerin en temel haklarından biridir ancak engelli bireylerin büyük çoğunluğu spora katılım sağlayamamaktadır (Demir & İlhan, 2019). Çünkü engelli bir birey spor yapmaya ne kadar istekli olsada bunu gerçekleştirebilmesi için birtakım imkanların kendisine sunulmuş olması gerekmektedir (Beacom & Golder, 2015). Spor ortamında bireyin tuvalet ihtiyacı

ve kişisel bakım gibi özel gereksinimlerinin karşılanması ve bu alanda eğitim görmüş personellerin bulundurulması bireye sunulması gereken hizmetlerden bazılarıdır ve böyle bir ortam sağlandığında engelli bir birey bağımsız olarak spor yapabilir hale gelebilecektir (Ersöz & Çınarlı, 2010). Ancak engelli bireyler günlük yaşantılarında sağlık, eğitim ve ekonomik sorunlar ile karşı karşıya kaldıkları gibi ulaşım, ayrımcılık, dışlanmışlık gibi farklı pek çok noktada da hak ve hizmetlere erişim noktasında sorunlar yaşamaktadır. Bu bağlamda; Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınlamış olduğu Dünya Engellilik Raporunda Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin temel prensiplerinden olan; engelli bireylerin onuru, bağımsızlığı, yetenekleri ve kimliklerini koruma haklarına saygı bunun yanı sıra ayrımcılığın önlenmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması ve sağlık, sosyal yaşantı, eğitim, istihdam, eğlence ve spor aktivitelerine erişim konusunda yapılması gerekenlere dikkat çekmiştir. Bu kapsamda tüm dünyada ve ülkemizde engelli bireylerin topluma katılımını sağlayacak ve ayrıca sosyal uyumu da geliştirecek olan somut adımların atılıyor olmasını beklenmektedir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2001). Bu perspektiften değerlendirildiğinde gelişmiş toplumların engelli bireylere yönelik hizmetlerinin ileri boyutlarda olduğu görülmektedir. Bugün ülkemizde de geçmiş yıllara oranla engelli bireylere yönelik pek çok olumlu gelişmenin yaşandığı bilinmektedir. Özellikle de Avrupa Birliği Uyum Yasaları çerçevesinde engelli bireylerin yaşantılarına doğrudan katkı sağlayacak içerikler ön plana çıkmış ve hız kazanmıştır. Bu noktada yapılan çalışmalar, başta engelli bireylerin yaşam kalitelerinin artmasını, toplumsal farkındalığın oluşmasını ve en önemlisi de engelli bireylerin hareketsiz bir yaşamdan kurtularak bu yaşantının getirebileceği olumsuzluklardan uzaklaşmasını hedeflemektedir. Nitekim Anayasamızın 58 ve 59'uncu maddeleri kapsamında da gençlik ve spora ilişkin tüm esaslar hüküm altına alınmış bu kapsamda 58'inci madde gençlerin bütün kötü alışkanlıklar ve cehaletten koruma tedbirlerini devlete yüklerken, 59'uncu madde ise tüm vatandaşların ruh ve beden sağlıklarının gelişimiyle, başarılı sporcuların korunması görevini ayrıca sporun kitlesel düzeyde yürütülebilmesinin teşvik edilmesini bir sorumluluk kabul ederek devlete atfetmiştir. Ayrıca Anayasamız vatandaşları arasında eşitlik ilkesi kapsamında bu maddelerde öngörülmekte olan gençlik ve spor yükümlülüklerini engelli bireyleri ayırmamak üzere uygulamak ile de yükümlüdür (T.C. 1982 Anayasası). Bu doğrultuda ülkemizdeki pek çok bakanlık, sivil toplum örgütü ve federasyonun engelli bireylerde sporun yaygınlaşmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bunların yanı sıra yapılan bilimsel toplantılarda engelli bireylerin yaşamlarının kolaylaştırılması konularına ağırlık

verilmekte ve pek çok çalıştayda da engelli bireylerin spora katılımlarına yönelik farklı tavsiye kararları alınmaktadır (Nalbant & Izgar, 2018). Ancak tüm bunlara karşın bugün, engelli bireylerin kendilerinden kaynaklanan sebepler dışında kendilerinin dışında gelişen ve onlara engel teşkil eden sebeplerden dolayı spor yapamamaktadır (Demir & İlhan, 2019). Bu kapsamda özellikle fiziksel çevreye erişim noktasında sorun yaşadıkları, pek çok konuda ayrımcılık ve önyargı ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2001). Bu durum engelli bireylerde negatif benlik algısı kendini farklı hissetme gibi psikolojik sorunlara neden olabilmekte (Altun, 2010) ve bireyi olumsuz etkileyerek sosyal yaşantıdan izole olmasına sebep olabilmektedir (Koca, 2010).

Bu nedenle engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran ve engelli bireylerin spordan uzaklaşmasına neden olan faktörlerin bilinmesi ve giderilmesi önem arz etmektedir (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021). Yapılan çalışmalar incelendiğinde engelli bireylerin spora katılımlarını zorlaştıran pek çok faktör olmasına karşın genellikle benzer sonuçları ortaya koyduğu görülmektedir. Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) engelli bireylerin sportif aktivitelere katılımlarında sosyal, fiziksel, ekonomik, psikoloji ve engel durumundan kaynaklanan zorlanmaların olabileceğini ifade etmektedir. Chin vd., (2006) sporatif aktivitelere katılımın önündeki engelleri bireysel etmenler ve çevresel etmenler olarak iki başlıkta ele almış, sosyal etkenler ve fiziki etkenleri çevresel etmenler başlığı altında ekonomik etkenler, engel durumundan kaynaklı etkenler ve psikolojik etkenleri de bireysel etkenler kapsamında ele almaktadır. Engelli bireylerin spora katılım sağlayamama sebeplerini evi yalnız bırakamama, sağlık sorunları, aktiviteye eşlik edecek birini bulamama şeklinde sıralamaktadır. Kirchner, Gerber ve Smith (2008) ise engelli bireylerin spora katılımını zorlayan faktörlerin yaya kaldırımları, inşaat faaliyetleri, pervaz ve kanalizasyonlar olduğunu ifade etmektedir. Bunların yanı sıra toplumdaki diğer bireylerin tutum ve algıları (Rimmer vd., 2004), spora özendiren rol modelin olmayışı (Anderson, Bedini & Moreland, 2005), bitkinlik ve motivasyonsuzluk (Vanner, Block, Christodoulou, Horowitz & Krupp, 2008), kıyafet değiştirmek için gerekli imkanların olmayışı da (Kirchner, Gerber & Smith 2008) engelli bireylerin spor katılımını engelleyen zorlayıcı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılmaz, İlhan ve Yarayan (2021) engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran tüm etmenleri kategorize ederek duyuşsal kaçınma farkındalık ve çevresel zorlanma çatısı altında toplamış bu kapsamda bireyin kızgınlık, üzüntü, suçluluk ve aşağılanma gibi duygular sebebi ile spor yapmamasını duyuşsal kaçınma, bireyin yaşadığı çevrede bilmesi gerekenlerden haberdar olmaması ve spora katılıma dair

bilgi eksikliği nedeni ile spor yapmamasını farkındalık, ulaşım, erişim gibi çevresel faktörler nedeni ile spor yapmamasını ise çevresel faktörler olarak ele almaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında engelli bireylerin spora katılımında çevresel ve bireysel birçok engelle karşılaştığı söylenebilmektedir. Engellerle dolu bir çevrede hareket kısıtlılığına maruz kalan bireylerin önündeki engeller kaldırılmadığı takdirde “hareket kısıtlılığına sahip bireyler’ olarak toplumsal yaşamda var olmaya devam edeceklerdir (T.C. Cumhurbaşkanlığı DDK Raporu, 2009). Bu nedenle engelli bireylerin toplumsal yaşantıya katılmaktan alıkoyan tüm etmenlerin, aynı zamanda da onların toplumsal yaşamdan dışlanmaları anlamına geldiği unutulmamalı ve engelli bireylerin hareketine engel olan tüm etmenler ortadan kaldırılmalıdır (Gleeson, 2011).

2.6.1. Duyuşsal Kaçınma

Goleman’ a (2004) göre duygu bir histir ve bu hisse dair belirli düşüncelerin bütünüdür, Budak (2000) ise duyguyu öznel yaşanmış bir duygu durumunun dışavurumu olarak gözlemlenebilen bir davranış olarak tanımlamaktadır. Goleman (2004) duygunun hislerle ortaya çıkan psikolojik, zihinsel ve bedensel tepkiler bütünüdür olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda davranışsal unsurların duygunun birer ögesi olduğu söylenebilmektedir. Duygu bireyin aynı zamanda yaşama uyum gösterebilme fonksiyonu olarak da nitelendirilmektedir. Bireyin iç dünyasını açıklayabilmesinin yolu duygularından geçmektedir ve birey hissettiklerinin dışavurumunu ancak duygular yolu ile gerçekleştirebilmektedir (Deniz, 2018). Birey çevre ile olan etkileşimi sonucunda mevcut uyaranlara karşı haz duymakta ya da duymamaktadır. Gereksinimleri karşılandığında hoşlanma duygusu, gereksinimleri karşılanmadığında ise tam aksine acı çekme duygusu ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinimlerden bazıları; rahatlık, başarılı olmak, üstün olmak, sevilme ve beğenilme. Gereksinimlerinin karşılanmaması sonucu ortaya çıkan duygular ve bunun yanı sıra olumsuz tüm yaşantılar ise bireyin duygularının yıpranmasına ve duygusal anlamda güç kaybına neden olmaktadır. Duygusal güç kaybı pek çok çevresel koşuldan kaynaklı yaşanabilmekte olup bireyi engellemekte ve zorlamaktadır (İlhan, 2021). Watson (2002) duyguların olumlu ve olumsuz olmak üzere iki bağımsız etmenden oluştuğunu “korku, kızgınlık, üzüntü, suçluluk, aşağılanma ve nefret” gibi duyguların olumsuz duyguları “neşe, ilgi ve güven” gibi duyguların ise olumlu duyguları kapsadığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda bireyin daha önce hissetmiş olduğu olumsuz duygulardan kaynaklı olarak deneyimlediği bu olumsuz duyguları tekrar deneyimlememek için

kaçınması duyuşsal kaçınma davranışını oluşturmaktadır. Bu bağlamda duyuşsal kaçınma bireyin duygusal olarak karşılaşılabileceği ve güç kaybına neden olabilecek bütün olumsuzluklardan kaçınması olumsuz duyguların tümünden uzaklaşması, geri adım atması durumu olarak tanımlanabilmektedir. Engelli bir bireyin spor ortamında duyuşsal kaçınma davranışı sergilemesi bireysel bir faktör olarak değerlendirilmekte olup bireyin iradesi dahilinde duygusal açıdan spora katılımdan kaçınmasına karşılık gelir (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021). Bireyin önyargı, tutum, ayrımcılık, dışlanma gibi sebeplerden kaynaklı olarak oluşabilen negatif benlik algısı, farklı hissetmek gibi duygu durumları ve bunların yanı sıra başarısızlık hissi, kaygı, stres, isteksizlik, yetersizlik, korku, aşağılık hissetme kendine güvensizlik gibi duygularından kaçınması duyuşsal kaçınma olarak nitelendirilmekte olup bu durum bireyin spora katılımda zorlanmasına sebep olmaktadır.

2.6.2. Farkındalık

Kavram olarak farkındalık bireyin tüm duygularıyla yaşadığı çevreyi anlamlandırması ve bilmesi gereken her şeyden haberdar olması bunun yanı sıra kavraması gereken konulara odaklanması ya da hassasiyet göstermesidir (İlhan & Esentürk, 2014). Farklı olarak geçmişte olmuş veya gelecekte olması planlanan duygu ve düşüncelerden bağımsız bir şekilde bireyin tüm dikkatinin şimdiki ana yönelmesi ve anı kabul ederek onaylaması ifadesi ile de tanımlanmıştır (Bishop, Lau, Shapiro, Carlson, Anderson, Carmody, Segal, Specia, Iting & Devins, 2004). Farkındalık kavramı ana odaklanmayı ve anlık yaşantılara yönelmeyi kapsamaktadır. Bireyin çevresinde olup bitenleri anlamlandırabilmesi farkındalığın temelini oluşturmaktadır (Ergül, Tınaz & Ertaç, 2016), ayrıca farkındalık bireyin bilmesi gereken bütün durumlardan da haberdar olmasını ve bu durumlara hassasiyet göstermesini içermektedir (Eski, 2020). Bir çeşit iç görü de olarak da nitelendirilen farkındalık bütünsel olarak bilincin farkında olmayı, tanımayı ve kavramayı gerektirmektedir (Maharaj, 1993). Hem bilişsel hem de duyuşsal bir süreçten meydana gelen farkındalık (Dökmen, 2000) kavramı bireyin hem bireysel hem de çevresel alanda temas kurabilmesi sürecidir (Eski, 2010). Farkındalık bireyin yaşantısında çevre ile ilişkisini sürdürebilmesi için en gerekli unsurlardan biridir. Nitekim Gestalt yaklaşımına göre birey çevre ile temasında yaşamış olduklarının nedeni ve sonucudur. Çevrenin bir parçasıdır çevresini etkileyebilir ve çevresinde olup bitenlerden etkilenebilir. Bu nedenle toplumdaki insanların ve özellikle de engelli bireylerin gereksinim duyduğu konulara ve bu gereksinimlerini karşılayabilmeleri için gerekli çözüm yollarına dair farkındalıklarının

olması engelli bireylerin hayata aktif bir biçimde katılım sağlayabilmeleri ve toplumda var olabilmeleri açısından oldukça önemlidir (Altınışik, İlhan & Kurtipek, 2021). Spora katılımdaki zorlanmalar kapsamında ele alındığında ise farkındalık bireyin spor ve spora katılımına ilişkin tüm konulara dair farkındalığını kapsamaktadır (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021). Nitekim bireyin spora katılımındaki en önemli etmenlerden biri ilgi düzeyi ve beraberinde farkındalıktır. Bu noktada spora katılımda bireyin kendisinin ve çevresinin farkında olması, mevcut koşullarının bilincinde olması ve sorunlara dair çözüm yollarını bilmesi oldukça önemlidir. Farkındalık kavramı spora katılımda zorlanmalar noktasında ele alındığında bireyin ne yapacağını bilmemesi etrafında olup bitenlerin farkında olmaması ve erişim konularında bilgi sahibi olmaması, haklarını ve imkanlarını bilmemesi, ayrıca kendine dair farkındalığının olmaması bireyin spora katılımda zorlanmasına sebep olan etmenlerdendir.

2.6.3. Çevresel Zorlanma

Bireyin tüm sosyal faaliyetlere katılımı noktasında erişilebilirlik ve kullanılabilirlik büyük ölçüde önemlidir. Özellikle engelli bireylerin toplumsal hayata katılımı için sosyal ve fiziki açıdan çevre ile bütünleşmesinin sağlanması gerekmektedir (Sirel, Boyacıgil, Duymuş, Konaklı, Altunkasa & Uslu, 2011). Engelli bireyleri toplumsal yaşamın akışından alıkoyan tüm etmenlerin aynı zamanda onların toplumdan izole olmalarına sebep olmaktadır (Gleeson, 2011). Engeller ile dolu bir çevrede yaşamak zorunda kalan engelli bireylerin hareket kısıtlılığına sahip bireyler statüsünde yer alacağı unutulmamalıdır (T.C. Cumhurbaşkanlığı DDK Raporu, 2009). Bu nedenle de ev dışındaki mekanlarda vakit geçirebilmeleri ve kendilerini rahat hissetmeleri oldukça önemlidir (Keskin 2011). Engelli bireylerin kentsel yaşantı içerisinde spor başta olmak üzere tüm sosyal olanaklara erişim noktasındaki ihtiyaçları normal gelişim gösteren bireylerden farklı olmakla birlikte temelde benzer özellikler taşımaktadır. Bu sebeple tüm bireyler ve özellikle de engelli bireyler için fiziksel çevreye erişimin kolaylaştırılması esastır (Yılmaz, Gökçe, Şavklı & Çekmecı 2012). Bu bağlamda fiziksel çevrenin tüm engelli bireylerin başka bir bireye bağımlı olmadan kendilerine yetebilecek bir şekilde fiziksel çevrenin tasarlanması tüm erişim sorunlarının ortadan kaldırılması gerekmektedir (Yücesoy, Aysel & Gülmez, 2007). Ancak engelli bireylerin sosyal yaşantıya entegre olmalarını engelleyen pek çok etmen bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri ve en sık karşılaşılanları fiziksel çevrenin engellilere yönelik tasarlanmamış olması ve ulaşım güçlüğü gelmektedir (Yılmaz vd.,

2012). Engelli bireylerin erişimini kısıtlayan etmenlerin başında; yüksek kaldırımlar donanımı olmayan toplu taşıma araçları, yol üzerindeki engebeler, kaldırım genişliğinin yetersiz olması, rampaların engelli bireylerin standartlarına uygun olmaması, yönlendirme levhalarının yetersiz olması, tümsekler, toplu taşıma araçlarının yetersiz sayıda olması ve ek olarak ekonomik yetersizlikler gelmektedir (Kaya & Muderrisoğlu, 2015), tesislerin engelli bireylerin kullanımına uygun olmaması ve yetersiz olması gelmektedir. Nitekim engelli bireyleri spor yapabilmesi için spor yapacakları alanların erişim, ergonomi, güvenlik ve hijyen yönünden bu bireylere uygun olarak tasarlanması şarttır (Demirel & Harmandar, 2009). Bireyin kendisinden kaynaklanmayan tüm bu nedenlerden dolayı yaşadığı sıkıntı veya güçlük çevresel zorlanma olarak adlandırılmaktadır. Spora katılımda zorlanmalar perspektifinden değerlendirildiğinde ise bireyin çevresel etmenlerden kaynaklı olarak spora katılımda zorlanması olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda çevresel zorlanma fiziki şartlar, ulaşım, tesis ve donanım gibi bireyin spor katılımını zorlaştıran fiziki şartların tümünü kapsamaktadır (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021).

2.7. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde ilgili literatür taraması sonucunda ortaya konulan çalışmalara yer verilmiştir. Ancak mevcut literatür incelendiğinde görülmektedir ki engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran nedenlerin belirlenmesine yönelik çalışmaların sayısı sınırlıdır. Literatürde daha çok normal gelişim gösteren bireylerin spora ve rekreatif aktivitelere katılımlarındaki zorlanmalara yönelik çalışmaların yer aldığı, engelli bireylere yönelik yapılan çalışmaların ise daha çok eğitim, sağlık hizmetlerine erişim ve istihdam noktasında karşılaştıkları zorlanmaları belirlemeye yönelik olduğu görülmektedir. Bu çerçevede literatürde var olan ve araştırma konusu ile benzerlik gösteren araştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) tarafından yapılmış “*Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılım Engellerini*” konu alan çalışmada engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımları önündeki engellerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli 70 katılımcı ile yapmış olduğu görüşmeler yapmış ve araştırma neticesinde; engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımda bireysel ve çevresel olmak üzere pek çok engel ile karşılaştıklarını tespit etmiş, engelli bireylerin sosyal, fiziksel, bireysel, ekonomik, engel durumundan kaynaklı ve psikolojik etkenlerden kaynaklı olarak fiziksel

aktiviteye katılımda zorlanmalar yaşadıklarını tespit etmiş, bu engellerin giderilmesi noktasında yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına federasyonlara ve devlet kanallarına çeşitli sorumluluklar düştüğünü ifade etmiştir.

Mumcu (2017) tarafından yapılmış “*AB Ülkelerindeki Engelli Spor Politikalarının Ekonomik, Sosyal ve Proje Açısından Türkiye ile Karşılaştırmasını*” konu alan araştırmada engellilerde spor noktasında köklü geçmişi olan, AB ülkelerinde uygulanan politikaları incelemeyi ve ülkemizdeki eksikliklerin bu doğrultuda giderilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve Türkiye’deki engelli sporları ile ilgili mevzuat ve işleyişi incelemiştir. Araştırma neticesinde; engelli bireylere yönelik spor faaliyetlerinin yönetiminde yapısal birtakım farklılıklar olduğu ancak AB ülkeleri ve ülkemizde de engelli bireylerin spora erişimi gibi sorunların olduğu özellikle de engelli bireylerin spor hizmetlerinden habersiz olması spor olanaklarına ulaşım, alt yapı, ilgili personel eksikliği ve yaygınlaşma noktalarında da benzer sorunların yaşandığını ifade etmiştir.

Kaya (2016) tarafından yapılan “*Engelli Bireylerin Rekreatif Faaliyetlere Yönelik Tutumları ve Sportif Rekreasyon Alanlarının Engelli Bireyler İçin Uygunluk Düzeylerini*” konu alan araştırma kapsamında sportif rekreasyon alanlarının çeşitli standartlara göre engelli bireyler açısından uygunluğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. 293 bedensen engelli birey ve 115 görme engelli birey olmak üzere toplamda 408 engelli bireyin katılım sağladığı araştırma neticesinde bedensel engelli bireyler ve görme engelli bireylerin cinsiyet ve engel türüne göre boş zaman tutumu alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı, spor yapma, gelir durumu, eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyine göre ise boş zaman tutumu alt boyutlarında anlamlı bir farklılığı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada rekreatif alanların pek çok noktada engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı belirtilmiş ve bu anlamda mevcut alanların engelli bireylerin kullanımına uygun olacak biçimde yeniden düzenlenmesi önerilmiştir.

Argan, Gürbüz, Koçak ve Atıcı (2021) tarafından yapılan “*Engelli Sporcuların Perspektifinden Spor Deneyimlerini Görmek: Engelleyici Faktörlerin Sosyo-Ekolojik Model Açısından Analizini*” konu alan araştırmada bedensel engelli olan bireylerin spora katılımda karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların spora katılımlarına nasıl engel olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. 11 bedensel engelli bireyin katılım sağladığı araştırma neticesinde sporcuların spora katılım deneyimlerini etkileyen faktörlerin bireysel, sosyal, çevresel, kurumsal ve politik olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar spora katılımda uyum

sağlama, erişim, yetersiz politikalar ve toplumun bakış açısı noktasında sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir.

Öztürk (2019) tarafından yapılan “*Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Fiziksel Faaliyetlere Katılım Engellerini Karşılaştırmayı*” konu alan araştırmada üniversite öğrencilerinin rekreatif etkinlik barındıran fiziksel aktivitelere katılım önündeki engellerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. 693 üniversite öğrencisinin katılım sağladığı araştırma neticesinde üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivitelere katılım engellerinde bütün alt boyutların etkisi olduğunu, fakülte öğrencilerinin mevcut alan durumu ve ekonomik sebeplerden, erkeklerin ise yalnızca mevcut alan durumu ve 3. Sınıf öğrencilerinin de fiziksel özellikler ile mevcut alanlarının durumundan kaynaklı olarak fiziksel aktivitelere katılımlarının engellendiği tespit edilmiş, mevcut alanların sayılarının artırılması, kullanım şartlarının iyileştirilmesi ve ayrıca öğrencilerin aktivitelere dair farkındalıklarının artırılması önerilmiştir.

Arslan (2019) tarafından yapılan “*Sınıf Öğretmenlerinin Rekreatif Aktivitelere Katılımını Engelleyen Etmenlerin Belirlenmesini*” konu alan araştırmada sınıf öğretmenlerinin rekreatif faaliyetlere katılımına engel olan etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. 155’i kadın ve 243’ü erkek olmak üzere toplamda 398 sınıf öğretmenin yer aldığı araştırma neticesinde öğretmenlerinin rekreatif faaliyetlere katılımını engelleyen faktörlerin cinsiyet, yaş, kıdem, medeni durum, gelir düzeyi gibi değişkenler açısından değişiklik gösterdiği bu bağlamda alt boyutlar arasında anlamlı farklılıkların ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Kement, Demirci ve Başar (2015) tarafından yapılan “*Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Eğilimlerinin ve Rekreatif Aktivitelere Katılımına Engel Olan Faktörlerin Belirlenmesini*” konu alan araştırmada üniversite öğrencilerinin rekreatif eğilimlerini ve rekreatif etkinliklere katılımlarına engel olan faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. 328 üniversite öğrencisinin katılım sağladığı araştırma neticesinde öğrencilerin demografik özellikleriyle rekreatif kısıtlayıcılar alt boyutları arasında anlamlı farklılığın olmadığı, üniversite öğrencilerinin rekreatif alan yetersizliği, zaman ve ilgi eksikliği, eşlik edecek bir arkadaşın olmayışı, tesis yetersizliği gibi nedenlerden rekreatif etkinliklere katılımlarının kısıtlandığı tespit edilmiştir.

Ünlü (2013) tarafından yapılan “*İlköğretim Okullarında Spor Yapan Öğrencilere Dair Ailelerinin Beklentilerini Çocuklarda Gözlemlenen Davranış Değişiklikleri ve Spora*

Katılımını Engelleyen Faktörlerin Belirlenmesini” konu alan araştırmada ilköğretim okullarındaki spor yapan çocukların ailelerinin beklentilerini bunun yanı sıra çocuklarda gözlemlenen davranış değişikliklerini ve spora katılımlarına engel olan faktörleri belirlemek amaçlanmıştır. 703 katılımcının yer aldığı araştırma neticesinde çocukların spor yapmakta öncelikli amacının eğlenmek olduğunu spora katılımlarına engel olan faktörlerin ise; zaman olmayışı, sınava hazırlık, spor salonu ve alan yetersizliği, spor yapılan ortamın güvenilir olmayışı, ailelerin isteksizliği, spor ekipmanlarının pahalı oluşu, antrenörlerin uygunsuz biçimde davranması ve yoksulluk olduğunu tespit edilmiştir.

Günel (2018) tarafından yapılan *“Türkiye’de 11-16 Yaş Arası Çocuk ve Gençlerin Spora Katılım Kısıtlayıcılarını”* konu alan araştırmada Türkiye’deki 11-16 yaş arası çocukların ve gençlerin spora katılımına engel olan faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. 1000 öğrencinin katılım sağladığı araştırma neticesinde çocukların spora katılım sürecinde en çok karşılaştıkları engellerin derslerin yoğunluğu ve zaman yetersizliği olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Günel (2018) yapmış olduğu araştırmanın sonuçları doğrultusunda çocuk ve gençlerin spora katılım sürecinde karşılaştıkları engellerin daha çok dışsal etmenler olduğunu ifade etmektedir.

Kuşhan (2022) tarafından yapılan *“Türkiye’deki Engelli Bireylerin Spor Politikalarındaki Yerini”* konu alan araştırmada herkes için spor politikasının engelli bireylere yönelik oluşturulan spor hedefleri ile paralellliğini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında ilgili mevzuat ve belgeler incelenmiş ve sonuç olarak engelli bireylerin spora katılımlarına yönelik pek çok politikanın olduğu ancak uygulama aşamasında birtakım sorunlar ile karşılaşıldığı bu bağlamda daha işlevsel mekanizmalara gereksinim olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Kuşhan (2022) engelli bireylerin spora katılımında tıbbi, ekonomik ve sosyal açıdan sorunlarla karşılaştıklarını engelli bireylere yönelik yapılan uygulamaların hedeflerin gerisinde kaldığını dile getirmiştir.

Ergin (2021) *“Paralimpik Sporcuların Sporda Karşılaştıkları Sorunlara Dair Görüşlerini”* konu alan araştırmada paralimpik sporcuların sporda karşılaştıkları engelleri belirlenmek ve sporcuların mevcut sorunların çözümü hususunda görüşlerini incelenmek amaçlanmıştır. 12 paralimpik sporcunun katılım sağladığı araştırma neticesinde katılımcıların spora esnasında kişisel ve çevresel pek çok sorunlar karşılaştıklarını tespit edilmiştir. Bu sorunlar ise isteksizlik, maddi olanakların yetersiz olması, ulaşım zorluk, tesis yetersizliği ve bilgilendirme eksikliğidir. Katılımcılar bu sorunların çözümü için

tesislerin sayısının artırılmasını, spor için gerekli ekipman desteğinin sağlanmasını önermektedir.

Pepe ve Türkan (2017) tarafından yapılan “*Genç Bireylerde Spora Katılım ve Spora Katılıma Etki Eden Faktörlerin İncelenmesini*” konu alan araştırmada bireylerin spora katılımları ve katılımlarında etkileyen etmenlerin belirlenmek amaçlanmıştır. 307 kadın ve 374 erkek olmak üzere toplamda 681 öğrencinin katılım sağladığı araştırma sonucunda spor dallarının tanıtılmasının, ekonomik gelir düzeyinin, çevresel olanakların, fizyolojik yapının ve spor politikalarının bireylerin spora katılımları üzerinde etkili olduğunu tespit edilmiştir.

Pehlivan (2009) tarafından yapılan “*Spora Katılan Çocuklara Yönelik Ailelerin Beklentilerini, Çocuklardaki Davranış Değişimlerini ve Spora Katılım Önündeki Engelleri*” konu alan araştırmada ailelerinin çocuklarının spora göndermedeki beklentileri, çocuklarında gözlemledikleri davranış değişikliklerini ve çocuklarının spora devam edebilmesinin önündeki engelleri belirlemek amaçlanmıştır. 258 ailenin katılım sağladığı araştırma neticesinde ailelerin; çocuklarının sınav hazırlıklarının, televizyon izlemelerinin, bilgisayar oyunları oynamalarının ayrıca spor salonu ve alan eksikliğinin spora katılıma engel olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir.

Barkın (2016) tarafından yapılan “*Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Fiziksel Faaliyetlere Katılım Engellerini*” konu alan araştırmada üniversite öğrencilerinin rekreatif fiziksel aktivitelere katılmalarına engel olan faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. 300 üniversite öğrencisinin katılım sağladığı araştırma neticesinde aktivitelere katılım noktasında cinsiyet, fizyolojik özellikler, alanların durumu yan nedenler arasında fakülte öğrencileri ile yüksekokul öğrencileri bazında değerlendirmeler yapmış ve bu kapsamda alanların durumu, negatif içsel denge ile ekonomik durum arasında, sınıf düzeyine göre fizyolojik özellikler, mevcut alanların durumu, ekonomik durum ve organizasyonel unsurlar arasında anlamlı farklılıklar tespit etmiştir. Tüm bu faktörlerin üniversite öğrencilerinin rekreatif fiziksel aktivitelere katılım noktasında engelleyici olabileceğini belirtmiştir.

Müderrişoğlu, Kutay ve Eşen (2004) tarafından yapılan “*Kırsal Rekreatif Aktivitelerde Kısıtlayıcıları*” konu alan araştırmada öğrencilerin kırsal rekreasyon faaliyetlerine katılım sıklıklarını ve katılımlarına engel olan faktörleri belirlemek amaçlanmıştır. 250 üniversite öğrencisinin katılım sağladığı araştırma sonucunda rekreatif faaliyetlere katılım

kısıtlayıcıların; fizyolojik özellikler, arkadaş özellikleri, ekonomik durum güvensizlik, kişisel nedenler, alan yetersizliği ve zaman yetersizliği olduğu tespit edilmiştir.

Polat (2020) tarafından yapılan “*Engelli Bireylerin İş Yaşamında Karşılaştıkları Sorunları*” konu alan araştırmada engelli çalışanların karşılaşmış olduğu sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. 9 engelli bireyin katılım sağladığı araştırma kapsamında yapılan görüşmeler neticesinde engelli bireylerin iş yaşantılarında, fiziki engeller, yeteneklerinin altında işlerde çalıştırılmak, olumsuz işveren tutumu, açık işlerin engel durumların uygun olmaması gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Özteke, Bozgeyikli ve Kesici (2018) tarafından yapılan “*Engelsiz Kent: Görme Engelli Bireylerin Kentlerde Yaşadıkları Problemleri*” konu alan araştırmada görme engeli olan bireylerin yaşadıkları çevresel sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. 14 görme engelli bireyin katılım sağladığı araştırma kapsamında yapılan nitel görüşmeler neticesinde görme engelli bireylerin en sık yaşadıkları sorunların; ulaşım, tümsekler, rampalar, park ve spor alanlarının donanımının kendileri için uygun olmayışı, güvenlik, kamu binalarının fiziksel imkanları olduğu tespit edilmiştir.

Ören, Dereli ve Sarı (2021) “*Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetleri ve Bakıma Erişimde Yaşadıkları Sorunları*” konu alan araştırmada engelli bireylerin sağlık ve bakım hizmetlerin erişimde yaşadıkları sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında engelli bireylerin sağlık ve bakım hizmetlerine erişimde destek eksikliği, kaynakların yetersizliği, finansman yetersizliği, ulaşım ve fiziksel çevre ile ilgili yetersizlikler olduğu ifade edilmiştir.

Özata ve Karip (2017) tarafından yapılan “*Engelli Bireyler ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşadıkları Sorunları*” konu alan araştırmada engeli olan bireylerin sağlık hizmetlerine ulaşımında yaşamış oldukları sorunların belirlenmesi ve çözüm önerisi getirilmesi amaçlanmıştır. 300 engelli bireyin katılım sağladığı araştırma sonucunda erişim, sağlık tesisinde hareket güçlüğü, otoparkları kullanamama gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Mevcut sorunların çözümü hususunda politika belirleyicilerin ve yerel yönetimlerin gerekli önlemleri alması gerektiği dile getirilmiştir.

True ve Türel (2013) tarafından yapılan “*Yapılı Çevrelerin Fiziksel Engelli Bireyler Açısından Kullanılabilirliğini*” konu alan araştırmada yapılı çevrelerin fiziksel engelli bireyler açısından kullanılabilirliğini tespit etmeyi ve bu doğrultuda öneriler getirmeyi amaçlanmıştır. Engelli kullanıcıların görüşlerinin alındığı araştırma neticesinde fiziksel

çevrede karşılaşılan yetersizliklerin engelli bireyler için sorun oluşturduğu tespit edilmiş ve fiziksel çevreye erişim şartların daha olumlu hale getirilmesi önerilmiştir.

Sevinç ve Çay (2017) tarafından yapılan “*Fiziksel Engelli Bireylerin Üniversite Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunları*” konu alan araştırmada ortopedik engelli üniversite öğrencilerinin öğrenimleri esnasında yaşadıkları sorunları belirlemek amaçlanmıştır. 10 fiziksel engelli öğrenci ile yapılan görüşmeler neticesinde öğrencilerin en çok fiziksel şartlar ile ilgili sorunlar yaşadıkları erişim noktasında zorlandıkları tespit edilmiştir. Fiziksel engelli üniversite öğrencilerinin daha iyi bir eğitim alabilmeleri için üniversitelerin kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri önerilmiştir.

Tekin (2019) tarafından yapılan “*Engelli Üniversite Öğrencilerinin Eğitim Yaşantısındaki Sorunları*” konu alan araştırmada üniversitede öğrenim gören engelli bireylerin eğitim yaşantılarında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında 15 engelli öğrenci ile yapılan görüşmeler neticesinde öğrencilerin eğitim yaşantılarında fiziksel ve mimari açıdan, erişim açısından sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Seylim (2021) tarafından yapılan “*Veli Görüşleri Perspektifinden Engelli Bireylerin Eğitim Haklarına Erişimini*” konu alan araştırmada engelli öğrencilerin velilerinin görüşlerine perspektifinden eğitim haklarından faydalanabilme durumlarını ve bu noktada karşılaştıkları sorunları belirlemek amaçlanmıştır. 27 veli ile yapılan görüşmeler neticesinde öğrencilerin ulaşım, fiziki şartların yetersizliği, dışlanma, materyal yetersizliği gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yazıcı ve Durmuşoğlu (2017) tarafından yapılan “*Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Karşılaştığı Sorun ve Beklentileri*” konu alan araştırmada engelli bireylerin sorunlarının ve beklentilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. 32 veli ile yapılan görüşmeler sonucunda velilerin sorunlarının; çocuklarına yönelik tutum, mimari çevredeki yetersizlikler, öğretmenler ve çocukları ile ilgili sorunlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Ahra Oh ve Wi-Young So (2021) tarafından yapılan “*Güney Kore'de Engelli Bireylerin Fiziksel Aktivite ve Spor Gereksinimlerinin Değerlendirilmesini*” konu alan araştırmada engelli bireylerin fiziksel aktivitelerini ve sporla ilgili ihtiyaçlarını anlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda 35 engelli birey ile yaptığı görüşmeler neticesinde engelli bireylere yönelik spor programlarının hükümet tarafından yönetildiğini ancak bu bireylerin yaşam kalitesinin artabilmesi için bu programların tüketici merkezli programlara dönüştürülmesi gerektiği, fiziksel açıdan tesislere erişimin acil olarak kolaylaştırılması gerektiği tespit edilmiştir.

Bunların yanı sıra engelli bireylere yönelik spor tesislerin pahalı olduğu, sınırlı sayıda olduğu, eğitmenlerin yetersiz olduğu, spor tesislerinde kendilerine kötü davranıldığı, ulaşım konusunda da sıkıntılar yaşadıkları belirlenmiştir.

Pochstein (2022) tarafından yapılan “*Zihinse Engelli Çocukların Spora Erişimi Açısından Toplum Temelli Fiziksel Aktivite Programının Değerlendirilmesini*” konu alan araştırmada engelli bireylerin spora katılımında yaşadıkları olumsuz deneyimlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 15 engelli bireyin aileleri ile görüşmeler yapılmış sonuç olarak sporun çocuklarına çok iyi geldiğini ancak engelli bireylerin kolay erişimi için spor tesislerinin iyileştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Chinn, White, Howel, Harland ve Drinkwater (2006) tarafından yapılan “*Fiziksel Aktiviteye Katılımı Engelleyen Faktörleri*” konu alan araştırmada engelli bireylerde fiziksel aktiviteye katılım önündeki zorlanmaları belirlemek amaçlanmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların evi yalnız bırakmamak, fiziksel aktiviteden hoşlanmamak, sağlık sorunları, fiziksel aktiviteye eşlik edecek birinin olmaması gibi farklı pek çok nedenden fiziksel aktivite yapamadıklarını tespit edilmiştir.

Kirchner vd., (2008) tarafından yapılan “*Görme veya Motor Bozukluğu Olan Bireyler İçin Fiziksel Aktivitenin Önündeki Engelleri*” araştırmada engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarına zorlaştıran faktörleri belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde engelli bireylerin spora katılımlarını zorlaştıran en önemli faktörlerin kaldırımlar, inşaat faaliyetleri, pervazlar ve kanalizasyonlar olduğu bunlardan kaynaklı olarak spor tesisine erişimde güçlük yaşadıkları tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

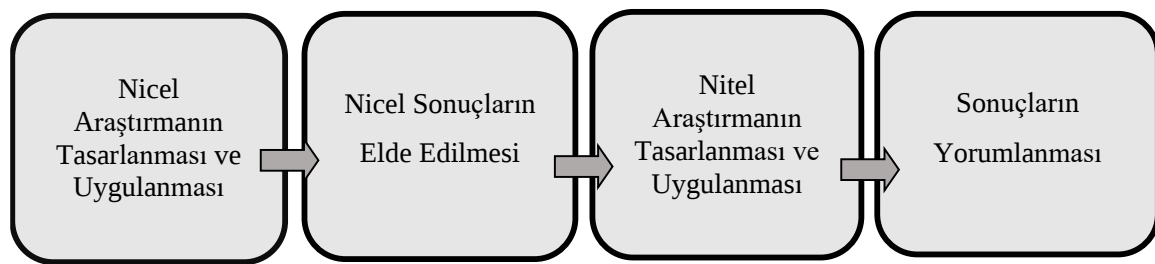
Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplanma araçları, verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli bir araştırmanın amacı dâhilinde verilerin toplanması ve çözümlenmesi için gereken koşulların düzenlenmesidir (Karasar, 2012). Bu araştırma; verilerin toplanması çözümlenmesi ve yorumlanması noktasında nicel ve nitel desenlerin birlikte kullanıldığı karma modelde tasarlanmıştır. Bu yöntemin tercih edilme sebebi ise; yalnızca nicel yöntem kullanılarak elde edilecek verilere nitel bir boyut da katarak, olası bulgulardan daha zengin ve daha güvenilir bir sonuç elde etmektir. Karma model; nitel ve nicel verilerin toplanması ve iki veri türünün bir araya getirilmesini sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell & Clark 201). Bu yaklaşıma göre olaylar ve olguların nicel ve nitel boyutları vardır. Bu nedenle gerçeğin, olayların ve olguların nicel ve nitel bakış açısı ile incelendiği takdirde ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Karma modelde farklı yöntemler yolu ile toplanan veriler birbirlerini doğrular ve bu sayede de araştırmanın inandırıcılığı artar. Ayrıca tek bir yöntem ile elde edilen sonuçların diğer yöntem aracılığı ile elde edilen verilerle karşılaştırılır ve bu da mevcut eksikliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayabilir (Karagöz, 2017). Bu kapsamda araştırmada karma modelle araştırmanın gerekçelerinden tamamlama yöntemi kullanılacaktır. Tamamlamada bir yöntem ile elde edilmiş bulguların daha detaylı açıklanması için diğer yöntemin bulgularından faydalanılmaktadır. Nicel

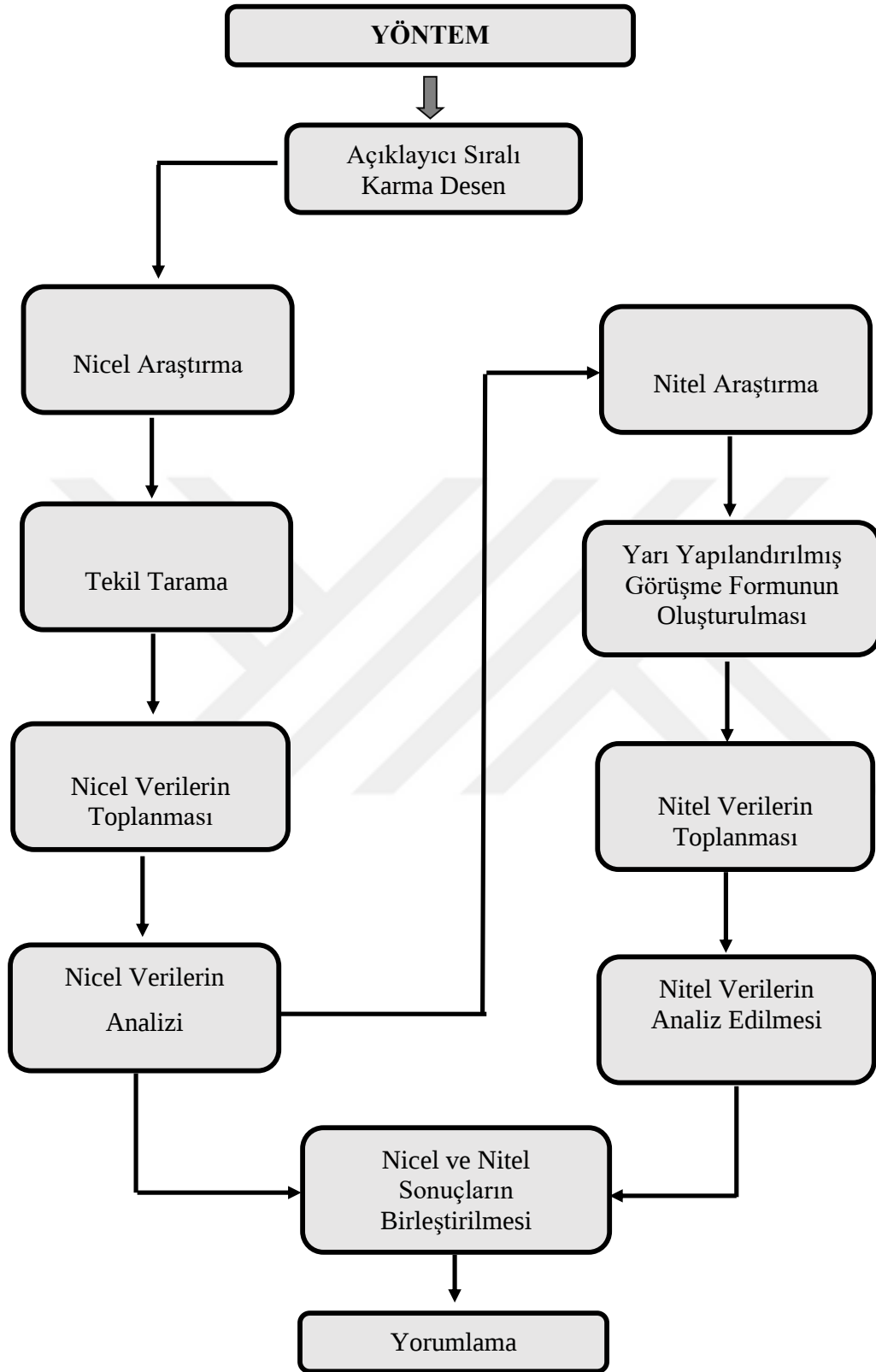
araştırmanın ve nitel araştırmanın sonuçları birbirini tamamladığından, araştırma problemine dair daha kapsamlı, daha kesin bir sonucun ortaya çıkması sağlanmaktadır.

Tamamlama kavramında aynı olayın değerlendirilmesi amacı ile farklı yöntemlerin kullanılması ve bu sayede bulguların tutarlılığın belirlenmesi amacı olmamakla beraber amaç yalnızca elde edilecek sonuçların birbirini tamamlamasıdır. Karma araştırmalarda nicel ve nitel verilerin nasıl bir sıralama ile elde edilerek, analiz yapıldığı ve yorumlandığı oldukça önemlidir (Karagöz, 2017). Nitekim karma araştırma yönteminde; öğelerinin öne çıkma ve baskın olma durumlarına göre nitel baskın, nicel baskın veya eşit baskınlıkta olabilmektedir (Johnson, Onwuegbuzie & Turner, 2007). Bu bağlamda araştırmanın temel sorusuna cevap verilebilmek için faydalanılan farklı desenler bulunmaktadır. Hangi desenin kullanılacağına karar verebilmek için araştırma neticesinin nasıl bir çerçevede yorumlanacağını belirlemek önemlidir. Bu araştırma açıklayıcı sıralı desendir. Açıklayıcı sıralı desende nicel ve nitel veriler farklı zamanda toplanmaktadır. Bu desenin amacı nicel yöntem aracılığı ile elde edilenleri nitel analiz ile açıklamaktır (Creswell, 2003). Bu desende öncelikle nicel veriler toplanmakta, nicel verilerin analiz edilip çözümlenmesinden sonra elde edilen bilgiler ışığında nitel veriler toplanmaktadır. Ardından nicel yöntemle toplanan bu veriler, nitel yöntemle toplanan veriler ile desteklenerek açıklanmakta ve yorumlanmaktadır. Açıklayıcı sıralı desende süreç üç aşamada gerçekleşmektedir; öncelikle nicel yöntem ile veriler toplanmakta ardından analizi yapılarak bulgular elde edilmektedir. Daha sonra bu nicel bulgulara dayanarak nitel süreç tasarlanmakta ve beraberinde nitel veriler toplanarak analizleri yapılmaktadır. Son aşamada ise nitel yöntem ile elde edilmiş sonuçların nicel bulguları açıklayabilirliği ve araştırma probleminin çözümüne dair ortaya çıkarılmış olan durumlar yorumlanmaktadır (Karagöz, 2017).

Şekil 2. Açıklayıcı sıralı desen. Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. Ankara: Anı.

Bu araştırmada nicel ve nitel veriler farklı zamanda toplanmış karma yönteme uygun olacak şekilde sırası ile aşağıdaki aşamalar izlenmiştir. Bu bağılamda öncelikle tarama modellerinden olan tekil tarama modeline uygun olacak biçimde araştırmanın nicel bölümü tasarlanmıştır. Bu kapsamda bedensel, işitme ya da görme engeli olan bireylerin spora katılımlarındaki zorlanmalar tespit edilmiştir. Tekil tarama modeli ile anlık durumu saptamaları ve bunun yanı sıra zamansal değışim ve gelişimler belirlenebilmektedir (Karasar, 2012). Bu doğırutuda nicel verilerin analizi gerēekleřtirilerek sonuēlara ulaşılmıştır. Ardından araştırmanın ikinci aşamasına geēilerek nicel örneklemenin iēerisinden seēilen nitel ēalıřma grubuna, nicel kısımda ortaya konulan sonuēların nedenlerinin derinlemesine inceleyebilmek amacı ile hazırlanan aēık uēlu sorular yneltirmiştir. Buradaki amaē nicel yöntem aracılığı ile elde edilenleri nitel analiz ile aēıklamaktır. Bu bölüm olgu bilim desenine dayalı olarak tasarlanmıştır. Olgu bilim ēalıřmalarında bütün katılımcıların bir olguya dair yaşantılarının ortak yönlerine odaklanılır (Creswell, 2007). Tüm bu sıralama aēıklayıcı sıralı desenin aşamaları izlenerek gerēekleřtirilmiřtir. Nitekim aēıklayıcı sıralı desende nicel ve nitel veriler farklı zamanda toplanmaktadır ve nicel veriler nitel analiz ile aēıklanmaktadır. Creswell (2003) benzer şekilde nicel aşamada tespit edilen sonuēların aēıklanması bakımından aēıklayıcı sıralı karma yöntem desennin araştırmacıya katkı sağılayacağıını ifade etmektedir. Bu kapsamda yürütülen araştırmada nicel ve nitel aşamaların sonuēları birbirini tamamlamakta olup, araştırma problemine dair daha kapsamlı bilgiler ortaya konmaktadır. Aşağıda araştırmada kullanılan yönteme ilişkin akış şemasına yer verilmektedir.

Şekil 3. Araştırmada Kullanılan Yöntem Akış Şeması

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2 farklı çalışma grubundan oluşmaktadır. Bu başlık altında araştırmanın nicel ve nitel bölümlerinde yer alan katılımcılara dair bilgilere yer verilmiştir. Araştırmaya Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan bedensel engel, işitme engeli ya da görme engeli olan bireyler dahil edilmiştir. Bedensel engel, işitme engeli ya da görme engeli olan bireylerin araştırmaya dahil edilmesinde; daha önce spor yapmış bırakmış ya da daha önce hiç spor yapmamış, 18 yaş ve üstü bireylerden oluşması kriteri gözetilmiştir.

3.2.1. Çalışma Grubu 1

Çalışma grubu 1, Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan, Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar ölçeğini gönüllülük esası ile dolduran, 18 yaş ve üstü, daha önce spor yapmış bırakmış ya da daha önce hiç spor yapmamış bedensel engel, görme engeli veya işitme engeli olan bireylerden oluşmaktadır. Verilerin toplanabilmesi için öncelikle Google Forms platformu üzerinden Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği formu oluşturularak uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ardından katılımcılara ulaşabilmek amacı ile engelli platformları, sosyal medya vb. kanallar aracılığı ile engelli bireylere ulaşılarak öncelikle araştırma hakkında bilgi verilmiş ardından gönüllülük esası olan katılımcıların erişebilmeleri için iletişim bilgileri paylaşılmıştır. Telefon aracılığı ile ulaşan katılımcılar ile çevrimiçi link paylaşılmıştır. Verilerin bu şekilde ve Google Forms platformu üzerinden toplanmasının sebebi ise ülkemizin farklı illerinde yaşayan, farklı türde engeli olan ve farklı demografik değişkenlere sahip bireylere pratik bir şekilde online ortamdan ulaşarak araştırmaya çeşitlilik katabilmektir. Ülkemizde engelli nüfus oranının belirlenmesine yönelik son araştırma 2002 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmış “Türkiye Özürlüler Araştırması” dır. Bu araştırmanın verilerine göre ülkemizde engelli nüfus oranı toplam nüfusun %12, 29’udur ve ülkemizde engelli nüfus oranını belirlemeye yönelik 2002 yılında yapılan “Türkiye Özürlüler Araştırması” dışında güncel bir araştırma bulunmamaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2002). Bu sebeple araştırma kapsamında gerekli örneklem sayısını belirlemek için $1-\beta$ power %95; $\alpha = 0.01$, Cohen $d = 0.25$ ’lik bir etki büyüklüğünü saptamak için G*Power Tek Yönlü Anova analizinde 336 katılımcıya ihtiyaç duyulacağı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ilgili literatür incelendiğinde, Suresh ve Chandrashekara, (2012) çalışmadan çekilme veya eksik veri olasılığı nedeniyle örneklem büyüklüğünün yaklaşık %10 oranında artırılmasını

önermektedir. Bu kapsamda araştırmaya 70'i işitme engelli (%17,5), 267'si bedensel engelli (%66,6) ve 64'ü görme engelli (%16,0) olmak üzere toplam 401 engelli birey gönüllü katılım sağlamıştır. Katılımcıların yaş ortalaması erkek katılımcılar için $\bar{X}_{yaş} = 35,90 \pm 11,26$ kadın katılımcılar için ise $\bar{X}_{yaş} = 29,73 \pm 10,37$ olarak tespit edilmiştir. Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistiki bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Araştırma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistiki Bilgilerin Dağılımı

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Erkek	245	61,1
	Kadın	156	38,9
Medeni Durum	Bekar	218	54,4
	Evli	183	45,6
Engel Durumu	Sonradan	187	46,6
	Doğuştan	214	53,4
Çalışma Durumu	Çalışıyor	225	56,1
	Çalışmıyor	176	43,9
Özel Eğitim Alma Durumu	Hayır	168	41,9
	Evet	233	58,1
Spor Yapma Durumu	Hayır	168	41,9
	Evet	233	58,1

Tablo 1'de yer alan katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistiki bilgilerin dağılımı incelendiğinde; 245'inin erkek (%61,1), 156' sının kadın (%38,9), 218' inin medeni durumunun bekar (%54,4), 183' ünün medeni durumunun evli (%45,6), 187'sinin engel durumunun sonradan olduğu (% 46,6), 214'ünün engel durumunun doğuştan olduğu (%53,4), 225' inin % 56,1 çalışıyor, 176'sının (%43,9) çalışmıyor, 168' inin özel eğitim almış (%41,9), 233' ününü özel eğitim almamış (%58,1), 168' inin daha önce spor yapmış (%41,9), 233 'ünün daha önce spor yapmamış (%58,1) olduğu görülmektedir.

3.2.2. Çalışma Grubu 2

Çalışma grubu 2, Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeğini cevaplandıran görme engeli, işitme engeli ya da bedensel engeli olan 18 yaş ve üstü bireyler arasından seçilmiştir. Çalışma Grubu 2, amaçlı örneklem alma tekniklerinden aykırı durum örneklemeyle belirlenmiştir. Amaçlı örneklem alma yöntemi araştırma için zengin veri kaynağı olabilecek katılımcılar ile iletişim kurmaya imkân tanımaktadır (Bernard & Ryan, 2010). Aykırı durum örnekleme yolu ile araştırmanın temel problemine dair

derinlemesine bilgi sağlamak mümkün olabilmektedir (Patton, 1987). Aykırı durum örnekleme ile örneklem seçimi birbirine zıt olan iki uç değerden oluşturulur (Marshall & Rossman, 2014). Aykırı durum örnekleme örneklemin; problem durumuyla ilgili olacak şekilde, birbirine aykırı olan örneklerden oluşmasıdır. Bu yöntemin araştırmacıya araştırma probleminin tespiti yapılan birbirine aykırı durumların değişkenliğini kapsamlı olarak görme imkanı sağlayacağı kabul edilmektedir. (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013). Bu bilgiler ışığında Türkiye’ nin farklı bölgelerinde yaşayan, 18 yaş ve üstü, daha önce spor yapmış bırakmış ya da daha önce hiç spor yapmamış bedensel engel, görme engeli veya işitme engeli olan bireylere Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği uygulanmış olup alınan puanlar dâhilinde katılımcılar belirlenerek nitel veri sürecine dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil olan engelli bireyler ölçekten aldıkları puanlar doğrultusunda alt ve üst olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. Alt grup spora katılımda en az zorlanan, üst grup ise spora en çok zorlanan bireyler olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda puan durumuna göre en az zorlanan 6, en çok zorlanan 6 katılımcı olmak üzere toplamda 12 katılımcı araştırmanın nitel bölümüne dâhil edilmiştir. Alt ve üst grup olarak belirlenen katılımcıların belirlenebilmesi için veri toplama aşamasında her katılımcıdan iletişim numarası istenmiş ve ölçeğe ilişkin puan aralıkları belirlendikten sonra katılımcılara ulaşıp görüntülü görüşme yolu ile iletişime geçilmiştir. Katılımcılar kendi içlerinde değerlendirilerek K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12 olarak kodlanmıştır.

Tablo 2

Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Engel Türü	Yaşanılan Yer	İş Durumu
K1	43	Kadın	Bedensel Engelli	Şehir	Çalışıyor
K2	27	Erkek	İşitme Engelli	Büyük Şehir	Çalışıyor
K3	33	Erkek	Bedensel Engelli	Şehir	Çalışıyor
K4	29	Erkek	Bedensel Engelli	Şehir	Çalışıyor
K5	25	Kadın	Görme Engelli	Şehir	Çalışıyor
K6	32	Erkek	Bedensel Engelli	İlçe	Çalışmıyor
K7	32	Kadın	Bedensel Engelli	Köy	Çalışmıyor
K8	19	Erkek	Görme Engelli	Köy	Çalışmıyor
K9	46	Kadın	Bedensel Engelli	Köy	Çalışmıyor
K10	30	Erkek	Bedensel Engelli	İlçe	Çalışmıyor
K11	24	Erkek	Bedensel Engelli	Köy	Çalışmıyor
K12	22	Erkek	Bedensel Engelli	İlçe	Çalışıyor

Tablo 2’de yer alan katılımcı grubuna ilişkin demografik bilgiler incelendiğinde katılımcıların 8’ inin erkek, 4’ünün kadın, 9’unun bedensel engelli, 1’ inin işitme engelli,

2'sinin ise görme engelli, 6'sının çalışıyor, 6'sının çalışmıyor olduğu görülmektedir. Ayrıca şehirde yaşayan katılımcıların sayısı 4, köyde yaşayan katılımcıların sayısı 4, büyük şehirde ve ilçede yaşayan katılımcıların sayısı ise 1'dir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanma aşamasından önce katılımcılara araştırmaya dair gerekli açıklamalar yapılmış bu doğrultuda elde edilen verilerin yalnızca bilimsel araştırmada kullanılacağı ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı ifade edilmiştir. Araştırmanın nicel kısmında verilerin toplanmasında Google Formlardan yararlanılarak “Kişisel Bilgi Formu ve Engellilerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasında ise veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan Engellilerde Spora Katılımda Zorlanmalar yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.3.1. Nicel Verileri Toplama Araçları

Araştırmanın bu bölümünde görme engeli, işitme engeli ya da bedensel engeli olan bireylerin spora katılımda zorlanmalarının tespiti amacı ile kullanılan ölçme aracına dair bilgilere yer verilmektedir.

3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan bu form katılımcıların kişisel bilgilerini (Cinsiyet, Engel Türü, Medeni Durum, Engel Durumu, İş Durumu, Özel Eğitim Alma Durumu, Daha Önce Spor Yapma Durumu) elde edebilmek için tasarlanmıştır.

3.3.1.2. Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği

Araştırmada Yılmaz, İlhan ve Yarayan (2021) tarafından engelli bireylerin spora katılımlarına engel oluşturabilecek tüm faktörleri tespit edebilmek amacı geliştirilen “Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar” ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, 14 madde ve 3 alt boyuttan (Duyuşsal Kaçınma, Farkındalık ve Çevresel Zorlanma) oluşmaktadır ve 5’li likert tipindedir. Ölçeğin Duyuşsal Kaçınma alt boyutu 4 madde (1, 2, 3, 4), Farkındalık boyutu 5 madde (5, 6, 7, 8, 9), Çevresel Zorlanma alt boyutu 5 madde (10, 11,

12, 13, 14) oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipinde olup, ters kodlanan madde yer almamakta ve toplam puan üzerinden değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların ölçekten aldığı puanların artması ile spora katılımında zorlanmaların arttığını, ölçekten aldığı puanların azalması ise spora katılımında zorlanmanın azaldığını göstermektedir.

Tablo 3

Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek	Alt Boyutlar	N	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar	Duyuşsal Kaçınma	401	8,927	3,998	,440	-,637
	Farkındalık	401	13,356	5,431	,211	-,817
	Çevresel Zorlanma	401	14,015	5,611	,025	-,887
	Toplam Puan	401	36,299	12,372	-,019	-,670

Tablo 3'te çarpıklık değerlerinin -,019, ile ,440 arasında basıklık değerlerinin ise -,887 ile -,637 arasında olduğu görülmektedir. George ve Mallery (2010) önerdiği -2,+2 çarpıklık basıklık değerleri dikkate alındığında dağılımın normal olduğu tespit edilmiştir.

Ölçek alt boyutlarının kavramsal açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

Duyuşsal kaçınma: Bireyin duygusal olarak karşılaşabileceği ve güç kaybına neden olabilecek bütün olumsuzluklardan kaçınması, olumsuz duyguların tümünden uzaklaşması ve geri adım atması durumu olarak tanımlanabilmektedir. Spora katılımında zorlanmalar perspektifinde bireyin iradesiyle spor ortamında yaşayacağını düşündüğü olumsuz tüm duygulardan kaçınmasıdır.

Farkındalık: Bireyin çevreden haberdar olması, bilmesi gerekenlerin farkında olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Spora katılımın önündeki zorluklar perspektifinde ise farkındalık bireyin spora katılım konusundaki bilgilerin farkında olmasıdır.

Çevresel Zorlanma: Bireyin kendisinden kaynaklanmayan tüm bu nedenlerden dolayı yaşadığı sıkıntı veya güçlük çevresel zorlanma olarak adlandırılmaktadır. Spora katılım perspektifinde bireyin çevreden kaynaklanan nedenlerden spora katılımında zorlanmasıdır. Ulaşım, tesis, donanım gibi spora katılıma engel olabilecek tüm faktörler çevresel zorlanma alt boyutu kapsamında ele alınmaktadır (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021).

3.3.2. Nitel Verileri Toplama Aracı

Nitel verilerden edilemeyen katılımcılara ait görüşlerin belirlenmesi ve derinlemesine incelenebilmesi için nitel veri toplama yönteminden faydalanılmıştır. Bu aşamada katılımcılara spora katılımı zorlanmalarına neden olan faktörleri rahatlıkla açıklayabilecekleri açık uçlu sorulardan oluşan engelli bireyler ve spora katılımı zorlanmalar olarak adlandırılan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmış, gizlilik kapsamında soruları özgürce cevaplamaları istenmiştir.

Birinci Aşama:

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu soruların hazırlanması için öncelikle ilgili literatür taranmış, bu inceleme neticesinde açık uçlu sorular hazır hale getirilmiştir. Hazırlanan sorular için 1 engelli birim koordinatörü, 1 ölçme ve değerlendirme ana bilim dalı başkanı, spor bilimleri fakültesinden 4 akademisyen olmak üzere toplamda 6 uzman görüşü alınarak görüşme formunun uygulanabilirliğine karar verilmiştir.

İkinci Aşama:

Uzman görüşleri neticesinde son halini alan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanabilirliğinin tespit etmek amacı ile 10 katılımcı ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamada katılımcıların açık uçlu sorulara cevap vermesi istenmiş soruların anlaşılabilirliğine dair görüşleri alınmıştır. Son düzenlemelerin ardından nihai form oluşturulmuştur.

Üçüncü Aşama:

Son aşamada ise “Spora katılımı karşılaştığınız duygusal zorluklar nelerdir?”, “Spora katılımı karşılaştığınız ekonomik zorluklar nelerdir?”, “Spora katılımı karşılaştığınız çevresel zorluklar nelerdir?”, “Spora katılımı karşılaştığınız sosyal zorluklar nelerdir?”, “Spora katılımı karşılaştığınız zorluklara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?” sorularından oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmaya başlanmış bu doğrultuda katılımcıların konuya dair görüşlerini ifade etmeleri istenmiştir. Bu yolla katılımcıların konuya dair bakış açılarını belirlemek ve spora katılımına engel olan faktörleri derinlemesine ele almak amaçlanmıştır. Görüşmelerin verimliliği açısından

görüşme öncesinde gerekli planlamalar yapılarak randevular oluşturulmuştur. Görüşme uzunlukları ortalama 30 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmelerin tümü katılımcıların bilgisi dahilinde ses kayıt cihazından faydalanılarak kaydedilmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Verilerin analizinde araştırmanın nicel ve nitel kısımlarında farklı yöntemlerden faydalanılmıştır.

3.4.1. Nicel Verilerin Analizi

Ölçekten elde edilen verilerin istatistiksel analizinde Microsoft Excel ve SPSS 22.0 bilgisayar programından faydalanılmıştır.

Araştırmada öncelikle Mahalanobis uzaklığı göz önünde bulundurularak, uç değer analizlerin değerlendirilmesi yapılmış, uç değer analizi neticesinde 8 katılımcının verileri analiz dışında bırakılarak kalan 401 katılımcının verileri üzerinden mevcut analizler gerçekleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra araştırma kapsamında kullanılan ölçeğe dair Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı incelenmiş ve değerin .88 olduğu görülmüştür. Alpar, (2001) bu değerin oldukça güvenilir olduğunu ifade etmektedir. Yapılacak analizlere karar vermek için öncelikle normallik varsayımları Kolmogorov-Smirnov testiyle kontrol edilmiş ve verilerin normallik varsayımlarını karşılamadığı belirlenmiştir. Ancak literatürde likert tipi ölçeklerde normallik testlerinin yeterli olmadığına ilişkin görüşler giderek artmaktadır (Hair, Black, Babin, Anderson & Tatham, 2013). Bu nedenle normallik varsayımları için öne çıkan çarpıklık basıklık değerleri incelenmiş ve dağılımın normal olduğu belirlenmiştir (George & Mallery 2010) (Tablo 2). Bu doğrultuda cinsiyet, medeni durum, engel türü, engel durumu, iş durumu, özel eğitim alma durumu ve daha önce spor yapma durumu değişkenlerine göre katılımcıların ölçekten almış olduğu puanlar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için One-Way Multivariate Analysis of Variance MANOVA analizi kullanılmıştır. Bu analiz neticesinde farkın kaynağını belirlemek adına post-hoc bonferroni analizinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında MANOVA analizinin varsayımları kontrol edilmiştir. MANOVA analizinin yapılabilmesi varyans ve kovaryans matrislerinin homojen olması gerekmektedir. Bu doğrultuda varyans ve kovaryans matrislerinin homojenliği levene F testi ve Box's M testi ile incelenmiştir.

Tabachnick, Fidell ve Ulman (2007) bu analizler sonucunda varsayımların karşılandığı durumlarda Wilks' Lambda λ değerini, varsayımların karşılanmadığı durumlarda ise Pillai's Trace değerinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca araştırma kapsamında değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi kullanılmıştır. *Bu analiz sonucunda elde edilen katsayılar* Schober, Boer ve Schwarte (2018)'e göre değerlendirilmiştir (.00-.10: önemsiz, .10-.39: zayıf, .40-.69: orta, .70-.89: güçlü, .90-1: çok güçlü).

3.4.2. Nitel Verilerin Analizi

Araştırmada bedensel, görme ve işitme engelli bireylerden elde edilen görüşlerin veriye dönüşmesi sürecinde içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizi belli kurallar dahilinde kodlamalar ile bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileriyle özetlenmesine dayalı sistematik bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016).

İçerik analizinde amaç; katılımcılardan elde edilen verilerin açıklanmasına yönelik kavram ve ilişkilerin saptanması, önemli noktaların belirlenmesidir. Bu kapsamda benzer veriler çeşitli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilip organize edilerek anlaşılır biçimde yorumlanmaktadır. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen veriler öncelikle kavramsallaştırılır, ardından tespit edilen bu kavramlar doğrultusunda veriler tutarlı bir biçimde düzenlenir ve son olarak mevcut verileri temsil eden temalar oluşturulur (Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırmanın içerik analizinde sırası ile “verilerin kodlama, temaların bulma, kodları ve temaları düzenleme, bulguları tanımlama ve analizi yorumlama” aşamaları izlenmiş, geçerlik (inandırıcılık ve aktarılabilirlik) ve güvenilirliği (tutarlık) noktasında farklı yollar izlenerek (Yıldırım & Şimşek, 2016), bu ilkeler araştırmanın tüm aşamalarında göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda araştırmanın verileri öncelikle birkaç kez satır satır dikkatle okunarak kodlamalar yapılmış, ardından mevcut kodların benzer yönleri tespit edilerek temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar ise kodlar ile uyumlu olacak biçimde açıklanarak yorumlanmış ve araştırmanın nicel kısmında elde edilmiş verileri destekler bir biçimde sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu aşamada sıklıkla doğrudan alıntılara yer verilmiş, nitel verilerin geçerliği ve güvenirliliğinin sağlanması amacı ile katılımcı teyitleri alınmıştır. Verilere uygulanan içerik analizinin ardından elde edilen kavramsal kategori ve alt kategorilerin temaları temsil etme durumunu

belirlemek amacı ile 3 uzman görüşü alınarak ve bu kapsamda her birinin ayrı ayrı analiz yapması istenmiştir. Bu doğrultuda görüş birliği ve görüş ayrılığı olan konuların tespit edilip bu konulara dair tartışma ve düzenlemeler tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan nitel analizin güvenilirliğinin saptanması amacı ile Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü kullanılmış ve bu araştırmada sonucu %85 olarak güvenilir bulunmuştur. Uzlaşma Yüzdesi= (Görüş Birliği) / (Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) x100 Miles ve Huberman (1994)'a göre uzlaşma yüzdesi güvenilirliğinin %70'ten fazla olması önerilmektedir. Bu kritere göre ise nitel analiz sonucunda elde edilen Miles ve Huberman katsayısı oldukça geçerli ve güvenilir düzeydedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli katılımcılardan elde edilen nicel ve nitel verilerin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular

Tablo 4

Engel Türü Değişkenine Göre Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğine İlişkin Standart Sapma ve Ortalama Puanlara İlişkin Betimsel Değerler

Engel Türü	Alt Boyutlar	N	$\bar{X}$	Ss
İşitme Engelli	Duyuşsal Kaçınma	70	9,757	3,935
	Farkındalık	70	15,271	5,490
	Çevresel Zorlanma	70	14,357	5,164
	Toplam Puan	70	39,385	12,332
Bedensel Engelli	Duyuşsal Kaçınma	267	8,236	3,887
	Farkındalık	267	12,468	5,278
	Çevresel Zorlanma	267	13,513	5,908
	Toplam Puan	267	34,217	12,325
Görme Engelli	Duyuşsal Kaçınma	64	10,906	3,736
	Farkındalık	64	14,968	5,157
	Çevresel Zorlanma	64	15,734	4,368
	Toplam Puan	64	41,609	10,313

Tablo 4'te engel türü değişkenine göre katılımcıların ortalama puanları incelendiğinde, duyuşsal kaçınma alt boyutunda işitme engelli bireylerin ortalama puanı $\bar{X}=9,75$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=8,23$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=10,96$ olduğu görülmektedir.

Farkındalık alt boyutuna ilişkin değerler incelendiğinde, işitme engelli bireylerin ortalama puanı $\bar{X}=15,27$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=12,46$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=14,96$ olduğu görülmektedir.

Çevresel zorlanma alt boyutuna ilişkin değerler incelendiğinde, işitme engelli bireylerin ortalama puanı $\bar{X}=14,35$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=13,51$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=15,73$ olduğu görülmektedir.

Son olarak toplam puana ilişkin değerler incelendiğinde, işitme engelli bireylerin ortalama puanı $\bar{X}=39,38$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=34,21$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=41,60$ olduğu görülmektedir. Bu aşamadan sonra araştırma kapsamında belirlenen değişkenlere ilişkin yapılan analizler ilerleyen bölümde sunulmuştur.

Demografik Değişkenlere Göre Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Sonuçlar:

Tablo 5

Engel Türü Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Engel Türü	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	İşitme Engelli	70	9,757	3,935			
	Bedensel Engelli	267	8,236	3,887	14,219	,000	,067
	Görme Engelli	64	10,906	3,736			
	Toplam	401	8,927	3,998			
Farkındalık	İşitme Engelli	70	15,271	5,490			
	Bedensel Engelli	267	12,468	5,278	11,294	,000	,052
	Görme Engelli	64	14,968	5,157			
	Toplam	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	İşitme Engelli	70	14,357	5,164			
	Bedensel Engelli	267	13,513	5,908	4,272	,015	,021
	Görme Engelli	64	15,734	4,368			
	Toplam	401	14,015	5,611			
Box's M p=,117; Wilks' Lambda=,900; p=0,000; F=7,118; Eta Kare (η^2)=0,051							

Tablo 5'te engel türü değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Wilks' Lambda=,900; F=7,118, p<,05). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %5'inin bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar

incelendiğinde, duyuşsal kaçınma ($F=14,219$, $p<,05$), farkındalık ($F=11,294$, $p<,05$) ve çevresel zorlanma ($F=4,272$ $p<,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için post-hoc bonferroni analizi sonuçları incelendiğinde, duyuşsal kaçınma alt boyutunda görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel ve işitme engelli bireylere göre daha yüksek olduğu, farkındalık alt boyutunda işitme ve görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel engelli bireylere göre daha yüksek olduğu ve son olarak çevresel zorlanma alt boyutunda görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel engelli katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	Erkek	245	8,481	3,926			
	Kadın	156	9,628	4,022	7,974	,005	,020
	Toplam	401	8,927	3,998			
Farkındalık	Erkek	245	12,628	5,507			
	Kadın	156	14,500	5,121	11,616	,001	,028
	Toplam	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	Erkek	245	13,098	5,666			
	Kadın	156	15,455	5,223	17,514	,000	,042
	Toplam	401	14,015	5,611			
Box's M p=,111; Wilks' Lambda=,951; p=0,000; F=6,873; Eta Kare (η^2)=0,049							

Tablo 6'da cinsiyet değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Wilks' Lambda=,951; $F=6,873$, $p<,05$). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %5'inin bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma ($F=7,974$, $p<,05$), farkındalık ($F=11,616$, $p<,05$) ve çevresel zorlanma ($F=17,514$, $p<,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, tüm alt boyutlarda kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7

Medeni Durum Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	Bekar	218	8,357	3,836			
	Evli	183	9,606	4,090	9,920	,002	,024
	Toplam	401	8,927	3,998			
Farkındalık	Bekar	218	13,568	5,512			
	Evli	183	13,103	5,337	,729	,394	,002
	Toplam	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	Bekar	218	14,243	5,749			
	Evli	183	13,743	5,444	,789	,375	,002
	Toplam	401	14,015	5,611			
Box's M p=,110; Wilks' Lambda=,955; p=0,000; F=6,302; Eta Kare (η^2)=0,045							

Tablo 7’de medeni durum değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünüleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Wilks' Lambda=,955; F=6,302, p<,05). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %5’inin bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, farkındalık (F=,729, p>,05) ve çevresel zorlanma (F=,789 p>,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, duyuşsal kaçınma (F=9,920, p<,05) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutta evli katılımcıların bekar katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 8

Engel Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Engel Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	Sonradan	187	9,294	3,978			
	Doğuştan	214	8,607	3,997	2,957	,086	,007
	Toplam	401	8,927	3,998			
Farkındalık	Sonradan	187	14,165	5,413			
	Doğuştan	214	12,649	5,359	7,912	,005	,019
	Toplam	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	Sonradan	187	14,604	5,643			
	Doğuştan	214	13,500	5,544	3,893	,049	,010
	Toplam	401	14,015	5,611			
Box's M p=,999; Wilks' Lambda=,980; p=0,048; F=2,665; Eta Kare (η^2)=0,020							

Tablo 8’de engel durumu değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünlük etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Wilks' Lambda=,955; $F=2,665$, $p<,05$). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %2’sinin bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma ($F=2,957$, $p>,05$) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, farkındalık ($F=7,12$, $p<,05$) ve çevresel zorlanma ($F=3,893$ $p<,05$) alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutlarda sonradan engel durumu olan katılımcıların doğuştan engel durumu olan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9

İş Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	İş Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	Çalışıyor	225	9,133	3,883			
	Çalışmıyor	176	8,664	4,137	1,357	,245	,003
	Toplam	401	8,927	3,998			
Farkındalık	Çalışıyor	225	12,995	5,393			
	Çalışmıyor	176	13,818	5,459	2,273	,132	,006
	Toplam	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	Çalışıyor	225	13,480	5,472			
	Çalışmıyor	176	14,698	5,726	4,703	,031	,012
	Toplam	401	14,015	5,611			
Box's M $p=,005$; Pillai's Trace=,023; $p=0,026$; $F=3,128$; Eta Kare (η^2)=0,023							

Tablo 9’da iş durumu değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünlük etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Pillai's Trace =,023; $F=3,128$, $p<,05$). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %2’sinin bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma ($F=1,357$, $p>,05$) ve farkındalık ($F=2,273$, $p>,05$) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, çevresel zorlanma ($F=4,703$ $p<,05$) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutta çalışmayan katılımcıların çalışan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 10

Özel Eğitim Alma Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin MANOVA Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Özel Eğitim Alma	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	Hayır	168	9,744	3,945			
	Evet	233	8,339	3,940	12,396	,000	,030
	Toplam	401	8,927	3,998			
Farkındalık	Hayır	168	14,773	5,278			
	Evet	233	12,334	5,319	20,652	,000	,049
	Toplam	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	Hayır	168	15,267	5,313			
	Evet	233	13,111	5,657	14,917	,000	,036
	Toplam	401	14,015	5,611			
Box's M p=,251 Wilks' Lambda=,942; p=0,026; F=8,118; Eta Kare (η^2)=0,058							

Tablo 10'da özel eğitim alma değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Wilks' Lambda =,942; F=8,118, p<,05). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %6'sının bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma (F=12,396, p<,05), farkındalık (F=20,652, p<,05) ve çevresel zorlanma (F=14,917 p<,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutlarda özel eğitim almayan katılımcıların özel eğitim alan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 11

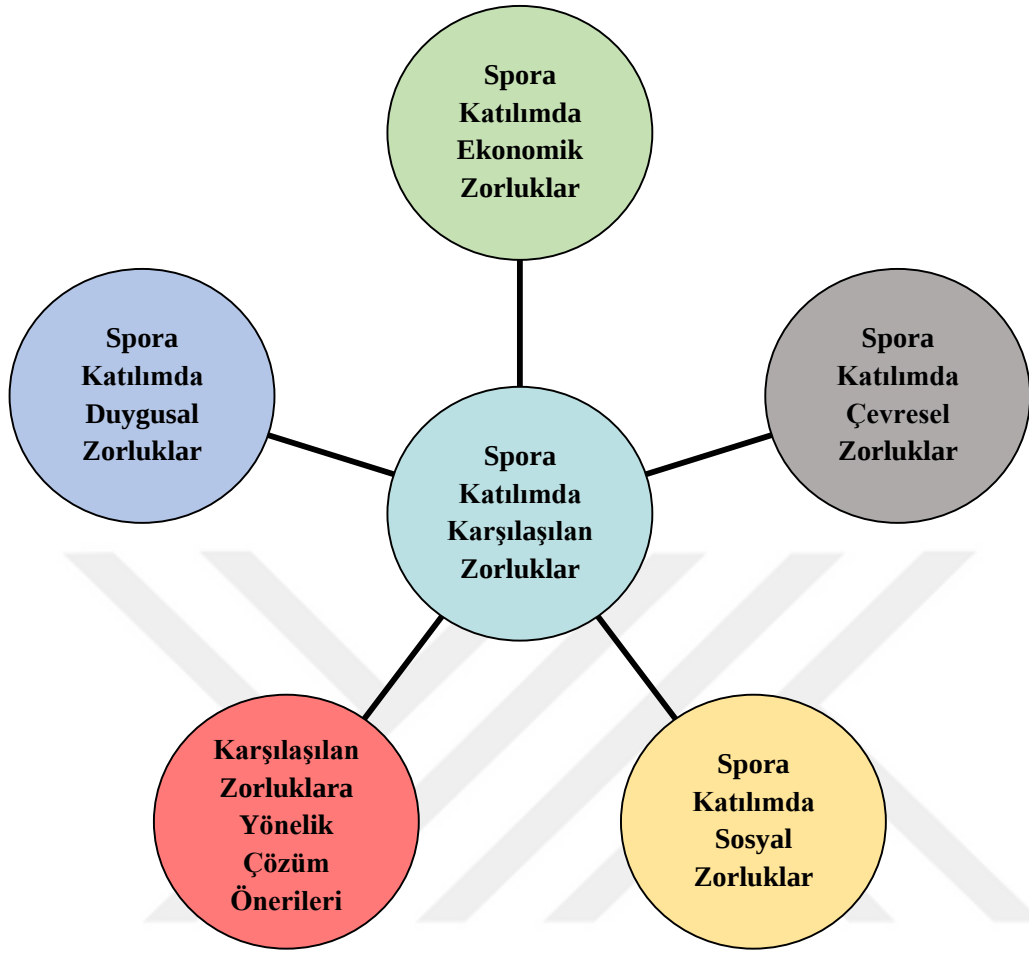
Spor Yapma Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Yapma Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Eta Kare (η^2)
Duyuşsal Kaçınma	Evet	168	8,137	3,803			
	Hayır	233	10,023	4,014	22,920	,000	,054
	Total	401	8,927	3,998			
Farkındalık	Evet	168	11,506	4,885			
	Hayır	233	15,922	5,108	76,757	,000	,161
	Total	401	13,356	5,431			
Çevresel Zorlanma	Evet	168	12,570	5,401			
	Hayır	233	16,017	5,285	40,475	,000	,092
	Total	401	14,015	5,611			
Box's M p=,000 Pillai's Trace=,165; p=0,026; F=26,073; Eta Kare (η^2)=0,165							

Tablo 11’de spor yapma değişkenine göre manova analizi sonuçları incelendiğinde, bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Pillai’s Trace=,165; $F=26,073$, $p<,05$). Eta Kare sonuçları incelendiğinde, varyansın yaklaşık %17’sinin bağımsız değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma ($F=22,920$, $p<,05$), farkındalık ($F=76,757$, $p<,05$) ve çevresel zorlanma ($F=40,475$ $p<,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutlarda spor yapmayan katılımcıların spor yapan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşleri doğrultusunda elde edilen verilerin içerik analizi sonucuna göre 5 ana temaya ulaşılmış ve bu temalara aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 5. Engelli Bireylerin Spora Katılımda Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Görüşleri

Engelli bireylerin spora katılımı karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşleri kapsamında “Spora Katılımda Duygusal Zorluklar, Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar, Spora Katılımda Çevresel Zorluklar, Spora Katılımda Sosyal Zorluklar ve Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri” temaları oluşturulmuştur.

- İlk tema olan Spora Katılımda Duygusal Zorluklar teması altında engelli bireylerin spora katılımı karşılaştıkları duygusal zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar dış faktörler (diğer bireylerden kaynaklı) ve iç faktörler (bireyin kendisinden kaynaklı) şeklindedir.
- İkinci tema olan Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar teması altında engelli bireylerin spora katılımı karşılaştıkları ekonomik zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya

çalışılmış ve bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir.

- Üçüncü tema olan Spora Katılımda Çevresel Zorluklar teması altında engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları çevresel zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir.
- Dördüncü tema olan Spora Katılımda Sosyal Zorluklar teması altında engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları sosyal zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir.
- Beşinci ve son tema olan Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri teması altında engelli bireylerin spor ortamında karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerinin neler olduğuna dair sonuçlar ortaya çalışılmış ve bulgular dahilinde 7 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar ise, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi (antrenör, veli, diğer), ayrı bir spor tesis veya zaman talebi, ekonomik destek sağlanması, sorunlarının dinlenilmesi ve rehberlik talebi, psikolojik destek sağlanması, tesis personellerinin denetlenmesi, ulaşım desteği şeklindedir.

Tablo 12

Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Duygusal Zorluklara İlişkin Görüşleri

Soru: Spora katılımda karşılaştığınız duygusal zorluklar nelerdir?				
Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcılar	f
Spora Katılımda Duygusal Zorluklar	Dış faktörler (Diğer bireylerden kaynaklı)	Olumsuz davranış ve yaklaşım	K2, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12	9
		Ayrımcılık ve dışlama	K1, K6, K7, K8, K10, K11	6
		Başarının sömürülmesi	K7, K9	2
		İlgisizlik	K1, K11	2
		Sorumluluk almak istememek	K8, K10, K11	3
		Toplam		22
	İç faktörler (bireyin kendisinden kaynaklı)	Duyguyu yönetememe	K2, K3, K4, K5, K9	5
		Motivasyon eksikliği	K9, K11, K12	3
		Özgüven eksikliği	K5, K9	2
		Odaklanma sorunu	K4	1
	Toplam		11	
				Genel Toplam

Tablo 12’de katılımcıların görüşleri doğrultusunda oluşturulan: “Spora Katılımda Duygusal Zorluklar” teması ve bu tema kapsamında oluşturulan “dış faktörler” ve “iç faktörler” şeklinde iki alt tema yer almaktadır.

- “Spora katılımda duygusal zorluklar” temasının ilk alt teması olan “dış faktörler” bulgular kapsamında belirlenen kodlar “olumsuz davranış ve yaklaşım”, “ayrımcılık ve dışlama”, “başarının sömürülmesi”, “ilgisizlik” ve “sorumluluk almak istememek” şeklinde ifade edilmektedir.
- “İç faktörler” alt tema incelendiğinde ise “duyguyu yönetememe”, “motivasyon eksikliği”, “özgüven eksikliği” ve “odaklanma sorunu” kodlarına ulaşılmıştır.

Bu temada yer alan kodlara ilişkin katılımcı görüşlerinden dikkati çeken ifadelere aşağıda yer verilmektedir.

Dış faktörler;

“...Salonları kullanırken ayrımcılık yapıyorlar engellilere vermiyorlar bizlere zorluk çıkartıyorlar bu çok üzücü biz de kendimiz her şeyi yapabiliriz bize böyle yaklaşımlarına gerek yok ötekileştirmelerine gerek yok önyargılı olmalarına hiç gerek yok ama ne yazık ki durum böyle” (K1, ayrımcılık ve dışlanma)

“...Duygusal olarak spor yaptığım dönemler çok zor geldi beni yordu başaramamak insanların olumsuz bakış açısı, tutum ve davranışları da beni öfkeliendiriyordu çoğu zaman bu duruma içerliyordum” (K5, olumsuz davranış ve yaklaşım)

“...Spor yapamadım hiç insanların ön yargıları beni hep korkuttu duygusal açıdan hep dışlandığımı hissettim spor salonlarında gençlik ve spor merkezlerinde kısacası toplumun her yerinde insanlar bize acıyor acıyarak bakıyor halbuki engelli olmak acınacak bir durum değil bu nedenle hep spordan uzak durdum kaçındım” (K6, olumsuz davranış ve yaklaşım)

“...Duygusal olarak zorluk elbette yaşadım tesisler bizim kullanımımıza açık olmuyordu genelde dolu diyorlardı bu da insanın zoruna gidiyor tabi üzüliyorsunuz çünkü biliyorsunuz ki asıl sebebi başka insan kırılıyor böyle bir durumda pes ediyorsunuz bize

bakış açıları farklı oluyor istemiyorlar bizimle uğraşmayı üzülüyoruz tabi ama herkes üzerimizden reklam yapıyor gösteriş yapıyor bizi bu anlamda kullanıyor sonra iş bitince de kimse arayıp sormuyor biz bir gün reklam yapıp sonra bir kenara atılacak kadar önemsiz değiliz olmamalıyız” (K7, başarının sömürülmesi)

“...Duygusal açıdan çok zorlandım tabi spor tesislerinde bizi dışlıyorlar ayırıyorlar ikinci plana atıyorlar bu da benim zoruma gidiyor spor salonuna gidiyorsunuz beni sürekli başka yerlere yönlendiriyorlar yok izin alın yok bir görüşelim yok yalnız gelmeyin yok sonra gelin yok bir konuşalım bakalım zaten zor gelmişim bizim önceliğimiz olacağı yerde dışlanmamız bahanelere maruz kalmamız beni spordan soğuttu” (K10, sorumluluk almak istememek)

“Spora gittim kendim de engelimden dolayı sorun yaşadım gittiğim yerlerde benimle hiç ilgilenmediler acaba yapabilir mi diye yaklaştılar hep ama ayrıca oğlum da engelli ben ondan bahsetmek istiyorum spora verdim onu aaa ilk gün çok güzel ilgileniriz tabi şöyle böyle dediler özellikle bir iki hafta götürdüm getirdim kendim taşıdım sonraki haftalarda ben gitmediğim zaman çocuk kenarda köşede oturtulmuş kimse ilgilenmemiş. Antrenörlerin bizlere yaklaşımı farklı oluyor yapamayız diye ilgilenmiyorlar insanların bu davranışlarına alıştım kendimi geçtim ama çocuğum spor yapsın çok istedim ama sadece futbol oynayabildi onda da çocuğumu hep kaleci yaptılar” (K11, ilgisizlik)

İç faktörler;

“...Duygusal açıdan zorluklar çok yaşadım mesela bir şeyi yapamadığımda çok fazla zorlanıyorum sanki insanların bana acıyarak baktığını beni küçümsediğini hissediyorum sinirleniyorum strese giriyorum aslında bana bakmasınlar istiyorum aniden sinirleniyorum o zaman spor yapmak istemedim ve bıraktım” (K2, duyguyu yönetememe)

“...Duygusal olarak spor beni çok yıprattı diyebilirim. Fizik tedavim ile birlikte yürütmek özellikle çok yorucu oldu çünkü yapıyordum yapıyordum başaramıyordum hiç ilerleme kaydedemedim bir şeylerin olmadığının farkındaydım. Bu durum yani başaramamak, başarısız olmak beni duygusal olarak çok yordu ben de en sonunda dayanamadım bu süreci yönetemedim bıraktım” (K3, duyguyu yönetememe)

“...Duygusal açıdan zorluklarım tabi ki var ben 20 yıldır engelliyim madende kaza yaptım tiyatro yaptım spor yaptım boş durmadım 2 yıl tenis oynadım ama en sonunda bıraktım

“çünkü hedefime ulaşamadım vazgeçtim başaramamaya yenik düştüm motivasyonumu kaybettim yaptığım işte başarıyı öngörüyorum onu da yapamadım duygusal zaafım oldu engelinden dolayı başaramamak motive olamamak” (K12, motivasyon eksikliği)

“Engelli olduğum için spor yaptığım zaman ister istemez insanların bakışları kendinize olan güveniniz noktasında biraz sıkıntı yaşıyor. Zaten özgüven konusunda problemler yaşıyoruz. Benim 9 yaşından beri bir kolum bir bacağım yok protez kullanıyorum protezimi çıkardığım zaman vücudumun eksik parçaları insanların dikkatini çekiyor aaa işte adama bak hem vücudu yok hem spor yapmaya çalışıyor falan ha bide yüzmeyi çok seviyorum bir kapalı spor salonuna gittiğim zaman soyunma odasında yüzme yapacağım havuza gelene kadar o süre içerisinde yaşadığım sıkıntı çok büyük ee bu da duygusal anlamda yani spora gidip gitmemem noktasında psikolojik olarak yıpratıyor, özgüvenimi daha da yok ediyor. Tüm bu sıkıntılar nedeni ile sporu bırakmak zorunda kaldım” (K9, özgüven eksikliği)

“...Kişisel sebeplerimden dolayı spor yapmıyorum bıraktım önceden yapıyordum ama bu süreçte odaklanma sorunu yaşıyordum konsantre olamıyordum spor yaparken bazen yapamayınca da bazı şeyleri kendimi ve dikkatimi hiç veremiyordum” (K4, odaklanma sorunu)

Tablo 13

Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Ekonomik Zorluklara İlişkin Görüşleri

Soru: Spora katılımda karşılaştığınız ekonomik zorluklar nelerdir?				
Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcılar	f
Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar	Olumsuz	Ulaşım ücreti sorunu	K1, K4, K5, K7, K9, K12	6
		Maddi yetersizlik	K6, K10, K11, K12	4
		Malzeme eksikliği	K3, K7, K9, K12	4
		Kursun ücretli olması	K3, K10, K11	3
		Toplam		17
	Olumlu	Ekonomik sorun olmaması	K2, K8	2
		Rehabilitasyon merkezi desteği	K2	1
		Kursun ücretsiz olması	K4	1
		Federasyon desteği	K4	1
		Toplam		5
Genel Toplam				22

Tablo 13'te katılımcıların görüşleri doğrultusunda oluşturulan: “Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar” teması ve bu tema kapsamında oluşturulan “olumsuz” ve “olumlu” şeklinde iki alt tema yer almaktadır.

- “Spora katılımda ekonomik zorluklar” temasının ilk alt teması olan “olumsuz” bulgular kapsamında belirlenen kodlar “ulaşım ücreti sorunu”, “maddi yetersizlik”, “malzeme eksikliği”, “kursun ücretli olması” şeklinde ifade edilmektedir.
- “Olumlu” alt tema incelendiğinde ise “ekonomik sorun olmaması”, “rehabilitasyon merkezi desteği”, “kursun ücretsiz olması”, “federasyon desteği” kodlarına ulaşılmıştır.

Bu temada yer alan kodlara ilişkin katılımcı görüşlerinden dikkati çeken ifadelere aşağıda yer verilmektedir.

Olumsuz;

“...Ekonomik zorluklar var tabi toplumumuzda bu yüzden hiç spor yapamadım araç gerecim yok, en önemlisi ulaşım sıkıntım var kendim karşılamam gerekiyor. Ekonomik sıkıntım zaten var bize destek yok ki kimse tutupta biz engelliler için şöyle bir spor organizasyonu yapalım demiyor. Mesela ben kamuda çalışıyorum ve bir sürü başka engelli arkadaşlarım var demiyorlar ki şunları bir araya toplayalım bir organizasyon yapalım spora katılsınlar niye gidemiyorlar ulaşım zor mu geliyor, sorunlarını dinleyelim çözelim kurumlar zaten bize kapılarını açmıyor” (K1, ulaşım ücreti sorunu)

“...Ekonomik olarak spora giderken ulaşımımı ben karşılıyordum en çok bu beni yordu araç gereç almak da ayrıca zor mesela ben tenis oynuyordum raketler çok pahalıydı almakta zorlanmıştım ulaşım ücretini ver raket al hepsi zor yani” (K5, ulaşım ücreti sorunu)

“...Ekonomik olarak zaten zorlandığım için spora gitmekten kaçındım bana ekstradan masraf olacaktı çünkü bir de ona bütçe ayıramam bunlar hep maliyetli şeyler benim kendime göre bir bütçem var onun dışında spora bütçe ayıracak kadar iyi durumda değilim öyle söyleyeyim” (K6, maddi yetersizlik)

“...Ekonomik olarak ya şimdi ne yaparsanız yapın yaptığınız spor aşırı derecede maliyetli oluyor. Yani ucuz gibi görünse de atıyorum bir spor salonuna gideceksiniz giderken kullandığınız toplu taşıma aracı zaten binemiyorsunuz yalnız başınıza ya kendi aracınızla gideceksiniz ya taksiyle gideceksiniz gittiğiniz spor salonu sizi tahsis edilen sizin her zaman antrenman gideceğiniz bir salon değil ya onun için uygun zaman ayarlayacaksınız ya da profesyonel destek alacaksınız. Devletin sağlamış olduğu imkanlarla da var ama işte

her kulübe farklı farklı saatlere gitmek için zamanınız uygun olmadığı için katılamayabiliyorsunuz. Mesela bir yüzme havuzu kursuna yazılıyorsunuz istediğin saate isteğiniz gün ayarlıyorsunuz bu da bir külfet tabi kullandığınız malzemeler çok pahalı şimdi engellisiniz hem spor yapmaya çalışıyorsunuz hem kendi imkanlarınızı kullanmaya çalışıyorsunuz maddi olarak çoluğunuzdan çocuğunuzdan veya ailenizden ayırdığını ücretleri oraya yatırmak zorunda kalıyorsunuz” (K12, ulaşım ücreti sorunu, maddi yetersizlik, malzeme eksikliği)

“...Ekonomik açıdan ulaşım epey maliyetli devletin havuzu var evet onu bize kullandırtmıyorlar zaten çoğu zaman tadilatla oluyor diğer havuzlarda çok pahalı oysaki benim yüzmem lazım çünkü hareketlerimi en rahat yüzerken yapabiliyorum dolayısı ile ekonomik nedenler beni yordu bir yere kadar kendim karşılayabildim ve bıraktım” (K10, ulaşım ücreti sorunu, kursun ücretli olması)

“...Ekonomik olarak maddi durumum zaten iyi değildi o nedenle çok zorlandım yüzmeye başlamıştım havuza parayı o zaman kendim ödüyordum zor geliyordu sonra kolaylık geldi gerçi devlet karşıladı ama karşılamadığı zaman o havuz ücreti bana pahalı geliyordu araç gereçlerimi kendim alıyordum” (K3, kurs ücreti)

Olumlu;

“...Ekonomik engeller de tabi var ben çok hissetmedim maddi durumum iyi olduğu için ama hiç evlerinden çıkamayan engelli arkadaşlar var işsiz olanlar var en başta spor ile buluşamayanlar var mesela bir kulübe gittiğin zaman ya da herhangi bir spor etkinliği yapan bir yere gittikleri zaman adam seni almak istemiyor sana sorun gözü ile bakıyor diğerleri seni görsün istemiyor herkes böyle değil ama çoğu böyle devletimiz bazı imkanları sağlıyor zaten” (K8, ekonomik sorun olmaması)

“...Ekonomik açıdan ben şanslıydım benim pek sorunum yoktu bağlı olduğum özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi beni götürüp getiriyordu ama benim kadar şanslı olmayanlar vardır mutlaka ben erişimde ulaşım da sorun yaşamadım zaten gittiğim kurs da ücretsizdi” (K2, rehabilitasyon merkezi desteği)

“...Ekonomik zorlukla hiç karşılaşmadım spor yaptığım dönemlerde çünkü kursum ücretsizdi ama mesela turnuvalar oluyordu bedensel engelliler federasyonu konaklamayı karşılıyordu ama yol parasını karşılamıyordu bu benim için sorun olmadı ailemin durumu iyi ama başkaları için olabilir” (K4, kursun ücretsiz olması, federasyon desteği)

Tablo 14

Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Çevresel Zorluklara İlişkin Görüşleri

Soru: Spora katılımda karşılaştığınız çevresel zorluklar nelerdir?				
Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcılar	f
Spora Katılımda Çevresel Zorluklar	Olumsuz	Ulaşımda sorun (arazi, kış, kaldırım, asansör koşulları vb.)	K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12	8
		Fiziki koşul sorunu (tutamak, antrenman ortamı vb.)	K6, K9, K11	3
	Toplam			11
	Olumlu	Tesisin fiziki koşulları	K1, K3, K4, K5, K7, K8	6
		Ulaşımda sorun olmaması	K2,	1
	Toplam			7
Genel Toplam				18

Tablo 14’de katılımcıların görüşleri doğrultusunda oluşturulan: “Spora Katılımda Çevresel Zorluklar” teması ve bu tema kapsamında oluşturulan “olumsuz” ve “olumlu” şeklinde iki alt tema yer almaktadır.

- “Spora katılımda çevresel zorluklar” temasının ilk alt teması olan “olumsuz” bulgular kapsamında belirlenen kodlar “ulaşımda sorun” (arazi, kış, kaldırım, asansör koşulları vb.), “fiziki koşul sorunu” (tutamak, antrenman ortamı vb.) şeklinde ifade edilmektedir.
- “Olumlu” alt tema incelendiğinde ise “tesisin fiziki koşulları”, “ulaşımda sorun olmaması” kodlarına ulaşılmıştır.

Bu temada yer alan kodlara ilişkin katılımcı görüşlerinden dikkati çeken ifadelere aşağıda yer verilmektedir.

Olumsuz;

“...Çevresel açıdan zaten hayatın her alanında sorun yaşıyoruz evden çıkması ayrı sorun kaldırımlar, tümsekler, park eden araçlar, toplu taşıma araçları, asansörler hep sorun hep sorun nasıl gidelim yani ulaşıncaya kadar bin türlü sorun yaşıyoruz” (K6, ulaşımda sorun)

“...Spor salonuna gidinceye kadar olan kısmı oldukça zor tabi, evden inmesi gitmesi araba bulması, çoğu almıyor sizi engelli olduğunuz için ayrıca kaldırımlara kadar bazı yerlerde araba park etmişler. Ama tesisin içinde öyle bir sıkıntı olmuyordu gayet rahat ve güzeldi ama kullanamadık işte bir iki kere gittim yüzmeye sonra hep dolu dendi” (K7, ulaşımda sorun)

“...Çevresel olarak şöyle bir sorun var tesis var belediyede orda burada ama sorun çıkarıyorlar kullandırtmıyorlar. Ayrıca en büyük sorun ulaşım şoförler bizi arabaya almıyor zaten arabası olan durumu iyi olan arabası ile gidip geliyor araçlarını tekerlekli sandalyeli bireylerin geçeceği kaldırımlara park ediyorlar. Mesela engelli asansörü var kapalı ya da normal insanlar kullanıyor yollarda tümsekler çok bunlar da beni zorlayan şeyler spora katılımda fazlası ile” (K8, ulaşım sorunu)

“...Şunları söyleyebilirim havuzda suyun kaldırma gücü olduğu için istediğimiz hareketi rahatlıkla yapabiliyoruz. Bizim için en uygun spor yüzme. Devletin havuzu var ama şu an kullanamıyoruz bakımı olmuyor şu olmuyor bu olmuyor neyse havuz problemi var yani havuz bulamıyoruz. Ayrıca yollarda kaldırımlar yüksek oluyor birçok yerde birçok mekanda, spor salonunda kamu kuruluşunda tutamak yok yani merdivenlerde anlatabildim mi böyle” (K6 fiziki koşul sorunu)

“...Ulaşım da çok zorluklar yaşadım hava şartları kötü iken özellikle. Antrenörüm beni başarmam için zorluyordu ama tesisin koşulları benim için yetersizdi bunu görmüyordu mesela ben daha önce halter yaptım benim oturacağım bana göre sandalye bile yoktu” (K9, ulaşım sorunu, fiziki koşul sorunu)

“...Mesela bir asansör yapıyorsunuz asansörün ismini engelliler asansörü koyarsınız o asansörü kilitliyorlar o anahtarı birine veriyorlar siz geliyorsunuz o asansörü kullanmak için anahtarı bulamıyoruz oysa asansörler bütün insanların kullanması içindir. Engelliler için uygundur her insan binsin niye sadece asansörün ismini engelli asansörü koyuyorsun veyahut tuvalet yapıyorsunuz engelli tuvaleti diye ayırıyorsunuz tuvaletine içine gidiyorsunuz temizlikçilerin temizlik eşyalarını yıgışlar sonra bir tane engelli geliyor bu sefer o tuvaleti kullanamıyor. Bırakın şu tür ayrımları herkesin kullanabileceği bir yer olsun niye sadece engelliler kullanıyor o tuvaleti hamile kadınlarda kullansın, yaşlılarda kullansın yani engelliler için niye ayırıyorsun yani tüm salonları tüm insanlığın kullanabileceği bir hale getirirsek herkes kullanır. Şimdi bizde insanları mutlu etmek için engelliler salonu engelliler tuvaleti engelliler asansörü engelliler otobüsü bu ne yaa şartlar herkes için eşit olmalı yani sizinle benim çok rahat kullanabileceğim bir yer olmalı” (K11, fiziki koşul sorunu)

Olumlu;

“...Çevresel olarak aslında ulaşımında çok bir sıkıntım yok olmadı yani, tesislerin içi de gayet güzel kullanışlı” (K1, tesisin fiziki koşulları)

“...Çevresel açıdan hiçbir sorun yaşamadım giderken de tesiste de bir sorunum yoktu rahattım” (K3, tesisin fiziki koşulları)

“...Tesisim gayet güzeldi ama mesela spor yaptığım dönemde turnuvaya gidince turnuvanın yapıldığı yer uzak oluyordu yol engebeli olunca zorlanıyorduk her zaman araçla gidilmiyor çünkü” (K4, tesisin fiziki koşulları)

“...Spor yaptığım süreçte çevresel açıdan hiç zorlanmadım arabalar beni alıyordu tesiste özel bir tesisti düz yoldu rahattı, ulaşım kolaydı ama özel aracım olmadığı için kışın zorlanıyordum hava şartları yol durumundan kaynaklı” (K5, tesisin fiziki koşulları)

“... Ben çok rahattım zaten kendim yürüyebiliyorum ulaşımım da rahattı o nedenle bir sorun yaşamadım” (K2, ulaşımında sorun olmaması)

Tablo 15

Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Sosyal Zorluklara İlişkin Görüşleri

Soru: Spora katılımda karşılaştığınız sosyal zorluklar nelerdir?				
Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcılar	f
Spora Katılımda Sosyal Zorluklar	Olumsuz	Sosyal dışlanma	K6, K8, K9, K11, K12	5
		Organizasyon yapılmaması	K1	1
		Toplam		6
	Olumlu	Antrenör ilişkileri	K2, K4, K5	3
		Arkadaş ilişkileri	K2, K4, K5	3
		Diğer kişiler ile iletişim	K3, K7	2
		Toplam		8
	Genel Toplam			14

Tablo 15’te katılımcıların görüşleri doğrultusunda oluşturulan: “Spora Katılımda Sosyal Zorluklar” teması ve bu tema kapsamında oluşturulan “olumsuz” ve “olumlu” şeklinde iki alt tema yer almaktadır.

- “Spora katılımda sosyal zorluklar” temasının ilk alt teması olan “Olumsuz” bulgular kapsamında belirlenen kodlar sosyal dışlanma” ve “organizasyon yapılmaması” şeklinde ifade edilmektedir.

- “Olumlu” alt tema incelendiğinde ise “antrenör ilişkileri”, “arkadaş ilişkileri” ve “diğer kişiler ile iletişim” kodlarına ulaşılmıştır.

Bu temada yer alan kodlara ilişkin katılımcı görüşlerinden dikkati çeken ifadelere aşağıda yer verilmektedir.

Olumsuz;

“...Sosyal açıdan insanlar bizi görünce garip garip bakıyorlar. Bizi dışlıyorlar aynı ortamda bulunmamızı istemiyorlar bence önce onlara eğitim şart yani ne var böyle uzun uzun bakacak ben anlamıyorum” (K6, sosyal dışlanma)

“...Bizim bazı ortamlarda görünmemizi istemiyorlar özellikle salon sahipleri hepsi değil ama büyük çoğunluğu bunu yapıyor bizi dışlıyorlar genelde küçümsüyorlar acıyorlar. Bu durum da sosyal açıdan bizi zorluyor” (K8, sosyal dışlanma)

“...Sosyal açıdan ben kendimle barışık bir insanım aslında her yere girip çıkıyorum herkes ile iletişim kurmaya çalışıyorum ama yine de insanlarda bize karşı bir anlayışsızlık var oysaki bizim aklımız onlar ile aynı bize farklıymışız gibi bakmalarına dışlamalarına gerek yok” (K9, sosyal dışlanma)

“...Bende engelliyim oğlum da engelli bizi gördüklerinde sanki uzaylı görmüş gibi saçma sapan bakıyorlar. Genel olarak her kesimde spor başta olmak üzere aktivitelerin çoğunda hep bir algı var yapabilir mi yapamaz ki hangi engel olursa olsun ilk başta bizim halkımızın eğitimlisinden eğitimsizine düşündüğü şey zekamızda bir problem olduğu benim oğlum sadece işitme engelli çocukken bir kere gülmüştü onu gören bir kadın aaa bu gülüyormuş dedi yani böyle cümleler duyduk ki spor aktivitelerinde o kadar başarılı atak girişken bir çocuk olduğu halde hiçbir şekilde onu ileri boyuta atlatamadık ki ben çok isterdim engelli birey olarak bir yerlere gelmesini bir şeyler başarmasını ama sonra bunları yaşadıkça spordan uzaklaştı” (K11, sosyal dışlanma)

“...Sosyal kurumlar bizi istemiyor tesis benim evime 10 dakika gençlik ve spor bakanlığının ama sözde var biz faydalanamıyoruz engelliye engel yok diyor ama her yerde engelliler var tesisler var imkanlar var ama kullanamıyoruz çalışanlar faydalanmamıza izin vermiyorlar izin gerekiyormuş. Bize özel bir organizasyon yapmıyorlar bir faaliyet yapmıyorlar” (K1, organizasyon yapılmaması)

Olumlu;

“...Sosyal açıdan da şanslıydım hocalarım arkadaşlarım iyiydi rahattım sadece duygusal açıdan zaman zaman zorlandım ama çok şükür genel anlamda iyiydim spor yaptığım dönemde” (K2, antrenör ilişkileri, arkadaş ilişkileri)

“...Sosyal açıdan zorluğum olmadı hatta spor yaptığım dönemde çevrem daha çok artmıştı, farklı insanlar tanımıştım farklı arkadaşlıklar edinmiştim benim için güzel bir deneyimdi” (K4, antrenör ilişkileri, arkadaş ilişkileri)

“...Sosyal açıdan sorunum olmadı hocamız da arkadaşlarım da çok iyiydi keyifli vakit geçiriyordum bana güzel katkıları oluyordu ancak bazen dışardan bizi izleyenlerin bakışlarından rahatsızlık duyuyordum” (K5, antrenör ilişkileri, arkadaş ilişkileri)

“...Sosyal açıdan başkaları ile birlikte spor yapmak daha güzel oluyor daha zevkli, daha eğlenceli ama ne yazık ki her zaman gitmekte zorlandığım için mecbur kalıyorum evde spor yapmaya” (K7, diğer kişiler ile iletişim)

Tablo 16

Katılımcıların Spora Katılımda Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Soru: Spora katılımda karşılaştığınız zorluklara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?			
Tema	Kod	Katılımcılar	f
Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri	Bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi (antrenör, veli, diğer)	K6, K9, K10, K11, K12	5
	Ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi	K1, K7, K10	3
	Ekonomik destek sağlanması	K3, K5, K8	3
	Sorunlarının dinlenilmesi ve rehberlik talebi	K1, K2, K5	3
	Psikolojik destek sağlanması	K3	1
	Tesis personellerinin denetlenmesi	K1	1
	Ulaşım desteği	K4	1
Toplam			17

Tablo 16’da katılımcıların görüşleri doğrultusunda oluşturulan: “Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri” teması yer almaktadır.

- “Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri” teması altında “bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi (antrenör, veli, diğer)”, “ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi”, “ekonomik destek sağlanması”, “sorunlarının dinlenilmesi ve rehberlik talebi”, “psikolojik destek sağlanması”, “tesis personellerinin denetlenmesi” ve “ulaşım desteği” kodlarına ulaşılmıştır.

Bu temada yer alan kodlara ilişkin katılımcı görüşlerinden dikkati çeken ifadelere aşağıda yer verilmektedir.

Bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi (antrenör, veli, diğer);

“...Önerim diğer insanların bizler hakkında eğitilmesi farkındalık kazandırılması bizlere nasıl yaklaşacaklarının nasıl davranmaları gerektiğinin öğretilmesi ve herkesin bir gün engelli olabileceğini unutmamaları” (K6, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi)

“...Önerim var antrenörlerin bize bu kadar hırslı davranmaması e ne oldu antrenörümün zoruyla hırs yaptım sırf bu sebeplerden duygusal zorluklar yaşadım sonra ve sporu bıraktım bize daha anlayışlı davranışlar bizler normal insanlar gibi değiliz bizlere verilen vaatler yerine getirilsin spor anlamında kimse bizi yaptıkları projeler için reklam aracı olarak kullanmasın antrenörüm benim başarımlarım üzerinden prim yapmaya çalışıp beni görmezden gelmesin spor yaparken kimse bizi kendi başarısı için sömürmesin bizi kullanmasın bizim iyiliğimizi düşünsün ona odaklansın” (K9, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi)

“...Toplumun ve engelli velilerinin de eğitilmesi gerekiyor. Halk olarak en büyük eksiklerimiz eğitilmek olduğu için çok yapılması gereken şey var hem toplum engelliler konusunda bilinçsiz hem de engelli çocuğu olan anne babalar çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilinçsiz” (K11, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi)

“...Beden eğitimi ve spor bölümlerinde özellikle de antrenörlük eğitimlerinde öğrencilere engelliler ile çalışırken yapması gereken antrenmanları iyi bir şekilde öğretmeleri lazım. Çünkü bilimsel açıdan bilen yok şimdi antrenman yapmaya gidiyorsunuz herkesin yaptığı gibi koş yürü şunu şöyle yap şunu böyle yap ama bide şu gerçek var belki uzvunuz yok belli bir kısma kadar kolunuz 10 santim bacağınız 15 santim var fiziksel açıdan sizi diğerleriyle aynı statüde çalışamazsınız. Yani normal bir insanı çalıştıracak antrenör ile engelli çalıştıracak antrenör modelinin birbirinden farklı olması gerekiyor. Yani siz beni 10 km koşturamazsınız ama benim oturduğum yerden bana aletli spor yaptırabilirsiniz ve çok ben orda belki normal bir insandan daha çok vakit geçirebilirim. Orada daha çok çalışabilirim. Ayrıca kas çalışmamız gerekiyor bizi çalıştıracak güçlendirecek bir antrenman modeline ihtiyaç var” (K12, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi)

Ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi;

“...Önerim bizlere özel günler olsun yok yer yok yok izin alın denmesin Gençlik spor bakanlığı bizlerin sorunlarını dinlesin evet tesis var ama personel bunu kullanıp kullanamayacağımıza karar veriyor” (K1, ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi)

“Önerim bizim için özel havuzlar olsun bizim yüzmeye ihtiyacımız var kimse bizi ikinci plana atmasın insanlar bizi dışlamasın önce onlara eğitim verilsin spor için desteklenelim işimiz zorlaştırılmasın kolaylaştırılsın” (K10, ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi)

Ekonomik destek sağlanması;

“...Önerim var tabi bize biraz psikolojik olarak da spor yaparken destek sağlayabilirler ekonomik destek de sağlasınlar spor için ekstradan buna ihtiyacımız oluyor” (K3, ekonomik destek sağlanması)

“...Engellilere ulaşım indirim var spor salonlarında da indirim olabilir o zaman daha çok spora katılım sağlayabiliriz ayrıca bir önerim de herkes normal bireylere nasıl davranıyorsa bize de öyle davransın” (K8, ekonomik destek sağlanması)

Sorunların dinlenmesi ve rehberlik talebi;

“...Devletimizin imkanları gayet iyi güzel ben sorun yaşamıyorum ama sorun yaşayan arkadaşlarımız var onları dinlesinler sorunlarına çözüm üretsınler isterim” (K2, sorunların dinlenmesi ve rehberlik talebi)

“...Çözüm önerim maddi destek sağlanılabilir engelli bireylerin spora katılımı konusunun üzerinde durulabilir bizlere profesyonel olarak destek sağlanabilir yol yordam gösterilebilir iletişime geçilebilir bizi dinleyerek destek olabilirler” (K5, sorunların dinlenmesi ve rehberlik talebi)

Psikolojik destek sağlanması;

“...Önerim var tabi bize biraz psikolojik olarak da spor yaparken destek sağlayabilirler ekonomik destek de sağlasınlar spor için ekstradan. Özellikle bazı durumlarda psikolojik

desteğe çok ihtiyaç oluyor” (K3, psikolojik destek sağlanması, ekonomik destek sağlanması)

Tesis personellerinin denetlenmesi;

“...Önerim bizlere özel günler olsun yer yok ya da izin alın denmesin gençlik spor bakanlığı bizlerin sorunlarını dinlesin evet tesis var ama personel bunu kullanıp kullanamayacağımıza karar veriyor bunun denetlemesi yapılsın” (K1, tesis personellerinin denetlenmesi, ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi)

Ulaşım desteği;

“...Federasyonlar maçlarda yol paralarını da karşılamalı bunu karşılamakta güçlük çekenler olabilir belediyeler valilikler en azından engelli sporculara bu anlamda destek olsunlar. Ayrıca normal zamanlarda da engelli bireylerin spor yapabilmeleri için belli saatlerde ulaşım hizmeti olsun ben bu koşullar sağlandığında engellilerin daha rahat spor yapabileceğini daha rahat katılım sağlayabileceğini düşünüyorum” (K4, ulaşım desteği)

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın farklı aşamalarında elde edilen nicel bulgular ve nitel bulgular yorumlanmış, ayrıca elde edilen bulgular literatürdeki benzer ve farklı veriler ışığında değerlendirilerek bu bağlamda farklı sonuçlar ile karşılaştırılmıştır. Son aşamaya gelindiğinde ise genel bir değerlendirme yapılarak araştırma sonuçlandırılmış ve bu bağlamda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Nicel bulgular ile ilgili tartışma;

Farklılığı her ne olursa olsun spor, tüm engelli bireylerin yaşantılarına renk katabilmeleri yeni bir pencere açabilmeleri bakımından kıymetlidir. Engelli bireylerin sosyal rollerini gerçekleştirmeleri ve topluma uyum sağlayabilmeleri bakımından bir fırsat sağlıklı bireyler olabilmeleri noktasında etkili bir araçtır (Tekkurşun vd., 2018). Kendilerini ifade edebilmeleri ve aynı zamanda engellerini unutabilmelerini sağlayan, kaynaştıran, bir araya getiren (Kabasakal, 2007), eğlenmelerini ve hayattan zevk alabilmelerini sağlayan bir olgudur (Savucu & Biçer, 2009). Bu açıdan değerlendirildiğinde engelli bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlık durumları göz önünde bulundurularak spora katılımlarının desteklenmesi ve katılımlarına engel teşkil eden tüm etmenlerin ortadan kaldırılması oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Çevik & Kabasakal, 2013). Ancak engelli bireyler hayatın her alanında olduğu gibi bu alanda da pek çok engelle karşı karşıyadır. Tıbbi sınırlılıklar, bağımsız hareket edememek, ulaşım ve erişim kısıtlılığı ayrımcılık ve

dışlanma gibi davranışlara maruz kalmak, temel haklarına erişememek bu sorunlardan bazılarıdır.

Literatürde yer alan ilgili araştırmalar incelendiğinde görülmektedir ki her ne kadar yasal düzenlemeler yapılsa da ülkemizde engelli bireylerin spora katılımına yönelik fırsat eşitliği sağlanamamakta engelli bireyler kendilerinden kaynaklanan faktörler dışında bireysel olmayan faktörlerden kaynaklı olarak da spora katılım sağlayamamaktadır (Demir & İlhan 2019). Bu durum engelli bireyleri sporun olumlu etkilerinden yoksun bırakmakta pek çok fiziksel ve ruhsal sağlık sorunu da beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda araştırmada işitme engelli, bedensel engelli bireylerin spora katılımlarını zorlaştıran faktörlerin belirlenmesini amaçlamıştır. Tablo 1’de yer alan katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistiki bilgilerin dağılımı incelendiğinde bu amaç ile yapılan araştırmaya 401 engelli bireyin katılım sağladığı görülmektedir. Ülkemizde engelli nüfus oranını belirlemeye yönelik yapılan en son araştırma 2002 yılında yapılan “Türkiye Özürlüler Araştırması” olup bu araştırma dışında güncel bir araştırma yoktur. Bugün halen engelli nüfus sayısı net olarak bilinmemektedir ancak yapılan çalışmalarda 2002 yılında yapılan bu araştırmanın verilerinden faydalanılmaktadır. Bu nedenle de araştırma için gerekli örneklem hacminin hesaplanmasında güç analiz programından faydalanılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2002’ de yaptığı araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’deki engelli bireylerin toplam nüfus içindeki oranı %12,29’dur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2002). Engelli nüfusun belirlenmesine yönelik bu araştırmanın üzerinden geçen zaman göz önünde bulundurulduğunda öncelikle yeni bir araştırmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Araştırmada bu engelli nüfusu temsilen 401 katılımcı yer almaktadır. Katılımcıların 70’i işitme engelli (%17,5), 267’si bedensel engelli (%66,6) ve 64’ü görme engelli (%16,0) bireylerden oluşmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2002’ de yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre bedensel engelli, görme engelli ve işitme engelli bireylerin toplam nüfus içerisindeki oranı %2.58 olarak belirtilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2002). Bunların yanı sıra araştırmada yer alan katılımcıların yaş ortalamalarının erkek katılımcılar için ise $\bar{X}_{yaş} = 35,90 \pm 11,26$ kadın katılımcılar için ise $\bar{X}_{yaş} = 29,73 \pm 10,37$ olduğu, 245’inin erkek (%61,1), 156’sının ise kadın (%38,9) olduğu görülmektedir. Kaya (2016) yapmış olduğu araştırma kapsamında benzer şekilde erkek katılımcılarının sayısının kadın katılımcılara oranla daha fazla olduğunu belirlemiş ve bu durumun erkek katılımcıların daha çok sosyal alanda vakit geçirmelerinden, iş ortamında

daha fazla bulunmalarından kaynaklandığını ileri sürmektedir (Kaya, 2016). Araştırmaya katılım sağlayan engelli bireylerin medeni durumunun 218' inin bekar (%54,4) bekar, 183' ünün (%45,6) ise evli olduğu ayrıca 187'sinin engel durumunun sonradan olduğu (%46,6,) 214'ünün ise engel durumunun doğuştan olduğu (%53,4) görülmektedir. "Türkiye Özürlüler Araştırması 2002" verilerine göre ülkemizde yaşayan bireylerin engel durumu genellikle sonradan oluşan nedenlerden kaynaklanmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TUIK], 2002). Uskun, Öztürk ve Kışioğlu (2005) ise yapmış olduğu araştırmada engellik nedenlerinin %5,7' sinin doğuştan, %94,3'ünün ise sonradan kaynaklı nedenlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda engelin ortaya çıkış sebebi bakımından genelleme yapılması mümkün değildir. Yine araştırmada yer alan katılımcıların 225' inin çalışıyor (%56,1), 176'sının çalışmıyor (%43,9), 168' inin özel eğitim almış (%41, 9), 233' ünün ise özel eğitim almamış (%58), 168' inin daha önce spor yapmış (%41,9), 233'ünün ise daha önce spor yapmamış olduğu (%58,1) görülmektedir. Kaya (2016) yapmış olduğu araştırmada kapsamında araştırmaya katılım sağlayan engelli bireylerin %35,3'ünün aktif biçimde spor yaptığını, %64,7'sinin ise aktif biçimde spor yapmadığını tespit etmiştir. Bu durumun sebebinin ise spor alanlarının engelli bireylere yönelik tasarlanmaması olduğunu ifade etmiştir (Kaya, 2016). Bu kapsamda araştırmada (Tablo 5) engel türüne göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğine ilişkin standart sapma ve ortalama puanlara ilişkin betimsel değerler incelendiğinde engel türü değişkenine göre duyuşsal kaçınma alt boyutunda işitme engelli bireyleri ortalama puanı ise $\bar{X}=9,75$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=8,23$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=10,96$ olduğu, farkındalık alt boyutuna ilişkin değerler incelendiğinde, işitme engelli bireyleri ortalama puanı $\bar{X}=15,27$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=12,46$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=14,96$ olduğu, çevresel zorlanma alt boyutuna ilişkin değerler incelendiğinde, işitme engelli bireyleri ortalama puanı $\bar{X}=14,35$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=13,51$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=15,73$ olduğu belirlenmiştir. Toplam puana ilişkin değerler incelendiğinde ise işitme engelli bireylerin ortalama puanı $\bar{X}=39,38$, bedensel engelli bireylerin ortalama puan $\bar{X}=34,21$ ve görme engelli bireylerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=41,60$ olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde engel türü değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo6)

bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma alt boyutunda görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel ve işitme engelli bireylere göre daha yüksek olduğu, farkındalık alt boyutunda işitme ve görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel engelli bireylere göre daha yüksek olduğu ve son olarak çevresel zorlanma alt boyutunda görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının bedensel engelli katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda ortalama puanlar incelendiğinde görme engelli bireylerin duyuşsal kaçınma alt boyutunda bedensel engelli ve görme engelli bireylere oranla daha çok zorlandıkları, farkındalık alt boyutunda işitme ve görme engelli bireylerin bedensel engelli bireylere oranla daha çok zorlandıkları, çevresel zorlanma alt boyutunda ise yine görme engelli bireylerin bedensel engelli bireylere oranla daha çok zorlandıkları tespit edilmiştir. Buradan yola çıkılarak spora katılımı duyuşsal kaçınma ve çevresel zorlanma noktasında görme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları, farkındalık noktasında ise yine görme engelli bireylerin ve işitme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları görülmekte ve sonuç olarak spora katılımı en fazla zorlanan engel türünün görme engeli olduğu söylenebilmektedir. Bu durumun nedeni şöyle açıklanabilmektedir; görme engelli bireylerin görme gücünden yoksun olmalarının bağımsız hareket edebilme ve yol bulma gibi becerilerini fazlası ile sınırlandırmakta olduğu bilinmektedir (Huri, Akı, Bumin & Karel, 2010). Görme engelinden kaynaklı olarak hareket becerileri kısıtlı olan bu bireyler ise özellikle çevreyi tanıma, kontrol etme ve dış dünyayı anlamlandırabilme noktasında ciddi problemler yaşayabilmektedir (Cavkaytar & Diken, 2005). Ayrıca görme engelli bireyler çevrelerini elleri ile dokunarak anlamlandırmaya ve tanımaya çalışmaktadır bu durumda bireyler çevreyi tanıma süreçleri uzamakta ve uyum süreçleri zorlaşmaktadır (Enç, 2005). Görme engelli bireylerin dokunma duyusunu rota izleme aracı olarak kullanmalarından dolayı bir yere çarpma ve düşme korkusu normal gelişim gösteren bireylere kıyasla çok daha fazladır (Özer, 2001). Bu durumun da özellikle ulaşım ve fiziksel çevreye erişim noktasında görme engelli bireyleri işitme engelli ve bedensel engelli bireylere oranla daha fazla zorlayabileceği düşünülmektedir. Bunların yanı sıra postüral bozukluklar, kas gelişimi, denge ve yürüme bozuklukları görme engelli bireylerin

sıklıkla karşılaştığı diğer sorunlardır (Kaya, 2003). Tüm bu yetersizlikler görme engelli bireylerde kaygı ve korkuya neden olmakta spora katılımı zorlanmasına duyuşsal kaçınma davranışı sergilemesine yol açmaktadır (Demirci, 2005).

Özellikle yeni girdikleri ortamlarda normal gelişim gösteren bireylere oranla çevreye uyum sağlamakta daha fazla zorlandıklarından görme engelli bireyler özellikle başkalarının kendileri hakkındaki olumsuz düşüncelerini sürekli akıllarından geçirerek heyecan ve utanma duygularını fazlası ile yaşayabilmektedir (Dursin, 2013). Özellikle yetersizliklerinden kaynaklı olarak çevreye karşı güvensizlik yaşamakta ve toplumsal hayata karışabilme noktasında çekingenlik yaşayabilmektedirler (Parman, 2000). Bireyin kendi fiziksel gelişimi ve kişilik gelişiminden kaynaklanan bu zorlukların yanı sıra spora katılım sürecinde ulaşım gibi çevresel engeller ve bu engellerin yanı sıra toplumdaki diğer bireylerin olumsuz tutum ve yargıları görme engelli bireylerin katılımını zorlaştıran etkenlerin başında gelmektedir. Atıcı (2007) yapmış olduğu araştırmada görme engelli bireylerin en sık karşılaştığı sorunun kentsel mekanlara erişim olduğunun tespit etmiştir. Kural (2018) ise araştırmasında görme engelli bireylerin en çok bağımsız hareket etme noktasında zorlandıklarını ve bunun yanı sıra sosyal yeterlilik ve çevresel erişim noktasında sorunlar yaşadıklarını tespit etmiş bu bireylerin özellikle kalabalık olan ortamlarda başka bir bireye bağımlı olmadan yürüyebilmekte güçlük çektiklerini ifade etmiştir. Ayrıca görme engelli bireylerin tanımadıkları bir çevrede hareket edebilmede ciddi problemler yaşadıklarını özgüven eksikliği, düşme ve bir yere çarpma korkusunu fazlası ile taşıdıklarını ortaya koymuştur. Kural (2018) görme engelli bireylerin yaşadıkları bu çevresel sorunlar nedeni ile toplum içerisinde iletişim kurmada zorlandıklarını ve bu nedenle kendilerini toplumdan soyutlama eğiliminde olduklarını, toplumsal perspektiften değerlendirildiğinde ise normal gelişim gösteren bireylerin görme engelli bireyleri dışlayan ve ayrımcılığa meyleden bir anlayışa sahip olduklarını ifade etmiştir. Nitekim ilgili literatür incelendiğinde de görme engelinin neden olduğu en büyük sorunlardan birinin hareket özgürlüğünün kısıtlanması olduğu görülmektedir (Marston & Golledge, 2003; Montarzino, Robertson, Aspinall, Ambrecht, Findlay, Hine & Dhillon, 2007; Kalia, Legge, Roy & Ogale, 2010). Altunay (2014) yapmış oldukları araştırmada görme engelli bireylerin bilmedikleri ortamlarda hareket etmekte güçlük çektiklerini özellikle başka bir bireye bağımlı olmadan yol bulma noktasında sorunlar yaşadıklarını tespit etmiştir. Havik, Steyvers, Vander Velde, Pinkster & Kooijman (2010) yapmış olduğu araştırma sonuçları da görme engelli bireylerin bağımsız hareket edebilme yer ve yön bulabilme

deneyimlerinin olumsuz olduğunu ortaya koymuştur. Çevresel sorunların yanı sıra sosyal ve duygusal sorunlar ile de sıklıkla karşılaştıkları bilinen görme engelli bireylere yönelik yapılan araştırmalar bu bireylerin özellikle iletişimde de güçlük yaşadığını ve bu nedenle de duyuşsal kaçınma davranışı sergileyerek, kendilerini toplumdan soyutlama eğiliminde olduklarını ayrıca tüm bu nedenlerden kaynaklı olarak uyum ve farkındalık noktasında yetersizlikler yaşayabildiklerini ortaya koymaktadır (Janssen, Riksen-Walraven & Van Dijk, 2003; Karaca, 2006; McAlliste & Gray 2007; Jangra, Ganesh & Thackray 2007). Özsoy vd., (2002) ne göre görme engelli bireylerin yaşadığı hareket kısıtlılığından kaynaklı olarak daha çekingen olduklarını yalnız kalmaya ve hareketsiz yaşamaya eğilimli olduklarını göstermektedir. Arslan, Şahin, Gülnar ve Şahbudak' ın (2014) yapmış olduğu araştırmada görme engelli bireylerin ürkek, güvensiz ve çekingen bir tavır sergilediklerini ayrıca kendilerini ifade edebilmede zorlandıklarını tespit etmiştir. Nitekim özellikle göz teması kuramıyor olmaları da iletişimde güçlük yaşamalarının en temel sebeplerindendir. İşte tüm bu etmenler görme engelli bireylerin spora katılım noktasında işitme engelli ve bedensel engelli bireylere oranla daha fazla zorlanmasının nedenleri olarak gösterilebilmektedir. Nitekim araştırmaya dahil olan işitme engelli ve bedensel engelli bireylerin de özellikle ulaşım noktasında benzer oranda pek çok sorun yaşayarak zorlandıkları görülmektedir. Ancak toplam puan üzerinden değerlendirildiğinde görme engelli bireylerin, işitme engelli ve bedensel engelli bireylere oranla spora katılımında daha fazla zorlandıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise işitme engelli ve bedensel engelli bireylerin yön bulma ve yol bulma konusunda daha başarılı olmaları görme duyuları ile çevreyi daha kolay anlamlandırabilmeleridir. Ayrıca işitme engelli ve bedensel engelli bireyler görme engelli bireylerin yaşadıkları araba çarpması, düşmek, kaybolmak, yön bulamamak (Atasavun Uysal & Akı 2009) gibi korkuları daha az yaşamaktadır. Bunun yanı sıra işitme engelli bireyler fiziksel uygunluk açısından normal işiten bireylere göre farklılık göstermemektedir (Özer, 2001). Ancak farkındalık alt boyutunda görme engelli bireyler ve işitme engelli bireylerin zorlanma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim her ne kadar işitme engelli bireyler fiziksel özellikler ve motor gelişim özellikleri bakımından işiten akranlarında farklılık göstermeseler de (Başkonak, 2019), bireylerin işitememeleri sebebi ile pek çok alanda zorluklar yaşamaktadır. Bilişsel gerilik ve dil gelişiminde gerilik, akademik problemler, sosyal iletişim problemleri bunlardan bazılarıdır (Bayraktar & Çuhadar, 2015). Farkındalık perspektifinden değerlendirildiğinde; işitme engelli bireyler etrafındaki konuşmaları işitememelerinden dolayı tesadüfî öğrenme

fırsatlarının arzu edilen seviyede olmamasının bu konuda bir handikap olduğu söylenebilmektedir. Çevresel zorlanma açısından değerlendirildiğinde ise sanılanın aksine erişim ve materyal kullanma yetileri spora katılım noktasında görme engelli bireyler ile kıyasla işitme engelli ve bedensel engelli bireylerden de daha iyi derecededir. Çünkü bedensel engelli bireyler toplumsal hayatta pek çok güçlüğü karşı çözüm yolu geliştirebilmiş ve kendine en uygun olan bölgeleri ve yolları benimsemiştir bu anlamda görme engelli bireylere oranla günlük yaşamlarında kendilerini daha rahat hissedebilmektedirler (Kaya, 2016). Esatbey ve Karahanoğlu (2014) yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarında karşılaştıkları zorlukları değerlendirmiş ve sonuç olarak bedensel engel, görme engeli ve işitme engel gruplarının benzer oranda etkilendiklerini ancak refakatçi engel noktasında görme engelli bireylerin daha çok sorun yaşadıklarını tespit etmiştir. Engel durumu alt temasında ise işitme engelli bireylerin bedensel anlamda fiziksel aktivitelere katılımda zorluk yaşamadıklarını tespit etmiştir. Yine işitme engelli bireylerin psikolojik etmenler alt temasında görme engelli ve bedensel engelli bireylere oranla daha az stres ve korku yaşadıklarını ifade etmiş bu durumu ise işitme engelli bireylerin kendilerini normal gelişim gösteren bireylerden farklı görmemeleri olarak açıklamıştır. Bu sonuç araştırma ile farklılık göstermektedir. Tüm bu bilgiler ışığında engelli bireylerin bireysel etmenlerin yanı sıra sosyal ve çevresel etmenlerden kaynaklı olarak da spora katılımda zorlandıkları söylenebilmektedir. Ülkemizde yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin yanı sıra farklı uyum ve iyileştirilme çalışmaları yapılıyor olsa da fırsat eşitliği tam anlamı ile sağlanamamaktadır (Demir & İlhan, 2019), engelli bireyler spora katılımda pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda ve bu araştırma ve benzer araştırmaların sonuçları doğrultusunda engelli bireylerin spora katılımlarını zorlaştıran tüm etmenlerin belirlenmesinin yanı sıra giderilmesine yönelik çalışmalarında hız kazanması gerekmektedir. Spora katılım noktasında karşılaşılan sorunların tespit edilmesi ve derinlemesine analiz edilmesi yeterli olmamakta mevcut sorunların çözümüne dair harekete geçilmesi gerekmektedir. (Jaarsma, Dijkstra, Geertzen & Dekker, 2014) yapmış oldukları araştırma sonuçları doğrultusunda engelli bireylerin topluma entegre olabilmeleri için karşılaştıkları zorlukların giderilmesinin son derece önemli olduğunu ifade etmiştir. Nitekim sporun tüm insanlar için önemli olmasının yanı sıra engelli bireylerin hayatlarını iyileştiren ve renklendiren bir misyonu da bulunmaktadır. Engelli bireyler için topluma uyum sağlamak ve tüm gelişim alanlarının desteklenmek noktasında en önemli araçlardan biridir (Tekkurşun vd., 2018). Bu anlamda

spora katılıma engel teşkil edebilen, zorlanmalarına sebep olan tüm etmenlerin kaldırılarak engelli bireyler için sporu daha kolay ve erişilebilir hale getirilmek, tüm bireylere engelli bireyler ve spor konusunda farkındalık kazandırmak, toplumu bu anlamda bilinçlendirilmek gerekmektedir.

Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde cinsiyet değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo 7) bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ortalama puanlar incelendiğinde tüm alt boyutlarda kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmekte buradan yola çıkılarak kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre spora katılımı daha çok zorlandıkları görülmektedir. Bu zorlanmanın sebebi olarak özellikle toplumumuzda kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla iş yaşamı dışında ev yaşamı ve çocuk bakımı gibi konularda daha fazla sorumluluk taşımaları gösterilebilmektedir. Nitekim bireylerin iş yaşamı dışında kalan serbest zaman süreçlerinde her tür etkinliğe katılım noktasında toplumsal özellikler ve cinsiyet rolleri belirleyici faktör olabilmektedir (Aydoğan & Aral, 2007). Özellikle kadınların aktiviteye katılımı yorgunluk hissetmeleri ve sakatlık durumu ile karşılaştıklarında erkeklerden daha fazla etkilenmeleri sebebi ile spora katılımı daha çok zorlandıkları düşünülmektedir. Farkındalık perspektifinden ele alındığında aktivitelere katılım konusunda kadınların bilgi eksikliklerinin erkeklere oranla daha fazla olması nasıl, nerede ve kiminle katılacaklarını bilememeleri ayrıca aktivitelere katılımı zarar görebilecekleri düşüncesine sahip olmaları (Önal, 2007) en büyük zorlanma sebeplerinden olabilmektedir. Aslında yapılan araştırmalar spora katılımı motivasyon noktasında da farklılıklar olduğunu kadın katılımcıların erkeklere oranla spora katılımı daha istekli olduklarını ortaya koymuştur (Blinde & McCallister, 1999; Shihui, Jin, Mai & On 2007; Bozkurt, Tekkurşun Demir & İlhan, 2019; Meriç & Turay 2020; Emamvirdi, Hosseinzadeh, İlhan & Çolakoğlu, 2020). Raymore, (2002) yapmış olduğu araştırma kapsamında erkeklerin daha çok eğlenmek, rahatlamak ve kuvvet arttırmak amacı ile spor yaptıklarını, kadınların ise daha çok sosyalleşme ve iletişim kurma gibi nedenlerden spor yaptıklarını ortaya koymuş bu nedenle spora katılımı erkeklerden daha istekli olduklarını

ifade etmiştir. Jaarsma, Geertzen, Jong, Dijkstra ve Dekker (2014) tarafından yapılan araştırmada kadın ve erkek sporcuların spora başlama nedenlerinde farklılıklar olduğunu tespit edilmiş, bunun yanı sıra özellikle spora ve toplumsal yaşantıya katılımı kadın katılımcılar üzerinde aile bireylerinin etkili olduğu öne sürülmüştür. Ancak tüm bu nedenlere ve istekliliğe karşın kadın katılımcılar spora katılım noktasında pek çok farklı nedenden kaynaklı olarak erkekler katılımcılardan daha çok zorlanmakta ve çoğu zaman bu sebeplerden spora katılım sağlayamamaktadır. Yılmaz (2021) yapmış olduğu araştırma kapsamında katılımcıların cinsiyetlerine göre spora katılım engellerini incelemiş ve araştırma sonucunda erkeklerin spora katılım engellerinin spora giderken ve spor yaparken başkalarına bağımlı olmak, kadınların ise spora katılım engellerinin spor dışında işlere daha çok zaman harcamak olduğunu tespit etmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla spora katılımı zorlanmalarının sebepleri arasında günlük yaşantılarında yüklenmiş oldukları sorumluluklar, iş yüklerinin fazla olması ve kendilerine ayıracak yeterli vakitlerinin olmaması gösterilebilmektedir. Ayrıca normal gelişim gösteren bireylere oranla engel durumlarından kaynaklı yetersizliklerden dolayı günlük yaşamlarında daha fazla zorlandıklarını da unutmamak gerekmektedir. Ayrıca Yılmaz (2021) araştırmasında kadın katılımcıların yaşadıkları yere yakın spor alanlarının olmaması sebebi ile de spora katılımı zorlandıklarını tespit etmiştir. Ulaşım noktasında erkeklere oranla daha fazla zorlandıkları ve evden uzaklaşma noktasında da kaygılı oldukları söylenebilmektedir. Pepe ve Türkay (2017) de yapmış olduğu araştırma kapsamında erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla spora daha fazla katılım sağladıklarını tespit etmiş bu durumun nedenini de sosyal ve ekonomik yapı, doğup büyüdüğü çevre olduğunu ileri sürmüştür. Karaküçük ve Gürbüz (2007) de yaptıkları araştırmada rekreatif aktivitelere katılıma engel olan faktörleri tespit etmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda kadın katılımcıların erkeklere oranla tüm engellerden daha fazla etkilendiğini ortaya koymuştur. Ergül (2008) yapmış olduğu çalışmada sportif etkinliklere katılımları cinsiyet değişkenine göre incelemiş ve araştırma sonucunda erkeklerin kadınlara oranla sportif etkinliklere daha fazla katılım sağladığını tespit etmiştir. İlgili literatür incelendiğinde kadınların erkeklere oranla spora ve rekreatif faaliyetlere daha az katılım sağladıkları görülmektedir (Alexandris & Carroll, 1997; Müderrisoğlu, Kutay & Eşen 2004; Tolukan, 2010; Özşaker 2012). Esatbeyoğlu ve Karahan'ın (2014) yapmış olduğu araştırmada cinsiyet teması altında ortaya koyduğu sonuçlar kadın katılımcıların spora katılımı neden daha çok zorlandıklarını ve erkek katılımcılara oranla neden daha az

katılım sağladıklarını açıklar niteliktedir. Çünkü bu araştırmaya katılım sağlayan kadın katılımcılar sporu zar zor yapabildiklerini, ailelerinin çoğu zaman spora yapmalarına karşı çıktığını buna karşın spor yapmaya çok istekli olduklarını ve sporun onları karanlık dünyalarından çıkardığını ifade etmişlerdir. Nitekim ülkemizin mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda her ne kadar kadınlara yönelik sosyal değişimler sağlanmış olsa da hala spora katılım, müsabakalara katılım noktasında eksikliklerin ve zorlanmaların olduğu görülmektedir. Bunun en büyük sebeplerinden biri kadınlara yüklenen cinsiyet rolleri ev, iş, çocuk gibi sebeplerden kendilerine yeterince zaman ayıramamalarıdır. Bu nedenlerden kadınlar erkeklere oranla daha çabuk yorulabilmekte ve güçsüz kalabilmektedir bir de bu duruma engellerinden kaynaklı zorluklar da eklendiğinde durum daha da zorlaşabilmektedir. Kadınlar kendilerine zaman ayırabilme noktasında yetersiz kalabilmekte olup, kendilerine zaman ayırabildikleri noktada ise serbest zaman değerlendirme etkinliği olarak sporu daha az tercih etmektedirler (Günel, 2018). Duyuşsal kaçınma noktasında kadınlar erkeklere oranla nispeten daha hassas ve duygusal bir bakış açısına sahip olabilmekte toplumun bakış açısından, tutumundan daha kolay etkilenebildikleri söylenebilmektedir. Farkındalık bağlamında da kadın katılımcılar bilgiye erişimde güçlük yaşayabilmekte ve spora nasıl ne zaman katılacakları konusunda yeterli bilgi elde edememektedir. Çevresel koşullar noktasında ise fiziki koşullar, ulaşım gibi konularda yaşadıkları güçlüklerin kadınları daha fazla zorladığı bu durumun motivasyon düzeyini düşürerek spora katılıma engel teşkil ettiği söylenebilmektedir. Bunların yanı sıra yaşadığımız toplumda kadın çoğu anne misyonunu yüklenmekte ve bu anlamda toplumla aile arasında bağ kuran köprü görevini görmektedir. Tamsa bu sebeplerden sağlıklı nesiller yetiştirebilme noktasında öncelikle kadınların spor konusunda eğitilmeleri ve spora katılım sağlamaları oldukça önemlidir (Güven & Öncü, 2006). Tüm bu bilgiler ışığında kadın katılımcıların pek çok nedenden kaynaklı olarak erkek katılımcılara oranla spora katılımda daha fazla zorlandığı söylenebilmektedir. Ancak fırsat eşitliği perspektifinden bakıldığında her ne kadar erkekler ile eşit haklara sahip olsalar da toplumumuzda kadınlara yüklenen cinsiyet rollerinin bir de engel durumları eklendiğinde onları zorlayabildikleri düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle kadınların spora katılım noktasında daha fazla zorlandıkları göz önünde bulundurularak spora katılımda erkek katılımcılardan daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğu unutulmamalıdır. Kadınların spora katılımda zorlanmalarının önüne geçebilmek ve onların spora katılımlarını sağlayabilmek için öncelikle ne gibi zorluklarla karşılaştıklarının derinlemesine incelemek ardından bu sorunların giderilmesine

yönelik faaliyetlere hız kazandırılmak gerekmektedir. Bu anlamda öncelikle ulaşım, farkındalık noktalarında desteklenmeleri, bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Nitekim bu konuda teoride yasal düzenlemeler olsa da pratikte durumun farklı olduğu ve kadınların çoğu alanda olduğu gibi spor alanında da geri planda kalabildikleri unutulmamalıdır. Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, medeni durum değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo 8) bütünsel etkiye anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, duyuşsal kaçınma alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde ise bu alt boyutta evli katılımcıların bekar katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda evli katılımcıların bekar katılımcılara göre spora katılımında duyuşsal kaçınma noktasında daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri bireyin iç dünyasını açıklayabilmesinin yolunun duygulardan geçmesi ve hissettiklerinin dışavurumunun ancak duygular yolu ile gerçekleştirebiliyor olmasıdır (Deniz, 2018). Nitekim birey çevresi ile etkileşiminin neticesinde gereksinimleri karşılanıyor ise hoşlanma duygusu eğer gereksinimleri karşılanmıyor ise acı çekme duygusu yaşamaktadır. Bu gereksinimlerin karşılanmaması ortaya çıkan tüm olumsuz yaşantı ve duygular bireyin yıpranmasına neden olmaktadır (İlhan, 2021). Bireyin bu nedenle spor ortamında korku, kızgınlık, üzüntü, suçluluk, aşağılanma gibi pek çok olumsuz duygudan kaçınması olağandır. Çünkü birey bu duyguları bir kez deneyimlediğinde tekrarını yaşamamak için duyuşsal kaçınma yolunu izleyecektir. Spor ortamındaki önyargı, dışlanma, ayrımcılık gibi nedenlerden kaynaklı olarak negatif benlik algısı geliştirebilecek bu durum bireyin başarısızlık hissi, kaygı, stres, isteksizlik, yetersizlik, korku, aşağılık hissetme kendine güvensizlik gibi duygu durumlarına bürünmesine neden olabilecektir bu durumda ise birey duyuşsal açıdan kaçınacak ve spora katılımında daha fazla zorlanacaktır. Gür (2022) ve Yavuz (2019) yapmış oldukları araştırma sonucunda medeni durum değişkeninin psikolojik dayanıklılık üzerinde bir etkisi olmadığını evli ve bekar katılımcıların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer özellikler sergilediğini ortaya koymuştur. Ancak bu durum normal gelişim gösteren

bireylerde olağan olsa da engelli bireylerde farklılık gösterebilmektedir. Evli olma durumu ise aslında toplumu bir düzen içerisinde birbirine bağlayan bir kurumdur ancak beraberinde bireye sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok sorumluluk yüklemektedir (Güven & Öncü, 2006). Arslan (2019) yapmış olduğu araştırmada bireylerin medeni durum değişkeni açısından farklılıklar saptamıştır. Medeni durum değişkeninde zaman ve ilgi alt boyutun evli katılımcılarda daha yüksek çıkmasının sebebinin ise bireylerin evlendikten sonra ev yaşantısına ve çocuklarına zaman ayırması ve bu nedenle kendilerine daha az zaman ayırabilmeleri olduğunu öne sürmüştür ayrıca sorumluluklarının da daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Nitekim genel bir kanı ile evli olan bireylerin bekarlara oranla meşguliyetlerinin daha fazla olduğu ve geçimlerini sağlayabilmek için daha fazla evlerinden çıkmak durumunda oldukları düşünülmektedir (Kaya, 2016). Öz ve Ardahan (2019) yapmış olduğu araştırma sonuçlarına bağlı olarak rekreasyonel hayata engel teşkil eden faktörleri belirlediği araştırmada “örf, adet, toplumsal yapı, aile baskısı” gibi bazı unsurların engelleyici faktörler arasında olabileceğini ifade etmiştir. Araştırmada temizlik vb., ev işlerinin, bağ bahçe işlerinin, temizlik ve yemek işlerinin, ödevlerin rekreasyonel hayata katılıma engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda medeni durumun zaman kavramını ve boş zaman aktivite seçimini etkileyebildiği de söylenebilmektedir. Ayrıca bireyin iş mekanı dışına taşan tüm uğraşları da boş zaman diliminde olumsuz etkiler oluşturabilen bir faktördür (Öztürk, 1998). Toydemir (2022) bedensel engelli kamu personellerinin çalışma şartlarının performansına etkisini incelemek için yapmış olduğu araştırma sonucunda performans durumlarının medeni durum değişkenine göre farklılık gösterdiğini, evli katılımcıların sorumluluklarının ve zorlanma oranlarının daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Araştırmaya göre evli katılımcılar erişilebilirlik noktasında bekar katılımcılara göre daha fazla zorlanmaktadır. Bu araştırma kapsamında ayrıca evli katılımcıların işe erişilebilirlik için eşlerinden yardım almaları sebebi ile kendilerini bağımlı hissettikleri ve bu nedenle de bu durumu içselleştirerek büyütebilecekleri ifade edilmiştir. Aslında bu durum bir nevi duyuşsal kaçınmaya da karşılık gelebilmektedir. Bu araştırmada da duyuşsal kaçınma alt boyutunda evli katılımcıların bekar katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları yani spora katılım noktasında duyuşsal açıdan bekarlara oranla daha fazla zorlandıkları tespit edilmiştir. Aile içinde bireyin kendisi dışında pek çok farklı işe zaman ayırıyor olması ya da kendine ayırabileceği yeterince zamanının kalmaması, gereksinimleri, bireylerin duygu durumlarını ve tahammül seviyelerini etkileyebilmekte duyuşsal anlamda bekarlara oranla daha fazla hassasiyet göstermelerine sebep

olabilmektedir. Nitekim bireylerin günlük yaşantısındaki tüm deneyimleri ruh ve beden sağlıklarını bunların yanı sıra fiziksel aktivitelere yaklaşımları ile aktiviteye katılım tercihlerini büyük ölçüde etkileyebilmektedir (Crawford & Godbey, 1987). Bu anlamda engelli bireylerin engellerinden kaynaklı olan stres ve kaygılarının yanı sıra medeni durumlarının kendilerine yüklemiş olduğu sorumluluktan dolayı daha çok stres altında olabilecekleri unutulmamalıdır. Nitekim bu durum onlar üzerinde baskı ve hassasiyete sebep olabilmektedir. Bu anlamda bireylerin hali hazırda mevcut duygu durumlarının dışında bir de spor ortamında karşılaşılabilecekleri olumsuz deneyimlerin önlenmesi önem arz etmektedir. Bunun için de öncelikle engelli bireylerin spor ortamında her türlü ayrımcılık dışlama, aşağılama, ilgisizlik, ötekileştirme gibi kavramlardan uzak tutulmaları ve duyuşsal anlamda onları kötü etkileyebilecek her türlü davranışa engel olunması gerekmektedir. Aksi takdirde bireye yansıtılan her türlü olumsuzluk ya da uygulanan yanlış bir politika bireyin kendini sportif anlamda yeteneksiz hissetmesine, başaramayacağını inanmasına kendine güveninin azalmasına ve yetersizlik hissetmesine neden olabilmektedir. Bunların yanı sıra spor ortamında sergilenebilecek her türlü yanlış davranış bireyin kaygı ve stres düzeyinin artmasına yol açabilecek bu durum da bireyde kaçınma davranışını ortaya çıkarabilecektir. Bu anlamda öncelikle bireylerin spor yaptıkları ortamlarda görevli personelin ve beraberinde toplumun engelli bireyler noktasında farkındalığının arttırılması ve bu bireylerin engelli bireyler konusunda bilinçlendirilmeleri önem arz etmektedir. Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, engel durumu değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo 9) bütünlük etkiye anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutlarda sonradan engel durumu olan katılımcıların doğuştan engel durumu olan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sonradan engel durumu olan katılımcıların, doğuştan engeli olan katılımcılara göre spora katılım farkındalık ve çevresel zorlanma noktasında daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir. Bu durumun

nedeni olarak doğuştan engelli olan bireylerin sonradan engelli olan bireylere oranla engeli ile yaşamaya alışmış ve engelli olmaya dair pek çok şeyi deneyimlemiş olmaları gösterilebilmektedir. Nitekim nispeten de olsa doğuştan engeli ile dünyaya gelmiş bir birey yaş ile de birlikte hayata dair olumlu olumsuz pek çok şey deneyimlemekte ve kendini bu duruma adapte edebilmektedir. Engellilik uzun bir süreç olup rehabilitasyon olanağı da bulunmasına karşın bireyde fiziksel, duyuşsal, zihinsel, psikolojik hasara ve davranış sapmalarına ayrıca sübjektif ve objektif anlamda yaşamsal zorluklara neden olabilen bir durum (Doğduay, 2013) olup etkileri bireyler arasında değişiklik gösterebilmektedir. Birey doğum öncesinde annenin beslenmesi, yaşı, almış olduğu ilaçlar ve genetik faktörler gibi (Günaydın, 2016), doğum sırasında bebeğin oksijensiz kalması, kafatası hasarı gibi nedenlerden engelli olabilirken (Çınar, 2010), sağlıklı bir şekilde dünyaya geldikten sonra istenmeyen olumsuz pek çok faktör ile karşılaşarak da engelli olabilmektedir. Bu faktörlerden bazıları; kaza, savaş, doğal afet, hastalık, travma ve yaralanmadır (Özer, 2013). Doğum öncesi ya da doğum sırasında herhangi bir nedenden kaynaklı olarak engelli olan bir bireyin sonradan engelli olan bir bireye oranla engeli ile başa çıkabilme, kendini kontrol edebilme, bedenini tanıma uyum ve adaptasyon gibi noktalarda nispeten daha iyi düzeyde olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda sonradan engel durumu oluşan bir bireyin yine doğuştan engel durumu olan bir bireye göre içsel motivasyon sürecinin daha az olduğunu da söylenebilir. Çünkü doğuştan engelli bir birey zaten o şekilde dünyaya gelmiş ve yalnızca engelli olma durumunu deneyimlemiştir ancak engel durumu sonradan oluşan bir birey hayatının bir bölümünü engeli olmadan yaşadığından hem normal gelişim gösteren bir birey olarak hayatı deneyimlemiş hem de engelli bir birey olarak hayatı deneyimlemek durumunda kalmıştır. İşte bireyin spora dair kendisinden kaynaklı olan bu içsel motivasyon süreci, doğrudan bireyin bilgi edinme yani farkındalık düzeyine, amaçlarını gerçekleştirme ve becerilerini geliştirme gibi süreçlerine ayrıca yeni bir şeyler öğrenmeye isteklilik durumuna doğrudan etki edebilmektedir (Doğan, 2005). (Raymore, 2002) yapmış olduğu araştırmada farkındalık, motivasyon gibi bireysel etmenler ve fiziki koşullar, ulaşım gibi çevresel etmenlerin olduğunu ifade etmektedir. Bu etmenler bireyin spor ve spora katılım tercihlerine doğrudan etki etmekte ve etki dereceleri de kişiler arası farklılık gösterebilmektedir. Çevresel zorlanmalar noktasında engel durumu sonradan olan bireylerin doğuştan olan bireylere göre daha çok zorlanmasının en önemli sebeplerinden biri de engel durumu doğuştan olan bireylerin bu durum ile yaşamaya daha fazla uyum sağlaması ancak sonradan engel durumu oluşan bireylerin uyum süreçlerinde zorluklar

yaşayabilmesidir. Spora katılımda kendilerine engel olan fiziki koşullar, tesislerin donanımı, erişim ve ergonomi gibi pek çok sorun engelli bireylerin zorlanma düzeyini ve stres seviyesini arttırmaktadır. Nitekim sonradan engelli olan bir birey için bu durum zaten pek çok sorunu ayrıca bakım ve rehabilitasyon sürecini de beraberinde getirerek psikolojik dayanıklılığı azaltarak bireyi zorluklara karşı daha da dirençsiz hale getirebilmektedir. Çocukluk veya gençlik çağlarında ortaya çıkan bir durumdan kaynaklı olarak engelli olan bir birey pek çok psikolojik sorun ile karşılaşabilmektedir. Gökçe (2006) engelli bireylerin engelinin getirmiş olduğu yetersizlikten dolayı zaten karmaşık bir süreç geçiren birey eğitim, istihdam, spor gibi pek çok alanda eşitsizliklerle ve zorluklarla karşılaşarak daha fazla uyum sorunu yaşayabildiklerini ifade etmektedir. Hatta engel durumu bireyde bir nevi travma da olabilmektedir.

Halihazırda maruz kaldıkları tüm bu sorunların yanı sıra spor ortamında karşılaştıkları engeller nedeni ile de daha fazla zorlanabilmektedirler. İlgili literatür incelendiğinde Jaarsma vd., (2014) spora engel olan ve kolaylaştıran etmenleri belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırmada engelli bireyler için tesis yetersizliği, spor malzemelerinin pahalılığı ve donanım eksikliğinin spora katılımı engellediğini tespit etmiştir. Bragaru, Wilgen, Geertzen, Suzette, Pieter, Dijkstra, Burton & Raedeke (2008) yapmış olduğu araştırmada tesis yetersizliği ve ulaşım güçlüğü gibi nedenlerin bireyin spora katılımını zorlaştıran en önemli etkenler olduğunu tespit etmiştir. İlgili literatür incelendiğinde engelli bireylerin spor olanaklarının bilememe, haberdar olamama gibi noktalarda yani farkındalık noktasında zorluk yaşadıklarını bu durumun onlar için spora katılıma engel teşkil ettiği görülmektedir (Shifflett, Cator & Magginson, 1994; Tasiemski, Kennedy, Gardner & Blaikley, 2004; Scelza, Kalpakjian, Zemper & Tate, 2005; Kars, Hofman, Geertzen, Pepping & Dekker, 2009). Ayrıca engelli bireylerin çevresel zorlanma bağlamında ise en çok ulaşım noktasında zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Tüm bu bilgiler ışığında engel durumunun oluşma zamanına bağlı olmaksızın farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında tüm engelli bireylerin zorlandığı söylenebilmektedir. Ancak bireylerin bu durumdan etkilenme oranları sonradan ya da doğuştan engelli olma durumlarına göre değişiklik gösterdiği araştırma sonuçlarında görülebilmektedir. Engelli bireylerin spora katılım noktasında zorlanmalarını en aza indirebilmek için gerek sonradan gerekse doğuştan engelli tüm bireylerin sorunlarına yönelik çözüm önerileri geliştirilmelidir. Bu anlamda toplumun diğer üyeleri ile birlikte spor konusunda eşit derecede bilgi sahibi olabilmeleri sağlanmalı, spora katılımları için gerekli önlemler

alınmalı bu anlamda daha ulaşılabilir daha engelsiz bir çevre olanağı sunulmalıdır. Nitekim ancak spora katılımlarını zorlaştıran bu engeller ortadan kaldırıldığında engelli bireyler spora katılım noktasında daha istekli olabilecek daha pozitif bir bakış açısı geliştirmeleri sağlanabilecektir. Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, iş durumu değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo 10) bütünsel etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma ve farkındalık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, çevresel zorlanma alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, bu alt boyutlarda çalışmayan katılımcıların çalışan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda çalışmayan katılımcıların, çalışan katılımcılara göre spora katılımda çevresel zorlanma noktasında daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir. Bu durumun nedeni olarak çalışan engelli bireylerin dış dünyayı daha iyi tanımış ve uyum sağlamış olmaları gösterilebilmektedir. Nitekim çalışan bir engelli birey iş yaşamı içerisinde ulaşım, çevresel şartlar, fiziki koşullar, işyerinin donanımı gibi pek çok konuda olumlu olumsuz deneyimler yaşamış ve kendini mevcut koşullara adapte edebilmiştir. Çalışmayan bireylerde ise bu durum daha farklı olabilmektedir. İş yaşantısını deneyimlememiş bir birey, karşılaştığı zorluklara uyum sağlamakta ve çözüm önerisi getirmekte zorlanabilmektedir. Çünkü çalışan bireylere oranla çalışmayan bireylerin dış dünyaya dair daha az bilgi sahibi olabildikleri düşünülmektedir. Bu noktada çalışan bireylerin en büyük avantajı edindikleri tecrübelerdir. Çalışan bireyler çalıştıkları ortamın tuvalet, yemekhane vb. iç donanımı, hijyen durumu, ulaşım olanakları, çevresel düzenleme ve ergonomisi, güvenlik durumu hakkında zaten bilgi ve farkındalık sahibidir. Bu noktada pek çok sorunu deneyimlemiş ve çözüm önerileri geliştirebilmiştir. Ancak çalışmayan bireyler bu sorunlara dair daha az bilgi ve öngörü sahibidir ve bu nedenle çözüm üretme süreci daha uzun olabilmektedir. Bu durum da beraberinde spora katılımda bireyi zorlamaktadır. Bireyin spor ortamında erişim, ulaşım güvenlik, çevre gibi pek çok konuda yaşayacağı olumsuz tüm deneyimler zorlanma düzeyini arttırmakta çoğu zaman bireyi spordan uzaklaştırmaktadır. Nitekim engelli bireylerin toplumsal hayatta karşılaştığı ve kendisini

toplumsal hayattan alıkoyan en önemli sorunlardan biri çevresel sorunlardır. Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) yapmış oldukları araştırmada engelli bireylerin fiziksel aktivitelere katılımlarını engelleyen en önemli fiziksel etmenlerin; tesis yetersizliği, materyal eksikliği ve ulaşım olanaklarının sınırlılığı olduğunu tespit etmiştir. Rimmer vd., (2008) yapmış oldukları araştırma sonucunda engelli bireylerin spora katılımlarını kısıtlayan etmenlerin; yapılanma, çevre, ulaşım, malzeme eksikliği olduğunu tespit etmiştir. Birey elbette ki kendisinden ve mevcut yetersizliğinden kaynaklanan nedenlerden dolayı da çoğu zaman motivasyonsuzluk yaşayabilmektedir ancak ilgili literatür incelendiğinde engelli bireylerin spor yapmalarını zorlaştıran nedenlerin daha çok çevresel olduğu görülmektedir (Heler, Hsieh & Rimmer, 2002; Rimmer vd., 2004; Kirchner vd., 2008). Bragaru vd., (2008) yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin spora katılım motivasyon seviyelerini incelemiş ve araştırma neticesinde tesis yetersizliği, sorunlu ulaşım gibi konuların engelli bireylerde büyük ölçüde motivasyonsuzluğa neden olduğunu tespit etmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında engelli bireylerin kendisi dışında gelişen çevresel pek çok sorundan kaynaklı olarak sportif aktivitelere katılımda zorlandıkları söylenebilmektedir.

Bu durumun en temel nedeni sosyal yapıların planlama aşamasında engelli kullanıcıların ihtiyaçlarının yeterince göz önünde bulundurulmamasıdır. Mevcut şartların zorluğu ile baş etmekte güçlük çeken pek çok engelli birey bu durumda kendini sosyal yaşamdan soyutlamayı tercih etmektedir. İşte bu durumun sonucu olarak engelli bireyler ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünebilmekte toplumdan ayrılmakta, bu durum beraberinde pek çok psikososyal sorun getirebilmektedir. Bu noktada bireyin bağımsız bir yaşam sürdürebilmesi için mevcut sorunların üzerine gidilerek çözümlenmesi oldukça önemlidir. Engelli bireylerin özel ihtiyaçları doğrultusunda mekanlar planlamak onların toplumsal yaşama daha aktif katılabilmelerinin öncelikli koşuludur (Davutoğlu, 2016). Nitekim her engelli bireyin istediği yere gidebilme imkanı olmalıdır ve toplumsal yaşamdan dilediğince faydalanabilmek her engelli bireyin hakkıdır (Sürmen, 2008). Ancak engelli bireyler yetersizlikleri nedeni ile hayatın pek çok aşamasında zorluk yaşamaktadır ve bunun yanı sıra özellikle kentsel mekanların kendileri için erişilebilir olmamasından dolayı da mekânsal olarak ayrılmakta ve kısıtlanmaktadır (Gören, 2018). Engelli bireylerin yaşamını eşit haklara sahip bir biçimde sürdürebilmesi ancak mevcut sorunların çözümü ile mümkün olabilecektir. Bu anlamda engelli bireyler için yaşanılabilir çevrelerin tasarlanması öncelikli şarttır (Akarsu, 2019). Onların günlük hayatlarının kolaylaştırılmak, tehlikelerden korumak, güvenliklerini sağlamak, bağımsız bir biçimde hareket edebilmelerine olanak

tanımak en temel amaç olmalıdır (Şahin, 2012). Bu doğrultuda öncelikle kaldırımlar, yaya yolları, merdivenler, rampalar, işaretlemeler, çöp kutuları, trafik panoları, gibi tüm kentsel altyapı ayrıca tuvalet, duş ve asansör gibi mekânsal alt yapı engelli bireylerin kolaylıkla erişimine uygun hale getirilmelidir (Kaya, 2016). Ancak gerekli koşullar sağlandığında engelli bireylerin spora katılım motivasyonlarının artabileceği ve spora katılım sağlayabilecekleri unutulmamalıdır. Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, özel eğitim alma değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo 11) bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için ortalama puanlar incelendiğinde, tüm alt boyutlarda özel eğitim almayan katılımcıların özel eğitim alan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkılarak özel eğitim almayan katılımcıların özel eğitim alan katılımcılara göre spora katılımında daha çok zorlandıkları tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni olarak yine çalışan bireylerin deneyimlerinden kaynaklı olarak daha az zorlandıklarını düşünebildiğimiz gibi özel eğitim alan bireylerinde spora katılımında daha az zorlandıklarını ancak özel eğitim almayan bireylerin deneyimlerinin az olmasından kaynaklı olarak daha çok zorlandıkları gösterilebilmektedir. Nitekim özel eğitim alan bireyler almayan bireylere oranla dış dünyayı bir nebze de olsa daha iyi tanımaktadır. Özel eğitim alma süreci içerisinde birey ulaşım, çevresel şartlar, fiziki koşullar, iş yerinin donanımı gibi pek çok konuda olumlu olumsuz tecrübeler edinerek mevcut koşullara uyum sağlayabilmiştir. Ancak özel eğitim almayan bireylerde bu durum daha farklıdır bu nedenle karşılaştıkları zorluklara dair dayanıklılıkları daha az olabilmektedir. Bu sebeplerden spora katılım başta olmak üzere pek çok toplumsal sürece daha zor uyum sağlayabiliyor olmaları olasıdır. Özel eğitim alan bireyler toplumun diğer üyeleri ile etkileşim ve iletişim halindedir. Ayrıca özel eğitim aldıkları süreç boyunca engelli bir birey ulaşım, çevresel düzenleme, ergonomi ve hijyen noktasında bağlı olduğu kurumun koşullarına uyum sağlayarak ve karşılaştığı sorunlara dair çözüm önerileri geliştirebilmektedir. Ancak özel eğitim almayan bireylerin bu anlamda farkındalıkları daha az olabilmekte ve bu bireyler pek çok konuda uyum sağlamak ve çözüm önerileri üretmekte güçlük çekebilmektedir.

Özel eğitim programları engelli bireylerin kendi kendilerine yetebilen bireyler olmalarını hedeflemektedir. Bu kapsamda bireylerin yetersizliklerine yönelik geliştirilen eğitim programları dahilinde planlanmakta olup engelli bireylerin topluma kazandırılabilmesi açısından son derece önemlidir (Cavkaytar & Diken, 2007). Bireyin engel türü ve derecesine göre tasarlanarak uygulanmakta bireyin gelişimi noktasında önemli katkılar sağlarken aynı zamanda da sosyal yaşantıya uyum sağlamasını ve kolaylaştırmaktadır (Batu & Kırcaali – İftar, 2006). Bu bağlamda birey özel eğitimde elde ettiği kazanımları günlük yaşantısına uyarlayabilmektedir. Ancak özel eğitim almayan bireyler özel eğitim alan bireylere oranla nispeten gelişimsel farklılıklar yaşayabilmekte ve toplumsal bütünleşmede zorluk yaşayabilmektedir. Spor katılım perspektifinden değerlendirildiğinde özel eğitim almayan bireylerin, farkındalık, duyuşsal kaçınma ve çevresel zorlanma alt boyutlarının tümünde zorlandıkları görülmektedir. Farkındalık bağlamında bu kavramın bireyde çevre ile temas sonucunda gelişebildiği ve çevre ile temasın az olduğu durumlarda farkındalığı gelişemeyeceğini söyleyebilmek mümkündür. Ancak özellikle de gereksinimlerini doğrultusunda çözüm yolları geliştirebilmeye dair farkındalığı büyük önem taşımaktadır (Altınışik, İlhan & Kurtipek, 2021).

Bu anlamda çevre ile etkileşim ne kadar az ise farkındalık da o denli az olabilmektedir. Özel eğitim alma durumu bu anlamda önemli bir parametredir. Spora katılımda noktasında mevcut imkanlara dair bilgi sahibi olmak bireyin spora katılıma yönelik farkındalığını kapsamaktadır (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021). Bu bağlamda bireyin mevcut imkanlarının farkında olması, çözüm önerileri geliştirmesi ve pek çok konuda kolaylıkla bilgi edinebilmesi spora katılımda zorlanmaların önüne geçebilmektedir. Bu noktada çevre ile etkileşimi nispeten daha az olan özel eğitim almamış bireylerin spora katılımda zorlanma düzeyinin daha yüksek olması olağan bir durum olarak değerlendirilebilmektedir. Raymore (2002) yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin spora katılımını etkileyen faktörlerin başında farkındalık ve motivasyon gibi bireysel ve ayrıca fiziki imkanlar ulaşım sorunları gibi çevresel faktörlerin etkili olduğunu tespit etmiştir. Bragaru vd., (2008) ise yapmış olduğu araştırmada spora katılımı zorlaştıran faktörlerin; tesis sayısının yetersizliği ve ulaşım olduğunu tespit etmiştir. İlgili literatür incelendiğinde engelli bireylerin farkındalık noktasında spor imkanlarını bilememek ve haberdar olamamak gibi farklı pek çok sorun yaşadıkları görülmektedir (Shifflett vd., 1994; Tasiemski vd., 2004; Scelza vd., 2005; Kars vd., 2009). Buradan yola çıkılarak çevresel zorlanma alt boyutunda özel eğitim almayan bireylerin çevreye dair deneyimlerini az olması nedeni ile daha çok zorlanmış

olduklarını söyleyebilmek mümkündür. Engelli bireylerin hayatın pek çok alanında olduğu gibi fiziki çevrenin kendilerine göre düzenlenmemiş olması bakımından da pek çok zorlukla karşı karşıya oldukları bilinmektedir (Yılmaz vd., 2012; Kaya & Muderrisoğlu, 2015) yapmış oldukları araştırma sonucunda kaldırımlar toplu taşıma araçları, yoldaki engebeler, rampalar ve uyarı levhalarındaki yetersizliklerinin engelli bireylerin spora katılımını kısıtlayan en önemli faktörler olduğunu tespit etmiştir. Özel eğitim almayan bireylerin zorlanma nedenleri arasında fiziki şartlar, ulaşım, tesis ve donanımın yetersizliği gösterilebilmektedir. Nitekim bu bireylerin mevcut zorluklara daha geç adapte olabildikleri düşünülmekte olup bu durum önemli bir handikaptır. Yapılan araştırmalar engelli bireylerin özellikle donanım eksikliği, ulaşımındaki güçlükler, araç gereç eksiklikleri gibi etmenlerden kaynaklı olarak spora katılımında zorlandıklarını göstermektedir (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021; Shifflett vd., 1994; Tasiemski vd., 2004; Scelza vd., 2005; Bragaru vd., 2008; Kars vd., 2009; Jaarsma vd., 2014). Ayrıca engelli bireylerin çevresel sorunların yanı sıra duyuşsal kaçınma noktasında da farklı pek çok sorun yaşadıkları görülmektedir (Janssen vd., 2003; Karaca, 2006; McAlliste & Gray, 2007; Jangra, Ganesh & Thackray, 2007). Nitekim bireyin gereksinimlerinin yeterince karşılanmıyor olması sonucunda ortaya çıkan tüm olumsuz yaşantılar ve duygular bireyde yıpranmaya sebep olmaktadır (İlhan, 2021). Çünkü olumsuz bir durumu bir kez deneyimlediğinde tekrar yaşamamak için duyuşsal kaçınma yoluna gidecektir. Özel eğitim almayan bir birey çoğu zaman sosyal bütünleşme, iletişim kurma paylaşma gibi noktalarda nispeten özel eğitim alan bireylerden yetersiz olabilmektedir bu nedenle spor ortamında stres, korku, kendine güvensizlik gibi duyguları daha fazla hissedebilmesi olağandır. Tüm bu nedenlerden kaynaklı olarak spora katılımında özel eğitim almayan bireyler özel eğitim alan bireylere göre daha çok zorlanmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki özel eğitim almış ya da almamış tüm bireylerin sportif açıdan imkanlardan kolaylıkla faydalananı olması gerekmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin farkındalık, duyuşsal kaçınma ve çevresel zorlanma gibi spora katılımını zorlaştıran etmenlerin derinlemesine analiz edilerek çözümlenmesi, engelli bireylerin spordan uzaklaştıran sebeplere mercek tutulması ve önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ancak ülkemizde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sportif açıdan pek de gelişmiş olduğu söylenememektedir. Yılmaz ve İlhan (2020) yapmış oldukları araştırma sonucunda, araştırmaları dahilinde inceledikleri rehabilitasyon merkezlerinde spor için ayrılmış alanların, spor için gerekli araç gereçlerin ve spor eğitmenlerinin olmadığını tespit etmişlerdir. Nalbant ve Izgar (2018) yapmış oldukları

araştırmaları sonucunda özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sportif aktivitelere yer verilmediğini ve bu doğrultuda beden eğitimi ve spor oğretmeni istihdamının da sağlanmadığını tespit etmiştir. Araştırma kapsamında demografik değişkenlere göre engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar leğinden alınan puanlara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, spor yapma durumu değişkenine göre; katılımcıların engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar leğinden alınan puan ortalamalarında (Tablo 12) bütünleşik etkide anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte alt boyutlar arasındaki sonuçlar incelendiğinde, duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için rtalama puanlar incelendiğinde, tüm alt boyutlarda spor yapmayan katılımcıların spor yapan katılımcılara göre zorlanma düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkılarak daha önce spor yapmamış katılımcıların daha önce spor yapmış katılımcılara göre spora katılımı daha çok zorlandıkları tespit edilmiştir. Yine burada da spor yapmamış katılımcıların spor yapmış katılımcılara göre daha çok zorlanmasının nedeni spora katılım noktasındaki deneyimlerinin nispeten azlığı olarak açıklanabilmektedir. Nitekim daha önce spor yapan bireyler bu noktada tesise ulaşım, tesisin mevcut olanakları, tuvalet, asansör, araç gereerinin kullanımı gibi noktalarda spor yapan bireyler daha fazla tecrübe sahibidir. Daha önce spor yapmamış bireylerin mevcut koşullara uyum sağlaması daha zor olabilmektedir. Bu bireyler karşılaştıkları problemler noktasında daha çok zorlanabilmekte ve bu durum onları spordan uzaklaştırabilmektedir. Spor yapan bireyler ise mevcut tecrübelerinden yola çıkılarak yaşadıkları sorunlara dair çözüm nerisi getirebilmektedir ya da tam tersi düşünülecek olursa sorunlara uyum sağlamış olduklarını ve bu nedenle daha az zorlandıklarını söyleyebilmek mümkündür. Daha önce spor yapmamış bireyler tesis ve ulaşıma dair tüm koşullara dair yeterince bilgi sahibi değildir ve spora katılımı duyuşsal zorlanma, farkındalık ve özellikle de çevresel zorlanma alt boyutlarında büyük ölçüde zorlanmaktadır. Öztürk (2019) yapmış olduğu araştırma sonucunda fiziksel alanların mevcut durumunun ve tesis yetersizliğinin spora katılımı engel teşkil eden bir konu olduğunu tespit etmiştir. Özata ve Karip (2017) engelli bireylerin sağlık hizmetleri kullanımında karşılaştıkları sorunları belirlemek amacı ile yapmış oldukları çalışma sonucunda engelli bireylerin ulaşım, otopark kullanımı, tesis içerisinde hareket güçlüğü yaşamak gibi problemler ile karşılaştıklarını tespit etmiştir. Pepe ve Türkan (2017) yapmış oldukları araştırma sonucunda çevresel etmenlerin ve

ekonomik olanakların spora katılımda engel olduğunu tespit etmiştir. Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) yapmış oldukları araştırmada engelli bireylerin fiziksel aktivitelere katılımda; tesis yetersizliği, materyal eksikliği ve ulaşım noktasında zorlandıklarını tespit etmiştir. Rimmer vd., (2008) yapmış oldukları araştırma sonucunda spora katılımda engelli bireyleri kısıtlayan faktörlerin çevre, ulaşım, malzeme yetersizliği olduğunu tespit etmiştir. Spora katılım noktasında elbette ki bireyin çevresinden kaynaklı nedenler de engelleyici olabilmektedir. Ancak yapılan araştırmalar incelendiğinde de görülmektedir ki engelli bireyler büyük ölçüde çevresel etmenlerden dolayı spora katılımda zorlanmaktadır (Heler vd., 2002; Rimmer vd., 2004; Kirchner vd., 2008). Bragaru vd., (2008) yapmış olduğu araştırmada tesis yetersizliği, sorunlu ulaşım gibi çevresel yetersizliklerin engelli bireylerde büyük ölçüde motivasyonsuzluğa sebep olduğunu tespit etmiştir. Bu doğrultuda çevresel zorlanma alt boyutunda spor yapmayan bireylerin spora dair deneyimlerini az olmasından kaynaklı olarak daha çok zorlanmış olduklarını söyleyebilmek mümkündür. İlgili literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde engelli bireylerin farkındalık noktasında spor imkanlarını bilememe ve haberdar olamama gibi farklı sorunlar da yaşayabilmektedir (Shifflett vd., 1994; Tasiemski vd., 2004; Scelza vd., 2005; Kars vd., 2009). Bu bağlamda daha önce spor yapan bireylerin daha önceki tecrübelerinden ve bilgi kaynaklarından yola çıkılarak bilgiye daha kolay erişebildikleri ancak daha önce spor yapmamış bireylerin bilgi edinme yollarını bilememe durumundan kaynaklı olarak daha çok zorlandıklarını söyleyebilmek mümkündür. Barkın (2016) yapmış olduğu araştırma sonucunda fiziksel aktiviteye katılımda mevcut alanların durumu, ekonomik durum ve organizasyonel unsurlar noktasında zorlanmaların olduğu tespit edilmiştir. Şahin (2012) engelli bireylere yönelik eğitim yapılarının tasarım prensipleri ve örnekler üzerinde incelenmesi amacı ile yaptıkları araştırma sonucunda engelli bireylere yönelik tasarımların ülkemizde yetersiz kaldığı ve az sayıda alanda uygulandığını tespit etmiştir. Akarsu (2019) açık alanların hareket engelli bireyler için standartların değerlendirilmesi amacı ile yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin açık alanların kullanımı ve konfor noktasında zorluk yaşadıklarını ayrıca bahsi geçen alanlarda engelli bireylerin erişimi için çok sayıda eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Ancak mevcut sorunların engelli bireylerin genel erişimi için bir engel olmadığını da ifade etmiştir. Tüm bu bilgiler ve ilgili literatür engelli bireylerin spora katılımda zorlanmalarının nedenini açıkça ortaya koymaktadır. Spora katılım perspektifinde ele alındığında daha önce spor yapmamış bireylerin spora yapan bireylere oranla daha çok zorlanması olasıdır. Çünkü spor engelli bireylerin deneyim

kazanması, toplumsallaşması, kendini tanınması ve fark etmesi, bağımsız hareket edebilmesi gibi pek çok noktada spor engelli bireylerin gelişimine katkı sağlamaktadır ve bu nedenle spora katılımında engel teşkil eden faktörlerin belirlenerek giderilmesi oldukça önemlidir.

Nitel bulgular ile ilgili tartışma;

Engelli bireylerin, spora katılımında karşılaştıkları zorlanmalara ilişkin sorulara vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda, elde edilen verilerin içerik analizi sonuçlarına göre “Spora Katılımda Duygusal Zorluklar, Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar, Spora Katılımda Çevresel Zorluklar, Spora Katılımda Sosyal Zorluklar ve Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri” olmak üzere 5 ana temaya ulaşılmıştır. İlk tema olan “Spora Katılımda Duygusal Zorluklar” teması altında engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları duygusal zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar dış faktörler (diğer bireylerden kaynaklı) ve iç faktörler (bireyin kendisinden kaynaklı) şeklindedir. Bu doğrultuda dış faktörler alt temasında katılımcıların en çok zorlandıkları noktaların; olumsuz davranış ve yaklaşım (f=9), ayrımcılık ve dışlanma (f=6), başarının sömürülmesi (f=2), ilgisizlik (f=2), sorumluluk almak istememe (f=3) olduğu, iç faktörler alt temasında ise katılımcıların en çok zorlandıkları noktaların; duyguyu yönetememe (f=5), motivasyon eksikliği (f=3), özgüven eksikliği (f=2) ve odaklanma sorunu (f=1) olduğu belirlenmiştir. Nitel bulgular doğrultusunda engelli bireylerin dış faktörler yani diğer bireylerden kaynaklanan faktörler ve iç faktörler yani kendileri ile ilgili faktörlerden kaynaklı olarak spora katılımında duygusal zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Ancak mevcut bulgular doğrultusunda engelli bireylerin spora katılımında daha çok dış faktörlerden kaynaklı zorlandıkları görülmektedir. Nitekim engelli bireyler hayatın her alanında diğer bireyler tarafından olumsuz davranış ve yaklaşım, ayrımcılık, dışlanma, başarının sömürülmesi, ilgisizlik, kendilerine yönelik sorumluluk almak istememe davranışlarına maruz kalabilmekte, bu durum onları toplumdan soyutlayabilmektedir. Özellikle spor salonları tesisler gibi ortak kullanım alanlarında bu durum engelli bireyler için daha da hissedilebilir olabilmektedir. Engelli bireyler toplum içerisinde çoğu zaman ötekileştirilme, dışlanma ayrımcılık gibi olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalabilmektedir. Günlük yaşantılarında toplumdaki diğer bireylerin engelli bireylere yönelik bu davranışları, onların duygu durumlarını ve spora katılımlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Argan vd., 2021). Nitekim katılımcıların ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir. K1 özellikle spor salonlarının kullanımında sık sık ayrımcılığa maruz kaldıklarını, kendilerine çeşitli bahaneler ile zorluk çıkarıldığını ve

önyargılı yaklaşıldığını dile getirmektedir. K5 ise özellikle spor yaptığı dönemlerde normal gelişim gösteren bireyler tarafından maruz bırakıldığı olumsuz tutum ve davranışların kendisini olumsuz etkilediğini ve bu nedenle spordan uzaklaştığını ifade etmektedir. K 6 toplumda yer alan diğer bireylerin önyargılarından korktuğunu, dışlanmışlık duygusunu her daim hissettiğini bu nedenle hiç spor yapmadığını spordan uzak durduğunu ifade etmiş ve spor merkezlerine gittiğinde ise insanların kendilerine acıyarak baktığını eklemiştir. K7 engelli bireyleri spor salonlarından uzak tutmak için personeller tarafından farklı bahaneler üretildiğini diğer insanlar tarafından istenmediklerini ve dışlandıklarını ifade etmektedir. K10 spor tesislerinde ikinci plana atıldıklarını bu durumun kendisini ve engelli olan diğer bireyleri de zorladığını ifade etmiş, K11 de spor salonlarına gidebilmeyi başarmış olsalar dahi salon içerisinde hiç ilgi göremediklerini bu durumun kendisini ve kendi gibi olan diğer bireyleri duygusal açıdan zorladığını ifade etmiştir. Smith ve Sparkes (2012) yapmış olduğu araştırma sonucunda yetersiz sosyal desteğin, motivasyon eksikliğinin, sosyal dışlanmanın, engelli bireylere yönelik farklı bakışlarının, olumsuz tutum ve davranışların, onlara dair ilgisizliğin engelli bireyleri duygusal açıdan yıpratıldığını bu durumun da spora katılımı engellediğini tespit etmiştir. Crawford ve Stodolska (2008) tarafından yapılan araştırma sonucunda engelli bireylerin sosyal katılımını engelleyen en önemli faktörün normal gelişim gösteren bireylerin olumsuz tutum ve davranışları olduğu tespit edilmiştir. Gürkan ve Koçak (2020) yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımda en fazla zorlandıkları noktanın kişiler arası faktörler olduğunu tespit etmiştir. Madhushani ve Burnett (2020) yapmış oldukları araştırmada engelli bireylerin spor katılımını zorlaştıran faktörlerin; sosyal destek yetersizliği, toplumun olumsuz bakış açısı ve tutumundan endişe duyma olduğunu tespit etmiştir. McLoughlin, Fecske, Castaneda, Gwin ve Graber (2017) yapmış oldukları araştırmada engelli bireylerin spora katılımda normal gelişim gösteren bireylere oranla daha az adil davranışa ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını tespit etmiştir. Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) yapmış oldukları araştırma sonucunda arkadaş, aile, toplum gibi sosyal etkenlerin spora katılımı olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebildiğini tespit etmiştir. Bunların yanı sıra araştırma kapsamında katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda iç faktörler yani duyguyu yönetememe, motivasyon eksikliği, özgüven eksikliği ve odaklanma sorunu gibi kendileri ile ilgili faktörlerden kaynaklı olarak da spora katılımda duygusal zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir. K2 spor yaptığı süreçte başarısız olduğu durumlarda strese girdiğini zorlandığını duygularını

yönetemediğini ifade etmiştir. K3 spor yaptığı süreç içerisinde kendisinden kaynaklı olarak duygusal zorlanmalar yaşadığını başarısız olmanın, ilerleme kaydedememenin kendisini yordugunu ve bu duruma dayanamayarak sporu bıraktığını ifade etmiştir. K9 ise özgüven eksikliğinden kaynaklı olarak sıklıkla duygusal zorlanmalar yaşadığını bir de bu durumun üzerine diğer bireylerin bakışları eklendiğinde sorunun daha fazla hissedilebilir olduğunu ifade etmiştir. K12 ise özellikle hedefe ulaşamamanın kendisinde motivasyon eksikliğine yol açtığını, bu nedenle spora katılımı zorlandığını ifade etmiştir. Bu durumun nedeni olarak; engelli bireylerin toplumsal kabulü ve topluma uyumu noktasındaki yetersizlikler gösterilebilmektedir. Toplumsal kabul ve uyum noktasında ise engelli bireyleri konu alan farkındalık eğitimlerinin gerekliliği öne çıkmaktadır. Tenenbaum ve Eklund (2007) yapmış olduğu araştırma sonucunda motivasyon eksikliğinin spora katılımı engelleyen önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir. Yapılan araştırmalar engelli bireylerin spora katılımı duygusal açıdan farklı pek çok sorun yaşadıklarını ve bu nedenle spora katılımı zorlandıklarını ortaya koymaktadır (Janssen vd., 2003; Karaca, 2006; McAlliste & Gray, 2007; Jangra, Ganesh & Thackray, 2007). Sotiriadou ve Wicker (2014) ise yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin spora katılım davranışlarını incelemiş, araştırma sonucunda engelli bireylerin kişisel ve kişiler arası engeller ile karşılaştıklarını bu durumun da spora katılım noktasında olumsuz bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Freudenberg ve Arlinghaus (2010), engelli olan ve olmayan bireyleri engelleyici faktörleri karşılaştırdığı araştırma sonucunda kişisel faktörlerin önemli bir kısıtlayıcı olduğunu tespit etmiştir. Argan vd., (2021) engelli bireylerin spor deneyimlerini belirlemek ve spora katılım noktasında engelleyici faktörleri belirlemek için yapmış oldukları araştırma kapsamında 11 bedensel engelli birey ile yüz yüze görüşmeler yapmış araştırma sonucunda engelli bireylerin spora katılımını etkileyen çok boyutlu engellerin olduğunu tespit etmiştir. Bu kapsamda katılımcıların engel derecesi, uyum sağlama güçlüğü, motivasyon eksikliği ve maddi yetersizlik gibi bireysel engeller, diğer insanların farklı bakışları, negatif yargıları ve olumsuz tutumları gibi sosyal engeller nedeni ile spora katılımı zorlandıkları saptanmıştır. Argan vd. (2021) engelli bireylerin spora katılımı sağlayabilmeleri ve engelli sporlarının da bu bağlamda ilerleme kaydedebilmesi noktasında çözüm yolunun bu engellerin ortadan kaldırılması olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca araştırmacılar tarafından engelli bireyleri kısıtlayan faktörler ile baş etmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve spora katılımı motivasyonunu artırıcı çalışmaların yapılması önerilmektedir. Bu öneriler engelli bireylerin spora katılımı karşılaştıkları zorluklara çözüm getirmek bağlamında

oldukça isabetlidir. Nitekim engelli bireylerin spora katılımı noktasında toplumda yer alan diğer bireylerden kaynaklı olarak yaşadıkları duygusal zorlanmaların önlenmesi noktasında farkındalık çalışmaları, kendisinden kaynaklı yaşadıkları duygusal zorlanmaların önlenmesi noktasında ise motivasyon artırıcı çalışmaların yapılması son derece önemlidir. İkinci tema olan “Spora Katılımda Ekonomik Zorluklar” teması altında engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları ekonomik zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış ve bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir. “Olumsuz” olarak ifade edilen katılımcıların olumsuz görüşleri kapsamında ulaşım ücreti sorunu (f=6), maddi yetersizlik (f=4), malzeme eksikliği (f=4) ve kursun ücretli olması (f=3) kodlarına ulaşılmıştır. “Olumlu” olarak ifade edilen katılımcıların olumlu görüşleri kapsamında ise ekonomik sorun olmaması (f=2), rehabilitasyon merkezi desteği (f=1), aile desteği (f=1), kursun ücretsiz olması (f=1) ve federasyon desteği (f=1) kodlarına ulaşılmıştır. Nitel bulgular doğrultusunda engelli bireylerin spora katılımda ekonomik olarak en çok zorlandıkları noktaların; ulaşım ücreti, maddi yetersizlik, malzeme eksikliği ve kurs ücreti olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir. K1 ekonomik nedenlerden kaynaklı olarak hiç spor yapmadığını ifade ederken, K5 bir dönem spor yaptığını ve spor yaptığı dönemde ulaşım ücretini karşılamak, branşa özgü araç gereçleri temin etmek noktasında zorluklar yaşadığını ifade etmiştir. K6 ise ekonomik durumu iyi olmadığı için spor yapmaktan kaçındığını, sporu kendisi için ekstra bir masraf olarak gördüğünü, mevcut koşulları dahilinde spora ek bir bütçe ayırmasının zor olduğunu ifade etmiştir. K10 ve K3 spor yaptıkları süreçte katılım sağladıkları kursun ücretli olmasından kaynaklı olarak ekonomik açıdan fazlası ile zorlandıklarını ve bu nedenle sporu bırakmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. K12 spor yapmanın her ne kadar ekonomik açıdan zorlamayan bir şey gibi görünse de aslında kendisi için aşırı maliyetli bir şey olduğunu ve aile bütçesine zarar verdiğini, bu nedenle de zorlandığını ifade etmiştir. Nitekim engelli bireyler engel durumlarından kaynaklı olarak fiziksel, psikolojik pek çok engel ile karşılaşabildikleri gibi ekonomik açıdan da farklı kısıtlayıcılar ile karşılaşabilmektedirler (Kaplan & Ulvi, 2009). Pepe ve Türkay (2017) yapmış olduğu araştırma sonucunda spora katılımda sosyal ve ekonomik yapının büyük ölçüde önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir. Rimmer vd., (2000) yapmış oldukları araştırma sonucunda fiziksel aktivite programının maliyetinin aktiviteye katılımı kısıtlayıcı önemli bir etken olduğunu tespit etmiştir. (Rimmer vd., 2004) fiziksel aktiviteye katılım engellerini inceledikleri bir başka araştırmada engelli bireyler ile yapmış olduğu

görüşmeler sonucunda ekonomik yetersizliğin ve bu doğrultuda araç gereç yetersizliğinin aktiviteye katılımda kısıtlayıcı bir etmen olduğunu tespit etmiştir. Ayan ve Ergin (2017) yapmış oldukları araştırma sonucunda engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımını engelleyen en önemli faktörlerden birinin ekonomik faktörler ve bu bağlamda ulaşım ve ekipman ücreti olduğunu tespit etmiştir. Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) engelli bireylerin fiziksel aktivite katılım engel olan faktörleri belirlemek amacı ile yapmış oldukları araştırma sonucunda bu bireylerin ekonomik nedenlerden kaynaklı olarak fiziksel aktiviteye katılımda zorluk yaşadıklarını belirlemiştir. Madhushani ve Burnett (2020) yapmış oldukları araştırma sonucunda paralimpik sporcuların ekonomik nedenlerden dolayı spor katılımda zorlandıklarını, Jaarsma vd. (2014b) yapmış oldukları araştırmada engelli bireylerin maddi yetersizliklerden kaynaklı olarak spora katılımda zorlandıklarını, French ve Hainsworth (2001), yapmış oldukları araştırmada maddi yetersizliklerin engelli bireylerin spora katılımını kısıtlayıcı bir rolü olduğunu, McLoughlin vd. (2017) yapmış oldukları araştırmada maddi yetersizliğin boş zaman aktivitelerine katılımı büyük ölçüde engellediğini tespit etmiştir. Kaya (2016) yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin gelir düzeylerindeki artışın boş zaman tutumuna bakışı olumlu etkilediğini gözlemlemiştir. Bu bağlamda ekonomik gelir düzeyinin aktiviteye katılımda önemli bir belirleyici olabileceğini ifade etmiş ayrıca engelli bireylerin spora katılabilmesi için öncelikle maddi açıdan iyi seviyede olması gerektiğini ileri sürmüştür. Müderrisoğlu vd., (2005) yaptıkları araştırmada öğrencilerin rekreasyon faaliyetlerine katılım kısıtlayıcılarını belirlemeyi amaçlamış ve araştırma sonucunda ekonomik durumun katılımda önemli bir etmen olduğunu tespit etmiştir. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde ekonomik koşulların spora katılımda kısıtlayıcı bir faktör olduğunu ve spora katılımı zorlaştırdığı görülmektedir. Nitekim araştırma kapsamında da katılımcıların büyük çoğunluğunun spora katılımda ekonomik açıdan zorlandıkları, maddi yetersizlikten dolayı spor yapmaktan kaçındıkları görülmektedir. Ancak araştırmada yer alan katılımcılardan bazıları ekonomik açıdan bir sorununun olmaması (K2, K8), rehabilitasyon merkezi desteği (K2), federasyon desteği ve katıldığı kursun ücretsiz olması (K4) gibi nedenlerden spora katılımda ekonomik açıdan bir zorluk yaşamadıkları ve ayrıca bu durumun üstesinden gelebildikleri belirlenmiştir. Katılımcılar spora katılımda karşılaştığımız ekonomik zorluklar nelerdir sorusuna; ekonomik açıdan bir zorluk yaşamadık çünkü gelir düzeyimiz iyi, gittiğimiz kurs ücretsiz ya da rehabilitasyon merkezi ve federasyon desteği alıyorum cevaplarını vermiştir. K2 ekonomik açıdan şanslı olduğunu sorun yaşamadığını, ulaşım masrafının olmadığını,

bunun nedeninin ise bağılı olduğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin spor yaptığı dönemde kendisine ulaşım desteği sağlaması olduğunu ve bu nedenle de ulaşım ücreti sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. K4 ise spor yaptığı dönemde hiçbir ekonomik sorun yaşamadığını belirtmiş bunun sebebinin ise gitmiş olduğu kursun ücretsiz olması ayrıca federasyonun kendisini desteklemesi şeklinde açıklamıştır. K8 ise ekonomik durumunun iyi olmasından kaynaklı olarak spora katılımında herhangi bir ekonomik sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında ekonomik gelir düzeyinin spora katılım noktasında hem kolaylaştırıcı hem de zorlaştırıcı bir faktör olabildiği söylenebilmektedir. Eğer bireyin gelir düzeyi yüksek ise bu durum spora katılım için bir cesaretlendirici (Swinton, Freman, Zabriskie & Fields, 2008), eğer gelir düzeyi düşük ise bu durum spora katılım için kısıtlayıcı bir etmen olabilmektedir. Ergin (2021) paralimpik sporcuların spora katılımında karşılaştıkları sorunları belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin sporda motivasyonsuzluk, maddi yetersizlik gibi kişisel, ulaşım, tesis ve ekipman yetersizliği gibi çevresel pek çok sorunla karşılaştıklarını tespit etmiş ve araştırma sonucunda engelli bireylerin spora katılım noktasında maddi açıdan desteklenmesi, araç gereç desteği sağlanması, gerektiğini ileri sürmüştür. Mattinson, Falkmer, Black & Girdler (2018) ise yapmış olduğu araştırma kapsamında engelli bireylerin toplum temelli aktivitelere katılımlarının maddi destek, malzeme ve ulaşım desteği ile artırılabilirliğini öne sürmektedir. Nitekim Ergin (2021) ve Mattinson vd., (2018)' in önerileri bu anlamda oldukça isabetlidir çünkü özellikle toplumumuzda ekonomik sorunlar engelli bireylerin sosyal hayata karışması noktasında önemli bir belirleyici olabilirken ve ekonomik destekler ise spora katılım ve toplumsallaşma noktasında önemli bir motivasyon kaynağı olabilmektedir. Bu nedenle engelli bireylerin spora katılım noktasında araç gereç temini, ulaşım, kurs ücreti açısından desteklenmeleri ve mevcut engellerin ortadan kaldırılması oldukça önemlidir. Öztürk (2019) üniversite öğrencilerinin rekreasyonel aktivitelere katılım engellerini belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırma kapsamında, üniversite kampüsünde yer alan rekreasyonel alan ve tesislerin ücret politikalarının, öğrencilerin refah düzeyine göre düzenlenmesini önermektedir. Günel (2018) çocuk ve gençlerin spora katılım engellerini belirlemek amacı ile yapmış oldukları araştırma kapsamında spora katılım noktasında yerel yönetimlerin spor yapmak isteyen çocuk ve gençlere destek sağlamalarını bu doğrultuda öncelikle ücretsiz spor yapabilecekleri tesis ve kursları açarak, araç gereç ve ulaşım imkanı sağlamalarını önermektedir. Nitekim toplumda yer alan engelli bireyler ancak gerekli

şartlar sağlandığında, ekonomik koşullar iyileştirildiğinde motive olabilecek ve zorluk yaşamadan spora katılım sağlayabilecektir. Üçüncü tema olan “Spora Katılımda Çevresel Zorluklar” teması altında engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları çevresel zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır; bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir. Bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir. “Olumsuz” olarak ifade edilen katılımcıların olumsuz görüşleri kapsamında ulaşımda sorun (f=8) ve fiziki koşul sorunu (f=3) kodlarına ulaşılmıştır. “Olumlu” olarak ifade edilen katılımcıların olumlu görüşleri kapsamında ise tesisin fiziki koşulları (f=6) ve ulaşımda sorun olmaması (f=1) kodlarına ulaşılmıştır. Nitel bulgular doğrultusunda engelli bireylerin spora katılımında çevresel olarak en çok zorlandıkları noktaların; ulaşımda sorun ve fiziki koşul sorunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşleri bu durumu destekler niteliktedir. K6 engelli bir birey olarak genellikle hayatın her alanında zorlandığını ancak özellikle ulaşım noktasında fazlası ile zorluk yaşadığını ve bu durumdan olumsuz etkilendiğini belirtmiş, en çok zorlandıkları noktaların; tümsekler, kaldırıma park eden araçlar, kullanılmayan asansörler ve yüksek kaldırımlar olduğunu ifade etmiştir. K7 spor yaptığı dönemde evden çıkıp salona gidinceye kadar geçen sürecin kendisini çok zorlandığını bu zorlukların ise en çok evden aşağıya inebilmek, araba bulmak ve kaldırımlara park etmiş araçlardan kaynaklandığını ifade etmiştir. K8 ulaşım konusunda şoförlerin kendisini toplu taşıma aracına almak istemediğini ve çoğu zaman almadığını, kaldırımlara park edilen araçlar nedeni ile tekerlekli sandalye ile geçemediğini, tesiste engelli bireyler için olan asansörden istifade edemediğini tüm bu etmenlerin ulaşım konusunda kendisini zorladığını ifade etmiştir. K6 kaldırımların yüksek olması ve pek çok spor salonunda merdivenlerin tutamaklarının olmaması sebebi ile spora katılımda çevresel açıdan zorlandığını ifade etmiştir. K9 ise özellikle havanın kötü olduğu günlerde ulaşımın kendisi için daha da zor hale geldiğini ayrıca tesis imkanlarının da kendisi için yeterli olmadığını ifade etmiştir. K11 ise diğer katılımcılardan farklı olarak özellikle tesis içim imkanların kendisini zorladığını ifade etmiştir. Aslında tesis koşullarının kendisi için yeterli tasarlandığını ancak bilinçsizce yapılan davranışlar nedeni ile bu imkanlardan faydalanamadığını ifade etmiş engelli tuvaleti, engelli asansörü gibi mekanlardan istifade edemediğini dile getirmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda ulaşım noktasında tümsekler, yüksek kaldırımlar, kaldırıma park eden araçlar, tutamakların olmaması, toplu taşıma araçlarına binememek, engelli asansörlerini kullanamamak gibi nedenlerden kaynaklı olarak spora katılımda çevresel açıdan zorlandıkları görülmektedir.

Özata ve Karip (2017) yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanma noktasında en sık karşılaştıkları sorunların; ulaşım, otopark kullanımı, tesis içerisinde hareket etmekte zorlanmak olduğunu tespit etmiştir. Öztürk (2019) yapmış olduğu araştırmada fiziksel alanların durumunun spora katılımı zorlaştıran önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir. Nitekim çevresel zorlanma bireyin “tesis, ulaşım ve donanım” gibi fiziki nedenlerden kaynaklı olarak spora katılımında zorlanmasını ifade etmektedir (Yılmaz, İlhan & Yarayan, 2021) ve ülkemizde engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran en temel nedenlerdendir. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde çevresel koşulların spora katılım noktasında önemli bir kısıtlayıcı olabildiği görülmektedir (Heler vd., 2002; Rimmer vd., 2004; Kirchner vd., 2008; Rimmer vd., 2008). Bragaru vd., (2008) yapmış olduğu araştırma sonucunda tesis olanaklarının yetersizliği, ulaşım güçlüğü gibi çevresel sorunların engelli bireylerin spora katılım motivasyonunu olumsuz etkilediğini ve motivasyonsuzluğa neden olduğunu tespit etmiştir. Esatbeyoğlu ve Karahan (2014) engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları engelleri belirlemek amacı ile yapmış oldukları araştırma sonucunda ulaşım ve tesis olanaklarının spora katılımında engelli bireyleri kısıtladığını tespit etmiştir. Engelli bireylerin büyük çoğunluğunun fiziksel aktivitelere ve özellikle de sosyal hayata katılabilmek için evden dışarı çıkmada zorlandıklarını ifade etmiştir. Pepe ve Türkan (2017) genç bireylerde spora katılım ve spora katılıma etki eden faktörlerin incelenmesini konu alan araştırmada çevresel koşulların spora katılımında büyük ölçüde etkili olduğunu tespit etmiştir. Kehn ve Kroll, (2009), Jaarsma vd., (2014) yapmış oldukları araştırma sonucunda engelli bireylerin, tesislerin uygun olmaması ve kendilerine göre tasarlanmamış olmasından dolayı zorlandıklarını bu durumun spora katılımı kısıtladığını tespit etmişlerdir. Tekin (2017) engelli üniversite öğrencilerinin eğitim yaşamındaki sorunlarını belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin ulaşım açısından pek çok sorun ile karşılaştıklarını ancak fakülte içerisinde ihtiyaçlarını karşılayabilmek açısından çevresel herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirlemiştir. True ve Türel (2013) yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin günlük yaşantılarını geçirdiği fiziksel çevrede mevcut yetersizliklerinden kaynaklı olarak pek çok sorunla karşılaştıklarını, fiziksel çevredeki bu sınırlamaların engelli bireyler için önemli bir sorun haline dönüştüğünü tespit etmiş ve çevreden yararlanma hak ve özgürlükleri perspektifinde değerlendirilerek tüm yapısal tasarım ve uygulamaların engelli bireyler temel alınarak gerçekleştirilmesini önermektedir. Uslu ve Shakouri (2014) yapmış oldukları araştırma sonucunda engelli

bireyler için tahsis edilen toplumsal alanların çoğu zaman amacına ulaşamadığını ve her ne kadar engelli bireylere yönelik uygulamalar ve planlamalar yapılsa da bu uygulamaların işlevselliği noktasında önemli sorunlar yaşandığını tespit etmiştir. Ergin (2021) yapmış olduğu araştırma kapsamında paralimpik sporcular ile yapmış olduğu görüşmeler neticesinde sporcuların en çok karşılaştığı çevresel sorunların ulaşım ve tesis donanımının yetersizliği olduğunu belirlemiştir. Katılımcıların ulaşım noktasında servis aracı bulamamak, mevcut araçlara binmek ve inmekte zorlanmak, spor tesisi donanımı noktasında ise soyunma odaları, tuvalet ve duşların engelli bireylerin kullanımı için yeterince uygun olmaması nedeni ile sorunlar yaşadıklarını belirlemiş ve bu durumun spora katılımı zorlanmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle engelli bireylerin spora katılım oranlarını arttırabilmek ve spora teşvik edebilmek için öncelikli olarak çevresel koşulların iyileştirilmesi gerekmektedir. Yılmaz (2021) spora katılım kısıtlayıcıları bağlamında, tesislerin, engelli sporcular göz önünde bulundurularak tasarlanmasını ve mevcut tesislerin engelli bireylerin kullanımına uygun hale gelebilmesi için revize edilmesini önermektedir. Günel (2018) ise engelli bireylerin spora katılımını arttırmak noktasında öncelikle spor tesislerinin planlamasının çok iyi yapılması gerektiğini dile getirmekte ve tesise ulaşımın kolay, güvenli ve bölgenin iklim koşullarına uygun bir şekilde tasarlanmasını önermektedir. Nitekim öneriler oldukça isabetlidir çünkü çevresel koşullar spora katılımı engelli bireyler için zorlaştırıcı olabilirken, onlar için uygun tasarlandığı ve planlandığı takdirde bir o kadar kolaylaştırıcı olabilmektedir. Çevresel zorlanma yaşamadıklarını ifade eden katılımcıların görüşleri de aslında bu durumu destekler niteliktedir. Katılımcılar genel olarak tesisin fiziki koşullarının iyi olması ve ulaşımında sorunlarının olmaması sebebi ile zorlanmadıklarını dile getirmişlerdir. K1 tesislerin gayet güzel ve kullanışlı kendileri için yeterli düzeyde olduğunu ifade etmiştir. K3 ise çevresel açıdan bir sorun yaşamadığını daha önceki süreçte gitmiş olduğu tesisin de engelli bireylere uygun olduğunu, K4 spor yaptığı dönemde gitmiş olduğu tesisten memnun olduğunu ancak bazen farklı bir yere turnuvaya gittiklerinde yol durumundan kaynaklı ufak tefek sorunlar yaşadıklarını ancak bu durumun kendileri için sorun teşkil etmediğini dile getirmiştir. K5 çevresel açıdan hiç zorluk yaşamadığını, gittiği tesisin özel olduğunu, ayrıca yolunun düz ve engebesiz olduğunu bu nedenle de kolayca ulaşabildiğini ifade etmiştir. K2 ise engel türünden kaynaklı olarak kendi imkanları ile yürüyebildiğini herhangi bir tekerlekli sandalye ihtiyaç duymadığını bu nedenle de ulaşımını rahat ve sorunsuz bir şekilde gerçekleştirebildiğini ifade etmiştir. Katılımcıların ifadelerinden yola

çıkılarak ve literatürde yer alan bilgiler dahilinde spora katılımın sürekliliği noktasında başta çevresel unsurlar olmak üzere, sosyal çevre ve kişisel unsurların önemli olduğu söylenebilmektedir (Jaarsma vd., 2014; Ardahan, Turgut & Kaplan, 2016). Öztürk (2019) üniversite öğrencilerinin rekreasyonel aktivitelere katılım engellerini konu alan araştırma kapsamında öğrencilerin rahatlıkla erişim sağlayabilmeleri için öncelikle rekreasyonel alanların sayıca artırılmasını ve kullanım koşullarının iyileştirilmesini önermektedir. Pepe ve Türkay (2017) gençlerin spora katılımını etkileyen faktörlerin belirlenmesini konu alan araştırma kapsamında yerel yönetimlerin sorumlu olduğu yerlerde spor tesislerinin sayısının artırılmasını ve mevcut koşullarının iyileştirilmesini önermektedir. Kaya (2016) engelli bireylerin rekreatif faaliyetlere dair tutumlarını ve sportif rekreasyon alanlarının engelli bireylere uygunluk düzeylerini incelemek amacı ile yapmış olduğu araştırma kapsamında; tüm fiziksel çevrenin engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini hem normal gelişim gösteren bireylerin hem de engelli bireylerin ortak bir çevreyi kullanabilmesi gerektiğini bu bağlamda mevcut şartların iyileştirilmesini önermektedir. Yukarıda belirtilen öneriler doğrultusunda; fiziksel çevrenin tüm bireylerin gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanması gerektiği göz önünde bulundurulmalı, ortak fiziksel bir çevre yaratılmalıdır. Bu bağlamda engelli bireylerin spora katılımında zorlanmalarını önleyebilmek ve katılım oranlarını arttırabilmek için öncelikle mevcut çevresel koşulların iyileştirilmesi, çevresel kısıtlayıcıların ise en aza indirgenmesi gerektiği unutulmamalıdır. Dördüncü tema olan “Spora Katılımda Sosyal Zorluklar” teması altında engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları sosyal zorluklara yönelik sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmış bulgular dahilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar olumsuz ve olumlu şeklindedir. Olumsuz” olarak ifade edilen katılımcıların olumsuz görüşleri kapsamında sosyal dışlanma (f=5) ve organizasyon yapılmaması (f=1) kodlarına ulaşılmıştır. “Olumlu” olarak ifade edilen katılımcıların olumlu görüşleri kapsamında ise antrenör ilişkileri (f=3), arkadaş ilişkileri (f=3) ve diğer kişiler ile iletişim (f=2) kodlarına ulaşılmıştır. Nitel bulgular doğrultusunda engelli bireylerin spora katılımında çevresel olarak en çok zorlandıkları noktaların; sosyal dışlanma ve organizasyon yapılmaması olduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşleri bu durumu destekler niteliktedir. K6 sosyal açıdan zorlanmasının en önemli sebebinin başka insanların garip bakışları olduğunu ifade etmiş normal gelişim gösteren diğer bireylerin engelli bireyler ile aynı ortamda yer almak istemediklerini belirtmiştir. K8 ise spor salonu sahiplerinin büyük çoğunluğunun kendilerini salonlarında görmek istemediğini, küçümsediklerini ve dışlandıklarını ifade

etmiştir. K9 ise aslında kendisi ile barışık bir insan olduğunu ama yine de kendilerine dair bir anlayışsızlığın hakim olduğunu ve dışlandıklarını bu durumun da sosyal açıdan zorlanmaya sebep olduğunu ifade etmiştir. K11 toplumda yer alan diğer bireylerin engelli bireyleri gördüğünde rahatsız edici şekilde baktıklarını ifade etmiş ve genellikle spor yapmak için gittikleri ortamda yapamayacaklarına dair bir önyargı olduğunu belirtmiş ve kendisi gibi engelli olan oğlunun bu nedenlerden dolayı spordan uzaklaştığını belirtmiştir. K1 engelli bireylerin sosyal kurumlar tarafından istenmediğini bu nedenle mevcut imkanlardan faydalanamadıklarını ayrıca engelli bireylere yönelik organizasyonların da yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Spor aslında engelli bireylerin topluma katılımı, toplum ile bütünleşmesi, uyum sağlaması noktasında önemli bir araçtır (Çınarlı & Ersöz, 2010) ve engelli bireylerin spora katılımının sosyal, fiziksel ve psikolojik açıdan büyük ölçüde fayda sağladığı bilinmektedir (Grenier & Kearns, 2012; Martin, 2013; Sarol & Çimen, 2015). Ancak yapılan araştırmalar göstermektedir ki sınırlı sosyal destek, sosyal dışlanma, istenmeyen ilgiyi çekme endişesi, diğer bireylerin engellilere yönelik olumsuz tutum ve davranışları engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran faktörlerdir (Smith ve Sparkes, 2012). Sotiriadou ve Wicker (2014) yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin spora katılım davranışlarını inceliş araştırma sonucunda engelli bireylerin aktiviteler sırasında farklı pek çok engel ile karşı karşıya olduklarını ancak kişilerarası faktörlerin en önemli kısıtlayıcılardan biri olduğunu tespit etmiştir. French ve Hainsworth (2001) yapmış olduğu araştırma sonucunda önyargı ve olumsuz tutum gibi toplumsal kısıtlayıcıların engelli bireylerin spora katılmasını zorlaştırdığını tespit etmiştir. Argan vd., (2021) engelli bireylerin görüşünden sporda engelleyici faktörleri belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırmada engelli bireylerin; negatif damgalama, istenmeyen bakışlar, toplum tarafından kabul görmeme ve dışlanma davranışları nedeni ile spora katılımda sosyal açıdan zorlandıklarını tespit etmiştir. Bilgin (2000) yapmış olduğu araştırma doğrultusunda toplumun engelli bireylere acıyarak bakması durumunun engelli bireyleri olumsuz etkilediğini, iş yaşamında yetilerinin geri kalmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Öztürk (2011) ve Çakır, Ay, Küçük ve Ayas (2019) yapmış oldukları araştırma kapsamında işverenlerin engelli bireylere dair önyargılı olduklarını, iş anlamında beklentileri karşılayamayacaklarını, işyerine katkıda bulunamayacaklarını düşündüklerini tespit etmiştir. Zaim, Ergen ve Özdemir (2011) yapmış oldukları araştırma kapsamında engelli bireylerin genellikle zorunluluktan istihdam edildiklerini, engelli bireylere önyargılı yaklaşıldığını, niteliklerine uygun iş verilmediğini bu durumun da engelli bireylerin hayata

dair motivasyon ve mutluluğunu düşürdüğünü tespit etmiştir. Polat (2020) yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin sosyal açıdan en sık karşılaştığı sorunların olumsuz işveren tutumu, önyargılı yaklaşım, toplumun engellilere yönelik güvensizliği olduğunu tespit etmiştir. Yazıcı ve Durmuşoğlu (2017) ise yapmış olduğu araştırma sonucunda toplumda yer alan bireylerin engelli bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışlarının engelli bireyleri sosyal açıdan olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Tüm bu araştırmalardan yola çıkarak normal gelişim gösteren bireylerin, engelli bireylere yönelik tutum ve davranışlarının engelli bireyleri olumsuz etkilediği bu nedenle kaçınma davranışına ve spordan uzaklaşmalarına neden olduğu söylenebilmektedir. Ancak spor engelli bireylerin sosyalleşmesi, topluma karışabilmesi noktasında oldukça önemli bir etmendir bu nedenle engelli bireylerin toplumsal kabulünün kolaylaştırılması noktasında destekleyici çalışmalara ve organizasyonlara ihtiyaç vardır. Yazıcı ve Durmuşoğlu (2017) bu doğrultuda toplumsal bilincin ve farkındalığın oluşturulmasını bu anlamda bilgilendirme çalışmalarının yapılmasını önermektedir. Ergin (2021) ise yapmış olduğu araştırma kapsamında engelli bireylerin spora katılımının kolaylaştırılabilmesi adına empati eğitimlerinin verilmesini önermektedir. Tekin (2017) ise yapmış olduğu araştırma kapsamında toplumun diğer üyelerine engelli bireylere yönelik tutum ve davranışları noktasında bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların ve projelerin yapılmasını önermektedir. Nitekim toplumun sosyal açıdan engelli bireylere engel olmasının önlenmesi noktasında öneriler oldukça yerinde ve kıymetlidir. Çünkü spor engelli bireylerin hayata bağlanması, topluma uyum sağlaması için önemli bir araçken normal gelişim gösteren tüm bireylerin bilinçsiz tutum ve davranışları ile engelli bireylerin kendileri için bu denli faydalı olan bir aktiviteden kaçınmalarına sebep olmaktadır. Bu anlamda muhakkak başta empati ve uyum eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir. Ancak araştırma bulgularından da anlaşılacağı üzere engelli bireylerin spor ortamında dışlanma, ötekileştirilme davranışına maruz bırakılması spordan uzaklaştırıcı sosyal bir etken olabildiği gibi, pozitif bir spor ortamı engelli bireyler için sosyalleştiren, arkadaşlık ilişkisi kurmasını ve yalnızlık hissinden kurtulmasını sağlayan önemli bir etken de olabilmektedir.

Bu doğrultuda araştırmada katılımcıların olumlu görüşleri kapsamında ise antrenör ilişkileri, arkadaş ilişkileri ve diğer kişiler ile iletişim kodlarına ulaşılmış katılımcılar spor ortamında sosyal açıdan bir sorunla karşılaşmadıklarını aksine mevcut sosyal ortamın kendilerini olumlu etkilediğini ifade etmişlerdir. K2 sosyal açıdan çok şanslı olduğunu antrenörünün ve arkadaşlarının iyi olduğunu ifade etmiştir bu nedenle spora katılımda

sosyal açıdan bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. K4 spora katılımda sosyal açıdan bir sorun yaşamadığını hatta spor yaptığı dönemde sosyal çevresinin arttığını, farklı insanlar tanıyıp farklı arkadaşlıklar kurduğunu dile getirmiştir. K5 ise arkadaşları ile güzel vakit geçirdiğini sporun sosyal açıdan kendisine olumlu katkıları olduğunu ifade etmiştir. K7 ise başkaları ile birlikte spor yapmanın çok güzel olduğunu spor yaptığı dönemde bu durumdan keyif aldığını ancak ne yazık ki mevcut imkanların yetersizliğinden kaynaklı olarak artık evde ve yalnız spor yapmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Tekin (2017) yapmış olduğu araştırma kapsamında engelli bireylerin üniversite yaşamında karşılaştıkları sorunları incelediği araştırma kapsamında üniversite ortamındaki arkadaş ortamının ve sosyal çevrenin yardımı ve desteği sayesinde engelli bireylerin eğitim sürecini kolaylaştırdığını tespit etmiştir. Sevinç ve Çay'ın (2017) yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli bireylerin eğitim yaşantısında zaman zaman sorun yaşadıklarını ancak bu sorunlarını arkadaşları ve öğretim elemanlarının desteği ile çözebildiklerini tespit etmiştir. Çıkılı ve Karaca (2017) yapmış olduğu araştırma sonucunda engelli öğrencilerinin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunların üstesinden arkadaşlarının desteği ile gelebildiklerini tespit etmiştir. Tüm bu araştırma sonuçlarından yola çıkılarak toplumsal yaşantıda normal gelişim gösteren bireylerin engelli bireylerin sosyal yaşantılarını hem kısıtlayıcı hem de destekleyici bir etkiye sahip olabildikleri söylenebilmektedir. Bu bağlamda yapılması gereken en önemli şey engelli bireylere dair tutum ve davranışlarımızda duyarlı olmak ve bilinçli bir yaklaşım sergilemektir. Beşinci ve son tema olan Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri teması altında engelli bireylerin spor ortamında karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerinin neler olduğuna dair sonuçlar ortaya çalışılmış ve bulgular dahilinde 7 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar ise, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi (f=5), ayrı bir spor tesis veya zaman talebi (f=3), ekonomik destek sağlanması (f=3), sorunlarının dinlenilmesi ve rehberlik talebi (f=3), psikolojik destek sağlanması (f=1), tesis personellerinin denetlenmesi (f=1), ulaşım desteği (f=1) şeklindedir. Nitel bulgular doğrultusunda katılımcıların spora katılımda karşılaştıkları zorluklara yönelik çözüm önerilerinin; aileler, antrenörler ve toplumda yer alan diğer bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi, engelli bireyler için özel olarak tasarlanmış bir tesis ya da mevcut tesislerde kendilerinin kullanımını için özel bir zaman diliminin ayrılması, spora katılım için ekonomik destek sağlanması, spora katılımda karşılaştıkları sorunların dinlenmesi, spora katılım noktasında kendilerine rehberlik yapılması, psikolojik destek sağlanması, tesislerin kullanım izni noktasında personellerin denetlenmesi ve ulaşım

desteği sağlanması olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi noktasındaki  nerileri öyledir; K6 toplumda yer alan diğer bireylerin engelli bireylere nasıl davranılması gerektiği konusunda bilgilendirilmelerini ve engelli bireylere yönelik farkındalık eğitimlerinin yapılmasını, K9 ise engelli bireyler ile çalışan antrenörlerin engelli sporculara karşı aşırı hırslı davranmaması ve anlayışlı davranmasını, engelli bireylerin reklam aracı olarak kullanılmamasını önermektedir. K11 ise toplumda yer alan tüm bireylerin özellikle de engelli çocuğu olan ailelerin engelli çocuklarına nasıl davranmaları konusunda bilinçlendirilmesini önermektedir. K12  niversitelerin beden eğitimi ve spor bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin engelli bireyler ile çalışırken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda iyi eğitilmelerini, engelli bireyler ile çalışan antrenörlerin de yine aynı şekilde bilin lendirilmelerini önermektedir. Ayrı bir spor tesisi veya zaman talebi noktasında ise engelli bireyler şunları önermektedir; K1 kendilerine özel bir tesis eğer bu olmuyorsa da mevcut tesislerde kendilerine ait bir gün ya da saatin olmasını önermektedir. Ayrıca tesislerin engelli bireyler tarafından kullanılmasının inisiyatifinin kamu personellerine verilmemesini veriliyor ise de sık sık denetlenmesini önermektedir. K10 ise engelli bireyler için özel tesislerin olması gerektiğini, genellikle ikinci plana atıldıklarını bu nedenle toplumun engelliler konusunda bilinçlendirilmesini ayrıca spora katılım için desteklenmelerini önermektedir. Ekonomik destek sağlanması noktasında ise engelli bireyler şunları önermektedir; K3 engelli bireylerin spora katılımda hem psikolojik hem de ekonomik açıdan desteklenmesini, K8 ise engelli bireylere ulaşımda indirim olduğu gibi spor tesislerinde de indirim uygulanmasını önermektedir. Sorunların dinlenmesi ve rehberlik talebi noktasında ise engelli bireyler şunları önermektedir; K2 engelli bireylerin yaşadıkları sorunlar konusunda dinlenmesini, K5 ise engelli bireylere spora katılım konusunda profesyonel destek sağlanmasını ve iletişime geçilmesini önermektedir. Psikolojik destek sağlanması noktasında ise K3 spor yaparken sık sık psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını bu anlamda kendilerine psikolojik destek sağlanmasını önermektedir. Tesis personellerinin denetlenmesi noktasında ise; engelli bireylerin tesislerin kullanım izninin sadece bir personele bağlı olmamasını bu konu ile ilgili sık sık denetimlerin yapılmasını önermektedir, ulaşım desteği bakımından ise K4 engelli bireylerin spora rahatlıkla katılabilmesi için ulaşım desteği sağlanmasını önermektedir. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda öncelikli önerilerinin mevcut sorunlarının giderilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Çünkü karşılaştıkları ekonomik, çevresel, sosyal ve duygusal engeller spora katılımda onlar için en büyük

zorlanma sebepleridir. Spordan uzaklaşmalarına neden olmakta ve katılımlarını zorlaştırmaktadır. Ancak engelli bireylerin toplumsallaşabilmesi noktasında ortak alanlarda vakit geçirebilme gereksinimleri vardır. Bu bağlamda başta spor tesisleri olmak üzere tüm ortak alanların engelli bireylere göre tasarlanması, mevcut personellerin ve toplumun diğer üyelerinin engelli bireyler noktasında bilinçlendirilmesi ve spora katılım noktasında profesyonel anlamda desteklenmesi ve rehberlik hizmeti sağlanması gerekmektedir. Öztürk (2019) öğrencilerin fiziksel aktivitelere katılım engellerini belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırma kapsamında engellerin aşılabilmesi için mevcut alanların sayısının artırılmasını, öğrencilerin bu konuda bilinçlendirilmesini, mevcut alanların ücret politikalarının öğrencilere uygun olacak biçimde tasarlanmasını önermektedir. Pepe ve Türkay (2017) gençlerin spora katılımını engelleyen faktörlerin incelenmesi amacı ile yapmış olduğu araştırma kapsamında toplumun her kesiminden bireyin ayrım gözetmeksizin eşit bir şekilde spor yapabilmesi için bir devlet politikası olarak projelerin yapılmasını önermektedir. Günel (2018) spora katılım engellerinin belirlenmesi amacı ile yapmış olduğu araştırma kapsamında spor tesislerinin yapım aşamasında iyi planlanmasını, yerel yönetimlerin spora katılım konusunda ulaşım desteği ve ekonomik destek vermesini, farklı sportif kurslar açmasını, araç gereç desteği sağlamasını önermektedir. Kaya (2016) sportif rekreasyon alanlarının engelli bireylere uygunluk düzeyinin belirlenmesini konu alan araştırma kapsamında tüm fiziksel çevre koşullarının engelli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmasını önermektedir. Davutoğlu (2016) sosyal yapıların engelli bireylere yönelik tasarım prensiplerini konu alan araştırma kapsamında tüm dünyada engelli bireylere yönelik tasarlanan sosyal alanların daha çok katılımcıya ulaşabilmesi için tasarlanması aşamasında engelli bireylerin gereksinimlerinin göz önünde bulundurulmasını önermektedir. Tekin (2019) engelli üniversite öğrencilerinin eğitime dair sorunlarını belirlemek amacı ile yapmış olduğu araştırma kapsamında engelli bireylerin erişiminin kolaylaştırılabilmesi için engelli dostu binaların yapılmasını, engelli bireylerin gereksinimlerine cevap verebilecek personel donanımının sağlanmasını, engelli bireylerin sorunlarını anlayabilmek noktasında ise düzenli olarak bilgilendirme çalışmalarının yapılmasını önermektedir. True ve Türel (2013) yapıları çevrenin engelli bireyler açısından kullanılabilirliğini konu alan araştırma kapsamında engelli bireylerin dış mekanlara rahatlıkla erişim sağlayabilmeleri için gerekli düzenlemelerin ayrıca kolaylaştırıcı revizyonların yapılmasını önermektedir. Tüm bu önerilerden yola çıkılarak engelli bireylerde spora katılımın artırılması noktasında en önemli katkının mevcut engellerin

ortadan kaldırılması olabileceği söylenebilmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran sosyal, duygusal, çevresel ve ekonomik etmenlerin giderilmesine yönelik çalışmalara hız kazandırılması ayrıca engelli bireylere spora katılım konusunda profesyonel destek hizmeti sağlanması önerilmektedir.

Nicel sonuçlar;

- Araştırmanın nicel bulguları doğrultusunda; görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli bireylerin spora katılımında duyuşsal kaçınma, çevresel zorlanma ve farkındalık noktasında cinsiyet, engel türü, medeni durum, engel durumu, iş durumu, özel eğitim alma durumu ve daha önce spor yapma durumuna göre farklı düzeylerde zorlandıkları saptanmıştır.
- Spora katılımında duyuşsal kaçınmada görme engelli bireylerin zorlanma düzeyinin bedensel ve işitme engelli bireylere göre daha yüksek olduğu, farkındalık noktasında ise görme engelli ve işitme engelli bireylerin zorlanma düzeylerinin bedensel engelli bireylere göre daha yüksek olduğu, son olarak çevresel zorlanma noktasında görme engelli bireylerin zorlanma düzeylerinin bedensel engelli bireylere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkılarak spora katılımında duyuşsal kaçınma ve çevresel zorlanma noktasında görme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları, farkındalık noktasında ise yine görme engelli bireylerin ve işitme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları görülmektedir. Bu doğrultuda; spora katılımında en fazla zorlanan engel türünün görme engeli olduğu, en fazla zorlanmayı da görme engelli bireylerin yaşadıkları söylenebilmektedir.
- Spora katılımında duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanmada cinsiyete göre farklılık olduğu bu bağlamda kadın katılımcıların zorlanma düzeyinin erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkılarak; spora katılımında duyuşsal kaçınma, çevresel zorlanma ve farkındalık noktasında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir.
- Spora katılımında farkındalık ve çevresel zorlanmada katılımcıların medeni durumlarına göre bir farklılık olmadığı, duyuşsal kaçınma noktasında ise evli katılımcıların zorlanma düzeylerinin bekar katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkılarak; spora katılımında duyuşsal kaçınma noktasında evli katılımcıların, bekar katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir.

- Spora katılımda duyuşsal kaçınmada katılımcıların engel durumlarına göre bir farklılık tespit edilmezken, farkındalık ve çevresel zorlanma noktasında sonradan engel durumu olan katılımcıların zorlanma düzeylerinin doğuştan engel durumu olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkılarak; sonradan engel durumu olan katılımcıların, doğuştan engeli olan katılımcılara göre spora katılımda farkındalık ve çevresel zorlanmada daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir.
- Spora katılımda duyuşsal kaçınma ve farkındalıkta katılımcıların iş durumuna göre farklılık olmadığı, çevresel zorlanmada çalışmayan katılımcıların zorlanma düzeylerinin çalışan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkılarak; spora katılımda çevresel zorlanma noktasında çalışmayan katılımcıların, çalışan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir.
- Spora katılımda duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanmada katılımcıların özel eğitim alma durumlarına göre farklılık olduğu, özel eğitim almayan katılımcıların zorlanma düzeylerinin, özel eğitim alan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buradan yola çıkılarak; spora katılımda duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma noktasında özel eğitim almayan katılımcıların özel eğitim alan katılımcılara göre spora katılımda daha çok zorlandıkları söylenebilmektedir.
- Spora katılımda duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanmada katılımcıların spor yapma durumlarına göre farklılık olduğu, spor yapmayan katılımcıların zorlanma düzeylerinin spor yapan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkılarak; spora katılımda duyuşsal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorlanma noktasında daha önce spor yapmamış katılımcıların daha önce spor yapmış katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir.
- Araştırma sonucunda; görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli bireylerin spora katılımda farklı noktalarda zorluk yaşadıkları ancak en fazla zorlanan engel türünün görme engeli olduğu bunun yanı sıra; spora katılımda kadın katılımcıların erkek katılımcılara, özel eğitim almayan katılımcıların özel eğitim alan katılımcılara göre, daha önce spor yapmayan katılımcıların daha önce spor yapan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir. Bunların yanı sıra;

spora katılımı duyuşsal kaçınma noktasında evli katılımcıların bekar katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları, spora katılımı farkındalık ve çevresel zorlanma noktasında, sonradan engeli olan katılımcıların doğuştan engeli olan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları ve son olarak spora katılımı çevresel zorlanma noktasında, çalışmayan katılımcıların çalışan katılımcılara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilmektedir.

Nitel sonuçlar;

- Araştırmanın nitel bulguları doğrultusunda; engelli bireylerinin büyük çoğunluğunun duygusal, ekonomik, çevresel ve sosyal pek çok nedenden kaynaklı olarak spora katılımı zorlandıkları ve bu sorunlara yönelik farklı çözüm önerilerinin olduğu, ancak spora katılımı duygusal, ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan zorluk yaşamayan ya da yaşadıkları zorlukların kendi imkanları ile üstesinden gelen katılımcıların da olduğu söylenebilmektedir.
- Engelli bireylerin spora katılımı diğer bireylerden kaynaklanan dış faktörler ve kendilerinden kaynaklı iç faktörler nedeni ile duygusal açıdan zorlandıkları görölmektedir. Duygusal zorlanmaya sebep olan dış faktörlerin; kendilerine yönelik olumsuz davranış ve yaklaşım, ayrımcılık ve dışlamaya maruz kalmak başarılarının sömürölmesi, kendilerine ilgisiz davranılması ve kendileri ile ilgili konularda yetkili personelin sorumluluk almaktan kaçınması olduğu görölürken, iç faktörlerin ise duygularını yönetememek, motivasyon eksikliği, özgüven eksikliği ve odaklanma sorunu yaşamak olduğu görölmektedir.
- Engelli bireylerin spora katılımı ulaşım ücreti sorunu, maddi yetersizlik spor için gerekli araç gereç eksikliği ve kurs ücreti sebebi ile ekonomik açıdan zorlandıkları görölürken, ekonomik açıdan zorluk yaşamayan katılımcıların ise gelir düzeyinin iyi seviyede olması, rehabilitasyon merkezi ve federasyondan ek destek almaları ayrıca gittikleri kursun ücretsiz olması nedeni ile zorlanmadıkları görölmektedir.
- Engelli bireylerin spora katılımı hava şartları, yüksek kaldırımlar, rampalar, toplu taşıma araçları gibi çevresel nedenlerden kaynaklı olarak ulaşımında farklı sorunlar yaşadıkları, tesis bünyesinde ise tutamak olmaması, asansörlerin kullanılmayacak durumda olması, antrenman ortamının kendilerine göre uyarlanmış araç gereç bakımından yetersiz olması gibi nedenlerden fiziki sorunlar yaşadıkları

görülmektedir. Çevresel açıdan zorluk yaşamayan katılımcıların gitmiş oldukları tesisin imkanlarının, ulaşım şartlarının iyi olması ve ulaşım desteği almaları ya da kendi imkanları üstesinden gelebilmelerinden kaynaklı olarak çevresel açıdan zorlanmadıkları görülmektedir.

- Engelli bireylerin spora katılımında sosyal açıdan dışlanmaları ve kendileri için özel organizasyonların yapılmaması nedeni ile sosyal açıdan zorlandıkları görülürken, sosyal açıdan zorlanmayan katılımcıların antrenör, arkadaş ve toplumda yer alan diğer bireyler ile iyi iletişim kurmalarından kaynaklı olarak sosyal açıdan zorlanmadıkları kendilerini iyi hissettikleri görülmektedir.
- Engelli bireylerin spora katılımında karşılaştıkları zorluklara dair çözüm önerileri; eğitimci, antrenör ve ailelerin engelli bireyler konusunda bilinçlendirilmesi ve bu bağlamda farkındalık eğitimlerinin yapılması, mevcut tesisleri yeterince kullanamamaları nedeni ile kendileri için ayrı tesisler tasarlanması ya da mevcut tesis programlarında kendileri için ek zaman ve mekan tahsis edilmesi, bu anlamda ilgili personeller tarafından farklı bahaneler ile engellenmemek adına sıklıkla denetimlerin yapılması ve tesis kullanımı açısından kendilerine öncelik verilmesi ayrıca spora katılım konusunda ekonomik destek ve ulaşım desteği verilmesi, son olarak spora katılımında karşılaştıkları sorunların yetkili merciiler tarafından dinlenerek çözüm önerileri getirilmesi ve ayrıca spora katılım sürecinde profesyonel destek hizmeti sağlanmasıdır.

Sonuç olarak;

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda; görme engelli, işitme engelli ve bedensel engelli bireylerin spora katılımında duyuşsal kaçınma, çevresel zorlanma ve farkındalık noktasında cinsiyet, engel türü, medeni durum, engel durumu, iş durumu, özel eğitim alma durumu ve daha önce spor yapma durumuna göre farklı düzeylerde zorlandıkları saptanmış, engelli bireylerin spora katılımında zorlanmalarının duygusal, ekonomik, çevresel ve sosyal farklı nedenden kaynaklandığı belirlenmiştir. Spora katılımında duyuşsal kaçınma ve çevresel zorlanma noktasında görme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları, farkındalık noktasında ise yine görme engelli bireylerin ve işitme engelli bireylerin daha fazla zorlandıkları bu doğrultuda; spora katılımında en fazla zorlanan engel türünün görme engeli olduğu, en fazla zorlanmayı da görme engelli bireylerin yaşadıkları tespit edilmiştir.

Engelli bireyleri spora katılımda duygusal açıdan zorlayan nedenlerin daha çok toplumda yer alan diğer bireylerin farklı bakışları, önyargıları, olumsuz yaklaşımları, ötekileştirilmeleri, dışlanmaları, ilgisizliğe maruz kalmaları gibi toplumsal, başarısızlığı kaldıramamak, fazla stres, özgüven ve odaklanma eksikliği yaşamak gibi bireysel etmenler olduğu ve bu nedenle spor yapmaktan kaçındıkları belirlenmiştir. Engelli bireylerin spora katılımda ekonomik açıdan zorlayan nedenlerin ise daha çok; kursların ücretli olması, ulaşımın ücretli olması, spor için gerekli araç ve gereç maliyeti, spora ayıracak ek bir bütçelerinin olmaması, maddi imkanlardaki yetersizlikler olduğu belirlenmiştir. Engelli bireylerin spora katılımda çevresel açıdan zorlayan nedenlerin daha çok; kaldırımlara park eden araçlar, kendilerini almak istemeyen toplu taşıma araçları, toplu taşıma araçlarına inmek ve binmekte zorlanmak, tesis içerisinde asansör, tuvalet, soyunma odası gibi ortak alanlara dair yetersizlikler, kendilerine göre uyarlanmış araç ve gereç eksiklikleri, yüksek kaldırımlar, tümsekler olduğu belirlenmiştir. Engelli bireyleri sosyal açıdan zorlayan nedenlerin daha çok; toplumda yer alan diğer bireylerin farklı bakışları, istenmemek, küçümsenmek, önyargılı yaklaşım, dışlanmak ve farklı bahaneler ile uzaklaştırılmak olduğu belirlenmiştir. Buradan yola çıkılarak; engelli bireylerin farklı pek çok nedenden kaynaklı olarak spora katılımda zorlandıkları ve hatta karşılaştıkları bu zorluklar nedeni ile spor yapmaktan kaçındıkları ve bu nedenle spordan uzaklaştıkları söylenebilmektedir.

5.2. Öneriler

- Engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları zorlukların çözümü noktasında; antrenör, veli ve kendilerine yakın olan tüm bireylerin farkındalığının arttırılmasını, kendileri için özel ayrı bir spor tesisi veya özel zaman ayrılmasını, spora katılım için ekonomik destek ve ulaşım desteği sağlanmasını, spora katılımda karşılaştıkları sorunlara dair rehberlik yapılmasını, ayrıca psikolojik destek sağlanmasını, tesis kullanım izinleri ve kendilerine yönelik yaklaşımları hususunda ilgili personellerin sıklıkla denetlenmesini önerdikleri görülmektedir. Araştırma ve konuya dair öneriler ise şunlardır;
- Spor engelli bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim alanlarına büyük ölçüde katkı sağlayan bir olgudur. Bu bağlamda öncelikle engelli bireyler ve spora yönelik yapılan akademik çalışmaların sayısının arttırılması,

- Engelli bireyler için bu denli faydaları olan spora katılımı zorlaştıran, engel olan tüm faktörlerin tespit edilmesi ve giderilebilmesi için il bazında daha spesifik çalışmaların yapılması,
- Engelli bireylere yönelik güncel nüfus sayısının ve engelli bireylerin toplam nüfusa oranının ayrıca mevcut istihdam durumu, eğitim durumu ve sağlık durumlarının tespit edilmesi,
- Engelli bireyleri spor yapmaya teşvik ve motive edebilecek sportif organizasyonların, proje ve uygulamaların sayısının artırılması,
- Engelli bireylerin spor konusunda mevcut olanaklarının farkındalığının artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, engelli bireylere hangi branşları nasıl yapabilecekleri, yaşadıkları yerdeki sportif olanakları vb. konularda gerekli bilgilendirilmelerin yapılması,
- Engelli bireylerin spora katılımı olumsuz etkileyen ayrımcılık, küçümseme, ötekileştirme gibi olumsuz davranışlarının önlenmesi için toplumun seminer, panel vb., çeşitli farkındalık çalışmaları yolu ile bilinçlendirilmesi,
- Engelli bireylerin toplumsal kabulünü kolaylaştıran farkındalık eğitimlerinin erken yaşlarda vermeye başlanması,
- Engelli bireylerin spora katılımlarını zorlaştıran kısıtlayan çevresel faktörlerin tespit edilmesi ve giderilmesi, bu bağlamda rampalar kaldırımlar, uyarı levhaları, asansörler, toplu taşıma araçları vb. tüm kısıtlayıcı faktörlerin engelli bireylere kolaylık oluşturacak şekilde düzenlenmesi,
- Tesislerin, spor salonlarının engelli bireyler tarafından kullanılabilme olanağının mevcut personellerin inisiyatifine bırakılmaması ve bu durumun önlenmesi için sıklıkla denetimlerin yapılması,
- Engelli bireylerin spora katılımında ne gibi sorunlar ile karşılaştıklarının, konuya dair görüş ve önerilerinin, beklentilerinin resmi kanallar aracılığı ile dinlenmesi aldıkları hizmete dair memnuniyet durumlarının belirli periyotlarda takip edilmesi,
- Spor hizmeti veren her kurumda engelli bireyler ile çalışabilecek bu konuda donanımlı bir spor uzmanının yer alması,

- Engelli bireylere yönelik başta özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri olmak üzere tüm kurumlarda onları spora teşvik edebilecek uygulamalara yer verilmesi,
- Engelli bireyler ve spor konusunda farkındalık çalışmaları bağlamında sosyal medya ve kitle iletişim araçlarından faydalanılması,
- Engelli bireylere spor ekipmanlarının sağlanması konusunda destek olunması,
- Engelli bireylerin spora katılımı noktasında öncelikle ailelerin bilinçlendirilmesi ve beraberinde aileler ile işbirliği yapılması,
- Mevcut literatürde yer alan araştırmaların sonuçları göz önünde bulundurularak engelli bireylerin spora katılımına dair yeni stratejilerin geliştirilmesi,
- Engelli bireylerin spor yapabilmesi için neler gerekmektedir? Neler yapılabilir? Mevcut sorunları nelerdir? Nasıl çözülebilir? başlıklı çalıştayların yapılması,
- Engelli bireyler ve spor konusunda özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri başta olmak üzere tüm kuruluşlar, gençlik spor merkezleri ve il müdürlükleri ile işbirliği yapılması,
- Engelli bireylerin spora katılımı noktasında psikolojik açıdan ve tıbbi açıdan desteklenmesi,
- Spora katılımları konusunda profesyonel desteğin sağlanması ve bu konuda bilgi alabilecekleri platformların oluşturulması,
- Spora katılım konusunda yönlendirilmeleri ayrıca süreç içerisinde takip edilmeleri ve gelişimlerinin takip altına alınması,
- Yine spora katılımda karşılaştıkları sorunların dinlenmesi ve kayıt altına alınması, nasıl çözebileceklerine dair öneriler verilmesi ve bu noktada işbirliğine gidilmesi,
- Engelli bireylerin talepleri doğrultusunda spora katılımda teknik destek, ulaşım desteği, araç gereç desteği sağlanması,
- Son olarak; engelli bireylerin yer aldığı tüm kurum ve kuruluşlarda engelli bireyler ve spora katılım konusunda bilgiler içeren seminerlerin yapılması önerilmektedir.
- Sonraki araştırmalara dair ise; daha geniş katılımcı grubu ile yapılacak yeni araştırmaların planlanması, engelli bireyler ve spora katılımlarını kısıtlayan faktörlerin derinlemesine analiz edilmesi,

- Sonraki araştırmalarda engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları zorlukların tespitine yönelik doğrudan gözlemlerin yapılması,
- Engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları zorlukların onları duygusal ve sosyal açıdan nasıl etkilediğine dair araştırmalar yapılarak sonuçlarının ortaya konması,
- Araştırmanın daha kapsamlı olabilmesi için tüm il, ile, köy ve büyükşehirlerden katılımcı grupları ile çalışılması,
- Yapılacak yeni araştırmalarda engelli bireylerin spora katılımda karşılaştıkları zorlukların neler olduğunu kendilerinden dinlemenin yanı sıra farklı bakış açılarını değerlendirebilmek adına aile ve antrenör gibi engelli bireylere yakın olan ve onları gözlemleyen katılımcılardan da dinlenmesi önerilmektedir.
- Araştırmada yer alan katılımcıların nerileri incelendiğinde ise; spora katılım bağlamında engelli bireylerin sorunlarını anlatmak istedikleri, görüş ve önerilerini resm kurumlara iletebilmek istedikleri görülmektedir.
- Engelli katılımcılar; spora katılımda ulaşım desteği, ekonomik ve psikolojik destek sağlanması gerektiğini, yerel yönetimler, gençlik spor il müdürlükleri ile işbirliği sağlanması gerektiğini düşünmektedir.
- Engelli bireyler spora katılımda bilgiye erişim noktasında sorun yaşadıklarını mevcut olanaklarının farkında olamadıklarını bu nedenle bilgilendirme çalışmalarının yapılmasını önermektedir.
- Yine engelli bireyler toplumun kendilerine yönelik bakış açısını geliştirebilmesi için normal gelişim gösteren bireylere de farkındalık eğitimi verilmesini önermektedir.
- Spora katılım noktasında engelli bireyler ile sözel iletişimin önemi yadsınamaz. Bu nedenle engelli bireylere yönelik sportif faaliyetlerde; güçlü bir iletişim, pozitif ve önyargısız yaklaşım öncelikli amacımız olmalıdır.
- Ayrıca engelli bireylerin spora katılımlarını arttırabilme noktasında çok amaçlı salonların, oyun sahalarının, parkların bireylerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak seçilmesi bu doğrultuda gerekli düzenlemelerin yapılarak bu doğrultuda yönlendirilmeleri gerektiği,

- Engelli bireylerin spora katılımını artırma noktasında kısıtlayıcı etmenlerin kaldırılmasının yanı sıra ortamın onlar için ilgi çekici ve ergonomik hale getirilmesi ayrıca ısı, ışık, havalandırma ve güvenlik bakımından kontrolünün sağlanması gerektiği,
- Renkli işaretlerden, büyük puntolu yazılardan faydalanılması, ortamın dikkat dağıtan gereksiz kalabalıktan arındırılması gerektiği, olumsuz deneyimler yaşayarak spordan kaçınmalarını önleyebilmek adına güvenlik önlemlerinin alınması gerektiği unutulmamalıdır.
- Son olarak; engelli bireylerde sporun bir amaç değil, gelişimlerini büyük ölçüde destekleyen, yaşama sevincini ve yaşam kalitesini arttıran ve haz veren önemli bir araçtır, bu nedenle hedef kitlesi engelli bireyler olan sportif aktivitelerin tümünde öncelikli amaç başarı sağlamak değil onların mutluluğu olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açak, M. & Kaya, O. (2015). Engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-11.
- Açıkgöz, S. (2009). *İlköğretim okullarında öğrenim gören bedensel engelli öğrencilerin resimlerinin sanatsal gelişim aşamaları yönünden incelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Özel Eğitim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Adams, J. W. & Rohring, P. S. (2004). *Handbook to service the deaf and hard of hearing: Abridge to accessibility*. Netherlands: Elsevier.
- Aitchison, B., Rushton, A.B., Martin, P., Barr, M., Soundy, A. & Heneghan, N.R. (2021). The experiences and perceived health benefits of individuals with a disability participating in sport: A systematic review and narrative synthesis. *Disability and Health Journal*, 3(2), 26-36.
- Akarsu, S. (2019). *Açık alanlarda hareket engelli kullanıcılar için standartların değerlendirilmesi: İstanbul - çırpıcı millet bahçesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Akçamete, G., Büyükkarakaya, H. S., Bayraklı, H. & Sardohan-Yıldırım, E. (2012). Eğitim politikalarının yansımaları: Genel ve özel eğitim. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 11(22), 191-208.

- Akdura, E. (2007). *Bedensel engelli basketbol tekerlekli sandalye liglerinde aktif spor yapan basketbolcuların toplumsal yaşama uyumlarında sporun etkisinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Aktürk, Ü. (2012). *Engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Alexandris, K. & Carroll, B., (1997). Demographic differences in the perception of constraints on recreational sport participation results from a study in Greece. *Leisure Studies* 16, 107, 125.
- Alpar, R. (2001). *Spor bilimlerinde uygulamalı istatistik*. Ankara: Nobel.
- Altay, N. (2018). Özel gereksinimi olan çocukların bakımında hemşirenin rol ve işlevleri, *Türkiye Klinikleri*, 4(1), 30-37.
- Altınışik, Ü., İlhan, E. L. & Kurtipek, S. (2021). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: spor yöneticisi adayları üzerine bir araştırma. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16 (2), 79-90.
- Altun, B. (2010). *Bedensel engellilerin sportif aktivitelere katılımının yaşam kalitesi üzerine etkisinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Altunay, B. (2014). Görme yetersizliğinin psikomotor gelişim ile bağımsız hareket üzerindeki etkileri ve destekleyici programlar. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 2(3), 165-175.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. Washington DC: American Psychiatric.
- American Psychological Association (APA), (2013). *Autism Spectrum Disorder*, https://www.psychiatry.org/File%20Library/Psychiatrists/Practice/DSM/APA_DS_M-5-Autism-Spectrum-Disorder.pdf, sayfasından erişilmiştir.
- Anderson, D., Bedini, L.A. & Moreland, L. (2005). Getting all girls into the game: Physically active recreation for girls with disabilities. *Journal of Park and Recreation Administration* Winter, 23(4), 78- 103.

- Apkon, S. (2004). Pediatric limb deficiencies. *The Children's Hospital Physical Medicine and Rehabilitation*, 8 (1).
- Aracı, H. (2006). *Öğretmen ve öğrenciler için okullarda beden eğitimi*. (Geliştirilmiş 6. Baskı). Ankara: Nobel.
- Aral, N. (2000). *Okulöncesi Eğitimi* 1. (Birinci Basım). İstanbul: YA-PA.
- Ardahan, F., Turgut, T. & Kaplan Kalkan, A. (2016). *Her yönüyle rekreasyon*. Ankara: Delta.
- Argan, M., Gürbüz, B., Koçak, F. & Atıcı, M. (2021). Engelli sporcuların objektifinden spor deneyimini görmek: engelleyici faktörlerin sosyo-ekolojik model perspektifinden analizi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 32 (2), 75-97.
- Arslan, E. & İnce, G. (2015). 12 haftalık egzersiz programının atipik otizmlili çocukların kaba motor beceri düzeylerine etkisi. *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1, 51-62.
- Arslan, M. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin rekreasyonel faaliyetlere katılımlarını engelleyen faktörlerin belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Arslan, Y., Şahin, H. M., Gülnar, U. & Şahbudak, M. (2014). Görme engellilerin toplumsal hayatta yaşadıkları zorluklar (Batman merkez örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-14.
- Aslan, C. (2016). *Görme engellileri tanıma ve sınıflandırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.
- Aslanoğlu, M. (2004), *Otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile içi ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Atalay, A. (1998). *Spor sosyolojisi*. İstanbul: Alkım.
- Atasavun, U. S. & Akı, E. (2009). Görme engelli çocukların mobilite düzeylerinin incelenmesi: Pilot çalışma. *Fizyoterapi Rehabilitasyon Dergisi*, 20(3), 201-206.

- Atasoy, T. (2020). *Elit seviyede spor yapan ve yapmayan bedensel engelli bireylerin benlik saygısı ile sosyal görünüş kaygılarının yaşam doyum düzeylerine etkisinin karşılaştırılması*, Doktora Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Atay, M. (1995). *Engelli bireylerin benlik gelişiminde spor etkinliklerinin önemi. Antalya uluslararası engellilerde spor sempozyumu bildiri kitabı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Atıcı, İ. (2007). *Fiziksel engelliler ve kentsel mekânın kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayan, S. & Ergin, M. (2017). Özel gereksinimli bireylerin fiziksel aktivite programlarına katılımlarını engelleyen faktörlerin incelenmesi. *Turkish Studies*, 12(25). 150-167.
- Aydoğan, Y., Aral, N., (2007), Ankara üniversitesi ev ekonomisi yüksekokulu öğrencilerinin boş zamanlarını değerlendirme durumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 125-136.
- Babadağı, Z., Usta, M.B. & Karabekiroğlu, K., 2017. Asperger bozukluğunda okul reddi: Olgu serisi ve literatürün gözden geçirilmesi. *Journal of Anatolian Medical Research*, 2(1), 9-21.
- Baltacı, G. & Düzgün, İ. (2008). *Adolesan ve egzersiz*, Ankara: Sağlık Bakanlığı
- Barkın, E. (2016). *Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel fiziksel aktivitelere katılım engellerinin incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Başaran, Ş.E. (1996). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Yargıç.
- Başkonak, M. (2019). Türkiye’de işitme engellilerin din eğitimi. Ankara: Eğitim.
- Batu, S., İftar-Kırcaali, G.(2006). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök.
- Baykan, Z. (2000). Özürlülük, engellilik, sakatlık nedenleri ve korunma. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*.9(9), 15-7
- Bayrakdar, U., Çuhadar, C. (2015). İşitme engelliler okullarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretim amaçlı kullanımının incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 172-191.

- Beacom, A. & Golder, G. (2015). Developing Disability Sport: The case for a critical pedagogy. *Journal of Sport for Development*. 3(5),1-18.
- Bernad-Ripoll, S. (2007). Using a self-as-model video combined with social stories to help a child with Asperger Syndrome understand emotions. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*,22(2),100-106.
- Bernard, H. R. (2011). *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. New York: Rowman Altamira.
- Beşer, E., Atasoylu, G., Akgör, Ş, Ergin, F. & Çullu, E. (2006). *Aydın il merkezinde özürlülük prevelansı, etiyolojisi ve sosyal boyutu*. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 5(4); 267-275.
- Biering-Sørensen, F. & Hjeltne, N. (2003). Disabled individuals and exercise. Textbook of Sports Medicine: *Basic Science and Clinical Aspects of Sports Injury and Physical Activity*, 373-394.
- Bilgin, K. U., (2000) Özürlülerin çalışma hayatındaki sorunları ve çözüm önerileri. *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 5(4), 21- 38.
- Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., Segal, Z. V., Abbey, S., Speca, M. & lting, D. & Devins, G. (2004). Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical psychology: Science and Practice*, 11(3), 230-241.
- Blauwet, C., & Willick, S. E. (2012). The paralympic movement: Using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *PM&R*, 4(11), 851-856.
- Blinde, E. M. & McCallister, S. G. (1999). Women, disability, and sport and physical fitness activity: The intersection of gender and disability dynamics. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 70(3), 303-312.
- Bozkurt, T. M., Demir, G. T. & Dursun, M. (2019). Bedensel, işitme ve görme engelli sporcuların spora katılım motivasyonlarının incelenmesi. *Examination Of Motivations Of Physically, Hearing And Visually Impaired Athletes. The Journal*, 12(67), 45-62.

- Bragaru, M., Wilgen, C. P. V., Geertzen, J. H. B., Suzette, G. J. B. R., Pieter, U., Dijkstra, P.U., Burton, D. & Raedeke, T. (2008). *Sport psychology for coaches*. (1st. Edition). New York: Human.
- Brouwer, J. & Ludeke, W. (1997). *Felsefi açıdan engellilerde spor. Antalya uluslararası engellilerde spor sempozyumu bildiri kitabı*. Ankara: T.C. Başbakanlık GSGM Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Burcu, E. (2007). *Türkiye 'de özürlü birey olma: temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cavkaytar, A. & Diken, İ. H. (2005). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Kök.
- Cavkaytar, A. & Diken, İ. H. (2006). *Özel eğitime giriş*. (2. Baskı). Ankara: Kök.
- Cavkaytar, A. & Diken, İ. H. (2007). *Özel eğitime giriş*. (3. Baskı). Kök.
- Cheng, M. M., & Udry, J. R. (2002). Sexual behaviors of physically disabled adolescents in the United States. *Journal of Adolescent Health*, 31(1), 48-58.
- Chinn, D. J., White, M., Howel, D., Harland, J. & Drinkwater, C. K. (2006). Factors associated with non- participation in a physical activity promotion trial. *Public Health*, 120(4), 309-319
- Civan, A., Özdemir, İ., Taş, İ. & Çelik, A. (2012). Bedensel engelli ve engelli olmayan tenis sporcularının durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 83- 87.
- Cooper, R. A. & Quatrano, L. A. (1999). Research on physical activity and health among people with disabilities: a consensus statement. *Journal of Rehabilitation Research & Development*, 36(2).
- Coşkun, Y. & Akkaş, G. 2009. Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 10(1), 213–227.
- Crawford, D. W. & Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*, 9(2), 119-127.

- Crawford, J.L. & Stodolska, M. (2008). Constraints experienced by elite athletes with disabilities in Kenya, with implications for the development of a new hierarchical model of constraints at the societal level. *Journal of Leisure Research*, 40(1), 128-155.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (Çev: Y. Dede, & S. B. Demir). Ankara: Anı.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. London: Sage.
- Cumurcu, B.E., Karlıdağ, R. & Almış, B.H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik , psikiyatride güncel yaklaşımlar. *Current Approaches in Psychiatry* 4(1), 84-98.
- Çağdaş, A. (2000). *Okulöncesi eğitimde sosyal gelişimi ölçmede gözlem formları*, Selçuk üniversitesi anaokulu/anasınıfı öğretmen el kitabı. İstanbul: YA-PA
- Çakır, Ö. K. (2009). *Spor fizyolojisi ve klinik açılları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Fizyolojisi.
- Çakır, Ö. Ay, E., Küçük, H. & Ayas, İ. (2019). Engellilerin çalışmasına yönelik tutumların tespiti, TAEM Uluslararası Sosyal Politikalar Kongresi, Ankara, 213- 225.
- Çelik, A., Şahin, M. (2013). Spor ve çocuk gelişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies. International Journal of Social* 6(1), 467-478.
- Çevik, O. & Kabasakal, K. (2013). Spor etkinliklerinin, engelli bireylerin toplumsal uyumuna ve sporla sosyalleşmelerine etkisinin incelenmesi *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*. 3(2), 74-83.
- Çıkılı, Y. & Karaca A.M. (2017). Yükseköğretime devam eden otizmlili bireylerin ve ailelerinin yaşadığı problemler ve beklentilerinin belirlenmesi, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(12):59-74.
- Çınar, N. (2010). *Üniversite kampüslerindeki peyzaj erişilebilirliğinin engelliler açısından irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çınarlı, S. & Ersöz, G. (2010). Engellilere yönelik spor hizmetlerinin gelişimi açısından sponsorluk ve vergisel düzenlemelere ilişkin öneriler. *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(12), 141-156.
- Çiftçi, C. (2001). *12-16 Yaş eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve spor derslerinin bazı motorik özelliklere etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çoban Esen, E. (2003). *Tıbbi-eğitsel yaklaşımla zihinsel engel okyanusun kıyısı*. Ankara: Nobel.
- Dalaman, O. (2010). *İlköğretim birinci kademedede beden eğitimi dersi öğretim programı kazanımlarının gerçekleşme durumuna ilişkin öğretmen görüşleri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DDK. (2009). *Türkiye’de sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanındaki yasal ve kurumsal yapının incelenmesi*, Aile, Çocuk, Özürlü, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Raporu Ankara.
- Davutoğlu, H. (2016). *Sosyal yapılarda engellilere yönelik tasarım prensipleri ve örnek proje üzerinden incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Demir, G. T. & İlhan, E. L. (2019). Spora katılım motivasyonu: görme engelli sporcular üzerine bir araştırma [Motivation for participation in sports: A research on the visually impaired athletes]. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 157-170.
- Demir, H., Barsbuğa, Y. & Küçükbezirci, E. (2011). Engelli sporcuların spora başlama eğilimini belirleyen faktörlerin araştırılması. *SÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*. 4 (13), 42-75.
- Demir, S. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna giden 36-60 aylık çocukların bilişsel gelişim özellikleri açısından karşılaştırılması (Kütahya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine And Primary Care*, 7(3), 58-64.

- Demirci, M. E. (2005). *Homeros'ta Aşık Veysel'e tarihte ve toplum yaşamında körler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Demirel, M. & Harmandar, D. (2009). Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel etkinliklere katılımlarında engel oluşturabilecek faktörlerin belirlenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 839-846.
- Deniz, B. (2020). *Engelli hakları ve ayrımcılık yasağı*. Ankara: Seçkin.
- Deniz, M. E. (2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Di Russo, F., Bultrini, A., Brunelli, S., Delussu, A. S., Polidori, L., Taddei, F. & Spinelli, D. (2010). *Benefits of sports participation for executive function in disabled athletes. Journal of Neurotrauma*, 27(12), 2309-2319.
- Doğan, O. (2005). *Spor psikolojisi*. Adana: Nobel.
- Doğangün, B. (2008). *Özel eğitim gerektiren psikiyatrik durumlar. Cerrahpaşa tıp fakültesi sürekli tıp eğitimi etkinlikleri*. 57, Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar, Sempozyum Dizisi No:62, İstanbul, 157-164.
- Doğduay, G. (2013). *Engelli bireye sahip ebeveynlerde sporun yaşam kalitesine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Domjan, M. (2015). *The principles of learning and behavior*. USA: Wadsworth.
- Dökmen, Ü. (2000). *Yarına kim kalacak: Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak, gelişmek, uzlaşmak*. İstanbul: Sistem.
- Duman, S., Baştuğ, G., Taşgın, Ö. & Akandere, M. (2011). Bedensel engelli sporcularda kendine güven duygusu ile yaşam doyumu düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 8(1), 1364-1373.
- Dunn, H.G. (2001). Importance of rett syndrome in child neurology review article. *Brain Dev*, 23, 38-43.
- Dursin, A. (2013). *Hacettepe üniversitesi Beytepe yerleşkesi için görme engellilere yönelik bilgilendirme tasarımı*. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Durstine, J. L., Painter, P., Franklin, B. A., Morgan, D., Pitetti, K. H. & Roberts, S. O. (2000). Physical activity for the chronically ill and disabled. *Sports Medicine*, 30(3), 207-219.

- Durualp, E. Y. & Aral, N. T. D. (2009). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elieyioğlu S. (2014) *10-15 yaş işitme engelli öğrencilerde sportif eğitsel oyunların fiziksel gelişimlerine etkisinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Elsman, E.B.M., Bartholomeus, G.H.M., Antoinette, R. M. (2019). Quality Of Life And Participation Of Young Adults With A Visual Impairment Aged 18–25 Years: Comparison With Population Norms, *Acta Ophthalmologica*, 97(2), 165-172.
- Emamvirdi, R., Hosseinzadeh, Asl N. R., İlhan, E. L. & Çolakoğlu, F. F. (2020). Bedensel engelli sporcularda psikolojik esneklik ve spora katılım motivasyonu. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 271-281
- Ergin, M. (2021). Paralimpik sporcuların spor yaparken karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 189-202.
- Ergun, N. (2011). *Bedensel engellilerde sportif aktiviteler ve klasifikasyon*. I. Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitim ve Spor Kongresi, Konya, 12-16.
- Ergül, K., (2008), *Üniversite gençliğinin sportif rekreasyon etkinliklerine yönelik ilgileri ve katılma düzeylerinin belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Ergül, M.A, Tınaz, C. & Ertaç M. (2016). The analysis of the factors influencing sport awareness level of secondary education students: case of tennis. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 27(2):69–83.
- Eroğlu, Y. (2017). Engelliler ve spor. Mirzeoğlu, N. (Ed.), *Spor bilimlerine giriş* içinde (ss. 296-326). Ankara: Spor.
- Ersöz, H. Y. (2010). *Sosyal politika*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erten, R. (2006). Türk sporunun yapısal düzeni. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1-2)117-136).
- Esatbeyoğlu, F. & Karahan, B. (2014). Engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarının önündeki engeller. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 43–55.

- Esatbeyoğlu, F., Balmumcu, O., Özdamar, E., Altıntaş, A. & Aşçı, F. H. (2009, 20-22 Kasım). *Spor yapan bedensel engellilerin güdüsel yönelimleri*. Fiziksel Aktivite, Beslenme ve Sağlık Kongresine sunulan bildiri, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Eski, T. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin kış sporlarına yönelik farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi (Kastamonu ili örneği)*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Frangulov, A., Rehm, H. & Kenna, M. (2004). *Common causes of hearing loss*. Boston: Harward Medical School.
- French, D. & Hainsworth, J. (2001). There aren't any buses and the swimming pool is always cold!: Obstacles and opportunities in the provision of sport for disabled people. *Managing Leisure*, 6, 35–49.
- Freudenberg, P. & Arlinghaus, R. (2010). Benefits and constraints of outdoor recreation for people with physical disabilities: Inferences from recreational fishing. *Leisure Sciences*, 32 (1), 55–71.
- Gallahue, D. (1987). *Develomental physical education for today's elementary school children*. New York: Jenson Books.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.)* Boston: Pearson.
- Girgin, C. M. (2003). İşitme engelli çocukların eğitimine giriş. *Engelliler Entegre Yüksek Okulu Yayınları*, 27 (6), 1-142.
- Gleeson, B. (2011). *Sakatlık çalışmaları*. Dikmen, B., Yardımcı, S., Şentürk, Y. (Editörler). *Teknoloji sakatlayıcı kentin üstesinden gelebilir mi?* içinde (s. 126-132), İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Goleman, D. (2004). *Duygusal zekâ*. (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık/Bilim.
- Gökçe, Y.K. (2006). *Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları*. İstanbul: Meditime Ltd. Şti.
- Göktaş Z. (1994). *Farklı sosyo-ekonomik yapıdaki orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin spora katılımına etki eden faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gönen, İ.H. (2004). *İşitme engelli çocuklar için kuramsal ve uygulamalı oyunlar ile doğal konuşma eğitimi*. Ankara : Karatepe.

- Göral, M. & Yapıcı, A. K. (2001). *Beden eğitimi ve spor bilimine giriş*. Kütahya: Tuğra Ofset.
- Gören, G. B. (2018). *Engelli bireyler için erişilebilir üniversite kampüs alanlarının tasarım stratejilerinin geliştirilmesi: İstanbul teknik üniversitesi kampüs örneği*. Yayımlanmış Doktora Tez. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Grenier, M. & Kearns, C. (2012). The benefits of implementing disability sports in physical education: A model for success. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 83(4), 23-27.
- Gürkan, R.K. & Kocak, F. (2020). Perceived constraints and facilitators of participation in physical activity by individuals with autism spectrum disorders. *Physical Activity Review*, 8(1), 51-63.
- Güçlü, S. (2005). *Kurumlara sosyolojik bakış*. İstanbul: Birey.
- Güler, E.K. (2005). *Tıbbi ortamların ve ilişkilerin engelli kişilere uygunluğunun etik yönden değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Adana.
- Günaydın, B. (2016). *Zihinsel engelliler beden eğitimi öğretim programlarının içerik, uygulama, sorunlar açısından veli ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Günel, C. (2018). *Türkiye’de 11-16 yaş arası çocuk ve gençlerin spora katılım sürecinde karşılaştıkları engellerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Güngör, B., N., Yılmaz, A. & İlhan, E., L. (2019). Yaşam kalitesi bağlamında özel bir sporcunun kazanımları; ebeveyn görüşleri doğrultusunda bir durum çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(3), 421-443.
- Gür, A. (2001). *Özürülülerin sosyal yaşama uyum süreçlerinde sportif etkinliklerin rolü*. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı.

- Gür, F. (2022). *Spor yapan ve yapmayan bedensel engelli bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Gürgür, H. & Kurtoğlu, H. (2021). *İşitme yetersizliği olan bireyler aileler için rehber kitapçık*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Gürsel, F. (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(31), 67-73.
- Güven, Ö. (1999). *Türklerde spor kültürü*, Ankara: Türk Yurdu.
- Güven, Ö., & Öncü, A. G. E. (2006). Beden eğitimi ve spora katılımı aile faktörü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 10(10), 15-26.
- Hacıfendioğlu, Ş. (2012). *Makine öğrenmesi yöntemleri ile glokom hastalığının teşhisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate data analysis*. New York: Pearson Education Ltd.
- Halleman, A., Ortibus, E., Truijen, S., & Meire, F. (2011). Development of independent locomotion in children with a severe visual impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 2069-2074.
- Havik, E. M., Steyvers, F. J .M., Vander Velde, H., Pinkster, J. C. & Kooijman, A. C. (2010). Design and evaluation of a protocol to assess electronic travel aids for persons who are visually impaired. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 104(2), 84-94.
- Heler, T., Hsieh, K., Rimmer, J. (2002). Barriers and supports for exercise participation among adults with down syndrome. *Journal of Gerontological Social Work*, 38 (1-2), 161-178.
- Heper, E. (2012). *Spor bilimleri ile ilgili kavramlar ve sporun tarihsel gelişimi, spor bilimlerine giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Heward, W. (2006). Exceptional children. In *An introduction to special education*. New York: Prentice Hall.

- Huri, M., Akı, E., Bumin, G. & Karel, G. (2013). Senil kataraktı olan geriatriklerde fakoemülsifikasyon cerrahisinin aktivite performansı ve katılımı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 1(1), 33-44.
- İlhan, E. L. (2008). Zihinsel engelli çocuklar için beden eğitimi ve sporun genel gelişim süreçleri açısından önemi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 33(350), 2-17.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1):315-24.
- İlhan, E.L. & Esentürk, O.K. (2014). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖÖ) geliştirme çalışması, *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-36.
- İlhan, E., Orhan, E. & Yarımkaya, E. (2018). İki farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin aktivite profilinin incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 110-126.
- İlhan, E. L. (2021). Engelliler için beden eğitimi ve spor. M. Günay (Ed.), *ÖABT öğretmenlik alan bilgisi beden eğitimi öğretmenliği konu anlatımlı soru bankası* içinde (ss. 400-448). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Jaarsma, E. A., Geertzen, J. H., Jong, R., Dijkstra, P. U. & Dekker, R. (2014). Barriers and facilitators of sports in Dutch Paralympic athletes: An explorative study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24(5), 830-836
- Jangra, D., Ganesh, A. & Thackray, R. (2007). Psychosocial adjustment to visual loss in patient with retinitis pigmentosa. *Ophthalmic Genetics*, 28, 25-30.
- Janssen, M. J., Riksen-Walraven, J. M. & Van Dijk, J. P. (2003). Toward a diagnostic intervention model for fostering harmonious interactions between deaf-blind children and their educators. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 97(4), 197-214.
- Johnson R. Burke ve Onwuegbuzie Anthony J. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*. 1, 112-133.
- Kabasakal K. (2007). *Zihinsel engellilik, zihinsel, ruhsal, duygusal engellilik, lokomotif medya*, Konya: Ünimat Ofset.

- Kalia, A. A., Legge, G. E., Roy, R. & Ogale, A. (2010). Assessment of indoor route finding technology for people who are visually impaired. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 104(3), 135-147.
- Kalyon, T. A. (2001). *Amputelerde spor etkinlikleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yıllığı.
- Kaner, S. (2004). *Engelli çocuğu olan ana-babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Ankara Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu.
- Kaplan, H. & Ulvi, H. (2009). Engellilerin kaldırım ve yaya geçitlerinde karşılaştıkları kaza riskleri: Konya kent merkezi örnekleme. *Öz-Veri*, 6(2), 1483-1512.
- Kara, C. (2011). *Gören, az gören ve görme engelli çocuklar için (bakılabilen ve dokunulabilen illüstrasyonlu) kitap önerisi*. Sanatta Yeterlilik Eser Metni, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaağaç, Ş. (2017). *Sosyal belediyecilik anlayışı üzerinden engellilere yönelik hizmetler: İBB engelliler müdürlüğü örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaca, S. (2006). *Görme engelli ergenlerin saptanan gereksinimlerine yönelik geliştirilen eğitim programının etkinliğinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karademir, Ş. (2008). *Özürlülük sınıflaması için bir model oluşturma*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Aydın.
- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı nicel-nitel karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği*. İstanbul: Nobel Akademik.
- Karakoç, T. & Çelik, S. (2020). *Görme yetersizliği olan bireyler. Aileler için rehber kitapçık*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Karaküçük, S. & Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kentleşme*. Ankara: Gazi.
- Karaman, D., Kara, D. & Yalçın-Atar, N. (2015). Evde sağlık hizmeti verilen bireylerin hastalık durumlarının ve bakım ihtiyaçlarının değerlendirilmesi: Zonguldak örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 347-359.

- Karasar, N. (2012a). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karasar, N. (2012b). *Bilimsel araştırma yöntemleri (24. baskı)*. Ankara: Nobel.
- Kars, C., Hofman, M., Geertzen, J. H., Pepping, G. J. & Dekker, R. (2009). Participation in sports by lower limb amputees in the province of drenthe. *The Netherlands. Prosthetics and Orthotics International*, 33(4), 356-367.
- Kartal, M. P. (2020). Bir hak olarak spor faaliyeti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (26)2, 537-570.
- Kathleen, A., Ginis, M. & Smith, B. (2018). Introduction to the special section of psychology of sport and exercise‘nnovations in disability sport and exercise psychology research. *Psychology of Sport & Exercise*, 37 (2018). 155-156.
- Kaya, E. (2016). *Engelli bireylerin rekreatif faaliyetlere ilişkin tutumları ve sportif rekreasyon alanlarının engellilere uygunluk düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- Kaya, S., & Müderrisoğlu, H. (2015). *Kentsel mekânlarda engellilerin rekreasyonel aktivite kısıtlayıcıları: Düzce kent merkezi örneği*. 3. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kaymaz, M. K. (2015). Eğitim yapılarında bedensel engellilere yönelik engelsiz tasarım, *Selçuk-Teknik Dergisi*, 14(2): 238-250.
- Kehn, M. & Kroll, T. (2009). Staying physically active after spinal cord injury: a qualitative exploration of barriers and facilitators to exercise participation. *BMC Public Health*, 9(1), 168.
- Kement, Ü., Başar, B. & Demirci, B. (2015). *Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel eğilimlerinin ve rekreasyonel etkinliklere katılımını etkileyen engellerin belirlenmesi üzerine araştırma*. I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators (EITOC-2015), Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Kerkez F. (2016). *Oyun ve egzersizin yuva ve anaokuluna giden 5-6 yaş grubu çocuklarda fiziksel ve motor gelişime etkisinin araştırılması*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Keskin, N. (2011). *Engellilere yönelik İzmir ili Bornova örneğinde kentsel yeşil alan standartlarının belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Khorrami, Nejad, M., Sarabandi, A., Akbarai, M.R. Askarizadeh, F. (2016). The impact of visual impairment on quality of life, *Medical Hypothesis, Discovery And Innovation In Ophthalmology*, 5(3), 96-103.
- Kınalı, G. (2003). *Zihin engellilerde beden- resim-müzik eğitimi, farklı gelişen çocuklar*. İstanbul: Epsilon.
- Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s.17-44). Ankara: Vize.
- Kırıcı, İ. (2018). Türkiye’de yaşayan albinizmlili bireylerin eğitim sorunları. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 29-40.
- Kırhoğlu, H.İ. (2015). *Zihinsel engellilere yönelik durumun ve hizmetlerin uzman görüşleri perspektifinde değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kızar, O. (2012). *Farklı branşlardaki görme engelli sporcuların yalnızlık düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Kirchner, C. E., Gerber, E. G. & Smith, B. C. (2008). Designed to deter: community barriers to physical activity for people with visual or motor impairments. *American Journal for Preventive Medicine*, 34(4), 349- 352.
- Kiuppis, F. (2018). Inclusion in sport: disability and participation. *Sport in Society*, 21(1), 4–21.
- Koca, C. & Bulgu, N. (2005). *Spor ve toplumsal cinsiyet: genel bir bakış*. Ankara: Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Hacettepe Üniversitesi.
- Kocaer, G. (2018). *Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutum, serbest zaman ilgilenim ve rekreasyon faaliyetlerine yönelik fayda düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Bartın ili örneği)* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

- Koç, G. (2014). *Zihinsel engelli çocukların sağlıklı kardeşlerinin benlik saygısı ve okul başarısı*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Konar, N. & Pepe, K. (2009). *Rehabilitasyon, engelliler sporu ve paralimpikler*. Yeni Dünya Düzeninde Olimpizm Sempozyumu. Hacettepe Üniversitesi Ankara. http://sporbilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2014/06/33.-Makale_Layout-1.pdf, sayfasından erişilmiştir.
- Konar, N. (2003). Rehabilitasyon-engelliler sporu ve paralimpikler. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3, 26-45.
- Konar, S. (2011). Rehabilitasyon-engelliler sporu ve paralimpikler. *Spor Bilimleri Dergisi*, 3, 15-20.
- Koparan, G. (2003). Özel ihtiyaçları olan çocuklarda spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 14.
- Kural, B. (2018). *Görme engellilerin dağcılık aktiviteleri yoluyla geliştirdikleri becerilerin yaşam kalitelerine yansımalarının incelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Kuşhan, N.Ş. (2022). *Türkiye’de engelli bireylerin spor politikalarındaki yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Tekirdağ.
- Küçük, V. & Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 91(2), 8-11.
- Leonhardt, A. (2010). *Einführung in die Hörgeschädigtenpädagogik*. (3. Auflage). München: Reinhardt.
- Lieberman, L. J. (2017). Görme yetersizliği. Winnick, J. (Ed.), *Uyarlanmış beden eğitimi ve spor içinde* (ss. 223-248). İstanbul: Ekin Kitap Spor ve Turizm.
- Lotan, M., Isakov, E., Kessel, S. & Merrick, J. (2004). Physical fitness and functional ability of children with intellectual disability: *Effects of a short-term daily treadmill intervention*. *The Scientific World Journal*, 4, 449-457.

- Lüle, F. (2008). *Engelli bireye sahip yoksul ailelerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma tarzları*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Madhushani, A. A. L. & Burnett, C. (2020). Let me win... but if I cannot win, let me be courageous in the attempt”: challenges of Paralympic athletes in Sri Lanka. *Olimpianos-Journal of Olympic Studies*, 4, 113-121.
- Maharaj, S. N. (1993). *Ben O'yum. Çağımızın En Büyük Bilgelerinden Birinin Olağanüstü Öğretisi* (Çev. J. G. Gürsoy). İstanbul: Akaşa.
- Marcellini, A. (2018). The extraordinary development of sport for people with disabilities what does it all mean. *European Journal of Disability Research* 12 (2018) 96–106.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. New York: Sage.
- Marston, J. R. & Golledge, R. G. (2003). The hidden demand for participation in activities and travel by persons who are visually impaired. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 97, 475–488.
- Martin, J.J. (2013). Benefits and barriers to physical activity for individuals with disabilities: a social-relational model of disability perspective. *Disability and Rehabilitation*, 35(24), 2030-2037.
- Mattinson, S., Falkmer, M., Black, M. H. & Girdler, S. (2018). Participation profiles and the barriers and facilitators that impact on participation of children with Autism Spectrum Disorders living in regional and remote Western Australia. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 6, 170-182.
- McAllister, R. & Gray, C. (2007). Low vision: mobility and independence training for the early years child. *Early Child Development and Care*, 177(8), 839–852.
- McLoughlin, G., Fecske, C. W., Castaneda, Y., Gwin, C. & Graber, K. (2017). Sport participation for elite athletes with physical disabilities: Motivations, barriers, and facilitators. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 34(4), 421-441.
- Meriç, S. & Turay. Ö. (2020). Tekerlekli sandalye basketbolcularının spora katılım motivasyonu ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48, 433-450

- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. California: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği, *T.C Resmi Gazete*, 26184, 31.05.2006:
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2010). *Çocuk gelişimi ve eğitimi İşitme engelliler*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2011). *Aile ve tüketici hizmetleri engelli bireyler*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013). Bedensel ve Süreğen Hastalıklar. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Bedensel%20ve%20S%C3%BCre%C4%9Fen%20Hastal%C4%B1klar.pdf, sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015). *Görme engellilere okuma yazma öğretim kılavuzu*. Ankara: Gazi Mesleki Eğitim Merkezi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015). Çocuk gelişimi, Zihinsel engelliler. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinsel%20Engelliler.pdf, sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü (2008). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi bedensel engelli bireyler destek eğitim programı kitabı*. Ankara: MEB.
- Minaire, P. (1992). Disease, illness and health: theoretical models of the disablement process. *Bulletin of the World Health Organization*. 70 (3). 373-379.
- Montarzino, A., Robertson, B., Aspinall, P., Ambrecht, A., Findlay, C., Hine, J. & Dhillon, B. (2007). The impact of mobility and public transport on the independence of visually impaired people. *Visual Impairment Research*, 9, 67-82.
- Mumcu, E.H. (2017). *Bazı AB ülkelerinde uygulanan engelli spor politikalarının ekonomik, sosyal ve proje bazlı olarak Türkiye ile karşılaştırması*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Mumcu, H. E. (2019). *Engelli spor politikaları (AB ülkeleri ile Türkiye karşılaştırması)*. Ankara: Akademisyen.

- Müderrişoğlu, H., Kutay, E.L. & Eşen, Ö.S. (2004). Kırsal rekreasyonel faaliyetlerde kısıtlayıcılar. *Tarım Bilimleri Dergisi* 2005, 11 (1) 40-44.
- Nalbant, S. & Izgar, N. (2018). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi kurumlarının beden eğitimi öğretmeni istihdamına bakış açısı. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 68-83.
- Nelson, K. B. (1989). *Serebral palsy. Pediatric neurology, principle and practice*. Baltimore: Mosby Company.
- NIH (2018) National Institute of Neurological Disorders and Stroke (NIH). <https://www.ninds.nih.gov/discorders/alldiscorders/pervasivedevelopmental-discorders-information-page>, sayfasından erişilmiştir.
- Nyland, J., Robinson, K., Caborn, D., Knapp, E., & Brosky, T. (1997). Shoulder rotator torque and wheelchair dependence differences of National Wheelchair Basketball Association players. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 78(4), 358-363.
- Oh, Ahra, and Wi-Young So. (2022). Assessing the needs of people with disabilities for physical activities and sports in South Korea. *Healthcare* 10(2), 26-45.
- Ölmez, E. (2010). *Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecine sporun etkisi*. Yüksek Lisans Tez, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Önal, A. (2007). *Ev hanımlarının rekreasyon faaliyetlerine katılımlarının ve beklentilerinin tespiti*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ören, T.D.E., Dereli, F. & Sarı, Y.H. (2021). Engelli bireylerin sağlık hizmetine ve bakıma erişimi ile ilgili yaşadıkları sorunlar. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(3), 185-192.
- Örer, G. (2020). Görme engellilerde spor. N. Atalay-Güzel. & N. Kafa (Eds.), *Engellilerde spor ve sınıflandırma* içinde (ss. 217-228). Ankara: Hipokrat.
- Öz, D. N. & Ardahan, F. (2019). Köyde Rekreasyon Engelleri Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Mediterranean Journal of Humanities*. 11(1), 141-151.
- Özata, M. & Karip, S. (2017). Engelli bireylerin sağlık hizmetleri kullanımında yaşadıkları sorunlar: Konya örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 409-42

- Özdemir, S. & Başkonak, M. (2018). *Özel eğitimde din eğitimi*. Ankara, Grafiker.
- Özer, S. D. (2001). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. Ankara: Nobel.
- Özer, S, D. (2010). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. (3.Baskı). Ankara: Nobel.
- Özer, D.S. (2013). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. Ankara: Nobel.
- Özer, D. S. (2017). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. (5 baskı). Ankara: Nobel.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. & Eripek, S. (2002a). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe.
- Özşaker, M. (2012). Gençlerin serbest zaman aktivitelerine katılamama nedenleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 126-131.
- Özteke, İ., Bozgeyikli, H.S. & Kesici, Ş. (2018). Engelsiz kent: görme engelli bireylerin kentlerde yaşadıkları problemler. *İdealkent*, 23(9), 216-235.
- Öztürk, F., (1998). *Toplumsal boyutlarıyla spor*. Ankara: Bağırman.
- Öztürk, M. (2008). *Hayata dokunuş-2*. İstanbul: İlke.
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de engelli gerçeği*. İstanbul: MÜSİAD.
- Öztürk, Y. (2011). *Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, A.M. (2019). Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel fiziksel aktivitelere katılım engellerinin karşılaştırılması. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 3(1), 12-19.
- Parman, T. (2000). *Ergenlik ya da merhaba hüznü*. Ankara: Bağlam.
- Patton, Q. M. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newsbury Park, London, New Dehli: Sage Publications.
- Pehlivan, Z. (2009). Spora katılan çocuklara yönelik ailelerin beklentileri, çocuklarda gözlenen davranış değişimleri ve spora katılımın önündeki engeller. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VII (2) 69-76.
- Pepe, K. & Türkay, K. (2017). Genç bireylerde spora katılım ve bu bireylerde spora katılımı etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(62), 60-7.

- Pochstein, F. (2022). Sports for all—an evaluation of a community based physical activity program on the access to mainstream sport for children with intellectual disability. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(18), 26-45.
- Polat, K.E (2019). Engelli bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir araştırma: Çanakkale örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 869-897
- Raymore, L. A. (2002). Facilitators to leisure. *Journal of Leisure Research*, 34(1), 37-51
- Rimmer, J. H., Riley, B., Wang, E., Rauworth, A., & Jurkowski, J. (2004). Physical activity participation among persons with disabilities: Barriers and facilitators. *American Journal of Preventive Medicine*, 26(5), 419-425.
- Rimmer, J. H., Wang, E. & Smith, D. (2008). Barriers associated with exercise and community access for individuals with stroke. *Journal of Rehabilitation Research & Development*, 45(2), 26-45.
- Sarıcı, S. Ü., Mutlu, F. M. & Altınsoy, H. İ. (2008). Prematüre retinopatisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 51, 51-61.
- Sarol, H. & Çimen, Z. (2015). The effects of adapted recreational physical activity on the life quality of individuals with autism. *The Anthropologist*, 21(3), 522-527.
- Savucu, Y., Sirmen, B., İnal, S., Karahan, M. & Erdemir, İ. (2006). Zihinsel engelli bireylerde basketbol antrenmanının fiziksel uygunluk üzerine etkilerinin belirlenmesi, *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(2), 105-110.
- Savucu, Y. & Biçer S.Y. (2009). Zihinsel engellilerde fiziksel etkinliklerin önemi. *Türkiye Klnikleri Journal Of Sport Science*, 1(2), 117-122.
- Scelza, W. M., Kalpakjian, C. Z., Zemper, E. D. & Tate, D. G. (2005). Perceived barriers to exercise in people with spinal cord injury. *American Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 84(8), 576-583.
- Schirmer, B. R. (2001). *Psychological, social and educational dimensions of deafness*. Boston: Allyn and Bacon.
- Schober, P., Boer, C., & Schwarte, L. A. (2018). Correlation coefficients: appropriate use and interpretation. *Anesthesia & Analgesia*, 126(5), 1763-1768.
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim öğrenme ve öğretme*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Serbes, H. (2010). *8-10 yaş grubu kız çocuklarına uygulanan cimnastik antrenmanının bazı fiziksel ve fizyolojik gelişimlerine etkisinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Sevinç, Ş., Aslan, F. & Özkan, B. (2015). *İşitme engelliler için öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB.
- Sevinç, İ. & Çay, M. (2017). Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında karşılaştıkları sorunlar (akdeniz üniversitesi örneği), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 219-238.
- Seylim, E. (2021). Görüşlerine göre engelli bireylerin eğitim hakkına erişim durumları: sorunlar ve çözüm öneriler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(80), 2220-2239.
- Shifflett, B., Cator, C. & Megginson, N. (1994). Active lifestyle adherence among individuals with and without disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 11(4), 359- 367.
- Shihui, C., Jin, W., Mei, J. & On, L. K. (2007). Motivation of sport participation in elite athletes with physical disabilities in mainland China. *Asian Journal of Exercise and Sports Science*, 4(1), 63-67
- Sirel, B., Boyacıgil, O., Duymuş, H., Konaklı, N., Altunkasa, F., Uslu C. (2012). Çukurova yerleşkesi açık alanlarının fiziksel engelliler bakımından ulaşılabilirliğinin değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 27(1), 53-72.
- Smith, B. & Sparkes, A.C. (2012). Routledge handbook of disability studies. In N. Watson, A. Roulstone, & C. Thomas (Eds.). *Disability, sport and physical activity. A critical review* (pp. 126-145). London: Routledge.
- Sonuç, A. (2012). *Zihinsel engellilerde sporun öfke düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
- Sotiriadou, P. & Wicker, P. (2014). Examining the participation patterns of an ageing population with disabilities in Australia. *Sport Management Review*, 17(1), 35-48.
- Sucuoğlu, B. (2010). Zihin engelliler ve eğitimleri. B. Sucuoğlu (Ed.), *Zihinsel engellilerin özellikleri* içinde (ss. 120-141). Ankara: Kök.

- Suresh, K. P., & Chandrashekara, S. (2012). Sample size estimation and power analysis for clinical research studies. *Journal of Human Reproductive Sciences*, 5(1), 7.
- Sürmen, Ş. (2009). Tekerlekli sandalye ile Berlin 2005. İstanbul: Nüans Arma.
- Swinton, A. T., Freman, P. A., Zabriskie, R. B. & Fields, P. J. (2008). Nonresident fathers' family leisure patterns during parenting time with their children. *Fathering*, 6(3), 205- 225.
- Şahan, H. (2007). Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şahin, E. (2016). *Sporcu ve sporcu olmayan bedensel engelli bireylerin özgüven ve sosyal istenirlik durumlarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Şahin, N. M. (2012). *Engellilere yönelik eğitim yapılarının tasarım prensipleri ve örnekler üzerinde incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, İ. (2000). Serebral palsi. M. Beyazova ve Y. Gökçe Kutsal (Ed.), *Fiziksel tıp ve rehabilitasyon* içinde (ss. 145-162). Ankara: Güneş.
- Şirinkan, A., Şirinkan, S. & Çalışkan, E. (2010). Engellilerde beden eğitimi ve spor dersinin öğrenci bakış açısıyla değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 122-145.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics*. MA: Pearson.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1072-1093.
- Tasiemski, T., Kennedy, P., Gardner, B. P. & Blaikley, R. A. (2004). Athletic identity and sports participation in people with spinal cord injury. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 21(4), 364-378.
- TC. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). *Zihinsel özürlüler, aile eğitim rehberi*, Genel Yayın No: 27. Ankara: Mattek.

- TC. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2009). *T.C. Cumhurbaşkanlığı DDK denetleme raporu, Rapor numarası: 5*, TC. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Tekin, H. H. (2019). Engelli üniversite öğrencilerinin eğitim yaşamındaki sorunları: Konya örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2): 1531-1548
- Tekkurşun, D. G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K. & Kan, A. (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyon ölçeği (ESKMÖ): geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1), 95-106.
- Tenenbaum, G. & Eklund, R. C. (2007). Exercise adherence. In *Handbook of sport psychology*. New York: John Wiley ve Sons Inc.
- Tolukan, E. (2010). *Niğde özel yetenekle ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin rekreasyonel aktivitelere katılımlarına engel olabilecek unsurların belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Topal, Z. Demir, N. Alhan, C. & Tufan, E. (2012). Rett sendromunun tanısı ve izleminde çok boyutlu yaklaşımın önemi: bir olgu sunumu, *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 19(2), 97
- Toydemir, D. (2022). *Dezavantajlı grup bedensel engelli kamu personeli çalışma şartlarının performansa etkisi: Ankara milli eğitim müdürlüğü engelli personel performans araştırması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacı Bayram Veli Üniversitesi. Amme İdaresi Anabilim Dalı, Ankara
- True, M.E. & Türel, S.H. (2013). Yapılı çevrelerin fiziksel engelliler yönüyle kullanılabilirliği: İzmir kenti örneği. *Artium*, 1(1), 1–16.
- Tuncer, R. (2009). *Sporun, bedensel engelli bireylerin ruhsal durumları üzerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Güncel sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa (1982). https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Özürlüler Araştırması (2002). <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>, sayfasından erişilmiştir.

- Uskun E., Öztürk M. & Kişioğlu A. N. (2005) Isparta ilinde özürlülük, sakatlık ve engellilik epidemiyolojisi. *Sağlık ve Toplum Dergisi* 15(1): 90-100.
- Uslu, A. & Shakouri, N. (2014). Kentsel peyzajda engelli/yaşlı birey için bağımsız hareket olanağı ve evrensel tasarım kavramı. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 14(1), 7-1.
- Ünlü, T. İ. (2013). *İlköğretim okullarında spor yapan öğrencilere yönelik ailelerin beklentileri çocuklarda gözlenen davranış değişimleri ve spora katılımın önündeki engellerin araştırılması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aksaray.
- Vanner, E.A., Block, P., Christodoulou, C.C., Horowitz, B.P. & Krupp, L.B. (2008). Pilot study exploring quality of life and barriers to leisure- time physical activity in persons with moderate to severe multiple sclerosis. *Disability and Health Journal*, 1(1), 58-65.
- Watson, D. (2002). Handbok of Positive Psychology. In C.R. Synder & Shane J. Lopez (Eds). *Positive affectivity: The disposition to experience pleasurable emotional states* (pp. 145-156). Newyork: Oxford University.
- Wearmouth, J. (2016). *Special educational needs and disability: the basics*. London: eRoutledge.
- Wilhite, B., Shank, J. (2009). In praise of sport: Promoting sport participation as a mechanism of health among persons with a disability. *Disability and Health Journal*, 2 (2009), 116-127.
- Wilson, P.E. & Clayton, G.H. (2010). Sports and disability. *Physical Medicine and Rehabilitation*, 2(3), S46-S54.
- World Health Organization [WHO] (1980). *International classification of impairments, disabilities, and handicaps: a manual of classification relating to the consequences of disease, published in accordance with resolution WHA29*. WHO, World Health Organization.
- World Health Organization [WHO] (1981). *Disability prevention and rehabilitation. Technical report series*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization [WHO] (2001). *International classification of functioning, disability and health*. WHO, World Health Organization.

- World Health Organization [WHO] (2016). *Disability*.
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en>, sayfasından erişilmiştir.
- World Health Organization [WHO] (2021) *Blindness and vision impairment*.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>, sayfasından erişilmiştir.
- Yalçinkaya F. (1994). İşitme kayıplı ve normal işiten çocukların gelişimlerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yamen, E. (1999). *Sporda taraftarlığın farklı toplumsal gruplara göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi; Sivas örnekleme*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Yaraş, U. C. (2017). *Kişisel eğitmen eşliğinde yapılan sporun bireylere kazanımları* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yarımkaya, D. & Töman, U. (2021). Exploring Turkish parents' lived experiences on online science lessons on their children with mild intellectual disability amid the COVID-19 pandemic. *International Journal of Developmental Disabilities*. 1(10), 26-45.
- Yaşar, T.S. Şemşek, N., Bilen, O, Çalık, F. & Kaya, A. (2018). *Göçmen çocukların spor yoluyla toplumsa kazandırılması*, International Congresses on Education (ERPA) kongresinde sunulmuş bildiri, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuz, S. (2019). *Bedensel engelli sporcuların psikolojik sağlamlık ve bilişsel esneklik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Yazıcı, K.U. & Perçinel, İ. (2014). Çocuk psikiyatrisi pratiğinde nadir bir durum: Çocukluk çağı dezintegratif bozukluğu, *Düşünen Adam*, 27, 352-355.
- Yazıcı, N.D. & Durmuşoğlu, C. M. (2017). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin karşılaştığı sorunlar ve beklentilerinin incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (2), 657-681.
- Yazicioglu, K., Yavuz, F., Goktepe, A. S. & Tan, A. K. (2012). Influence of adapted sports on quality of life and life satisfaction in sport participants and non-sport participants with physical disabilities. *Disability and health Journal*, 5(4), 249-253

- Yetim, A. (2000). Sporun sosyal görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 63-72,
- Yetim, A. A. (2014, Mayıs). *Engelliler sporuna sosyolojik yaklaşım*. II. Uluslararası. Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Batman.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, E. & Çetin, Z. (2018). Sporun psiko-motor gelişim ve sosyal gelişime etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 54-66.
- Yılmaz, G. (2021). *Paralimpik sporcuların spora katılım motivasyonlarının, engellerinin, kolaylaştırıcılarının ve sportif sorunlarla başa çıkma becerilerinin incelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Yılmaz, S. H. & İlhan, E. L. (2020). Spor ve sağlık bilimlere multidisipliner bakış. *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi yöneticilerinin beden eğitimi ve spora yönelik görüşleri*. Ankara: Güven Yayınları.
- Yılmaz, S. H., İlhan, E. L. & Yarayan, Y. E. (2021). Engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26 (3), 315-332,
- Yılmaz, S. H., Yarımkaaya, E. & İlhan, E.L. (2022). Fiziksel yetersizliği / süregen hastalığı olan bireylerde uyarlanmış beden eğitimi ve spor. E. L. İlhan, E. Yarımkaaya, O. K. Esentürk (Ed.). *Özel gereksinimli bireyler için uyarlanmış beden eğitimi ve spor* içinde (ss. 260-280). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, T., Gökçe, D., Şavklı, F., Çeşmeci, S. (2012). Engellilerin üniversite kampüslerinde ortak mekânları kullanabilmeleri üzerine bir araştırma: Akdeniz üniversitesi olbia kültür merkezi örneği, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9 (3), 1-10.
- Yücel, M. & Bulut, R. (2020). Bedensel engellilerin din hizmetlerine erişimlerinde yaşadığı sorunlar: Alaşehir örneği. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 4(1) 70-85.

- Yücesoy, E., Gülmez, F.G., Aysel, N.R. (2007). *Kentli dostu fiziksel çevrenin erişebilirliği kapsamında İstanbul'da alan çalışması*, Uluslararası Katılımlı II. Kent ve Sağlık Sempozyumu, Bursa, 94-95.
- Zaim, G.İ. Ergen, A. & Özdemir, N. (2011). Engelli bireylerin istihdamına yönelik bir vaka çalışması: “engelsiz eğitim”, *Öneri Dergisi*, 9(36), 1- 8.
- Zorba, E. & Saygın, Ö. (2013). *Fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk*. Ankara: Fırat.
- Zorba, E. (2014). *Herkes için yaşam boyu spor*. (4.Baskı). Ankara: Canset Form.
- Zorba, E., Göksel, A. G., Adem, P. & Zorba, N. (2016). Futbol hakemlerinin müsabaka öncesi sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Ege Bölgesi Örneği). *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 175- 181

EKLER

EK-1. Etik Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 10.08.2021-E.140008

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-140008
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

10.08.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı **Doktora Öğrencisi Sevim Handan YILMAZ'ın, Prof.Dr.Ekrem Levent İLHAN'ın** danışmanlığında yürüttüğü *"Engellilik ve Spora Katılımda Zorlanma: Karma Model Araştırması"* adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **03.08.2021** tarih ve **12** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2021 - 749

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste

DAĞITIM

Gereği:

Sayın Prof. Dr. Ekrem Levent İLHAN

Bilgi:

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

EK-2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran faktörlerin belirlenmesi, derinlemesine incelenmesi ayrıca spora katılımı zorlanma düzeyi en düşük olan ve spora katılımı zorlanma düzeyi en düşük olan katılımcılar arasındaki düşünce farklılıklarının belirlenmesi amacı ile yapılan bu çalışma bilimsel bir araştırmaya hizmet etmektedir. Vermiş olduğunuz cevaplar bilimsel araştırmanın temelini oluşturacaktır. Bu nedenle vermiş olduğunuz cevapların gerçeği yansıtmaması ve içtenlikle verilmesi önemlidir. Bu doğrultuda vermiş olduğunuz cevaplar üçüncü şahıslarla paylaşılmayacak gizli tutulacaktır ancak veriler yayın amacı ile kullanılabilir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasınıza dayanmaktadır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Kıymetli zamanınızı ayırıp çalışmaya destek verdiğiniz için şükranlarımı sunarım.

Çalışma hakkında gerekli açıklama araştırmacı tarafından yapıldı. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

☐ Kabul ediyorum

☐ Kabul etmiyorum

EK-3. Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyet: Kadın () Erkek ()

Engel Türü: Görme Engelli () Bedensel Engelli () İşitme Engelli ()

Medeni Durum: Evli () Bekar ()

Engel Durumu: Doğuştan () Sonradan ()

İş Durumu: Çalışıyor () Çalışmıyor ()

Özel Eğitim Alma Durumu: Evet () Hayır ()

Daha Önce Spor Yapma Durumu: Evet () Hayır ()

EK-4. Engellilerde Spora Katılımda Zorlanmalar Ölçeği

	Kesinlikle Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Spor için ayıracak zamanım yok					
2. Sporun engel düzeyimi arttırabileceğine inanıyorum					
3. Spor yapmaya ilgi duymuyorum					
4. Spora yönelik bir yeteneğim olmadığına inanıyorum					
5. Bir spora başlasam devam edemeyeceğimi düşünüyorum					
6. Antrenörlerin engelliler konusunda gerekli formasyona sahip olmadığını düşünüyorum.					
7. Spor ortamlarında sosyal olarak dışlanacağımı düşünüyorum.					
8. Spor yapmak için bana eşlik edecek/ destek olacak kimse yok					
9. Spora katılım için ne yapacağımı bilmiyorum.					
10. Spor tesisleri iç donanımlarının (erişim, duş, wc, vb.) bana göre olmadığını düşünüyorum.					
11. Spor ortamları hijyen açısından uygun değildir.					
12. Spor ortamları çevresel düzenlemeler ya da ergonomi yönünden güvenli değildir.					
13. Spor tesislerine ulaşımında zorluk yaşayacağımı düşünüyorum.					
14. Gelir düzeyim düşük olduğu için spor yapamıyorum.					

EK-5. Engelli Bireylerde Spora Katılımda Zorlanmalar Görüşme Formu

1. Spora katılımda karşılaştığınız duygusal zorluklar nelerdir?
2. Spora katılımda karşılaştığınız ekonomik zorluklar nelerdir?
3. Spora katılımda karşılaştığınız çevresel zorluklar nelerdir?
4. Spora katılımda karşılaştığınız sosyal zorluklar nelerdir?
5. Spora katılımda karşılaştığınız zorluklara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...